Lola Stere Chiracu

APELE NEGRE

LOLA STERE-CHIRACU

APELE NEGRE

– roman –

Versiunea digitală 1.0 – august 2022

Realizată după volumul apărut la Editura Eminescu,
București, 1972

Copertă: Adrian Ionescu

1

Patriarhul Ieremia privea cu luare-aminte pe sub pleoapele-i coborâte pe noul domn al Țării Românești, în timp ce făcea slujba după datină, pentru înscăunare. Era un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, înalt, bine legat, cu pielea feței – câtă se mai vedea din barbă și mustăți – închisă la culoare, arsă de vânt și de soare. Nasul acvilin, înălțat deasupra unei guri cu buze arcuite, nu semăna deloc cu al lui Pătrașcu-vodă, al cărui chip Ieremia îl văzuse, zugrăvit de un pictor italian, rătăcit într-una din prăvăliile mărunte ale bazarului. Nici ochii nu-i semănau. Ai părintelui fuseseră căprui și trădau o viață din care se bucuraseră din plin. Semănau mai repede cu ai celuilalt fecior, cu ai lui Petru, pe care tot el îl unsese aici domn, cu zece ani în urmă. Ochi care știu ce-i și amarul vieții, dar și dulceața ei.

Înfrigurarea neagră ce o citea prea sfinția-sa în privirea acestui mezin îi mână gândurile departe. Aducea și nu aducea cu Iani Cantacuzino, acest nepot al lui, dar înfrigurarea asta o mai întâlnise el odinioară… unde oare?… căuta să-și aducă aminte în timp ce rostea mașinal slujba.

Cu mulți ani în urmă, cu treizeci ori patruzeci de ani, când fusese foarte tânăr… cine privise oare în acest fel? Da, Marele sultan Soleiman, atunci când plecase la asediul cetății Hust, și nu se mai întorsese de sub zidurile ei. Așa îi rămăsese în minte de când trecuse cu ordiile, chiar pe lângă palatul patriarhiei, înainte de a părăsi Constantinopole. Călugărul neînsemnat care fusese el atunci văzuse și înțelesese totul, numai așa putuse să ajungă aici. De ce-o fi arzând de nerăbdare privirea voievodului voinic din fața lui, care seamănă mai degrabă a oștean decât a fiu de domn? După cum se închină, înțelese că-i stângaci.

Fratele acestuia, Petru Firari, altfel stătuse: trufaș și bucuros, întorcându-și din când în când capul spre alaiul din jur, și atunci îi strălucise la urechea stângă mărgăritarul. Îl simțise cum în sinea lui se socotește la rând cu marii viziri.

Dar mezinul acesta? Stă țeapăn și respiră câteodată adânc, ca și cum nu i-ar ajunge aerul. Uneori, prin fundul ochilor lui trec niște ape ciudate și negre, parcă i-ar apăsa umerii caftanul…

Se duce doar într-o țară blândă… în felul ei. Și vizirul Sinan ori Eduard Bacon, reprezentantul la Poarta Fericirii a reginei Elisabeta a Angliei, l-au sprijinit să ia domnia. Și apoi, Sigismund Báthory – hm… acela-i crescut de iezuiți, și catolicii nu știi niciodată ce gândesc.

Iată că și bărbatul din față poate sta smerit, dar căutătura lui străbate dincolo de altar, de icoane. Și bătrânul Ieremia își înălță glasul, pătruns de un ciudat sentiment de neliniște, în timp ce din strană cântăreții psalmodiau cântările, ce răspândeau în biserică voci stranii, adunate într-o rugă, care izbindu-se de vechii pereți se întorcea înapoi, umplând încăperea cu rezonanțe, pe care o putere neînțeleasă le făcea să se răsfrângă înspre altar și înspre noul domn, Mihai, fiul lui Pătrașcu cel Bun și al acelei înfocate Tudora.

În dreapta sa ședeau boierii munteni; din mijlocul lor se desprindeau doi bărbați oacheși, cu bărbi negre, tăiate rotund; deși nu mai erau demult tineri, totuși, niciun fir de păr cărunt nu le mijise la tâmple; când șopteau li se vedeau dinții albi și puternici, bine implântați în gingii. Privirea luminoasă a celui mai înalt se bucura în văzul lumii de toată ceremonia ce se desfășura aici.

Erau doi dintre frații Buzești: clucerul Radu și stolnicul Stroe, feciorii lui Radu Buzea, nepoții spătarului Vlad Buzea, pe care hronicul îl găsise ca spătar ot Cepturoaia în anul 1494. Neam de pârcălabi și spătari, înrudiți cu cei mai puternici boieri olteni, cum erau Calomfireștii și Rudenii, iar după mamă trăgându-se din cinstita familie a lui Mogoș banul și a lui Giura logofătul din Stănești, unde înălțaseră sfântă mănăstire.

Cu asemenea dregători alături, mulțimea știa că măria-sa vodă, noul ales, are în jurul său pe boierii olteni, cărora e greu să le stai în cale, mai cu seamă când măria-sa noua doamnă le e rudă de aproape.

Între ei se înălța Mihalcea banul, gros și înalt; numeroșii ani de negustorie cu vite la Constantinopol îl învățaseră tainele de a deschide multe uși și mai cu seamă să se miște ușor printre oameni străini, ascultând ce spun ei, dar făcând numai cum credea el că e mai bine.

Mai veniseră în întâmpinarea noului domn Gheorghe logofăt, Dragomir vel-ban ot Corbi, Dragotă ot Sâmbotini, Moma din Negomiri, Celeghe din Ursoaia și Buduha ot Glavocioc. Veniseră oltenii ăștia cu pas apăsat și cușme înfipte bine pe cap, siguri de ei de parcă tot în Constantinopole ar fi trăit.

Trecuseră Dunărea, întru întâmpinarea lui, Calce din Târgul-de-Floci, paharnicul Pahulea din Jirovul-de-Sus, Cârcă vornicul din Colarna și boier Ursu din Degerați.

După pribegia de la Șimlăul-Silvaniei, unde fusese adăpostit de furia lui Alexandru cel Rău, de către prințul Baltazar Báthory, a cărui soție,

Margareta Mailat, era românca, în fine, Poarta îl ceruse pe Mihai, și aste pentru că boierii olteni o vruseseră din toată inima și când ei vor, gândul e faptă.

Alaiul trecu în clădirea alăturată patriarhiei: Vlahserai, palatul domnilor valahi.

Bătrânul patriarh Ieremia rămase singur cu gândurile. Trăind de atâția ani în acest Stambul, a învățat ceva din firea și gândurile turcilor. Desigur, îi îngăduiseră să aibă credincioși, bisericile ortodoxe dăinuiau încă, viața lui nu se putea spune că e rea. Avea toată puterea ce-și putuse râvni… și bătrânul zâmbi singur.

„Mă lasă ca un semn al îngăduinței, să cred în ceea ce au apucat părinții mei. Iezuiții, creștini, nu mi-ar îngădui-o. Mi-ar arde credincioșii și mi i-ar afurisi. Sunt mai vicleni și mai răi decât mahomedanii. Totuși, turcii ne disprețuiesc. Dar dacă stai să te gândești, noi le suntem folositori. Trăind numai între ei, viața le-ar fi plicticoasă; așa, au cu cine se războiu, pentru a-și dovedi vitejia și a-și găsi un țel vieții. Oare ei cred că adevărul e de partea lor? Poate. Altcum, nu i-ar folosi în cuceririle lor pe ieniceri, care, orice s-ar spune, sunt născuți creștini. Pe ei îi formează, îi folosesc pentru a-și răspândi credința și puterea. Cu ajutorul lor și-au întins stăpânirea în lume… Osmanlâii nu pot trăi fără război, așa cum eu nu pot trăi fără credința mea. Atunci?…” Și-i veni în minte chipul voit împietrit al lui Mihai; împietrire dezmințită de privirea ascuțită a ochilor, ce parcă știa să scormonească în cele mai ascunse colțuri, în căutarea a ceva. A ce oare? De ce-l asemuiește cu acea frământare ce-i pare a fi însăși miezul vieții turcești? Trece oare totul prin om, ca lumina printr-un geam, sau omul e ca iarba uscată, pe care o aprinzi îndreptând asupra-i o sticlă prin care străbat razele fierbinți ale soarelui? O fi Mihai o asemenea iarbă, și turcii vor să fie ei raza care să-l aprindă? Împotriva cui? A împăratului nemțesc, care singur îi înfruntă? Să fie adevărate vorbele despre Iani-capuchehaia că ar fi încercat o apropiere de bailul Veneției, dar acesta, de teamă să nu strice republicii piața de desfacere la turci, ar fi respins-o?

Ce le pasă venețienilor de lege? Lor bani le trebuie și putere; catolicii n-or să se mai sature niciodată de profit… ori turcii au băgat spaima în ei.

Și patriarhul plecă să-și facă plimbarea în grădina însorită, căci era vreme călduroasă, și oasele lui bătrâne aveau nevoie de razele soarelui. Se simțea și obosit; în ziua aceea își pusese prea multe întrebări, și apoi, își adusese

aminte că turcii l-ar fi înecat pe fratele acestui voievod în apele Bosforului, deoarece îndrăznise să se creadă egal cu ei. Și soarta mezinului îl tulbura.

Se mai gândea că în vremile acestea drumurile de comerț care duc la Mediterană și Marea Neagră par a cădea în părăsire, și odată cu ele, ceva se schimbă în întregul Imperiu Otoman, al cărui rost nu mai merge ca înainte, dovadă că în Stambul de la o vreme izbucnesc tot felul de nemulțumiri ale populației, de altfel repede înăbușite.

Patriarhul cântărea veștile despre granzii spanioli: în urma biruinței lor, prin cumplitul acela de Filip al II-lea, care și-a omorât feciorul, urzesc cu Habsburgii pentru a lua locul turcilor în lume. Oamenii lui aflaseră acestea toate de la slujitorul ambasadorului englez.

Și bătrânul își mângâie mătăniile… Mai bine musulmanii decât catolicii, care privesc biserica păstorită de el ca pe-o oaie râioasă. Mai bine cu turcii, chiar dacă sfânta Sofia a fost prefăcută în moschee. Rătăciții sunt ei, care de la taina Sfintei Împărtășanii au schimbat sensul credinței. Îi plac mult mai mult protestanții, chiar dacă în Anglia domnește o femeie. Cine-a mai văzut? Femeie cap bărbatului.

Se așează pe o bancă de piatră, cu ochii pe jumătate închiși.

2

Alaiul cu noul domn intrase în țară pe Drumul Mare, ce mergea drept de la Giurgiu la București. Alai nici prea mare, nici prea bogat înveșmântat, numai Mihai în haine de domn, călărind lângă marele-spătar al sultanului, părea grăbit și nu prea să ajungă la București, unde înălțimea-sa sultanul hotărâse să fie capitala țării; cât mai aproape de hotarul turcesc, pentru ca în caz de nesupunere pedeapsa să vină sigur și repede.

Marele logofăt al țării călărea mai în urmă, cu boierii Buzești și banul Mihalcea. Se miraseră în sinea lor de întrebările lui vodă privind satele de margine; vrusese să știe dacă birul lor e mai mic cu o treime, așa cum cerea legea, și mai cu seamă dacă ar fi în ele bărbați în stare să păzească hotarele. Apoi, mergând de-a lungul drumului Olacului, mai întrebase vodă dacă satele înșirate de-a lungul, ca de pildă Bila, Tangârul, Stoenești, Trâmba și Uzunul, Copăceni și Măgurele, au și ele birul scăzut cu o treime, putând în schimb să dea hrană atât pentru trimișii și dregătorii domnești, cât și pentru vitele lor.

Văzură atunci boierii că fostul ban al Craiovei cunoaște bine legiuirile. Nu întrebase nici de dijme, nici de drepturile domnești, ci numai cam câți

cai de țară ar fi în toată Ungro-Vlahia – căci aceștia nu se vând în afară.

De ce pusese domnul asemenea întrebări?

Tăiaseră răscrucea de la Drumul Sării, armăsarii mergeau într-un trap ușor prin pădurile ce se întindeau cât vedeai cu ochii, apoi trecură padinile de la Stoenești și Șerpătești, unde zăboviră cât să bea caii apă din lacul ascuns lângă Poiana cea Mare. Padinile se desfășuraseră în drumul lor ca niște talere pline cu apele furate norilor. Străjuiau satele sărăcăcioase, ale căror bordeie cocoșau pământurile.

Trecuseră trei luni de la sărbătoarea Sfântului Gheorghe, când domnul mazilit trimisese zece poveri de aspri, tributul țării. Viața pământului își înălța mândră frumusețea în coroanele nucilor groși cât să nu-i poată cuprinde doi oameni, în perii încărcați de roadă sălbatică și dulce, în stejarii ce-și resfirau frunzele ca tot atâtea degete ce pipăiau zările, în castanii sălbatici care de astă dată înfloriseră târziu, în teii ce-și răspândeau miresmele lângă hățișuri de aluni sălbatici. Ici și colo, din luminișuri se zăreau știubeiele vreunui prisăcar, iar în lumina soarelui, albinele se țeseau în aer, bâzâind în căutare de flori, zăpăcite de puzderia lor, neștiind pe care să se-așeze mai întâi. În iarba deasă, cosașii își țârâiau bucuriile lor mărunte, tăceau un răstimp, în care fluierarii și mierlele ciripeau pe limba lor, nepăsători la alaiul de oameni ce se oprise lângă șleaul singuratic. Numai veveriţele se opreau o clipă, pe câte-o creangă, cu urechile ciulite și ochi mirați, își legănau coada a primejdie, apoi o zbugheau spre vârfurile copacilor, ca niște mingi de blană.

Țipenie de om cât ținea șleaul. Ogoarele câte mai întâlniseră pe drum dăduseră pai bun, dar erau puține, căci la miazăzi de Câlnișstea, între Argeș și Sabar, pădurile se înșirau una după alta.

Ocoliseră mătcile de bălți și viiturile de la Hulubești, ascuns într-o roată de ape. Mihai tăcea mai toată vremea. Turcul nu se mira de această tăcere, căci nu era prost… Noul domn mergea să ia domnia unei țări unde se puteau agonisi averi, dar deocamdată avea să plătească datoriile rămase și de la Mihnea, și de la Alexandru; multe poveri de aspri, de care nici negustorimea turcă așezată în țară și nici ienicerii n-aveau să-l ierte. Mai cu seamă ienicerii, se puseseră de-a curmezișul să nu se facă sangiac din Valahia, ca să poată să-și apuce datoriile, căci ceea ce cutezau a cere unui domnitor pământean nu puteau cere unui bei turc. Așa, domnul avea vama ocnelor de sare și stăpânirea aurului; avea dijme din bucate, din poame, din vin, din ceară și miere; dijmă din vitele mari și multe venituri din vama de

la punctele de fruntarii, pe unde-și treceau negustorii străini mărfurile, și putea plăti ce li se cuvenea.

Altfel, părea un om liniștit acest Mihai, care răspundea frumos când era întrebat, călărea ca un spahiu și privea cu multă luare aminte ținutul.

De la Lacul cu Peri, el ceruse să fie dus pe un drum cât mai zvântat, și în curând caii porniră la trap întins pe o câmpie, în a cărei latură creșteau ogoarele de secară și ovăz… Și apoi, nu se auzise despre el că ar fi certăreț, petrecăreț sau iute la mânie. Ia, un bărbat pașnic, pe care l-au vrut boierii olteni. Împărăția nu va avea necazuri din partea lui.

Totuși, pesemne că are o ciudățenie, căci printre slujitorimea ce-l însoțea se aflau numeroși fierari aduși din părțile turcești, ținuți, se pare, la mare preț…

Și turcul dorea să ajungă mai repede la București, să-l înscăuneze și să se întoarcă acasă, pe malul Bosforului, unde, dacă vrea Allah, se va mai odihni după atâtea drumuri, iar de nu, va merge iar sub comanda marelui vizir Ferhad, la luptă în contra necredincioșilor de unguri. De când Soliman cel Mare murise la asediul cetății Hust, udase multă apă malurile Bosforului, și sultanii care-i urmaseră îi trimiteau numai pe ei să moară pentru Allah.

Și Iusuf bei se grăbea să ajungă la București înainte de a se întuneca, pentru a-și face nestingherit rugăciunea de seară.

*

Domnul nu descălecase la micul popas, privise numai pădurile ce creșteau puzderie, întrebase de numele satelor prin care trecuseră; apoi, părăsind poiana Lacului cu Peri, ajunseră în răscrucea ce ducea la Dadilov, unde lumea aflată la han ieșise curioasă să mai vadă fețe noi și mai cu seamă ce căpetenie trimit țării turcii.

Voievodul, beiul, tabulhanaua, boierimea și oștenii trecură Câlnișstea și Neajlovul, răzbind prin vadul Călugărenilor la Copăceni. Era vreme frumoasă, dar câmpurile păreau pustii. Alaiul mergea singuratic, soarele scădea spre zare, gata să se topească într-o lumină roșiatică, viorie, umplând înălțimile cu închipuiri ciudate, de parcă toate florile din poiana Lacului cu Peri s-ar fi reflectat într-un lac uriaș, ce le-a furat culorile și le-a mărit umbrele; pe sub cer săgetau stoluri răzlețe, gonind spre adâncul pădurilor.

Când au ajuns la București, o lună mare, roșie crescu în fața lor, ultimele năluciri viorii dispăruseră de pe boltă.

— E lună roșie – șoptiră oștenii între ei, și își plecară cu îngrijorare capetele.

Noul domn ridică fruntea și sorbi cu nesaț aerul, apoi privi spre luna care le lumina drumul și, cu un șuier ușor, își îndemnă calul înainte.

3

Afară ningea cu fulgi mari. Fagii și ulmii se îmbrăcaseră în șube pufoase, iar vâscul de pe crengile stejarilor părea cuiburi de vată strălucitoare, prinse unde nu gândeai pe ramurile înălțate spre văzduh. La cotitura dinspre Păușa, Oltul își învolbura apele tulburate de vântul iernii. O punte de bârne groase zăcea ruptă și prăbușită pe malul dinspre Oltenia.

Era miezul nopții din ajunul Crăciunului. Clopotele de la biserica din Jiblea vesteau slujba de noapte care sărbătorea, după datina locului, nașterea lui Isus. De dincolo de Olt, dinspre Argeș, nu se simțea nicio mișcare. Se vedeau numai – acoperite de zăpadă – formele unor bordeie și ale câtorva case mărunte și cocârjate. Părea un sat, dar clopotul bisericii lui nu suna, numai câini răzleți urlau din când în când la luna nouă, a urât și a foame.

Era o așezare de rumâni a vel-vistierului Dan, boier vechi al sfatului lui vodă. Un pod umblător stătea priponit pe malul stâng al Oltului, lângă un bordei înalt, cu un fel de coșar alături. Ai fi crezut că toată suflarea doarme la această oră, de partea cealaltă a munților Coziei. Dar prin așezarea aceasta de bordeie se porni deodată o mișcare neobișnuită. Ieșiră dinlăuntru lor oameni cu traiste pe umăr, femei învelite în țolurile de pe laițe, cu boccele în mână, și copii gălbejiți, somnoroși. În noaptea albă se mai desprinse umbra unor oi deșelate, a vreo doi măgari și a câtorva cai costelivi. Apoi, toată această ceată ciudată porni la drum, furișându-se spre podul umblător.

Câinii, simțind freamătul, ieșiră de prin bârlogurile lor și porniră și ei la drum, în urma stăpânilor. În curând, se aflau toți pe malul Oltului, dincolo de care se vedeau lumini la mănăstirea Ostrovului; începuse slujba.

Zidurile de piatră cenușie ale împrejmuirii și ale chiliilor, contraforții care se prelungeau până deasupra apei, brazii ce o străjuiau, totul dădea un sentiment de siguranță și pace, plutind peste unduirile Oltului, peste neliniștea celor adunați în preajma malului.

O umbră se desprinse din ceată. Un bărbat vânjos călca apăsat, cu opincile-i strâns legate pe picior. Se duse spre pod, sări în vas și se

încredință că opăciunile sunt la locul lor. La un semn al lui, vreo câțiva rumâni se strecurară ușor înăuntru și puseră mâna pe lopeți. Alt semn, și încă câțiva oameni se îndreptară spre ei, cu cai, cu măgari, cu oi, până ce acesta se umplu. Cei rămași așteptară rândul următor.

— Dați-i drumul, șopti omul ce părea a fi căpetenia lor.

Oamenii se opintiră, și totul se puse în mișcare către malul celălalt, unde-i călăuzeau luminile Ostrovului, dar pe la jumătatea drumului o cârmiră spre susul apei, unde malul era străjuit de linia stejarilor.

— Încoace e mai bine de tras la mal; scurtăm și calea. Dacă trecem la Nerețu, dăm de pământurile boierului Orezeanu. Acolo ne-om adăposti cu toții.

— Măi Mărgărinte – se auzi o voce –, ai tu sigur știre că acolo n-or fi biruri și speteală amarnică?

— Am – răspunse o voce joasă –, am, că fusei și întrebai.

— Ai văzut?

— Da, taică. Văzut cum mă vezi. E muncă, da-i și omenie. Și-i altă viață.

— Alta să fie, că cea de a fost până acuma, tare fu blestemată! – și omul înjură scurt și gros, cu un oftat din adâncul rărunchilor.

— Taci, Pârvule, că-i noaptea sfântă! se auzi un glas de femeie.

— Nu tac, femeie, că nu ți-i al tău a-mi porunci mie.

— Lăsați vorba acum, c-am ajuns. Săriți doi oameni de legați podul – le scurtă vorba Mărgărint. Dați-vă jos în liniște și așteptați aici până ne strângem toți.

După ce se goli, podul plecă spre malul celălalt.

— O fi un Crăciun și pentru noi d-acu – urmă vorba un bălan lung și deșirat. O fi, că altcum, o dăm dracului de viață! Că tot cu pumnu-n gură și călcâiul pe grumaz nu-i chip să trăiești. Ăștia de aici au și răgaz, și milă, și omenie. Noi? Pe noi ne-au îngenuncheat, ne-au sugușat, și cu ce ne-am ales? Cu scuipatu-n frunte.

— Tot oameni sunt și pe dincolo. La ce-ar fi mai buni ăi mari de-acolo decât ăi de-i părăsirăm?

— Sunt oameni și oameni, moș Toma!

— Care-s ăia să te ia de mână să te pună la masă?

— Eu zic mulțumescu-ți ție. Doamne, dacă mă lasă să mă așez eu singur la masa mea și să am în ce întinge ca lumea.

— Vom ajunge vremea aia?

— Pe malul ăsta al Oltului, om ajunge. Păi când a fost banul Mihai, ce bună dreptate făcea sărmanilor!

— O fi și acuma?

— De ce să nu fie?

— Să fie, să dea Maica Domnului, atâta nădejde avem.

Și podul se întoarse iar, printre sloiurile subțiri, pe malul drept al Oltului. Alți oameni coborâră unul după altul, se adunară lângă ceilalți, și podul o luă înapoi pentru cei rămași dincolo.

Când toți fură trecuți, priponiră vasul lângă un stejar cu crengile încărcate de vâsc și se pregătiră de drum. La dreapta, Munții Coziei cu zăpezile de pe înălțimi îi priveau nemișcați – fără freamăt, fără viață. Oamenii se înfiorară de locuri necunoscute. Numai Oltul le vorbea pe limba lor, dar în noaptea aceea le păru mut.

— Ce apă neagră-i și Oltul ăsta! șopti careva.

Își făcură câte-o cruce largă și porniră pe drumul în care munții se lărgeau.

4

În preajma palatului domnesc din Târgoviște poposise mulțime de oșteni, astfel că orașul semăna acum mai degrabă a tabără ostășească decât a reședință domnească.

Pe vremea aceea, curtea domnească se afla cam în afara Târgoviștii; pe câmpul gol din spatele lui, tabăra se întindea până departe, în jumătate de cerc, alcătuită din corturi mici, aliniate, cu unul mai mare în mijloc.

În golul rămas între ele, roșiorii călăreau cu lăncile în cumpănă, cu securile la oblânc, cu arcul și cu tolba în spate. Mai deoparte, bărbați voinici învățau să tragă cu arbaletele. Alții, purtând niște muschete de lemn greu, roșcat, împroșcau zările, învăluiți în fum.

Căpetenii nenumărate se învârteau printre ostași, strigând comenzi, unii călări, alții pe jos, în mijlocul pedestrimii. Iată-l pe căpitanul Cocea, nici înalt, nici spătos, dar iute ca un hultan, cu ochii negri scăpărători sub fruntea înaltă și albă și sub cununa deasă a părului ca lăstunul. Frumos, viteaz, dar gură nedomolită și fără lacăt la mânie, ca omul trăit mai mult în lupte, cu un picior în viață și cu unul în moarte. Mai încolo, cât un mal, bine croit, cu barba numai cârlionți și un chip din care te priveau doi ochi albaștri, puțin depărtați, ședea călare Baba Novac. Cu nasul vulturesc și mustața subțire, smead la față, banul Manta își învăța oamenii să tragă la

țintă cu arbaleta. Subțiratic și unduios în mișcări, căpitanul Florescu părea că-i una cu calul lui roib, pe care-l purta în felurite chipuri, ducând după el o ceată mare de ostași, toți călări.

Căpitanul Ghențea, spătos și întunecat la față, mustruluia niște pușcași, și din când în când înjura, stâlcind cuvintele, pe cei ce nu puteau să le mânuiască cum trebuie. Era și căpitanul Calomfirescu; tocmai descăleca atunci de pe un cal murg, cu fața înnegrită de drum lung și cu căciula trasă adânc pe sprânceana dreaptă. Printre ei se învârtea binecuvântând un popă tânăr, de vreo treizeci de ani, cu o codiță strâns împletită sub comanacul înalt, mișcându-și cu repeziciune trupul uscățiv; sutana cădea pe trupu-i ca o fustă pe femeia slabă. Își învârtea ochii verzi adânciți în cap, de parcă ar fi vrut toate să le înțeleagă, toate să le cuprindă.

Și totuși, în această învălmășeală luminată de soarele iernii, totul avea o lege și o rânduială. În curtea palatului domnesc era puțină lume, iar străjile de pe turnurile zidurilor își făceau slujba scrutând mereu zările dinspre București, de unde puteau apărea turbanele înalte ale solilor nedoriți. Se mirau târgoveții în sinea lor că domnitorul, în loc să guste tihna cuvenită unei asemenea măriri, stătea mai toată ziua în tabere; dar nu știau că pe aceasta de lângă curtea domnească a Târgoviștii vodă a întocmit-o fiindcă se simțea mai bine în cetatea Târgoviștii decât în cea de scaun a Bucureștiului, deschisă în cele patru vânturi, așezare neapărată și prielnică tuturor încălcărilor și vânzărilor, dinăuntru și din afară. „Acolo” – vorbeau soldații vechi între ei – fusese otrăvit Pătrașcu cel Bun, tatăl luminăției-sale; „acolo” văzuseră în par, pironit a derâdere, capul domnitorului Vintilă, după numai câteva zile de domnie.

Tot în târgul Bucureștiului venise turcul acela pezevenghi; cu vorbe mieroase vrusese să-l prindă pe vodă al lor de acuma și să-l omoare. Venise cu oaste tot în iatagane și în cămăși de fier, dar Mihai nu se lăsase prostit și-l prinsese el pe pașa cel viclean. Și i-o fi fost urât lui vodă Bucureștiul, că în el îi batjocoriseră turcii balgii divanul: îi trăsăseră pe boieri de bărbile cele stufoase, ca să le întoarcă datorii nefăcute sau pe cele iertate prin rușfet. Se mai întrebau cei oșteni vechi: cum s-or fi simțit cele fețe boierești îngenuncheate? Poate or fi gândit în sinea lor că niciun om nu-i atât de mare încât să nu-și găsească nașul, iar pe de altă parte nu le plăcea și parcă le ardea obrazul de rușinea aceasta.

Dar vezi – mai vorbeau alții – că domnitorul nu numai de rușinea și de mila lor își căznea viața, ci și de mila țării și a poporului, pe care-l întreba

de vorbă în drumurile lui, în tabere, și în zilele marilor sărbători; rostuia treburile aici tot așa cum se zvonea că făcuse la Craiova – pe unde-o fi acea așezare depărtată, în care fusese ban.

În vremea aceasta, se văzu apropiindu-se de intrarea principală a curții în trapul cailor un rădvan. Străjerii recunoscură pe vel-vistiernicul Dan, după giubeaua tivită cu blăni de dihor și mai cu seamă după ascuțimea nasului. În fața porților deschise, caii, domolindu-și mersul, traseră la scară; un rob desfăcu ușița și coborî, mândru, un bărbat spre șaizeci de ani, cu trupul drept și privirea cătrănită. Părea mai înalt, din pricina veșmântului lung vișiniu și a căciulii lunguiețe de samur.

Slujbașii domnești se feriseră la o parte din calea lui și-l lăsară să pătrundă pe ușa cea mare desferecată, care, purtând pe sub odăile de locuit ale curții domnești, duceau în sala divanului. Boierul coborî un rând din treptele late, de piatră albă, intră într-o sală sprijinită de arcade, și de acolo un oștean îi dădu drumul în încăperea tronului, lucrată toată în bolți, susținute de stâlpi ciopliți în piatră cenușie.

Odaia aceasta lungă avea peretele dinspre răsărit zidit peste înălțimea colinei, primind lumină de la două ferestre îngropate în chenare dăltuite. De-a lungul zidului – jilțuri. Spre dreapta, pe un perete acoperit de o țesătură din brocart auriu, se afla scaunul domnesc, lucrat în lemn. Vel-vistiernicul Dan călca pe lespezi de piatră în două culori. Luminile focului din vatra largă colorau ciudat pereții. Se auzea prin apropiere clipocitul unei fântâni interioare. Două rânduri de coloane împărțeau în trei sala tronului.

Când intră, Danul îl găsi pe voievod pe banca de lângă fereastră, îngândurat în urma celor citite într-un hrisov pe care încă-l mai avea în mână. Mihai se afla în deplinătatea bărbăției sale; o arătau cu prisosință ochii sfredelitori, chica îmbelșugată și trupul frumos dăltuit al celui ce știe a trăi cumpătat și sănătos. Era îmbrăcat în haine simple, cu cizme lungi, pantalonii strâmți, cafenii peste care cobora o tunică gălbuie, strânsă la brâu într-o cingătoare de piele ce-i susținea spada. Pe umeri îi atârna o mantie scurtă, tivită cu blăni de jder.

Vel-vistiernicul îmbrățișă totul dintr-o privire, și se aplecă în fața lui vodă.

— Bine te-am găsit, măria-ta!

— Bună să-ți fie inima, vel-vistiere! Ce vânt te aduce în miez de iarnă până aici? Te știam în Argeș, la pământurile dumitale.

— Supărarea, măria-ta!

— Și domnia-ta nu ți-ai dezlegat singur supărările, cu toată înțelepciunea anilor?

Vel-vistierul strânse buzele.

— Apoi, sunt necazuri și necazuri. La astea, numai măria-ta le ai dezlegare.

Vodă se așeză pe tron și-l privi drept în ochi, cu sprâncenele adunate într-o singură linie neagră.

— Vorbește atunci, boierule!

— Din moși, strămoși, eu am pământuri în Argeș. Pământuri bune și pomet și vite. Aveam și sate și oameni; acum am rămas fără rumâni.

— Numai Dumnezeu hotărăște când mor oamenii.

— Ba aicea e altcum, măria-ta, că oamenii mei n-au murit, ci au fugit.

În ochii domnului țâșni fulgerul unui râs înăbușit.

— Nu mă întreabă măria-ta unde au fugit?

— Aștept să-mi spui, vistiere!

— Peste Olt. La boierii olteni.

— Și de ce ar fi poftit să se strămute?

Privirea lui Mihai îl cercetă.

— De puturoșenie, măria-ta. Nici bir nu vor să mai dea, nici să mai muncească. Vicleni și haini oameni. Mi-au îmbătat podarul și mi-au furat podul. L-au aflat oamenii mei taman dincolo de Ostrov. Au trimis călugărițele de la mănăstire vorbă, că altcum, putea să se rupă priponul și să-l ducă Oltul la vale, cu sloiuri cu tot.

— Și ai aprins o lumânare, boierule?

— De sufletul cui, măria-ta?

— De a rumânilor pierduți, vel-vistiere. Ai alte trebi mai de seamă acuma, boierule. Rumânii fugiți, or să ți-i caute oamenii domniei-tale și-or să ți-i afle. Olăcarii mei te caută acolo în Argeș. Le-ai luat-o înainte. Domnia-ta trebuie să pleci fără întârziere la Alba-Iulia, împreună cu alți sfetnici, să cereți ajutor și oaste împotriva turcului.

— Păcatele mele, măria-ta, de drum îmi arde mie acuma?

— Să-ți ardă, boierule, că așa cum ai putut să străbați atât amar de drum pentru necazurile dumitale, ai să mai bați încă pe atâta și pentru necazurile țării. Poposești, te hodinești, și, când adun divanul, ești aici.

— Vin, măria-ta, da numai porunciți Pârâienilor și Buzeștilor să-mi trimită rumânii înapoi.

Mihai îl privi țintă, jucându-și ușor junghierul, cum îi era în obicei.

— Boierii de peste Olt să alerge cu zapciii să afle urme a niște bieți necăjiți, și cetele lor să umble hoinare? Nu, boierule. Câtă vreme suntem cu primejdia-n coaste, nu ne jucăm de-a zarafii de oameni, vel-vistiere!

Vel-vistierul tăcea, cu buzele strânse într-o linie subțire. Răspunsul lui Mihai îi adusese ca o plesnitură sângele-n obraz. Un slujitor intră și aprinse torțele de pe pereți. Lumina înserării venea din albul de afară albăstrind geamurile, apoi totul păru siniliu de pe colină până-n vale. Vel-vistierul ieși, și străbătu drumul până la rădvan fără să vadă vreun chip cunoscut. Numai în curte își dădu seama de cetele adunate și recunoscu chipul banului Manta. Rădvanul porni în galopul cailor spre casele ce le avea la Târgoviște, căci aici poposea de la o vreme. Casele din București i le dăduse vodă pradă focului, când băgase în ele cei două mii de turci balgii care scorniseră zapisuri vechi de datorii, de răul cărora nu mai avuseseră liniște până nu-i înghițiseră flăcările.

Pe vel-vistier îl trecu un fior neplăcut pe șira spinării. „Omul ăsta e Dracul – gândi el –, nu-i e frică de pedeapsă nici pe viața asta, nici pe viața ailaltă."

Caii opriră la o ulucă înaltă, dincolo de care se zărea sclipind o luminiță. Era o casă albă, lungă, joasă, cu acoperișul șindrilit. O încercuiau nuci bătrâni și pruni cu ramurile zburlite ca niște gheare.

5

În săptămâna aceea de februarie, pentru prima oară după un lung șir de săptămâni în care nevoile țării îl făcuseră să țină divan de dimineață până seara, având ca lege obiceiul pământului, măria-sa vodă Mihai ieșise la vânătoare pe valea Prahovei.

Era o zi frumoasă de iarnă; fulgi mari cădeau fără întrerupere, acoperind pământul cu un strat strălucitor și moale, atât de alb, încât verdele brazilor, cât se vedea, părea arabescuri scrise în văzduh.

Grupul de călăreți o luase în susul râului, acolo unde pădurile erau mai dese, și vânatul mai bogat. De fapt, păduri erau pretutindeni în Țara Românească, și codri vechi și tainici, unde de multe ori găseai bordeie de frunzare, rămase de pe urma oamenilor care se ascundeau acolo în vremea năvălirilor tătarilor, a căror voinicie se sfârșea odată cu marginea câmpiilor. Pădurile nu erau făcute pentru ei, nici pentru caii lor de stepă.

Și gândurile voievodului tot spre tătari se îndreptau când călărea tăcut alături de Stroe și de nepotul acestuia. Ținea cu mâna stângă dârlogii calului

roib, care ciulea urechile când fulgi prea mari îl gâdilau. Auzul lui Mihai prindea sunetele pădurii, dar el era mai atent la gândurile lui, gânduri care-i încrețeau fruntea.

Spionii venețieni, aflați în Valahia, pentru a duce apoi vești în Turcia, vor ști că vodă a plecat la vânătoare, ceea ce însemna că țara se așterne pe pace. Și asta intra în planurile lui atât de bine, încât zâmbi ninsorii și dimineții aceleia blânde de iarnă. Privi cu coada ochiului spre Stroe; acesta deși mai vârstnic decât Mihai, nu avea un fir de păr alb, spărgea nuca în dinți și se simțea bine numai în afara strâmtorii odăilor.

Stolnicului niciodată nu-i era destul de largă zarea; niciodată nu se simțea obosit după zile întregi de călărie. Revenise din Moldova de la voievodul Aron, parcă mai tânăr decât plecase, bucuros de îndeplinirea soliei, că moldoveanul primise să se ridice în contra turcilor, mulțumit în inimă de toate cele noi pe care le văzuse în calea lui.

În ziua aceea albă, barba, ochii și cușma lui Stroe păreau și mai negre. Rămăsese subțiratic, căci nu era lacom de mâncări, avea un braț sigur și tare, ce făcea una cu paloșul când era nevoie. Mai repede să-i smulgi brațul din umăr decât sabia din mână. Bun era acest căpitan al lui și credincios! Oare în încăierarea cu tătarii nu sărise el cu Radu și-i scăpaseră viața, când îl împresuraseră din toate părțile? Buzeștii! Ce bărbați! Dacă n-ar fi fost ei, el n-ar fi domnit și poate că țara ar fi devenit sangiac turcesc, așa cum ceruseră boierii munteni care se duseseră cu plângeri la Stambul în contra lui Alexandru. Buzeștii scăpaseră țara, în vreme ce Dima trădătorul vrusese, la un an după domnia lui, să-l prindă cu ajutorul oastei străine din Craiova și să-i facă de petrecanie. Chipul lui Mihai se înnegri din nou de furie; nu numai trădarea îl supăra, dar faptul că jupan Dima încercase să-l piardă, chiar în orașul în care fusese ban și de care se simțea cel mai legat sufletește; îi păruse o îndrăzneală atât de mare încât întrecea fărădelegea, cădea în cea mai josnică murdărie. Așa că, după ce fusese prins, poruncise fără multă vorbă să-l agațe în cârlige, în văzul tuturora, să nu mai cuteze nimenea asemenea mârșăvii; sau mai voiesc și alții să prefacă țara în sangiac turcesc? Numai amintirea acestui fapt îl mânie; dădu pinteni calului.

Vânătoarea începu. Goneau pe drumuri albe, fără țipenie de om, dar pline de vânat. Urme de mistreți, de lupi, de vulpi și de iepuri pretutindeni.

Caii iuți de munte străbăteau valea, urcând pieptiș sub straja brazilor. Pădurea fremăta, de parcă pașii cailor, ale căror copite se înfigeau în

zăpadă, s-ar fi simțit până-n adâncurile codrului.

— Aici e valea cerbilor, măria-ta, – spuse Stroe. Auzi-i cum trec, și se așternu drumului pe urmele lor, de nu se mai văzu decât o pată albăstruie.

Câinii hăitași simțiseră și ei mirosul vânatului și goneau în salturi lungi, cu nasurile-n vânt, cu mișcări elastice și ușoare.

Ninsoarea încetase. Cât vedeai cu ochiul, era o întindere orbitoare, neatinsă de picior de om. Râul curgea liniștit în albia lui, ici și colo poduri din trunchiuri de copac deschideau drumul dintr-o parte în alta. Valea ce se întindea de-a lungul apei cotea după șerpuirile acesteia, desfășurându-se ca o uriașă blană albă, așternută la picioarele brazilor crescuți sus, pe coastele munților. Era un loc tainic, în care nu se vedea nicio așezare omenească, ca și cum zânele cele bune și-ar fi ales-o ca lăcaș. Liniștea nu era întreruptă decât de lătratul câinilor și de câteva chiote ascuțite ale celor ce-i asmuțeau.

Vânatul gonea tăcut în laturile drumului. Vânătorii o luară la dreapta, trecând o punte de bușteni, și se pierdură din vedere. Liniștea, ca o vrajă, pusese stăpânire pe loc. Nu se mai vedea niciun drum, totul părea rămas așa cum fusese de la începutul lumii. Domnea o pace adâncă, venită parcă din străfundurile pământului, din apa care se rostogolea la vale, din trunchiurile nemișcate ale copacilor, din zborul liniștit al vulturului ce cobora din înălțimi în izbiri domoale de aripi. Cetina își răspândea miresmele cu atâta tărie, încât aroma ei amorțea însăși pădurea, oprind-o din freamăt.

Cerul își desfăcu porțile, și soarele izbucni puternic, făcând să scânteieze întinsul larg al văii în lumini de curcubeu; priveliștea căpătă un asemenea farmec, că Vlad Rudeanu, nepotul Buzeștilor, rămase în marginea drumului ca împietrit, iar vodă, care nu-l slăbise din ochi, spuse deodată, cu glasul îngroșat:

— Pentru astea trebuie să luptăm, căpitanii mei, ca să rămână ale noastre – și se închină cu sfințenie, ca și cum ar fi pecetluit un jurământ.

Și jurământul îl știau boierii Buzești. Îl auziseră din gura domnului, în clipa când avusese loc lupta cu turcii veniți să-l prindă în București.

— Mai bine îmi umple pământul gura decât să încetez lupta împotriva turcilor. Mai bine…

Boierii Buzești se adunară în spatele domnului umăr la umăr, ca un zid. Aveau aceeași căutare în ochii lor negri, își înălțară la fel bărbile rotunde spre soarele ce putea aici, pe acest drum al Prahovei, să răspândească atâta pace și frumusețe și se închinară cu sfințenie în fața soarelui, așa cum poate făcuseră cu o mie și șase sute de ani în urmă, de cealaltă parte a muntelui,

străbunii lor daci, când Zamolxis își arătase fața, gonind norii și dându-le învoirea să lupte cu împărăția romană.

— În săptămâna ce vine, pornim către Dunăre. Când ne întoarcem, adunăm căpitanii și… cu Dumnezeu înainte. Stroe – schimbă el vorba –, spune slujitorilor ca cei doi pui de cerb pe care i-am prins să-i ducă vii în pădurea de lângă taberi. O să-i țin în viață, să-mi amintească întotdeauna ziua de azi.

Când s-au întors slujitorii cu vânatul încărcat pe cai, care sforăiau de mirosul sălbăticiunii, ninsoarea a pornit din nou. Cădea ca o binecuvântare, domoală și mătăsoasă, ștergând pașii călăreților, ca și cum în acele locuri pustii și liniștite nu ar fi trebuit să rămână nici urmă de drumeț, și întreaga natură ar fi trebuit să țină taina celor auzite, iar sălbăticiunile pădurii să-și ducă liniștite viața mai departe, vântul să nu le aducă miros de om.

Călăreții înaintau pe firul râului la vale, unul înainte, cu căciula trasă pe o sprânceană, respirând cu nesaț în pieptu-i voinic miresmele pădurii, cu fruntea destinsă și ochiul luminat. Apoi veneau Preda cu Radu și Stroe cu mezinul Vlad Rudeanu.

— Păcat că nu l-am chemat și pe banul Mihalcea! spuse domnul întorcând capul.

Buzeștii se priviră scurt și tăcură. Nu-l plăceau pe ban; era ambițios și plin de fumuri de mărire. Ei, mai vârstnici, nu mai aveau capul la vise. Mihalcea visa, iar ei luptau să-și țină țara.

Slujitorii rămăseseră în spatele lor, cu arcurile ușoare în spinare.

În urmă se așternu liniștea și ninsoarea.

6

Sosi ziua sa se-adune boierii. Deși era pe sfârșite, iarna se afla în toată puterea ei. Rădvane și sănii numeroase se opriră la intrarea ce ducea spre sala scaunului domnesc.

Trecură marele-vornic Mitrea, înfășurat în haină lungă cu guler și poale de sobol, strecurându-și albastrul privirilor pe sub sprâncenele stufoase; marele-logofăt Dumitru, purtându-și într-o mână toiagul, și cu cealaltă, aspră și neagră, mângâindu-și într-una căușul bărbii revărsate peste bumbii de argint cu care-și închidea lungu-i veșmânt; mitropolitul Târgoviștii, cu obrazul lunguieț, și glas cântat, la a cărui vedere, popa Fărcășanu se afundă în mijlocul pâlcului de oșteni. Veniră apoi călări, în veșminte ostășești, numai cu mantiile scurte fluturându-le pe umeri, cei trei frați Buzești, cu

privirea deschisă și vorbă ageră. Apoi Pârvu, noul ban al Craiovei, și cu doi boieri Pârâieni, Radu și Barbu, cu obraze rumene sub pletele lor bălaie. Alți dregători grăbiră spre divanul domnesc, printre care și episcopul de Buzău, Luca, unul dintre cei mai învățați oameni ai Valahiei. Ultimul apăru vel-vistierul Dan, cu pași moi.

La biserica domnească toca de utrenie, și prin gangul care lega cămările de sus cu firida din balconul bisericii se auzeau pașii grăbiți ai jupânițelor însoțind la slujba de dimineață pe doamna Tudora, mama voievodului, și pe doamna Stanca, soția lui, neam apropiat al boierilor Buzești.

Când se sfârși slujba, înalții dregători erau toți adunați, și slujitorul domniei le vesti intrarea măriei-sale. Boierii se închinară din dreptul jilțurilor lor. Domnitorul se sui pe tron și-i îmbie să stea jos. Apoi începu sfatul.

— Am chibzuit îndelung, boieri, și am hotărât să adun divanul țării.

— La ce a chibzuit măria-ta? întrebă mitropolitul, înălțat de mitră deasupra celorlalți. Ce nevoi ne-au adus?

— Nevoile țării, preasfințite, necazurile și întărirea ei. Ați văzut pâlcurile de oșteni și știți că nu mă pregătesc de pace.

— Asta am înțeles noi – făcu marele-logofăt Dumitru, privindu-l cu ochi rotunzi ca de pasăre. Dar să ne spuie măria-ta de ce și cu cine ne mai batem, că noi de aceea am venit la chemarea măriei-tale.

— De ce ne batem? repetă Mihai întrebarea, stăpânindu-și mânia ce se iscase în suflet la întreruperea bătrânului logofăt. Ca să ne apărăm, cinstite logofete. Și cu cine? Apoi, nici cu transilvănenii, al căror domn mi-e prieten, nici cu moldovenii, al căror grai sună ca al nostru, nici cu bulgarii, care-s mai necăjiți și împovărați ca noi și cu care suntem tot într-o credință; și dacă nu-i niciunul dintre ei, a mai rămas turcul, care v-a batjocorit în divan la București în anul ce a trecut și care cere mereu haraciul mărit.

— Bine, măria-ta – spuse marele-vornic Mitrea, strângându-și giubeaua la piept; dar nu ne potrivim cu oștile.

— O să ne potrivim, vornice. O să ne potrivim. Din pricina asta v-am adunat azi. Împăratul Rudolf al nemților se ridică împotriva lor; principele Ardealului întocmește oaste; sârbii au oameni pregătiți; mitropolitul Arsene al Bulgarilor atâta așteaptă. Căpetenia macedonenilor, căpitanul Gheorghi, mi-a trimis solie. Clipa asta nu se pierde, boieri-dumneavoastră. Înțelegerea asta între neamurile creștine o vom folosi și noi, mergând alături de ei.

— Cu ei o fi cum o fi, dar noi suntem în gura lupului, măria-ta, spuse vel-vistierul Dan.

— Și domnia-ta aștepți să închidă lupul gura și să ne înghită?

La vorbele acestea, trecu o umbră de roșeață pe fața Danului, care-și mușcă colțul mustății și tăcu.

— Veți pleca o solie la principele Ardealului, Sigismund Báthory, și-i veți cere ajutor de oaste. Lupta o vom începe noi, aici, în țara noastră. Prima izbire trebuie să vină de la noi – apoi își îndreptă privirea către cei trei frați Buzești. Pâlcurile sunt gata?

— Gata, măria-ta.

— Cam câți să fie cu toții adunați?

— La vreo opt mii de suflete, măria-ta.

— Afară de oastea Jiului și a Oltului?

— Ba cu ele, măria-ta.

— Avem numai opt mii de oșteni. Nu ajunge. De la început va trebui să-i frângem. De aceea trebuie să plece o solie având în frunte pe mitropolitul țării, și din ea vor face parte: episcopul Luca, marele-vornic Mitrea, marele-logofăt Dumitru, precum și Theodosie, vel-vistierul Dan, clucerii Vintilă și Radu, postelnicii Calomfirescu și Stamate. Hrisovul țării îl ia sfințitul episcop de Buzău. Veți purcede la Alba. Solia s-ar putea să nu vă fie ușoară. Mergeți cu vrednicie și vă întoarnați cu cinste. În chibzuiala voastră-i a neamului scăpare și toată cinstea țării și a voastră, nu uitați. Vă pregătiți de cale de astăzi în trei zile – și vodă învălui restul boierilor cu privirea – și voi, boieri de cete. La Alba, să faceți tocmeli drepte. Vreau ajutor de oaste și cer și adăpost la vreme de primejdie pentru doamnă și prunci.

— Măria-ta, dar dacă prințul Sigismund s-o îndărătnici?

— Cereți-i cu multă cuviință. Prințul va fi alături de noi.

— Ce punem chezășie?

— Obrazul meu și al țării.

— Și de-o cere bani?

Întrebările veneau pe rând – când de la Radu Buzescu, când de la episcopul Luca.

— Împrumutăm de la Cozia douăzeci și două de mii de aspri.

— Ne mai dă și Tismana, de va fi nevoie.

— De-o cere plumb?

— Tot Cozia are destul să dea.

— De-o cere jurăminte?

— De nu-mi pătează obrazul și nu ne scade țara, le dați. Băgați de seamă la tot ce aveți să înfăptuiți. Voi îmi veți da seama.

— Pe când să cerem oastea?

— Cum desprimăvărează. Știți doar că ienicerii luptă între Sfântul Gheorghe până la Sfântul Dumitru. Am vești că turcul se gătește să ne calce țara.

— O să avem de furcă, rosti un clucer.

— Să nu ne-nalțe în furci fără s-avem de furcă – șopti ca pentru sine marele logofăt Dumitru.

— N-ai grijă, logofete! spuse Mihai, care prinse cu urechea șoapta. Năravul lor e țeapa, țepușe aveam și noi, și de au iatagane, noi le cunoaștem seama.

— Or să ne prade, doamne, și-or să pârjolească – spuse mitropolitul.

— Așa e, preasfințite; le-am îndurat pe toate, și eu mă țin de *Biblie*, mă știi că-s bun creștin. Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte; iar Dunăre-ai aproape și-i plină de cetăți, și iarna-i lungă tare. Boierii mei, drum bun, puteți pleca.

Când să iasă, tocmai trecea spre încăperea alăturată mama domnitorului, doamna Tudora, cu haină cernită, cu chipul alb, încadrat strâns de vălurile cenușii ale văduviei. Avea peste șaizeci de ani, dar spatele ei era drept, și umbletul plin de măreție. Înclină fruntea la urările boierilor, păși fără o vorbă spre încăperea cu mese lungi de stejar, unde în vatra de piatră ardeau bușteni întregi. Singura podoabă a sălii era o fântână de piatră cu ghizdurile în formă de floare, din care țâșnea un fir subțire de apă, ce cădea înapoi pe talgerul învârstat cu vine roz al florii.

În urma ei, logofătul Dumitru și cu vel-vistierul Dan, rămași în urmă, priviră lung.

— Și-a adus vodă muma la curte, văzuși?

— Văzui și pe-asta – răspunse tot șoptit vel-vistierul. Ascultă, preacinstite, ce-ar fi să vii la mine să mai grăim oleacă.

— Asta gândeam, boierule, și eu: să mai grăim. Să zicem, mâine seară.

— Pe mâine, atunci.

— Prea bine.

7

Ziua următoare se arătă a fi vijelioasă. Fulgi mari cădeau necontenit, răsuciți de puterea crivățului, care venea biciuind dealurile și troienind

drumurile. Urla prin hornurile caselor, încât bieții oameni nevolnici și supuși tuturor părerilor își scuipau în sân a spaimă de strigoi. Cerul era ca plumbul, nici ciorile nu se mai arătau.

Pe așa vreme cumplită, domnul încălecase în fruntea căpitanilor lui, urmați de cete, și dispărură cu toții către București, coborând tot mai adânc spre Dunăre în goana întinsă a cailor. Viscolul care venea din dealuri se vede că nu-i urmase, deoarece niciun călăreț nu se rătăcise în cursul acelei zile.

Umbla vorba între oștenii rămași pază curților domnești că vodă ar fi coborât spre vreo raia turcească, trecând Dunărea pe sloiuri, acuma, cât era înghețată, cât băteau crivățele; așa se zvonea printre cetași: că tare i-ar plăcea măriei-sale să se încălzească la pârjol turcesc!

Zburau vorbele, dar pe șoptite, că nu erau lucruri ce se cădeau a fi spuse cu glas tare; între mulți drepți e de ajuns să fie doi ticăloși ca trebile domniei să se dea peste cap. Un flăcău venit dinspre părțile Târgșorului a scăpat o vorbă odată despre o mândră de acolo, femeie, scoasă de iele în calea domnului, dar mustăcioșii au zâmbit înțelegători. Dacă nici logofătul cel mare, Dumitru, nici vel-vistierul nu știau ceva…

Cum se lăsase înserarea, butca logofătului trase la casele Danului. Robii îi luară jos șuba căptușită cu vidră roșie și-l îmbiară într-una din odăile care se deschideau de-a lungul sălii. Într-o cameră rostuită cu divane acoperite de velințe frumos învrâstate, țesute de slujnicele casei, cu măsuțe joase, tăiate din rădăcini vânoase, cărora li se vedeau apele; cu podele acoperite de scoarțe lucrate în legături mari de maci roșii, apărată de frigul iernii prin pereții groși de un cot și ferestrele mici, se afla Danul, într-un veșmânt liliachiu încheiat în bumbi de argint.

Încă n-ar fi fost bărbat urât nici acuma; avea el o măreție a lui, că-l simțeai stăpân sieși, dedat a fi stăpân și pe alții din fragedă pruncie. Numai buzele subțiri, strânse și gălbeneala feței îl îmbătrâneau, și arătau că pe undeva fierea îl surpă.

Alături de el, obrajii mari ai logofătului părură mai rumeni. Vistierul îl îmbie pe divan, sub icoana sfântului Nicolaie.

Slugile aprinseră lumânări mari în sfeșnicul de aramă, apoi aduseră cheseaua de dulcețI, pe o tavă de argint un șip cu licoare din viile de la dealul Danului și plecară tot așa de ușurel pe cum intraseră.

— E vijelie cumplită – începu marele-logofăt vorba.

— Bine că ai venit!

— Pentru mine, vorba spusă e vorbă sfântă.

— Te știu om de nădejde. De asta m-am gândit mult la domnia-ta.

— De care de asta te-ai gândit la mine, cinstite vistiere?

Privirile Dumitrului se făcură ascuțite sub stufișul sprâncenelor.

— După neam și vechime, suntem deopotrivă, logofete. De la Mircea Bătrânul, strămunii noștri au fost în sfatul țării.

— Au fost.

— Apoi, vezi? Aicea e durerea. Ce au grăit ei a fost bun, drept; s-a fost ținut în seamă. Ce spunem noi e pleavă luată de vânt.

— Și asta e așa.

— Pe vremea strămunilor, în sfat erau numai boieri veliți, români. Acuma, știe-i dracu de unde vin și cum s-au boierit. Au apărut grecii; n-au ce căuta în sfatul țării.

— Și pe mine mă-mpungeau asemenea gânduri.

— Să te împungă, boierule, și să nu-ți deie pace până ce n-om face un capăt celor nefăcute. Te-ai întrebat domnia-ta cum de s-au ridicat Buzeștii până la sfatul țării?

— Încă cum!

— Ei, vezi? De ce ne fug rumânii peste Olt?

— Și ai domniei-tale?

— Și ai mei. M-am plâns lui vodă. Ce mi-a răspuns? Că are alte treburi, că n-are vreme acuma pentru dreptatea mea. Auzi? Nu are vreme. Cinci sate părăsite într-o juma' de an. Că țara-i înainte de noi. Auzi? Țara. Dar cine face țara? Nu domnia-ta, nu eu? Ai mai auzit vreodată asemenea răspuns să i se deie unui boier velit când vine la durere?

— Eu, drept să-ți spun, nu am mai auzit.

— Vezi bine. N-ai de unde.

— Rumânii ar trebui legați de glie, așa cum este legea peste munți.

— Spune-i lui vodă dacă poți. Cu cine se sfătuiește el în taină? Nu cu mine, nici cu domnia-ta. Își adună Buzeștii; când venim noi, e gata, ne-a spus ce-a hotărât cu ei, a căror boierie miroase a opincă, iar cinurile noastre-s sfințite la Rovine.

— Cu încetu, o să ne-nghită.

— Nu, mare-logofete. O să le stăm în gât. Cum trece viscolirea, noi ne gătim de cale. Ne vom înțelege cu Jigmond, și el o să aducă legea iobăgiei din Transilvania și la noi.

— Crezi că se vor învoi Radu Buzescu și episcopul Luca?

— Cei mai mulți vor fi cu noi, și ei n-or să aibă ce face. Spune, rogu-te, tot ce știi despre Jigmond.

— De. Am o nepoată măritată acolo. A luat-o un grof. Fata e frumoasă și deșteaptă…

— Ce ai aflat despre Jigmond, te întrebai.

— E tânăr…

— Mai departe.

— Îi sucesc popii capul cu sfaturile lor. Îl umplu de ambiție, cum umple vinul butia.

— O fi harnic în lupte?

— A avut el vreuna? Așa, numai întreceri la zi de sărbătoare. Se zvonește că tot ambiția îl face să se însoare cu vara împăratului nemțesc și că la Alba-i mare nemulțumire.

— De ce?

— Se pare că ar pune în coș, în chip de zestre, ținutul Transilvaniei.

— Pentru împăratul?

— Da' pentru cine?

— Și alt sfătuitor?

— E Iojica, român, mare-logofăt.

— Ce fel de om e?

— Amestecat. Ce ascunde în suflet, nu știu. Ce face, știe o lume.

— Se luptă pentru cinuri?

— Altfel, cum ar fi ajuns să fie cancelar? Între atâția unguri!

— Vorbeai de popi nemțești.

— De unul mai cu seamă. Carilo, sau Corillo, că au și niște nume! L-a trimis Roma; e sfetnicul lui Jigmond.

— Am înțeles. Ți-e deșteaptă nepoata!

— Am făcut tot ce pot ca să o scot la lume; să vadă, să înțeleagă.

— Le-ai rostuit prea bine pe toate. Tânjești după slava de altădată. Așa e?

— Tot la fel ca și domnia-ta. Noi tânjim, și alții se luptă s-o capete. Aflat-ai vestea nouă?

— Anume?

— Că vodă-i dus din zori cu pâlcurile.

— Încotro?

— Pe șleau, spre București.

— Nu m-aș mira să fie de acolo mai la vale.

— La Dunăre?

— Vezi bine.

— Izbește iar în turci.

— Cum nu? Îi zădărăște; îi pradă și-i ucide.

— Ochi pentru ochi, a spus, și dinte pentru dinte.

— Război ne trebuie nouă? Să vină și să ne ardă și să ne ieie totul? Știi ce zile ne așteaptă?

— Iar vremuri de bejenie; îngropi agoniseala și fugi.

— Și ei ard totul.

— De-ar arde-n focul gheenei!

— Iau robi și bună cale. Ei, asta nu, boierule!

— Avear-ar parte și ei doar de robie.

— Cu… Jigmond o fi altfel?

— Or merge să se bată la ei, ori prin Bulgaria, dar nu aici, la noi.

— S-abată calea războaielor?

— Și asta-i cu putință.

Vântul vui puternic prin horn și parcă duhul frigului intră odată cu el în odaie. Danul lovi cu un mic ciocănaș într-o tipsie de aramă de la capătul divanului, și un flăcău veni cu un braț mare de lemne și-l băgă în gura căscată a sobei, prin care se auzea întețindu-se șuierul crivățului.

*

A doua seară îi găsim iar sfătuind. De astă dată așteptau și pe logofătul Teodosie, chemat în taină.

Afară se lăsase o pâclă deasă, de nu se mai vedea la doi pași.

— Zici că l-ai chemat? De ce-o fi întârziind? șopti Dumitru.

Atunci intră și logofătul Teodosie, care după ce le dădu binețe izbucni cu întrebarea;

— De unde au mai apărut și Buzeștii cu atâta putere?

Logofătul Teodosie nu știa, ori se făcea că nu știe, spre a le auzi toate din nou cu urechile lui. Se așeză greoi într-un jilț din colțul odăii.

— Din boierii din Cepturoaia, de unde să se tragă?

Glasul logofătului Dumitru suna adânc și gros, tărăgănat, de parcă s-ar fi sculat dintr-o ațipire.

— Din Vlad banul, care a fost tatăl lui Buzea.

— Auzi, Buzea! Și de ce, mă rog, și-au zis Buzești? Ce? Nu le ajungea numele Buzea? Le-a trebuit altul, să sune altcum, să-și facă loc mai la față – zeflemisi Teodosie.

— Mai la față au ajuns ei oricum, că au sute de sate și pământuri – șopti ca pentru sine Dan, și-și duse mâna la ceafă, unde-l sfredelea de la o vreme o durere ascuțită.

Oare de când îi apăruse durerea? Când îi arsese casele cu turcii în ele? Ori când îl dusese cu vorba că-l va trimite pe el în solie la Aron al Moldovei? Ori când n-a vrut să-l asculte, atunci când i-a apus să bage de seamă cu Radu Calomfirescu, că ar fi fecior nelegitim al lui Mihnea Turcitu? Ori când n-a luat seamă la sfatul lui de pace cu turcul și s-a vârât în legătura asta cu principele Ardealului și craiul nemțesc? El vrusese binele țării ăsteia în felul lui și după datinile vechi. Care stăpânitor nu e lacom, semeț și iute la mânie? Ce mi-e unul, ce mi-e altul? Pleacă turcul, vine neamțul. Totuna o să fie, cu alte obiceiuri și alți oameni. Barem pe turci știa și cum să-i împace, și de unde să-i ia. Împărăția germană, către care se îndreptase domnitorul de bunăvoie, le era străină ca obiceiuri, ca vorbă, ca tot. Or să scoată tăciunii din foc cu mâinile lui vodă, și Vodă cu viețile țării.

— Și-l mai are și pe banul Mihalcea, socrul lui Radu Buzescu, care-l îndeamnă la ce cu gândul nu gândești. Dacă vor să facă o țară nouă fără el, va ști cum să le stea împotrivă. Ceea ce nu a dobândit de la Mihai va ști să ia de la Sigismund dacă nu e altă cale.

Durerea îl sfredeli din nou.

— Despre spătarul Balica și Dumitru Pârcălab, frații lui Vlad banul, se știa că au fost oameni viteji. Numai că lui Buzea i-a venit altă apă la moară – umplu Dumitru tăcerea.

— Altă apă la moară le-a venit feciorilor lui Buzea.

— Preda, Radu și Stroe – le spuse Teodosie numele de parcă i-ar fi înțepat cu ace. Au și pecete acuma.

— Au – întări Dan. Un călăreț cu coif și cruce.

— Ce au ajuns feciorii armașului Buzea!

— Deci și domnia-ta ai știut că Buzea a fost armaș – se îndreptă ușurel Dan spre Teodosie.

— Nu de la un armaș s-a pornit familia Ciobanului?

— Și crezi că vor ajunge ei spiță domnitoare?

— În țara noastră toate se pot întâmpina. Mănăstiri și-au înălțat?

— Stăneștii și Căluiul.

— Și l-au zugrăvit la Căluiul pe Petru Cercel?

— Zugrăvit.

— Și nu ei l-au urmărit în Ardeal când a părăsit țara, ca să-i ia averile înapoi, la porunca turcească?

— Tot ei.

— Și n-a avut Radu Buzescu dregătorie sub Petru Cercel?

— Avut.

— Atunci?…

— Atunci ce? se mirară Dan și Dumitru, ai cărui ochi albaștri mai că dispăreau sub grosimea sprâncenelor.

— Nu uitați că în vremea lui Mircea Ciobanul au fost pribegiți în Ardeal la curtea craiului Ștefan Báthory și că Radu clucerul știe ungurește. Ei pot face lesne înțelegeri peste capetele noastre. Sunt vulpi bătrâne.

— Spui vorbe mari, logofete Teodosie.

— Oltenii ăștia or să ne îndepărteze pe toți și-or să urzească singuri ori cu vodă toată țesătura pentru țara asta. Și jupânesele lor sunt trufașe: a lui Radu, fiindcă e fata bogatului Mihalcea; a lui Stroe e ca un bărbat de mândră și ambițioasă.

— A fost tare frumoasă stolniceasa Sima! oftă Dumitru, și caftanul lui roșu păru că-și răsfrânge lumina pe obrajii aspri.

— Și este încă gorjanca, că atunci când i-a adus ca zestre lui Stroe munții Gorjului o fi adus și niscai farmece cu ea: nu s-a clintit din țară în timp ce ai ei au plecat în pribegie, și apoi, când i-a chemat înapoi vodă Alexandru, fiul lui Mircea Ciobanul, nu numai că le-a dat toate înapoi, ba i-a mai dăruit și cu satul Crucea.

— Și vodă Mihai i-a dat clucerului Radu satul Orlești.

— Vedeți? Iau cu amândouă mâinile de unde pot. De ei mi-e mie teamă să nu ne simtă planurile. Stau în jurul lui vodă de nici nu poți pătrunde la el. Au trăit în Ardeal? Vor alianță cu ardelenii, dar după cuvântul domnului. Îl ajută aici pe vodă? Își dobândesc și cinste, și avere. Deci dacă facem ceva, de câștigat nu-i putem câștiga. De ferit, trebuie să ne ferim de ei ca de foc și orice legătură luăm cu Jigmond ori cu oamenii lui, dacă vrem să fie foloasele pentru noi, feriți-vă de Buzești. Acum sunt ochii și urechile lui Mihai – și Teodosie începu să tușească adânc și înecat, căci suferea de năduf.

Vel-vistierului Dan îi fu frig. Un fior rece îi creștea din șira spinării și-i înghețа mâinile. Dar privindu-l pe Teodosie simți că omului acesta firav, cu obrajii scofâlciți de lipsa dinților, nu-i e frig. Era un omuleț de oțel, cu

privirea strecurată pe sub pleoape, de parcă și-ar fi ajuns lui însuși, n-ar fi avut niciodată nevoie de căldură: cu sânge rece va sta în calea lui Mihai.

Afară începu să viscolească, deși iarna trebuia să fie pe sfârșite. Castanul izbea cu ramurile în pereții casei.

Vel-vistierul Dan se simți deodată obosit și plictisit de viață, de toate luptele lui. Își aduse aminte că în curte la el, peste mormântul tatălui lui crescuse castanul. Oare la fel se zbătea și el acuma, în vântoasă?

8

După ce sfatul țarii fusese ținut, postelnicul Preda, clucerul Radu și spătarul Stroe Buzescu se aflau adunați la Preda, cel mai vârstnic dintre ei. Văzându-i împreună, asemănarea lor te izbea. Aveau aceleași chipuri oacheșe, cu bărbi rotunjite ce le încadrau ca o ramă fețele.

Numai Stroe, cel mai tânăr, se deosebea de frați, și prin chica bogată, peste care purta o pălărie de postav cu boruri de blană și o egretă de pene prinsă într-o piatră roșie, și prin veșmântul lui mai străin. Pantalonii pe picior, ghetele înalte cu margini răsfrânte, tunica strânsă pe corp în cingătoare de preț îl făceau să pară mai înalt, în ciuda mantiei îmblănite, care-i venea până la genunchi.

Erau neliniștiți și încordați din pricina lui Preda, nemulțumit de faptul că din solia care va merge la Sigismund vor face parte Danul și Dumitru.

— N-avem cum face altfel – căuta Radu să-l convingă. Muscalul e în războaie, neamțul e prea departe, iar leșii sunt cu turcii.

— De și-ar ține cuvântul… se îndoi Preda.

Pe Radu, cuvintele lui Preda îl umplură de amărăciune, așa că nu se putu stăpâni să nu i-o spună:

— Dacă tu, fratele nostru, cârtești… atunci ceilalți…

— Dar nu cârtesc, pricepe, ci doar mă îndoiesc că Jigmond va da oaste doar de dragul nostru. De ne-o da ajutoare, să nu plătim pe ele mai mult decât socoți.

— Doar e creștin, la naiba.

— E papistaș, frățâne.

— Păi tot creștin se cheamă.

— O fi dacă socoți, dar să nu ne ceară o plată de să nu ne-ncapă în piele.

— Doar merge o solie ce știe apăra și țara, și domnia, Preda.

— Bine gândești așa! Dar numără-mi-i pe aceia ce sunt acum cu noi.

— Cine? O țară întreagă.

— Și anume?
— Toată oștirea Jiului, a Oltului, boierii.
— Cei mici; dară veliții?
— Și dintre ei o parte.
— Biserica?
— E Luca, episcop de Buzău.
— Mitropolitul însă-i bătrân, bolnav. Îl vezi să vrea război?
— Mulțimile.
— Avem oaste puțină.
— Cum văd, jupâne frate, nici tu nu ești cu noi.

În glasul lui Radu pătrundea supărarea mocnită de multă vreme, își pierduse răbdarea, cum făcea atuncea când fratele lui mai mare era de altă părere. Își pierduse răbdarea datorită nesiguranței a ceea ce va lămuri solia și grijii surde, pe care cuvintele postelnicului i le strecurase în suflet, tocmai fiindcă îi cunoștea chibzuiala gândurilor.

Preda îl înțelese și căută să-l liniștească.

— Ba sunt, n-avea nicio teamă.
— Le vezi toate în negru.
— Le iei tu prea ușor.
— E un Dumnezeu în ceruri.
— Și pe pământ Satan.

— Cât timp la cârma țării e Mihai-voievod, n-am teamă de nimic – intră și Stroe în vorbă, sprijinind pe clucer.

— Măi Stroe, socoți că nu-mi dau seama cum ocârmuiește țara? Ce cuget, ce simțire, și ce tărie are? Dară veliții țării crescuți în moda veche nu pot să-l înțeleagă. Și de s-ar pune price?

— Om sfârși cu aceștia, – rosti înflăcărat Stroe.

— Noi cu a noastre cete ne vom scula cu toții – întări apăsat Radu luându-i vorba din gura lui Stroe.

— N-a fi om în Țara Românească, unde strigă slava lui Mircea cel Bătrân și gloria lui Vlaicu cel plin de drag de țară, care să nu apuce arma-n mână la nevoie.

— Frumoase vorbe…

Glasul lui Preda se îngroșă, și prin ochii lui trecu o undă caldă privindu-și frații. Întotdeauna cei doi gândiseră la fel, se apăraseră unul pe altul și părură și acum la fel de nebunește avântați ca și în vremea copilăriei lor, când nu era cal nărăvaș să nu-l supună, creastă de munte să nu se cațăre pe

ea și zăpor pe care să nu-l înfrunte. Vremea a trecut, dar cei doi frați mai mici au rămas neschimbați. Îi mânau firea și mintea lor cea iute, spre a înfăptui lucruri neobișnuite. Zâmbi ușurel în barbă. Parcă el nu era la fel ca ei! Îi fu drag să-i simtă înflăcărați, uniți, nerăbdători. Din pricina aceasta-i prețuia și Mihai. Totuși, un fior de neliniște îl pătrunse. Rămase tăcut, pe gânduri, privind fără răspuns fulgii mari care se învăluiau, ajungându-se din urmă, până ce cădeau pe moalele alb al omătului.

Se lăsa înserarea. Se auzeau clopoțeii de la sănii. Pomii întindeau spre ei brațe albe de promoroacă. Era atâta liniște în jur, încât încet-încet și Preda își uită temerile. Fruntea i se descreți, și figura-i fu mai puțin aspră.

Radu și Stroe îl priviră în tăcere și aplecară capul a înțelegere.

9

— Ce hrisoave ții în mâna, unchește Iani? Chipul smead al capuchehaiei Iani, unchiul măriei-sale și fratele doamnei Tudora, e neclintit, numai în lucirea ochilor se citește o viclenie stăpânită, care viclenie parcă i-ar da bucuria vieții; un fel puțin ironic, puțin cinic, nepărând a crede prea mult în nimic, dar știind cum să-și țină drumul lui. Parcă ar citi în inimile oamenilor, așa cum citește acuma în cea a lui Mihai. Îl simte nerăbdător și mânios.

Boier Iani, în schimb, are adunată în el atâta răbdare cât să poată da și altora; și e nespus de bogat. Aproape că nici el nu-și dă seama cât de bogat e. Atâta știe; că în viața lui a putut cumpăra mulți dregători mari și mici.

Strânse buzele roșii, sugându-le, și-i spuse măriei-sale Mihai:

— Am adunat, nepoate, aici toate copiile după veștile pe care bailu Veneției le trimite Senioriei.

— Citește-mi-le.

Mihai nu cunoștea italiana, dar Iani, cu negustoria lui, învățase multe.

— În prima se vorbește că hanul tătarilor ar fi cerut țara măriei-tale și Moldova, pentru doi dintre frații lui.

— Și?

— Sinan nu s-a învoit.

— Apoi?

— Spune despre năvălirea cazacilor în ambele țări.

— Minciuni. La noi n-au fost. Mai departe?

— Vestește răscoala măriei-tale și a lui Aron al Moldovei și mai spune că sunteți bine văzuți de supuși.

— Până când va mai ține și asta?!

— De ce?

— Multe sate care s-au vândut de bunăvoie boierilor când nu aveau cu ce plăti birul și-au cerut libertatea în vremea când aceștia erau pribegi; acuma scot tot felul de cărți și toată ziua trebuie să stau în divan să judec asemenea pricini.

— Ești destul de deștept, măria-ta, ca respectând legea pământului să nu-ți faci dușmani.

— De…

— Să nu te îndoiești niciodată, măria-ta. Omul îndoit e un om prăbușit. Măria-ta să-ți ții calea pe care ai pornit și să asculți mai puțin de banul Mihalcea. E prea semeț pentru puterile noastre.

— Să ne întărim puterile.

— Să ne ascuțim mintea, doamne.

— Să ne înălțăm gândurile.

— Să nu ne cunoască nimeni gândurile.

— Eu nu chibzuiesc singur.

— Dar singur porți povara.

— Domnia apasă greu.

— Greu fiindcă sunt umerii și inima măriei-tale.

— Dacă venețienii ar fi primit să fie alături de noi, ar fi fost mai ușor.

— Numai capul isteț își face ușorul sau greul în viață. Măria-ta nu te bizui prea mult pe nimeni.

— Ce mai spune bailul tău venețian?

— Că ai trimis măria-ta spioni mincinoși la Stambul, care să se laude față de turci că ai strâns o oaste mare.

— Și?

— Că turcii sunt necăjiți să nu le zboare atâtea bogății din mână.

— Din gheare, unchește. Făcute numai ca să-și umple sacii fără fund, că împărăția-i mare.

— Dar când se ascut pe iatagane nu-i a bine!

— S-au ascuțit, și totuși oastea lui Mustafa, eu am înfrânt-o, și capugiul care-l însoțea pe noul domn a fost rănit.

— Și venețienii mai spun că l-ai rănit și pe hanul tătarilor.

— Nu puteam să-l primesc în ospeție când mi-a năvălit în țară cu nenumăratele lui hoarde.

— Că ai năvălit după ei la Silistra.

— Am dărâmat-o.

— Că din pricina măriei-tale e foamete la Stambul.

— Dacă ar fi după mine, ar fi moarte la Stambul.

— Că turcii acuma nu mai atacă, ci se apără.

— Bravo, veneţienilor! Niciun cronicar turcesc n-ar îndrăzni să spună asemenea lucruri.

— Cronicarii scriu la poruncă, măria-ta.

— Mă rog la Dumnezeu ca ai mei să scrie numai la porunca inimilor sau să nu mai scrie nimic. Ce mai spun altceva veneţienii?

— Că măria-ta şi Aron ţineţi porturile Dunării şi împiedicaţi mersul corăbiilor. Că aţi fi năvălit şi de partea dreaptă a Dunării şi că aţi fi făcut tabără acum în Dobrogea, iar armata lui Ferhad-paşa s-a retras la Constantinopole, gonită de unguri, cazaci, valahi şi moldoveni.

— Aşa, aşa!

— Că aţi prădat Brăila şi câte altele.

— Frumos, cinstit, drept. Mari şi plăcute veşti pentru mine. Ce oameni şi veneţienii! Pe de o parte îşi fac negoţul cu turcii, se complimentează, se îngăduie; pe de altă parte nu mai pot de bucurie când simt că totuşi osmanlâii pot fi înfrânţi.

— Oameni cu două feţe, măria-ta. Numai aşa se mai poate trăi în lume.

— Şi altcum nu, unchieşule?

— De…

Ochii negri ai boierului Iani îşi jucau lumina neîncrezătoare, şi un zâmbet a mirare, – ca un copil în faţa întrebărilor, îi lărgi buzele.

10

Sangiacul de Magnezia, Mohamed, fiul cel mare al sultanului Murad şi al veneţienei Baffa, tocmai îşi sărbătorea cea de-a douăzeci şi treia aniversare, când o scrisoare grabnică de-a sultanei, mama sa, îl rechemă la Stambul. „Aşa cum călătorul în pustie este ucis de dogoarea soarelui şi lipsa apei, tot astfel inima unei mame este ucisă de dorul după fiul ei…” Şi în încheiere: „Fiul meu, pregăteşte-ţi cea mai iute corabie şi îmbarcă-te pe ea; nu face nicio oprire în drum; vino cât poţi mai grabnic. Casa ta te va urma.”

Sangiacul de Magnezia era pe jumătate turc; aşa că nici liniştea, nici pacea nu-i apărau sufletul şi o asemenea veste îi venea la timp. Apoi era pe jumătate veneţian, şi chemarea mării o avea în sânge. Nu i se păruse ciudată nici scrisoarea, nici porunca ascunsă în cutele dorului. Avusese în ultimele

luni de trei ori același vis și n-ar fi fost fiul tatălui său dacă nu s-ar fi lăsat zguduit de el. În trei rânduri visase cum defilau înaintea lui șirurile albe ale ienicerilor, închinându-i-se de opt ori în dreptul Cornului de aur. De trei ori visase urma mâinii lui Mohamed Cuceritorul imprimată pe coloana din mijloc a moscheii celei noi, apărându-i dinainte, numai că ultima oară, acest lăcaș de închinăciune, ce odinioară fusese al necredincioșilor, purta scris pe minaretul cel nou numele lui, ceea ce însemna că el murise, căci numai numele celor morți se poate da moscheilor. Atunci chemase tălmaciul de vise, căci fiecare căpetenie turcă avea unul la curtea sa: visele, scântei de viitor pe care profetul Mohamed te lasă să le întrezărești, numai tălmaciul le poate lămuri. Acesta îi spusese că va pleca în curând la Stambul, unde-l așteaptă mărire.

— Și cât va dura?

— Câtă vreme va intra în opt ani.

— De ce purta moscheia numele meu?

— Poate nu a fost numele luminăției-tale, ci al strămoșului luminăției-tale, îl liniștise tâlmaciul, plecând capul.

Și acuma, corabia era aproape de Stambul, când în întâmpinarea lui apăru un vas ușor, din care urcă pe puntea corăbiei Saatgi Hassan, credinciosul dregător al sultanei.

După ce sfârși închinăciunea, în care-i admirase bărbăția și înțelepciunea, ceru să rămână singuri pentru a-i înmâna o veste din partea sultanei. Și astfel, Mohamed află că sultanul Murad a murit de patruzeci de zile; că știrea a fost ascunsă tuturora, pentru ca niciunul dintre frații lui să nu-i ia tronul, și că acuma, când el a sosit, se va vesti curtea și poporul atât de moartea unuia, cât și de urcarea pe tron a luminăției sale Mohamed – sangiacul de Magnezia. Apoi lăudase în cuvinte înflorite înțelepciunea sultanei Validé, priceperea politică și cultura ei, căci era singura sultană care întreținuse corespondență și cu regii și reginele Franței, chiar cu puternica Caterina de Medicis; apoi încheiase subliniindu-i marea dragoste a mamei față de fiul său. Atotputernica mamă îi trimitea și o gardă de oșteni pe care se putea bizui.

Așa că în anul 1595 se urcă pe tron Mohamed al III-lea, într-o vreme când în întinsul imperiu răscoalele începuseră să izbucnească ca scânteile din focul nemulțumirilor ce se întinseseră ca o pulbere aprinsă în părțile europene. Numai sultana Validé respirase ușurată când își văzuse fiul. Nu se mai gândise nici la urzelile împăratului german, nici la semnele de

nesupunere ale celor din raia, nici la intrigile și lăcomia unor mari guvernatori ai împărăției turcești ce cuprindea ținuturi întregi din Europa, Africa și Asia. Ea singură dăduse o anumită cale destinelor imperiului, aducându-l pe Mohamed pe tron. Înfrânsese atâtea bărbi ce urziseră alte planuri, pentru a ține ele frânele în mână; îngenunchease atâtea rivale, care de-abia așteptau s-o otrăvească, și mai cu seamă, îndeplinise într-un fel dorința melancolicului ei soț, mort atât de neașteptat, care în felul lui îi fusese credincios toată viața. Îi spusese numai, cu vocea încă atât de tânără:

— Să ai parte de domnie lungă, fiule. Și să nu uiți niciodată că e mai ușor să te urci pe tron decât să-l păstrezi. După cum, de asemenea, să nu uiți că toată viața am trăit pentru ca prin tine să-mi văd împlinite năzuințele întregii mele vieți. Bucuria vieții mele a început din clipa în care te-am născut. De atunci am vrut să fii sultan; la serbări mi-am jurat să te ajut cum voi putea mai bine ca să ai tu parte de tot ceea ce soarta mie nu mi-a dat. Ești singura ființă pe care am iubit-o în viața mea, Mohamed.

Ochii ei negri arătaseră atâta bucurie, încât Mohamed nu mai putu citi dincolo de acest sentiment curajul, dârzenia și voința de fier a mamei lui, tocmai pentru că nu-i putuse moșteni aceste calități. O simți numai că-i mai înțeleaptă și într-un fel mai puternică decât el și-i fu oarecum teamă de ea, ca și în copilărie.

*

La Terschane serai, padișahul Mohamed, în veșmintele roșii de doliu, pe care nu le părăsise de când venise din îndepărtata Magnezie, după ce citise cu luare-aminte în cartea de vise a răposatului sultan, acea *Vaaka Name* de care – dacă era adevărat zvonul ce umbla în palat – acesta nu s-ar fi despărțit niciodată în timpul vieții – chemă pe Saatgi Hassan, credinciosul vizir al lui Murad.

— Mai povestește-mi o dată visul ciudat spus tatălui meu înainte de a muri.

— Acela, da… acela pentru care m-a pus să sacrific cincizeci de oi.

Glasul lui Hassan era adânc și stins. Pe cât venise de repede, aproape alergând cu pași fără zgomot, spre padișah, așa cum se cuvenea să se înfățișeze un slujitor respectuos, pe atât de măsurat îi era fiecare cuvânt, de teama de a nu urmări așa cum trebuie gândul și dorința sultanului. De când era în slujbă la palat, nu întrebase niciodată dacă nu înțelesese prea bine, ci

spusese șoptit ceea ce bănuise el că era miezul ideii stăpânului. Așa își ferise capul să-i cadă de pe umeri, fiindcă Saatgi Hassan ținea la viață.

— Ce vedenie ai avut în acel vis, Hassan?

Chipul tânăr al fostului sangiac de Magnezia, vestit pentru bogăția haremului, în care se afla și cea mai mică dintre fetele lui Mircea Ciobanul, urmărea conturul norilor în apele inelelor de pe mâna dreaptă.

— Mă aflam în niște grădini frumoase, în mijlocul lor se înălța un chioșc și în el ședeau de vorbă trei mari căpetenii.

— Cine anume?

— Emirul Eștilei, pe care Mohamed îl luase demult la sine, marele Soliman și strălucitul vostru tată. Apoi i-am văzut prinzându-se de mână și ieșind afară, au apucat pe o cărare, cu capătul pierdut în nori. Am rămas împietrit. Am vrut să strig după sultanul Murad, dar glasul îmi lipsea.

— Și?…

— Atunci am văzut venind un cadiu, care a sacrificat pe loc mulțime de oi, umplând chioșcul de sânge. Am auzit gemete surde ieșind din tufișuri. Apele havuzului s-au umflat. Cadâne despletite alergau; singură sultana Baffa, mama luminăției-voastre, ședea dreaptă, cu ochii spre un țărm, unde oprise o corabie.

— Și ce-ai făcut?

— Când am izbutit să mă trezesc, eram îngrozit. Visele, lumina Lunii, nu mint niciodată. Profetul ni le trimite ca să ne înștiințeze din vreme, nu numai ca să ne arate viitorul, ci și ca să ne îndemne să ne schimbăm purtările sau să luăm noi hotărâri. Sunt la fel de sfinte ca și litera Coranului pe care-l deschidem, înainte de a lua o hotărâre. Am fost la răposatul sultan…

— Ai dreptate, Saatgi Hassan. Dar ce-a spus tatăl meu?

— Că în curând va merge să-și întâlnească strămoșii.

— Era bolnav?

— Nu. Și totuși, a căzut ca fulgerul la trei seri după acel vis.

— A pomenit de mine în acest timp?

— Sultana Validé i-a cerut din prima zi să fiți chemat la Stambul. De trei ori i s-a înfățișat și de trei ori și-a repetat rugămintea. Și Strălucirii-Sale, știți bine că nu i se poate nimeni împotrivi. Când a vrut, a înscăunat și voievozi. Așa s-a întâmplat cu cel al Ungro-Vlahiei, căruia i s-a dat tronul la rugămintea ei.

— Care voievod?

— Petru Cercel.

— Îl știu. Om învățat, frumos și răbdător. Lala, preceptorul meu, mi l-a înfățișat de mai multe ori. Îmi plăcuse. M-a bucurat faptul că mama a avut curajul să înfrunte pe beglerbegul Greciei.

— Este o sultană curajoasă. Și pentru luminăția-voastră…

— A tăinuit patruzeci de zile moartea tatălui meu. Cât despre voievodul valah, se pare că s-a înșelat susținându-l, pentru că a fost un trădător.

— L-au înecat în apele Bosforului, dar nu pentru trădare, ci pentru îndrăzneala de a fi pălmuit un vizir.

— Cum?!

— Și totuși, acum, pe tronul Valahiei e un frate de-al lui.

— Hm… fiindcă veni vorba despre rubedenii, Saatgii Hassan și eu am nouăsprezece frați și nu li s-a făcut încă ritualul.

— Când crede înălțimea-voastră, se poate face.

Ochii lui Saatgi Hassan se îngustaseră deodată, ca cei ai pisicilor siameze la pândă. Turbanul lui, plecat odată cu capul, semăna cu sculptura de pe o piatră funerară.

— Îmi trebuie o mână sigură și credincioasă. Mâine seară, fiecare într-o încăpere separată, cum se cuvine unor fii de sultan. Înțelegi, Saatgi Hassan?

— Da.

— Nouăsprezece frați; nouăsprezece muți cu lațurile lor. Ai fost credinciosul tatălui meu, să fii și al meu, după cum ești și al sultanei Validé.

— Da.

— Până a nu răsări luna nouă, datina să fie făcută, și sultana Validé – înștiințată. Mă întreb numai, Hassane, cum de a scăpat cu viață acest frate al lui Petru…

— Firari, înălțimea-voastră. Așa i s-a spus aici.

— Așa-i. Firari-Rătăcitorul. Dar cum de-a rămas în viață?

— Firari nu i-a recunoscut rudenia. Era un bărbat ciudat.

— Și deosebit.

— Da. Din pricina aceasta, regele Franței și mama lui, împreună cu atâtea căpetenii, au stăruit pentru el. Un bărbat ciudat. Nu și-a recunoscut mezinul cât a trăit.

— De ce, Hassane?

— Ca să-i scape viața, luminăția-voastră.

— Poți să pleci, Hassane, și nu uita. La noi trebuie ca înainte de a da luna nouă, datina să fie împlinită.

— Înălțimea-voastră…
— Da.
— Pentru ieniceri, cei 20 de taleri de cap…
— Voi da poruncă marelui-deftedar.
— Și spahiilor câte 15 taleri de om.
— Își vor lua darul pentru încoronarea mea, dar înainte…
— Toate își vor urma cursul după dorința înălțimii-voastre, numai că…
— Vorbește.
— Ienicerii se revoltă.
— Ienicerii?
— Da. Stambulul nu mai are hrană, și ei stau degeaba.

Mohamed zâmbi strâmb.

— Nu vor mai sta degeaba, Hassane. Să treacă luna nouă! Acuma mi-l poți înfățișa pe caimacamul Insulelor Engleze.

Hassan nu-și îngădui să zâmbească. Noul sultan căuta alianța Angliei, dar niciodată nu-i spusese pe numele ei adevărat. Ieși de-a-ndaratelea, cu pași repezi, înăbușiți în grosimea pufoasă a covoarelor.

Sultanul rămase gândindu-se la ieniceri. Răscoală? De ce? O parte din ei se făcuseră negustători, ducând mărfuri la bâlciurile din Ungro-Vlahia și impunând condițiile negoțului; tot aceștia străbăteau satele și forțau oamenii să împrumute bani de la ei cu o dobândă foarte mare. O altă parte din ei mergeau la pașalâcurile din Buda, Timișoara și Seghedin. Dunărea era un fluviu otoman.

Marele-vizir își primește regulat leafa lui de șase sute de mii de taleri imperiali pe an. De ce nu vede ce fac ienicerii? Își mângâie barba, care începuse să-i crească bine numai acum, de când era sultan, căci după datină, până atunci fusese ras.

Nu e el Saillullah, umbra lui Dumnezeu, și Ebul Sulh, tatăl păcii? Va găsi o formulă de împăcare între ostași, pentru care va folosi chiar tezaurul lui personal, „Ioi-Chassine”, iar pentru răsculați războaiele; va atârna cozile de cal la poarta palatului, și iataganele vor vorbi pentru el. Va dărui moscheilor pământuri, pentru ca Allah să-i ajute.

Mohamed se mișcă, iar caftanul din fir de aur străluci atât de puternic în lumina soarelui, încât apele luminară răsfrângerile în jur.

Atunci intră caimacamul Angliei, palidul și subțirelul Eduard Bakon. Privindu-l, Mohamed se gândi fără să vrea la piețele de sclavi, unde

englezii erau cumpărați pe prețul cel mai mic. De fapt, măsura pe toți cei din afara Imperiului Otoman numai în acest fel.

Caimacamul salută după moda europeană, ceea ce sultanului nu-i plăcu, numai că pe vremea când fusese simplu sangiac se obișnuise cu ciudățeniile celorlalte popoare.

Ochii cenușii ai caimacamului englez aveau îndrăzneala să-l privească. Mohamed tuși, își drese glasul și rosti după ce i se înfățișară darurile.

— Te-am chemat ca să aflu dacă mă pot bizui pe prietenia reginei tale.

— Anglia nu va sta niciodată în calea năzuințelor căsei lui Osman.

Mohamed se gândi: „Îndrăzneața ta stăpână se luptă cu Spania, care nu o recunoaște de regină, și cu tot catolicismul care a excomunicat-o. N-are ce face. Trebuie să mi se alieze.” Trecuse mări și munți vestea că regina Angliei n-avea dreptul să stea pe tronul tatălui ei; că omorâse pe moștenitoarea de drept, dar că așa urâtă cum era, reușise să adune oameni deștepți în jur care-o ajutau să cârmuiască cu multă înțelepciune. Vorbi, în sfârșit:

— Nu se va amesteca împotriva-mi dacă voi porni un nou război?

— Drumurile noastre pot merge alături, chiar dacă…

Tăcu. Sultanul înțelese. Religii diferite, concepții diferite, datini diferite, dar același interes îi leagă: îngenuncherea Spaniei, sfidarea papei și o concurență aprigă pentru stăpânirea mărilor.

— Dunărea trebuie să rămână turcească, spuse Mohamed.

— Roma, Spania și Austria trebuie înfrânte! adăugă Bacon.

— Întâi curăț drumul Dunării. Trebuie înfrânți răsculații de pe malurile ei. Apoi ceilalți. Vreau să fiu sigur de alianța voastră.

— Regina Elisabeta, augusta mea suverană, are aceleași vederi ca și excelența-voastră. A nu lăsa nicio putere să se ridice prea mult în dauna noastră. Aveți toată încrederea. De aceea m-a trimis caimacam la Înalta Poartă.

Mohamed înțelese că între regina spelbă al cărei portret îi căzuse în mână, furat printre alte prăzi de piratii lui de coaste, femeie bolnavă care nu cunoscuse bărbat, și el, stăpânul lumilor, se va lega o tainică înțelegere. Poate se disprețuiesc și se urăsc reciproc, dar mai presus de ei sunt imperiile lor; și niciunul, nici celălalt nu voia să-și piardă tronul.

11

Peste câteva zile, într-unul din palate, tânărul sultan Mohamed, care după iuțeala hotărârilor își dovedea sângele venețian, moștenit de la mama lui, iar după felul de a gândi ducea mai departe politica sultanilor turci, adunase sfatul. Era acolo marele muftiu, căpetenie a tuturor drept-credincioșilor Islamului, marele-vizir Ferhad-pașa, cu fața-i pătrată ascunsă în barba stufoasă, beglerbeiul Rumeliei, Hassan-pașa al Timișoarei cu nasul lui lung și ochi cercetători, asprul Ceadîr Nektar-pașa, cu toate cicatricele ce-i schimonoseau fața, vicleanul Hussein-pașa, beiul Nicopolelui, voinicul Saatârgi-pașa, cel ce avea grija strângerii cailor pentru armată, și Zagargi Mehmed-pașa, cu mâinile nemăsurat de lungi, precum și alți bei, beglerbei și pașale.

Când au intrat, tânărul și negriciosul sultan i-a primit ca pe niște supuși ai săi, ce trebuie să lucreze pentru el așa cum le va cere. Le primi închinăciunea, abia înclinându-și albastrul turban cu safire; abia dacă-și duse mâna la piept și la frunte. În schimb, ceru hotărât:

— V-am adunat pentru că trebuie să schimbăm calea oștilor și să punem noi orânduiri pe malurile Dunării.

Terminând acestea, aștepta nemișcat, idol ce sclipea învăluit în mătăsuri palide. Răspunsul i-l dădu marele-muftiu:

— Ascuțișul iataganului tău, mare-sultan, să se facă simțit asupra necredincioșilor, pentru slava nemărginită a profetului.

— Acesta este gândul meu – rosti Mohamed, mișcându-și mâna cu inelul cel verde. Ienicerii s-au răsculat, le trebuie lupte și pradă. Și vor avea în curând. De aceea învestesc cu puterea-mi împărătească pe Ferhad-pașa în fruntea armiei.

La auzul acestor cuvinte, pe chipul lui Ferhad trecu o fărâmă de lumină. Astfel biruia el în vechea luptă ce o ducea cu temutul Sinan-pașa, pe care izbutise prin intrigi să-l arunce tocmai pe țărmul Asiei Mici. Răspunsul lui fu scurt, cu mâna pe inimă.

— Allah să lumineze calea marelui-padișah.

— Va lumina dacă atunci când va da colțul ierbii, steagul verde al profetului va umbri calea armiei la Dunăre – sună glasul lui Mohamed, ca un gong de aramă.

— În vremea din urmă, ghiaurii de la Dunăre au început să nu ne mai știe de frică, se încumetă Zagargi Mehmed-pașa.

— Mihale Oglu a dat foc tuturor drept-credincioșilor pe care-i avea în țară – răbufni Hussein-pașa.

— Nu mai vrea să dea nici tributul cuvenit – intră în vorbă Ceadâr-pașa.

— Mult sânge dintr-al nostru a curs pe pământul Valahiei. E vremea să-l răzbunăm – întări Saatârgi-pașa hotărârea sultanului.

— Mihale Oglu a prădat Brăila.

— A ars Giurgiul.

— A mers peste cetatea Rahovei.

— A lovit cetatea Hârșovei și i-a trecut pe toți sub ascuțișul săbiei.

— A rupt legământul cu Islamul.

— A făcut legătură cu ghiaurii.

Glasurile pașalelor se aspreau și îndârjirea creștea văzând cu ochii. Aceasta de fapt dorea noul sultan, care ridică puțin mâna lui stângă, în semn de liniștire.

— Asemenea purtare trebuie pedepsită.

— Oare principele Ardealului și împăratul nemțesc nu-i vor da ajutor?

Toți se uitară la marele muftiu.

— Voi avea grijă și de ei, îi liniști sultanul.

— Atunci, marele profet să dăruiască tânărului nostru sultan faima viteazului său strămoș Baiazid, care a păzit cu strășnicie tăria semilunii.

Marele muftiu sprijinise invazia. Sultanul se putea retrage, căci și el își arătase voia, și acolo unde cei doi reprezentanți ai lui Allah pe pământ aveau același gând, nu mai rămânea decât ca pașii și beii, cu prețul vieții lor și a miilor de credincioși, să aibă cinstea de a muri pentru profet și padișah. Așa că sultanul se retrase în alte încăperi și rămase Ferhad-pașa să-și dovedească istețimea în conducerea sfatului.

— Când vor ieși caii la iarbă vom fi la Dunăre.

Zagargi-pașa, care-i era prieten, se alătură de el și-i șopti la ureche:

— Numai de n-ar urzi ceva Sinan împotrivă-ți! Ia-ți măsuri; are încă prieteni pe lângă sultan și e viclean și crud ca șacalul deșertului.

Ferhad înclină ușor din cap. Nările largi îi fremătară. Urmă apoi, cu glasul cam tulburat:

— Nu mai vin dinspre Dunăre nici bucate, nici biruri. E primejdie de foamete. Să nu uităm asta. Trebuie să ne cucerim cele de trebuință, ca Stambulul și armia să nu aibă de suferit. Cine cunoaște cel mai temeinic rosturile acelei țări?

— Ale Valahiei?

— Da.

— Pașa de Nicopole, Mohamed-bei.

— Așa-i. E fostul domn al Valahiei, cel căruia ghiaurii îi ziceau Mihnea. El cunoaște drumurile.

Atunci de-abia își aduse aminte Ferhad că Mihai fusese sprijinit să ia domnia chiar de Sinan-pașa. Ferhad își mușcă buzele. Gândi că Sinan și oamenii sprijiniți de el i-au stat totdeauna în cale. Va ști și va fi de datoria lui să-i îngenuncheze. Își dădea seama că dacă nu izbutește până-n primăvară să strângă oști, cai și hrană pentru a fi cu ele la Dunăre, Sinan atâta așteaptă, și din surghiun va unelti ca el să fie zvârlit în Asia și vicleanul Sinan să fie căpetenia acestei campanii. Se mai văzuseră asemenea întâmplări și era bine să-i fie frică de uneltirile bătrânului, căci se pricepea la așa ceva.

Din gândurile lui îl scoase Giafer-pașa.

— Luminate vizir, până a nu mă lua măritul sultan la mila lui, făcând din mine un credincios oștean al semilunii, copil fiind, trăiam în Ungaria. De acolo am trecut deseori în Valahia. Îi știu mai puțin drumurile, dar îi cunosc mai mult bogățiile. De acolo ne vin mierea și ceara, grâul cu bobul mare, vitele cele grase și peștele gustos. De acolo sunt berbecii cei trupeși și lemnul pentru corăbii. Tot de acolo sarea și seul și caii cei iuți. Pașalâc să facem din Țara Românească, și toate vor fi ale noastre.

— Aceasta este și voia padișahului.

— Și cine va cârmui acolo?

— Asta, măritul sultan va hotărî când va trebui. Un pașă viteaz, fără îndoială.

— Un pașă care va supraviețui luptei cu Mihale Oglu.

O umbră de îngrijorare trecu peste chipurile lor. Nu că le-ar fi fost teamă. Viața lor era închinată luptelor și vremurilor. Voia lui Allah e mare, și peste ea nu poate trece nimeni. Dar tot în voia lui Allah este ca acest Mihale Oglu să le dea multă bătaie de cap, când ar fi putut tot atât de bine să le fie alături și tare folositor ca pavăză la Dunăre, cu vitejia lui.

Unii dintre pași îl văzuseră pe Mihai, când fusese la Constantinopole, și le plăcuse prin felul de a se purta, prin rostul vorbelor lui, ba unii în sinea lor se gândiseră ce bei bun ar fi fost.

Dar voia lui Allah e și nepătrunsă. Oamenii nu-l pot înțelege nici acum și nu-l vor înțelege în veac. Necredincioșii râd și nu pricep, așa cum tinerii nu-i pricep pe bătrâni, cum o vreme nu pricepe altă vreme; cum lucruri și datini scumpe unora, pentru alții nu înseamnă nimic. Așa cum zbuciumul lor, pentru eroi ai altor vremi va fi praf și pulbere, căci fiecare se va crede mai

înțelept, dar nu va ști niciodată ce înseamnă acea fanatică dragoste de țară, pe care acest ghiaur de dincolo de Dunăre o poartă în el așa cum îți porți sufletul cu tine odată cu trupul de la născare.

Ferhad-pașa era pradă îndoielilor în clipele mari ale vieții lui. Încercă să se scuture de ele cu următoarele porunci:

— Facă-se voia lui Allah! Ne vom pregăti să pornim spre Valahia. Mehmed, pașă de Anatolia, vei aduna oștile la Rusciuc când mugurul va încolți. Până atunci, trimiți acolo oameni și aduni lemnărie și vase pentru podul peste Dunăre. De trecerea peste Dunăre te vei îngriji tu, Hassan-pașa. Comanda ienicerilor o va avea Zagargi-pașa. Hussein-pașa, vei fi căpetenia spahiilor. Aprindeți focul luptei în inimile lor. Ciadâr-pașa, vei rostui zece galere cu arme și muniții, ce vor porni de la Varna la Rusciuc. Vitejia voastră va fi temeiul biruinței semilunii. Plecați în pace și vă gătiți de treabă în tăcere. Gândul cel înțelept, și fala Islamului să vă întovărășească!

Și cu aceste vorbe, sfatul din palatul de marmură luă sfârșit. Soarta Valahiei fusese pecetluită.

12

Rădvanele cu solia domneasca dinspre Țara Românească nu făcuseră nici jumătate de drum. Caii mergeau greu; începură să-și piardă potcoavele. Intraseră demult în Transilvania și tocmai treceau pe lângă niște dealuri domoale acoperite de zăpezi. La clinele lor, pomii își sunau ramurile îmbrăcate în promoroacă, iar plopii înalți scânteiau în soare de parcă ar fi fost turnați în sticlă. Câmpurile erau albe și netede; numai pe drumul de care, gheața sta ascunsă sub învelișul de zăpadă și călătoria se făcea cu greutate și cu primejdie. Vântul se așezase și nu era decât un ger uscat, care le albise bărbile boierilor înfășurați în șube groase. Lăsaseră în urmă sate bogate, cu tâmplele caselor rânduite în creste, case ferecate cu porți mari, sate adunate în jurul bisericilor cu semețe clopotnițe. Drumul mare, în această iarnă ce nu se mai sfârșea, era puțin umblat.

Trecură pe lângă ape, acoperite în parte cu sloiuri de gheață, pe sub care se auzeau vuind înfundat apele. Stoluri de ciori punctau zarea. Cumpene de fântâni apăreau ca niște brațe ieșite din pământ.

Străbătură târguri cu case înalte și zăvorâte, cu hanuri vesele, unde te îmbiau mirosurile de pastramă ce se frigea la foc mare; târguri pline de biserici înalte, din piatră albă.

Cât ținură drumul Făgărașului, în toate așezările satelor aflară oameni care vorbeau același grai. Femeile, voinice, purtau opinci, fotă neagră și capul învăluit în ștergare.

Mitropolitul binecuvânta și mai vorbea pe la popasuri. Binecuvânta că așa îi era rostul și datoria; vorbea că așa îi era felul. Se bucură când întâlni mulțime de oameni care aveau aceeași credință cu cei din Țara Românească. Satele lor aveau mai puțină fală, dar curțile se lărgeau în jurul bordeielor și al caselor mărunte. Oameni mai necăjiți, scumpi la vorbă, dar bucuroși când li se grăia pe înțelesul lor.

— Sunt munteni curați – se minuna marele-vornic Mitrea.

— Minunile lui Dumnezeu sunt mari – dădu răspuns mitropolitul.

— Și căile lui nepătrunse – adăugase Luca, episcopul Buzăului, cel cu ochiul ascuțit și vorba ageră.

Boierul Radu Buzescu mai umblase prin aceste părți de miazănoapte; el știe că minunea asta se întinde cât vezi cu ochii și că dacă vor ajunge la Alba-Iulia, acolo vor fi și mai mulți din cei cu același grai.

— Preasfinția-ta – dădu el lămurire mitropolitului –, preasfinția-ta știe multe din tainele Scripturilor. Eu în acelea mă încurc, ca un om păcătos ce sunt. Pricep mai bine însă alte lucruri, ce par neînțelese, cum ar fi acești oameni care la chip, la vorbă și la credință seamănă cu noi. Îs oierii, au umblat cu turmele de-a lungul munților și al apelor și au trecut dintr-o parte în alta a crestelor, așezându-se de prin vremurile bătrâne unde le-a fost mai bine.

— Așa, așa! – încuviință preasfințitul.

— E loc bine păzit și bine orânduit. Cui nu i-ar plăcea să trăiască aici? intrase în vorbă marele-logofăt Dumitru.

— Seama așezărilor omenești numai Dumnezeu o știe și anume bărbați – mai adăugă Radu Buzescu. Am auzit spunând pe un cărturar grec pe care l-am întâlnit în drumurile mele, cât m-a trimis domnia cu treburile, că s-ar afla la cotul Dunării niște pietre pe care ar fi săpate semne ce s-au aflat și la Alba, și la Cluj. Tot acest cărturar mai spunea că ar fi niște urme asemănătoare și pe cursul Oltului, de la izvor până la vărsare. Ce-or fi însemnând, nu știu, dar omul acela știa, că era om umblat și la Viena, și la Roma. Tot el spunea că ar fi aflat din acestea și în țara Moldovei.

— Dacă-i așa, semne sunt și în stele – spuse în derâdere vel-vistierul Dan.

— Or fi, boierule, numai că, vezi domnia-ta, acolo e greu să meargă cineva să le citească, dar aici pe pământ e mai lesne.

— Și ai crezut în spusele lui!? se mirase mitropolitul, cu mâna pe șirul gros de mătănii, ca și cum s-ar fi ferit de un lucru blestemat.

— Crezut, preasfințite, că i-a dat crezare și măria-sa, care l-a întâlnit când a stat la Stambul. Ba și sultanul Mustafa, vorbind despre el, spunea că sunt ghiauri care, fără să fie vrăjitori, citesc în pietre și spun adevărul.

— Eu nu mă bizui pe nici un fel de citanie – spuse un clucer.

— Rău faci, zâmbi Radu Buzescu.

— De ce?

— Așa – dădu răspuns în doi peri cel întrebat.

Cu asemenea vorbe la popasuri își mai trecură vremea și mai uitară de iarnă și ger. Dar acuma nu se zărea în apropiere niciun sat, și caii numai cu greu puteau înainta. Se aflau la o răspântie pustie, la poalele unei înălțimi, în vârful căreia se vedea sclipind sub o diademă de gheață acoperișul unui turn înzăpezit. De la acest turn pornea la vale un drum străjuit pe o parte și alta de liliac îmbrăcat în promoroacă. Gardul cobora șerpuind pe toată lungimea dealului și se pierdea după un pâlc des de copaci ce făceau un zid de gheață între răspântie și cărare. Hotărâră atunci să trimită un călăreț, să vadă ce se află îndărătul acelui pâlc de copaci.

Roșiorul se întoarse repede cu vorba că au noroc: acolo e o casă locuită și om ce se pricepe la potcovit caii.

Vântul începu să se ridice, făcând să sune ciudat ramurile pline de chiciură. Soarele dispăru după o perdea de nori și un stol de vrăbii speriate țâșni din tufiș. Trecuse bine de amiazi, și vântul prevestea o vijelie apropiată. Parcă cerul era gata să coboare pe pământ, tras în jos de puterea norilor. Se porni o ninsoare cu fulgi mari și moi. De sus, din vârful dealului, un dulău hămăi prelung. Fumul ascuns al casei pitulate apăru pe deasupra pâlcului de copaci. Dincolo de creastă răsună prelung un corn de vânătoare.

Solia se trase la adăpost și intră în casa de după zidul de pomi; clădire scundă, pătrată, învelită cu olane, pe care vântul părea că se luptă să le smulgă. În vatra largă, unde ardeau bușteni țiuia, zdupăia și fluiera toată furtuna de afară. Alături de aceasta, un șopron mare adăpostea fierăria, și apoi un grajd lung.

Slujitorii duseră caii în grajd. De sub șopron apăru un om scund, lat în umeri. Șchiopăta și era chior de un ochi. Mormăi ceva, arătă cu mâna spre podul grajdului și trecu mai departe, înfundându-și pe capul ciufos o căciulă

parcă făcută din blana întreagă a unei oi. Roșiorii înțeleseră din semnul lui că în pod e fânul și le dădură la cai să mănânce.

Un om bătrân ieși din casă și-i pofti pe boieri înăuntru. Toți căutară focul. Numai Buzescu, nu. O neliniște a necunoscutului îl învăluia în această casă, făcută din bârne negre, cu ferestrele înguste, cu zăvoare grele. Îl urmăreau vorbele lui Stroe și vru să scape de amintirea lor.

— În a cui casă suntem? întrebă el în șoaptă pe omul mustăcios, ce părea a fi un slujitor.

— A cavalerului György Sögödi.

— Maghiar?

— Nu. Secui.

— Aici?

— Aici a dobândit pământuri, pentru vitejia lui.

— Demult?

— De curând. Glasul deveni șoptit. E tânăr.

Radu Buzescu se trase mai la o parte, tocmai lângă fereastra din capătul celălalt al odăii; omul veni după el.

— Spune – îl îmbie Radu.

— Are un necaz mare pe sufletul lui.

— De ce?

— Ați văzut turnul?

— Se vede cale de-o poștă.

— Acolo e un mormânt.

— Al cui?

— Al jupâniței boierului. Tana.

— O chema Tana?

— Tana. Nu era secuie. Munteancă, boierule, din Țara Românească.

— A cui fată?

— A boierului Mincu, care a fugit de răul lui Alexandru domnul, tocmai la Sân-Giorgiu.

— Și a dat-o după un străin?

— A dat-o. Era harnică, voinică, da sărmană. Părinții cavalerului n-au vrut-o. El nu i-a ascultat. A iubit-o, ce nu s-a mai văzut. De asta a plecat de la ai lui și a venit aici. Să nu aibă ea a suferi pe urma lor și să fie mai între ai ei.

— Între ai ei?

— Da. Prin părțile astea îs numai sate cu munteni din Valahia. Aici, avea și biserică unde să meargă; vorba le era totuna.

— Vorba le era totuna – repetă ca un ecou Radu.

— Păi asta-i mult, ca să nu se simtă omul singur. Aici i-a fost bine. Cu vremea se făcuse mai frumoasă, ca omul care dă de fericire. Nemeșul o iubea că era blândă și harnică.

— Și ce s-a întâmplat?

— Asta a fost mai demult. Să tot fie vreo opt ani.

— A murit?

— Da. Cu copil cu tot. I-a înmormântat în castelul din vârful dealului.

— Nu mai locuiește nimeni acolo?

— Nimeni. Erau numai patru încăperi în afară de turn. Îi plăcuse acolo, că zicea că se vede până în munți și că dincolo de munți erau ai lor și pământuri și neamuri.

— Și unde a înmormântat-o?

— Jos. În încăperea unde nu locuise nimeni. De atunci, stăpânul s-a schimbat rău.

— Cum s-a schimbat?

— Pleacă cu zilele la vânătoare, ori se duce pe câmpuri, ori prin sate, pe la oamenii care-au cunoscut-o.

— L-a durut rău.

— Rău, luminăția-ta. Din dragoste prea mare pentru el a murit. Că atunci când l-a mușcat șarpele ăl veninos, până să se dezmeticească, ea a pus gura și a supt veninul. Stăpânul a scăpat. Ea a murit.

— Atunci?

— Atunci. Cu copil cu tot. Și era băiet. Nu a trecut bine durerea asta, și a venit alta.

— Și-a luat altă nevastă?

— Nu, Luminăția-ta. Nemeșul a avut numai un frate, pe Arpád, și l-a tăiat principele la Cluj.

— Principele Sigismund?

— Chiar el. Nu știu cine i-a băsnit că nu l-ar vrea lumea. Că nobilii vor un conducător mai ager, mai viteaz. Că s-ar fi săturat să-l știe tot încurcat în fustele popilor nemțești și mai cu seamă că le-ar fi teamă să nu dea țara pe mâna nemților.

— De ce s-o dea pe mâna nemților?

— Fiindcă se ia cu o nemțoaică, și dacă n-o să aibă copii, o să pună mâna pe țară împăratul de la Viena… Și cum vă spuneam, a pus de i-a tăiat pe toți, după liste. Când a aflat stăpânul asta, a înhămat caii la căruță, s-a dus la Cluj și a venit aici cu trupul lui frăține-su. L-a înmormântat în încăperea a doua. În prima își ține loc pentru el, când va muri. S-a mutat în casa asta din vale. Dar nu e an de la Dumnezeu să nu puie oamenii să-i curețe și să-i îndesească liliacul, tot lungul drumului ce duce la castel, că-i plăcea domniței noastre tare mult floarea de liliac.

— Și unde ți-e stăpânul pe vremea asta?

— La vânătoare, în pădurea de după deal. Dar trebuie să-i aducă vijelia acasă; pe el și pe câini.

Radu Buzescu îl privi lung; apoi, îl întrebă pe neașteptate:

— Cum de știi așa bine românește?

Omul își scarpină obrazul, și ochii i se luminară a râs vechi, de mult înăbușit.

— Apoi, că s-a iubit tata cu o munteancă și m-a făcut pe mine; numai că mumă-mea a murit de când am fost eu micșor. De crescut, m-a crescut tot o secuie, din neam cu tata.

Ochii albaștri se muiară amintirilor. Radu scoase șase galbeni din pungă.

— Să-ți cumperi o bucată de pământ.

— Să trăiești, luminăția-ta. Pentru câte zile mai am, nu e nevoie. Da or prinde bine la vrun necaz și-oi ridica și o cruce de piatră de pomenire pentru sufletul mumă-mii.

Tocmai atunci, ușa de afară se deschise cu zgomot și intră în casă, împreună cu doi câini de vânătoare, roșcați, cavalerul Sögödi. Om înalt, voinic, cu sprâncenele groase, cu mișcări iuți. În fundul ochilor lui albaștri era o ceață, care te făcea să nu-i poți pricepe gândurile.

— Oaspeți din Țara Muntenească – îi spuse slujitorul, dând câinii la o parte.

La auzul acestui nume, chipul gazdei scăpă din încordare.

— Fiți bineveniți! Miklós, spune-i lui Rózsika să aducă de-ale gurii și mai cu seamă de-ale băuturii, că se așterne viscol.

Și astfel, în noaptea aceea masa se întinse în jurul căprioarei rumene și al cănilor cu vin auriu. Cei doi câini ședeau cu ochii ațintiți, să prindă oasele pe care le arunca Sögödi. Cavalerul mânca nervos și grăbit, de parcă cineva ar fi vrut să-i ia mâncarea dinainte.

— Ca omul trăit singur – spuse el către episcopul Luca, vecinul său de masă.

— Și pustnicii au trăit singuri, și astfel și-au primit liniștea sufletului.

— Pustnicii au vrut-o, pe mine m-a silit viața. Cât despre liniștea sufletului… Se pare că nici voievodul domniilor-voastre nu prea are parte de acest dar, dacă v-a trimis pe asemenea vreme la drum.

— N-o avea măria-sa; dar domn și liniște la un loc nu prea s-au văzut.

— Mai cu seamă când solia vine la Sigismund Báthory e bine că nu ai liniște.

— Ce vrea domnia-ta să spuie cu asemenea vorbe? îl ispiti mitropolitul.

— Nimic, sfinte părinte. Nimic. Mă gândeam numai la o vorbă din bătrâni care spune că ce-și face omul singur e bun făcut și că lucrul amestecat e ca pruncul cu două moașe, care moare cu buricul netăiat. Apoi, către slujitor: Să mai aducă vin. Se încinge gerul și să nu înghețe sângele-n noi.

— Măria-sa e un domn viteaz – aduse vorba la rostul ei vechi Radu Buzescu.

— Înțeleg, și de aceea vi-i drag să înfruntați pentru el nămeți și drumuri necunoscute. Și mie mi-ar plăcea să slujesc un asemenea domn.

— Dumneata, cavalere, ai alt stăpân, tânăr, și cu sprijinul Vienei are tot viitorul înainte și prilejurile să-și dovedească vitejia – îi întoarse vorba curtenitor Danul.

— La noi în țară, boierule, zilele omului sunt cam scurte – și chipul i se schimonosi într-un fel ciudat rostind atare vorbe. Dacă vrea Domnul, va avea vreme; dacă n-o vrea Domnul, n-o avea – căută el să-și îndulcească răspunsul.

— Aveți oameni voinici și zdraveni în țară.

— Am avut și eu un frate mai mic și mai zdravăn ca mine, și unde e?

La aceste vorbe. Radu Buzescu tresări. Gazda își urmă vorba fără să bage de seamă:

— Dar voievodul domniilor-voastre îmi place. Am auzit până aici cum l-a păcălit pe pașa care a venit să-l prindă. Am auzit și de izbirile pe care le face turcilor, și asta îmi merge și mai mult la inimă.

— Dreapta-credință cere uneori și vărsare de sânge păru să-și justifice solia mitropolitul.

— Uite, vezi, preasfințite? Un fel de a găsi liniștea cugetului, vărsând sânge. Felul ăsta de a gândi îmi place și mie. Parcă aș zice la fel ca

domnitorul domniilor-voastre.

— Măria-sa gândește și chibzuiește bine – spuse Radu Buzescu.

— Poate că gândește prea repede – scăpă vorba Danul, dar și repeziciunea poate fi înțelepciune.

— Nu-mi plac oamenii prea înțelepți, ci oamenii iuți – spuse gazda. Să închinăm, boierilor, pentru reușita soliei voastre, după gândul domnului vostru.

— Amin! spuse episcopul, golind stacana până-n fund.

Trecuse de miezul nopții, câinii dormeau făcuți covrig pe o grămadă de paie în colțul încăperii celei mari. Boierii, care pe unde apucase, când Rózsika, bucătăreasa, intră binișor cu o țigancă bătrână pe urma ei. Se apucară să strângă masa, dar aduseră și două ulcioare mari cu vin proaspăt, și într-o strachină – faguri de miere.

— Care cum îi poftește inima când s-o scula, spuse Rózsika.

Țiganca tăcu. La urechi îi scânteiau cercei mari de alamă. Aruncă de pe masă ciolanele dinaintea câinilor sătui. Apoi puse două buturugi mari pe foc și se așeză turcește în fața vetrei, cu ochii pironiți în vâlvătaia lui. Rămase acolo nemișcată, luminile jucându-i ciudat pe fața cu liniile adâncite. Toți dormeau rupți de oboseala drumului, de tăria vinului, de asprimea viscolului. Numai Danul se trezise, cu capul greu, cu limba amară, de pe salteaua trântită peste o bancă lată, de partea dreaptă a vetrei. De acolo vedea figura aspră a țigăncii și scânteierea focului pe aripile nasului și pe cercei. Își aduse aminte de vorbele lui Radu Buzescu despre cărturarii care citesc semnele de pe pietre și gândi că femeia o fi citind poate în flăcări, că fiecare neam își are vrăjile lui.

Încercă să-și alunge gândurile, doar-doar va ațipi mai repede, căci a doua zi îi aștepta drum lung și greu. Atunci, Rózsika strigă ușor:

— Hai, Hanka, ce faci acolo?

— Taci.

— Cee?

— Vino lângă mine.

Femeia se apropie de țigancă și se cuibări lângă ea.

— Vezi?

— Focul, nimic altceva.

— Nimic.

— Nimic altceva?

— Rózsika néni, văd lupte și sânge.

— Doamne, iartă-mă! Unde?

— În flăcări. Oamenii ăștia aduc veste de moarte.

— Taci, Hanka!

— Pe urmele lor merge un șarpe. Șarpele ăsta mușcă mâna care-l hrănește, crește, încolăcește omul, e gata să ajungă în capul omului să-l sugrume. Dar vin apele negre și-l întunecă.

— S-au stins flăcările, Hanka.

— Nu. Nu asta e pricina. Vin apele negre și-i iau puterile. Apele negre nu iartă.

Și țiganca suflă în foc, care-și domolise pentru o clipă flăcările. Apoi, cu mișcări nesimțite, se sculă cu Rózsika după ea; și scuturară de două ori capul în partea în care era Danul. Femeile ieșiră pe nesimțite, precum intraseră. Pe ușă năvăli un miros proaspăt de zăpadă și ger. Apoi, ușa se închise în urma lor.

A doua zi dimineață, Danul n-ar fi știut să spună dacă a auzit în noapte vorbind țiganca, sau dacă a visat, furat de stacanele de vin rubiniu băute cu mult nesaț.

13

Cam prin luna lui mărțișor sosi la Alba Iulia și solia din Țara Românească. Purta cu ea darurile voievodului țării, dintre care unele și pentru logodna crăiască ce urma să se desfășoare după postul Paștelui. Cetatea de scaun a Transilvaniei avea palate crescute din piatră, înălțate cu turnuri, care de care mai făloase purtând stemele stăpânilor lor. Oraș vechi, întemeiat, cu ulițe largi cât să încapă două care încărcate, ulițe care se desfăceau din piețe, unde creșteau fie o biserică, fie o cancelarie domnească sau vreun palat cu grădini largi.

În partea de miazănoapte era hanul lui Miklós Roșu, clădire puternică de piatră durată pe două rânduri; jos pentru cai, rândași, vizitii și oameni mai de rând, bucătăriile, iar pe patru scări mari de piatră urcai la încăperile pentru oaspeți mai aleși.

Hangiul, un om înalt, spătos și rumen, își primea călătorii după cinul lor; bine îi găzduia și tot așa le lua și bănetul, căci pentru odăile de sus, care dădeau spre cele trei ulițe ce înconjurau hanul, plata nu se făcea decât în arginți.

Seara cânta în han taraful de țigani maghiari, veniți din pustă. Tot acolo se vedeau sclipind în fluturi și mătase uneori șalurile țigăncilor, care-și

zuruiau galbenii cozilor în jocuri necunoscute, după care, cu dairaua întinsă, culegeau din dărnicia călătorilor veniți din patru vânturi să poposească aici.

La hanul lui Miklós Roșu a poposit și solia Țării Românești. În prima noapte de popas, deși era obosit, vistierul adormi greu. Nu mai avea un gust amar în fundul sufletului, ci mai degrabă o silă. Silă pentru tot ce i se cerea să facă; silă pentru oamenii din jur, căci cea mai mare parte îi erau nesuferiți. Oare știa această nou ridicată boierime, care abia simțise dulceața puterii, ce înseamnă adevărata putere și adevăratul gust? Și-l reaminti pe tatăl lui, neam de boier, din vremea lui Mircea cel Bătrân, în toată măreția staturii întrecând cu un cap pe ceilalți, înveșmântat cu postavuri de la Țarigrad, cu încălțăminte de la Liov, având cei mai frumoși armăsari ce se aflau în Valahia și acareturi lucrate de meșteri greci, a căror frumusețe întrecea pe cele de la palatul Curții Vechi. Revedea porticul și colonadele intrării, ușile de stejar sculptat, ca al bisericilor, ferestrele înguste și înalte, turnul ridicat deasupra celorlalte clădiri, și mătăsurile înflorate ce atârnau pe toată înălțimea zidurilor.

Pe mama lui, din neam princiar de peste Dunăre, femeie frumoasă, al cărei chip apărea din văluri ca o icoană, cu mersul ei potolit, cu glasul acela obișnuit din moși strămoși să poruncească, cu o privire cum numai ea putea să aibă și care arăta limpede fiecăruia locul ce i se cuvine în preajma ei. Nu ca aceste jupânese noi, ce n-au văzut în viața lor nimica altceva decât vatra bucătăriilor, scutecele copiilor, gherghefele și slujnicele; jupânese ce se hlizesc cu poporul de rând, și pentru asta se cred bune și drepte.

Își reaminti lunga sală de mese din casa părintească, unde, după obiceiul adus de mama sa, masa era partea cea mai însemnată a zilei, și slujitoare anumite și dinainte învățate îndeplineau acest ceremonial, în așa fel încât aceasta era o plăcere și o adevărată desfătare.

Își aminti de preoții învățați care intrau în casa lor cu manuscrise scumpe despre care tatăl lui știuse să vorbească ca un cărturar și să le prețuiască valoarea. Revăzu întinderea pământurilor părintești, unde puteai merge zile-ntregi cu rădvanul până să le dai de capăt. Și se văzu pe sine în lumea nouă a lui Mihai, de unde nu izbutise să îndepărteze decât pe greci. Îi fu dor de politica vorbelor, a păsuielilor, a istețimii minții. Pentru că toată nădejdea și mânia lui stăvilită numai în mintea-i ascuțită își aveau dezlegare. Așa rămăsese singur, cu frământările lui vreo câteva zile la hanul lui Miklós. Logofătul Dumitru nu găzduise la hanul lui Miklós Roșu, ci pornise să afle pe preaiubita lui nepoată, Despina, căreia acum i se spunea contesa Dézsi.

S-a dus încărcat de lucruri scumpe la domnița care nu intrase încă în nouăsprezece ani. Castelul Bánfy, înălțat pe o colină, avea pe poarta zidului de împrejmuire coroană, iar la intrarea principală a clădirii pe câte un stâlp, lucrate în ghips, o spadă și un mănunchi de spice de grâu, arătând lumii că stăpânul acestor locuri e credincios coroanei și că va apăra cu spada-n mână pământurile sale, în contra oricăror potrivnici.

În acest castel l-a întâmpinat Despina, în haine scumpe de atlas auriu, cu belșugul cozilor negre prinse într-o rețea de fire de aur, fericită și recunoscătoare bunicului care o măritase în această lume, unde avea palat mai frumos decât al doamnei Țării Românești.

Bătrânul o privise, o înțelesese și zâmbise mulțumit. „Unde-i bine, acolo-i patria" – își spuse el, și uită cu totul de muma acestei fete, copila lui, care zăcea bolnavă de inimă rea, într-un conac singuratic pe malul Ialomiței.

Prințul Báthory aflase despre venirea soliei muntenești, dar se feri s-o primească imediat, pentru a se putea sfătui cu duhovnicul și îndrumătorul său Carillo, trimis de papă. În cabinetul de lucru al prințului, ședeau la sfat călugărul iezuit Alfonso Carillo, om cu ochi prelungi și mâini îngrijite, obișnuite cu cărțile și penele scrisului.

Prințul – un tânăr, blond, voinic – îl asculta cu luare-aminte.

— Sfântul papă își pune mari speranțe în voi – rostea călugărul iezuit, cu o voce sonoră și puțin cântată.

— Am făcut tot ce mi-a stat în puteri pentru a-i merita încrederea.

— Nu totul.

— M-am aliat cruciadei, am stârnit popoarele; sunt gata să pornesc la luptă.

— Nu e de ajuns.

— Îmi iau soție o prințesă catolică, bună, înțeleaptă, rudă de aproape cu împăratul, care ne poate sprijini.

— Această faptă v-aduce Vouă bucurie, și tronului vostru sprijin.

— Dar…

— Știu, prințe, ce au vrut nobilii de la voi și mai știu că ați procedat înțelepțește. Pentru credința noastră, prințe, v-ați întrebat ce ați făptuit?

— I-am netezit calea. În țara mea, jumătate din supuși se roagă astăzi ca și mine.

— Dar cealaltă jumătate? Ba chiar mult mai mulți, pe câte știu eu… Nu-s oare de legea celor ce au biserici în Brașov? Acolo, în Schei, se spune că și-

ar fi întemeiat cu voia voastră școală pre limba lor. Și Aron, voievodul Moldovei, ar fi dus daruri scumpe bisericii.

— Sunt de alt neam, de altă lege.

— Oare preasfințitul s-ar mulțumi cu acest răspuns?

— Credința este a puterii.

— Puterea este a credinței. Țintiți mai sus și mai departe. Credința trebuie lărgită. Noi puteri trebuie câștigate.

— Ce vrei să spui?

— Să prindeți clipa; folosiți-o. Alcum, alții îi vor culege roadele.

— Valahii?

— Sultanul a trimis ceaușul cu daruri mari, să stați deoparte; în schimb, vă întinde stăpânirea. Propunere, ademenitoare, făcută însă de un păgân. Pe de altă parte, tot la noi a venit solia Valahiei să ceară ajutor de oaste, pentru a înfrunta păgânii, lucru plăcut sfântului papă.

— Spune mai limpede: ce trebuie să fac cu valahii?

— Le dai, prințe, ajutorul. În schimb…

— În schimb?

— Boierii sunt nemulțumiți de Mihai-vodă și vor să se închine Vouă.

— Vasali, mie?

— Vasali, firește.

— Și Mihai? I-am fost prieten.

— Vedeți, sire? Singur ați spus „i-am fost”. Deci nu mai sunteți. Mihai rămâne. E un general cum nu e altul. Viteaz, necruțător și aspru. El va fi brațul, și voi capul. L-ați ajutat să obțină tronul. Să-și plătească datoria. Așa vă veți întinde stăpânirea, și încet-încet venim cu legea și cu credința noastră dreaptă. Azi o biserică, apoi alta, și ajungem până la Balcani. Folosul și gloria îs ale voastre, iar sfântul papă vă va sprijini.

— Se va învoi Mihai?

— Nu are de ales. Mai cere adăpost familiei, pe la Sibiu, așa-mi pare. I-l veți da cu mari onoruri.

— Nu-i om să uite o trădare!

— Ce luați cu o mână, îi dați cu alta. Lăsați să păstorească o vreme peste valahii de aici mitropolitul lor; o vreme, și încet-încet vom strânge frâul.

— Dacă se împotrivește?

— Cu turcii în coaste? Jur-împrejur încercuit? Când îi stârnește pe păgâni prin tot ce face? Nu știți c-a dat foc Brăilei, Rusciucului și Vidinului? De două luni îi izbește într-una; îi pradă și-i trece prin sabie. Știți că ar putea să

ia Balcanii? A devenit primejdios; aveți atâți valahi în țară! Turcii i-au dat domnia, și el… nu știi ce are de gând să facă. Mai bine să i-o luăm înainte.

— Boierii lui?

— Cei veliți își vor puterea de altădată; urăsc boierimea nouă, pe care-o sprijină Mihai. Te-or răsplăti de le faci voia.

— Te-am înțeles. Iar de trimiți veste la Roma, bine-i să știe și preasfântul că i-am urmat întocmai sfatul. Cu primirea soliei, am să zăbovesc cât mai mult.

— Voi face întocmai, prințe. Îngăduiți-mi să mă retrag.

*

Vel-vistierul Dan plecase la drum dus de ură, și ura îi înlesnise întâlnirea în casa nepoatei marelui-logofăt Dumitru cu Alfonso Carillo, care în cei cincisprezece ani de când propovăduia în răsăritul Europei învățase multe graiuri, printre care și pe cel al popoarelor din Transilvania. Așa că nu mică-i fu mirarea vistierului când Carillo îi spuse cuvânt pe limba lui.

— Sunteți dintre prietenii contelui Bánfy?

— Din partea soției, care este munteancă – răspunse Danul, simțind că acesta este mijlocitorul înțelegerii pe care avea s-o ducă aici.

— Neam de viță veche, cuprinde și episcopi.

— Da; oameni luminați.

— Boierul cu astfel de prieteni privește mersul lumii și al vremii cu alți ochi.

— Așa cum se cuvine, când lumea e-n prefaceri și se înalță o putere nouă.

— Care ar fi aceea?

Vocea iezuitului era blândă și prietenoasă. Privirea-i plecată pândea însă.

— Creștinătatea, cu împăratu-n frunte.

— Biserica ajută pe cei ce vor a face dreptate.

— Ajută și pe cei ce vor puterea spre a o îndrepta toată spre un înalt folos? – și glasul Danului sună molcom, dar ceva vibra în adâncul lui.

— Puterea-i a credinței – rosti preotul.

— Credința-i a puterii, așa cum mâine se naște din azi.

— Mâine îl sperăm cu toții a fi mai bun.

— Așa-i.

— În legătură cu ce „așa-i”?

— Cu Valahia.

— Ce i-ai dori gândindu-te la „mâine”?

— S-o știu sub cârma Apusului. Ne-am săturat de turci, de lăcomia lor, de când tot storc din țară – îs obraznici, sălbatici.

— Ce zic boierii țării?

— Le-ar plăcea o cârmuire ce le-ar da mână liberă.

— Voievodul nu ține seama de sfatul boierimii?

Nasul vistierului se zbârci neplăcut când îi răspunse:

— Se apleacă spre prostime și se sfătuiește mai mult cu mica boierime. De-ar fi cineva să frângă sau să înmoaie cerbicia care ține totul ca într-un clește…

— Și dacă s-ar găsi?

Carillo își rostise liniștit gândul. De acuma nu mai avea nicio temere. Era pe drumul cel bun.

— Ce-ar câștiga boierimea velită?

— O largă slobozenie, dregătorii de seamă. În schimb…

— În schimb?

— Vom întări în țară episcopia noastră.

— Poporul o să cârtească.

— O să găsim o cale.

Carillo se gândi, ori păru că se gândește. Avea totul dinainte chibzuit când îi spuse:

— Și dacă celor cu voi de-o lege și de un neam ce locuiesc aici le-am da noi învoirea să țină cu credința de biserica voastră? Dacă am lăsa în schimb ca mitropolia Târgoviștei să le fie cârmuitor?

— Asta ar fi o cale, în schimb…

— Boierimea va ține doar de Alba, ca și voievodul vostru, care ne va fi vasal – încheie Carillo simplu târgul pentru care Danul venise și pe care-l visase de atâtea ori în ura lui.

Încheie târgul, dar nu se simți nici împăcat, nici bucuros.

*

După acest sfat tăinuit, solia a mai fost amânată. Danul și-a urzit țele în voie și în timp. Sigismund a aflat și s-a bucurat că ei singuri vor să i se închine. I-a poftit la sărbătorirea zilei lui de naștere, pentru a-i cunoaște și a-și da mai bine seama cu cine trebuia să încheie învoiala ce avea să-i mărească și fala și puterea. Frământările i le potoliseră Carillo și ceaușul turcesc, trimis de sultan.

Era o petrecere deosebită, la care lua parte toată floarea nobilimii transilvane. Se aflau acolo, îmbrăcați în mătăsuri și fir, membrii familiei Bocskay, Bánfy, Bethlen, Jósika, Rákoczy, după moda apuseană, cu tunici scurte și pantaloni strâmți pe picioare, ghete cu vârful întors în sus; aveau bărbile tunse scurt în jurul feței. Purtau mantii scurte și strălucitoare, prinse pe umăr în agrafe cu diamante.

Dar cel mai strălucitor dintre toți în seara aceasta părea principele Sigismund, în costum de atlas alb, care-i lumina chipul. Vedeai mai repede pe viitorul mire, și nu pe războinicul ce avea să-i înfrunte pe turci.

În sala mare a castelului, muzicile începuseră să cânte, și perechile să se desfete cu dansurile timpului, făcând să se înfioare cu mișcările lor perdelele subțiri ce împodobeau ferestrele mari și să se miște flăcările lumânărilor din candelabrele aprinse de-a lungul pereților.

Venise și solia română și ședeau toți la un loc și se minunau cât de departe apăreau de aici primejdiile războiului ce bătea la ușă, durerile și grijile voievodului muntean și ale țării lui. Se gândeau la cetele muntene care goneau spre cetățile de la Dunăre, pentru a pedepsi încălcările; la taberele adunate și pregătite de luptă; la satele bătenite. Aici, părea că-s în altă lume și în alte vremi.

Principele tocmai intrase în cabinetul de lucru, în căutarea unei casete, când ușa se deschise, și în urma lui pătrunse îndrăzneață o tânără de vreo nouăsprezece ani, cu cozile negre împletite într-un șirag de mărgăritare, cu ochi gălbui ciudat de aspri, dată fiind vârsta și locul unde se afla. Păși repede, de teamă ca nu cumva Sigismund să apuce să iasă afară din încăpere.

Surprinderea lui fu mai mare decât îndrăzneala ei, încât când o văzu îi spuse numai atât:

— Ilona, tu aici, acum?

— Da, măria-ta; și aici, și acum. Altfel nu te-am mai putut vedea de trei săptămâni, și cum mi-era dor, am venit.

— Ne puteam vedea dincolo, unde-s toți oaspeții.

— Acolo nu se cădea să-ți vorbesc.

— Or să te bârfească.

— Suntem veri primari, ne-am jucat de mici împreună și s-au obișnuit cu noi.

— Acum ești mare, Ilona.

— Tocmai de aceea am venit.

— Și prințesă; nu e bine să stârnești vorbe.

— Era un timp când nu gândeai așa.

— A fost înainte.

— A fost înainte, când mă iubeai.

— Ilona, nu a acuma nici momentul, nici locul să vorbim asemenea lucruri.

— Umblă tot felul de zvonuri de la o vreme.

— Ce fel de zvonuri?

— Că te-ai logodi cu nemțoaica aceea nesărată de la cetatea Gratzului, numai pentru că ar fi neam cu împăratul. Că e și bătrână, și urâtă.

— Nu are rost o astfel de discuție, Ilona.

— Vreau să știu adevărul.

— Și întrucât ți-ar face bine dacă l-ai afla?

— Ca să-mi dau seama ce a fost drept și ce a fost minciună în purtarea vărului meu.

— Ilona, tu nu te-ai gândit că pe prinți îi însoară țara?

— Prințe, când m-ai făcut să-ți cedez, nu te-ai gândit că sunt de un rang cu tine?

— Ce rost au acestea toate?

— Așa-i. Acuma nu mai au niciun rost. Ce s-a stricat nu se poate îndrepta. Nici mândria, nici onoarea.

— Credeam că mă iubești.

— Același lucru l-aș putea spune și eu.

— A fost adevărat.

— A fost minciună. O prințesă ungară a fost prea puțin pentru ambiția ta. O nemțoaică cu protecția împăratului e un vânat mai bun.

— Ilona, trebuie să plecăm de aici. Și așa am stat prea mult. Or să se întrebe ce e cu mine.

Și Sigismund ieși cu fața înroșită, cu buna dispoziție stricată pe toată seara.

Solii crezură că a sfătuit despre trebile țării când îi văzură chipul. În ușă se întâlni cu mătușa lui – o prințesă înaltă, de vreo patruzeci și cinci de ani, cu aceiași ochi aspri ca ai fetei. Privirea ei iscoditoare pătrunse înăuntrul încăperii: o văzu pe Ilona așezată pe un scaun, cu umerii lăsați și capul plecat.

Își salută nepotul cu o reverență și trecu repede, trăgând ușa după ea, dar în așa fel, încât cei mai mulți s-o vadă că a intrat acolo, ca să se știe că Ilona

nu a fost singură. Se opri dreaptă lângă fată și o atinse ușurel cu mâna.

Prințesa mamă visase această căsătorie, făcuse tot ce le stătuse în putință și ei, și bărbatului ei, prințul Bocskay, pentru a o înlesni, și iată că circulau zvonuri ciudate, ba în săptămâna ce trecu au fost la palat niște trimiși de-ai împăratului de la Viena și nimeni nu a știut ce solie au purtat. Bărbatul îi era tot mai întunecat la față și mai scump la vorbă; ba odată îi spusese scurt că bătrânul conte Tzoray i-ar fi cerut mâna fetei lui, și știa oricine că acesta era în slujba palatului nu numai cu averea, ci și cu persoana lui la vreo nevoie.

Prințesa Bocskay era născută Báthory și ea trebuia să știe adevărul. Mândria și ambiția știuse întotdeauna să și le împlinească și nu era să dea înapoi când era vorba de soarta neamului lor.

Privi lung la Ilona, care nu-și putea înăbuși lacrimile.

— Ilona, ce-i cu tine?

— Mamă, sunt pierdută.

Prințesa Bocskay rămase cu ochii uscați, cu buzele strânse. Stătu o clipă așa, față-n față cu tabloul mare de pe perete, tablou ce înfățișa pe fratele ei și tatăl principelui. Îl măsura și parcă l-ar fi scuipat de nu i-ar fi fost teamă că intră cineva pe ușă, apoi se destinse treptat-treptat, și glasul îi sună șuierător și gâfâit ca după o goană lungă.

— Așa cu verișorul! Nici nuntă, nici mărire. Te-a părăsit smintitul, și totuși ești frumoasă și tânără, fetițo! Și ești de același neam cu el, nu mai prejos. O fată sănătoasă și zdravănă ca tine putea să-i nască fii. A preferat nemțoaica, că-i neam cu împăratul de care se spun multe și tare puțin bune. Și-a cumpărat un mire pentru vreo iapă stearpă și te-a lăsat pe tine, din chiar sângele lui. Ție ți-a stricat viața, pe noi ne-a îngenuncheat. Aceasta este cheia că de o lună încoace n-a mai venit pe la noi, nu ne-a chemat aicea. N-am blestemat în viața mea; dar îl blestem acuma pe el, aici; în casa lui; de ziua lui. El și-a necinstit neamul – necinstea să-i fie de-acum partea în viață. A trădat jurăminte – de trădare să aibă parte. Nu a vrut copii zdraveni să-i facă bucurie; de ei să n-aibă parte. Ca pomul sterp de rod, așa să-i fie viața: pustie, oarbă, goală.

Ascultă-mă, tu, cer; rătăcitor să umble în lume, ca stafia. Să nu-și afle tihna, nici slavă și nici doruri care să se împlinească. Tu, Sigismund, care nesocotit-ai pe cei din al tău sânge, tu, ce batjocorita-i, să te-ajungă vremea să fii batjocorit!

Când isprăvi, cu respirația oprită, se auzi numai glasul îngrozit al Ilonei șoptind:

— Mamă, nu blestema!

— Nu mai blestem, mai am numai o vorbă cu el. Am să trimit o veste voievodului valah, ce l-a crezut prieten. Să afle cum Sigismimd a trădat prietenia ce știam că-i leagă, și acuma, la nevoie, cată să-i fure țara. Fii liniștită, Ilona; dacă taică-tu rabdă, eu n-am să înghit ocara. Am să te răzbun, Ilona, așa cum se cuvine. Găsesc eu aliați. Atâtea familii fruntașe a îndoliat la Cluj, astă-vară, când a fost prins complotul urzit în contra lui. Și cunosc bine Clujul și oamenii din el. O să-i pregătim, Ilona, un pat, care să-l ardă pentru tot restul vieții. Acuma lasă plânsul. Dansezi o dată, și pe urmă, acasă. Să nu sufli un cuvânt nimănui, niciodată.

Tăcu, ostenită de atâta ură adunată.

Afară ploua, cu picuri mari liniștiți.

În zilele care urmară, prințesa Maria Bocskay cercetă prin oamenii săi și află niște oieri români care coborau spre Brașov, și de acolo se lăsau la vale către București, cu turmele mari ce aveau a le vinde.

Slujitorimea se miră mult când văzu în curtea din spatele palatului oierii îmbrăcați în zeghile lor mițoase, cu căciulile rotunde de miel. Scutarul lor fu chemat înăuntru și vorbi o oră încheiată cu doamna cea mare, care-i dădu o lădiță cu un dar scump pentru domnița Florica a voievodului Mihai, și în căptușeala dublă a cutiei – un răvaș de mare taină pentru voievod; răvaș de închinare și urări de sănătate, spunea dumneaei.

Până a pleca acei ciobani, oameni de credință ai casei Bocskay străbătură de mai multe ori calea spre Cluj, și după fiecare drum prințesa Ilona își înălța mai tare capul. Când se vesti hotărât despre logodna principelui cu prințesa de la Gratz, mama și fata părăsiră Alba-Iulia, sub cuvânt că s-ar duce să-și caute sănătatea la unul din pământurile lor dinspre granița polonează, unde aerul este mai curat, căci, spunea prințesa cea mare, la Alba-Iulia s-a adunat atâta omenire și-i atâta hurducătură de căruțe, și de rădvane, trec atâția călăreți, că s-a îngroșat aerul și nu mai prieste plămânilor.

Așa că, într-o bună dimineață, a doua zi după ce baci Tudosie porni, pe urma turmelor spre miazăzi, domnițele noastre, într-o sanie încăpătoare, însoțite de călăreți de-ai domniilor lor, plecau spre răsărit, pe o vreme blândă de mărțișor, când fulgii de zăpadă mângâiau fețele. Se pierdură ochilor pe drumul de care, înfășurate în pături de blană ce le acopereau până la gât. În sfârșit, soliei valahe i-a fost îngăduită înfățișarea și au fost făcute tocmelile.

După ce a fost isprăvită această treabă s-a mai auzit că boierul Dan a cerut ca rânduiala din Transilvania să treacă și în Țara Românească, și rumânii să fie legați de moșie, că la atâta băjenire câtă a fost peste Olt, dumnealor boierii veliți vor rămâne calici dacă nu se va pune o stavilă; că dacă dumnealor calicesc, principele și voievodul nu vor avea cu cine sfătui la cârmuirea țării, fiindcă numai un om bogat cu minte limpede poate să-și ia asemenea sarcină pe umeri. Boierimea măruntă și sărăcimea trebuie să se căznească să-și agonisească viața și nu au alte vremi libere.

Așa că din sfatul de la Alba, Radu Buzescu și episcopul Luca s-au întors cătrăniți; anume boieri veliți mai fuduli; numai mitropolitul, care primise spre păstorire mulțimea satelor românești de peste munți, se gândea că Dumnezeu e mare dacă a apucat să-i îngăduie lui a trăi o asemenea clipă, care atârna greu în cântarul dreptei-credințe pentru viața de apoi.

14

Se liniștise totul în palatul domnesc de la Târgoviște, după ce Mihai avusese un sfat cu căpitanii de oaste. În sala de mese, Mihai rămăsese numai cu Stroe Buzescu.

— Nu-mi place întârzierea asta a soliei, Stroe. A trecut mai bine de o lună și era timpul să se întoarcă.

— E lung drumul, măria-ta. Drum greu la vreme de iarnă.

— Am fost și noi, până la Vidin, și ne-am întors.

— Pe măria-ta îl ardea pojarul pe suflet, asta te-a adus, și te-a întors fără să simți gerul.

— Să-i ardă și pe ei pojarul țării, stolnice.

— Sunt oameni mai firavi, măria-ta.

— Le-ar trebui mai multă tărie.

— Ei cred că biruie cu înțelepciunea. Vor să trăiască mult.

— Eu n-am nevoie de vârstă lungă. Atât cât să rostuiesc cele de cuviință acestei țări; atât cât să nu mă uite oștenii mei.

— Fiindcă veni vorba de oșteni, doamne, au început să umble vorbe.

— Ce fel de vorbe?

— Că ar avea măria-ta prea multă dragoste pentru polonezii din solda măriei-tale.

— Dacă-s destoinici… Nu fac nicio osebire între ei.

— Măria-ta știi mai bine – și bărbatul voinic, cu căutătura dreaptă și liniștită, dădu să plece.

— Mai stai, Stroe.

— N-ai somn, măria-ta. Gândurile nu-ți dau pace.

— Asta-i drept. Mă tot frământ de la o vreme. Pe cine mă pot bizui mai de nădejde în toată lupta asta? Sigismund îmi e sau nu prieten? Și Zamoiski al Poloniei nu cumva cată cu prea mult drag spre țara noastră? Pe Movilești îi știu. Mă gândesc la împăratul de la Viena: am auzit că-i plac cărțile și viața tihnită. Cu cine mă voi ridica cinstit alături împotriva turcilor la vreme de nevoie? Gândește-te: i-am părăsit pe ismailiteni, pentru a fi alături de creștini.

— Cu puterea brațului și tăria vitejiei, măria-ta.

— Asta e puterea spadei, stolnice. Va aduna la un loc atâta omenire cât să fărâme jugul? Jugul nostru, Stroe.

— Măria-ta, sunt planuri și planuri. Și despre împărat, și despre Jigmond umblă multe zvonuri. Poate-i înțelegi și ce ascund.

— Nu știu, Stroe, dibuiesc și eu în neguri. Ce vreau eu de la ei știu. Nu mă dumiresc ce vor ei de la mine.

— Ce să vrea? Să fii măria-ta cetatea de care să se sfarme puterea turcească.

— Să fiu cetate…

— Și zid, doamne.

— Zid de cetate, Stroe, și eu sunt domnul unei țări ce nu are niciun fel de cetate de apărare. De-aș fi fost domn în Moldova aș fi avut șir puternic de cetăți și la margine, și în inima țării. De-aș fi fost în locul lui Sigismund, cetatea de apărare ar fi dat-o Dumnezeu. Dar așa…

— Asta a fost soarta noastră, măria-ta.

— Mă voi strădui s-o îmbunătățim, Stroe, și câtă vreme voi avea mulți credincioși ca tine în jurul meu, voi izbuti.

— Câtă vreme măria-ta vei fi în mijlocul nostru, n-ai a te teme de nimica.

— Acum te poți duce, Stroe. Uite, răsare luna mai devreme. Ai timp să te odihnești.

— Noapte bună, măria-ta.

— Noapte bună, Stroe.

Stolnicul își acoperi negrul pletelor cu blana fumurie a căciulii și plecă zâmbind. Voievodul rămase singur. Nu-și afla locul, nu-și găsea somnul. În noaptea asta i se părea că o povară nesuferită îi apasă umerii. Merse la fereastră și privi afară spre grădină, unde merii cu crengile lor strâmbe și resfirate păreau un sabat de vrăjitoare. Zăcea acolo o neliniște surdă, care-i

mărea noianul de griji. Dunărea, cât de lată, nu ajungea țării s-o apere. De acolo, de peste apele ei veneau atâtea prădăciuni și jafuri.

De la răsărit, bântuiau alte puhoaie. Tătarii năvăleau când cu gândul nu gândeai. Țara Moldovei e slăbită și plecată turcului, cutreierată în lung și-n lat de podgheazuri. Dincolo de Dunăre, sârbii, bulgarii și macedonenii zac sub călcâi turcesc. Țara lui nu are apărare și reazem decât în munții de miazănoapte. Oastea puțină, de-abia reîntemeiată, sub domnia-i. Oamenii sărăciți și năcăjiți de atâtea lipsuri. Sălbăticiți de atâtea încălcări și băjeniri. Cum să te miști fără să te strivești? Cum să ridici toate poverile? Cum să înlături toate lipsurile? O viață care merge din pierdere în pierdere nu merită trăită. Dacă nu te miști, nimic nu se-adună, nimic nu se schimbă. Tihna înseamnă moartea sufletului lui; din pricina asta, el nu va avea parte de tihnă cât va trăi.

Va trăi oare îndeajuns cât să împlinească toate cele gânduri ce-i împiedică somnul? Biată doamna Stanca, tare se mai frământă și ea din pricina lui și mereu îi spune că i-a fost viața mai bună când ședea la bănia Craiovei, că domnia asta e ca o lipitoare, care-i suge tot sângele.

Numai mama sa, doamna Tudora, tace și-l înțelege doar după cutele de pe frunte și după licărul ochilor. Ea îi pricepe și călcătura apăsată, și aruncatul pe cal când pleacă. Numai că tace și face semnul crucii în urma lui, să-l apere de iatagan și sabie dușmană.

Straja îi vesti pe oierul Tudosie, venit din Transilvania, anume pentru domnia-sa. Omul a intrat, și-a dat jos cușma din cap și a scos caseta de sub sarica mițoasă, care-i venea până la călcâie. A înmânat-o, împreună cu cheia pe care a scos-o de pe un lănțișor de lângă crucea purtată la gât, și i-a spus despre hrisovul din căptușeală. Mihai a citit fără să clipească, apoi a întrebat de vorbă pe drumeț și s-a mirat cum de i-a încredințat lui solia.

Baci Tudosie a răspuns liniștit și cuviincios că la Alba îs mai mulți români decât unguri și că mai mult ei vin cu mărfuri și turme spre miazăzi. Că vorba lor e totuna cu a celor de dincoace de munți și că ei își pot face mai bine negustoria prin aceste părți. Mihai l-a mai întrebat cum li-i viața pe acolo, și oierul a răspuns că-i după voia lui Dumnezeu și a oamenilor stăpânirii, dar că mai e și după om; că și de le-ar fi lor drag să fie altcum, cine, ce poate schimba viața?

Cu asta a tăcut, și domnul i-a dăruit o pungă de bani și drumul să meargă în trebile lui, dar în noaptea aceea nu a dat geană de geană.

15

Balcanii creșteau tăcuți în noapte ca niște străji nemișcate ale pământului. Rupându-și drum printre ei, Iantra își purta apele reci și limpezi, ce tăcute ca noaptea și ca înălțimile alergau la vale. Pe unde curgea râul, pământul își arăta măruntaiele blocurilor de piatră, așezate în straturi groase, printre care prindea a încolți firul ierbii, și chipurile lor se răsfrângeau în apă prelungind imaginea în adâncuri, fluidă și mișcătoare de parcă totul ar fi fost ireal.

În sus, vegetația prindea viață, pentru a se termina în coroanele copacilor. Domnea o tăcere nefirească. De o parte și de alta a râului două coline: ale Tzarevetzului și Trapezetzului. Pe colina Tzarevetz, mica fortăreață Strinovos, cu ziduri pătrate de bolovani rupți din munte. De n-ar fi fost cununa de creneluri, ar fi părut o alcătuire a naturii care în măiestria ei alcătuiește cele mai felurite chipuri. Și cum râul înconjura pe trei părți colina, legată de restul lumii doar printr-un pinten stâncos, dar și acela surpat de ape, în dreptul Stâncii Sfărâmate, iar podul mobil era tras pe lanțurile lui, sus, Tzarevetzul părea atât de singuratic în acea noapte, ca și cum ar fi fost într-o pustie.

Și totuși, la biserica Sfintei Înălțări sclipeau lumini, iar în palatul patriarhului Athanasie, din vârful cel mai înalt al colinei, călugării treceau ca umbrele.

Pe zidul înalt din granit înconjurând cu turnuri și creneluri tot dealul, umbrele lunii se mișcau în voie. De cealaltă parte a Stâncii Sfărâmate, de ambele părți ale drumului ce urca pe munte, se ridica târgul Târnovei. Case de piatră creșteau în scară până sus. Mai încolo, ca un piedestal al naturii din bolovani uriași de granit, ale căror vine cenușii îi țeseau armătura, peste care vântul și vremea aruncaseră pământ și semințe, cu rotundul crestei acoperit de păduri și clădiri, cu poalele golașe spălate de apele Iantrei, cobora Trapezitza, unde flutura steagul. O flamură aurie cu benzi purpurii și semiluna se înfoia pe cel mai înalt acoperiș, în semn că beiul se află acolo, între cetele sale stăpânitoare peste pământurile celor din Târnovo, Gabrovo, Stara Zagora și ale tuturor munților și câmpiilor; locuitorii acestor ținuturi își aveau cetatea de scaun la Preslav. Oamenii își întinseseră stăpânirea până aici; munții și câmpiile și apele își plăteau tributul bogățiilor, iar oamenii pe cel al muncii și mândriei lor. Poate că mândria asta rănită și mută aducea neliniștea nefirească din aer.

Mitropolitul Ohridei ținea sfat în noaptea aceea, înconjurat de căpetenii credincioase, de căpitani sârbi, bulgari și macedoneni.

De curând, turcii găsiseră urmele bandelor de haiduci care se formaseră în nordul Albaniei și în Muntenegru. Și aceștia veniseră la Athanasie, patriarhul de Ohrida, credincioșii săi întreținеau flacăra revoltei în sufletele oamenilor, mai cu seamă prin ținuturile Macedoniei, Comarei și Epirului.

Jumătate grec, jumătate macedonean, Athanasie, călugăr cunoscător al tradiției culturale grecești, om deștept și cu suflet mândru, ascundea sub veșmintele-i preoțești, sub vorba blândă și învățătura religioasă o adâncă revoltă și un adânc dispreț față de stăpânitorii veniți din Asia, pe care-i numea în sine „barbari”, conștient de tot ceea ce însemna cultura greacă și vitejia veche macedoneană.

Căci curiozitatea inteligenței patriarhului Ohridei înfruntase de multe ori canoanele bisericești, citind pe ascuns operele de seamă ale culturii elene. Acesta-i fusese singurul lui mare păcat. Al doilea era acea conștiință care nu-i da pace până nu va face ceva pentru credință, pentru îndulcirea vieții credincioșilor lui. Dar la această îmbunătățire nu se putea ajunge decât prin multe jertfe, căci nu există răscoală fără moarte.

Pe vremea aceea, republica Raguzza de pe coastele Adriaticii avea colonii: Sofia, Belgradul, Rusciucul, Silistra, Târnovo, Isaccea, Tulcea și Ismailul, așa că aprigul Athanasie trebuia să lupte și contra influenței catolice, apărută printre enoriașii lui.

— Nici raguzzenii și nici venețienii nu ne-or da vreo mână de ajutor – îi spuse el croatului Lenkovici. Ajutor să căutăm, da, dar numai la unul de-ai noștri.

— Și totuși, se zice că împăratul Rudolf se ridică împotriva turcilor – se încăpățână Lenkovici.

— Rudolf împăratul e slab. Puterea lui e fărâmițată în mâinile neamurilor lui. Arhiducii fac ce pot și ce se pricep.

— Mai repede o să se ridice papa Clément contra lor, dar noi nu vom avea de-a face cu papistașii.

— Cui vom cere ajutorul atunci, înaltpreasfinte? întrebă macedoneanul Zotu, căruia mustața zburlită îi dădea o înfățișare aspră.

— Voievodului Țării Românești.

— Lui Mihai?

— Da. Întâi că taică-su, Pătrașcu-vodă, se trage dintr-o ramură a neamului Drăguleștilor, și ăștia îs bărbați care știu să mânuiască sabia. Al

doilea, e de legea noastră; al treilea, a dat dovadă și de curaj, și de putere.

— Asta da, se învoiră cu toții, a cutezat mult.

— Și a câștigat mult: și pradă, și renume.

— Acuma, turcii se tem de el.

— S-au și pregătit să-i ia domnia. Vor să-l pună pe Bogdan, fiul lui Iancu Sasu.

— Deci nu mai are cale de întors. Drumul lui e tras până la moarte…

Se lăsă o tăcere grea de parcă ursitoarele și-ar fi spus cuvântul. Banul Sava privi într-un punct al încăperii, apoi spuse cu voce joasă:

— Când mori pentru o cauză dreaptă… apoi nu-și sfârși gândul.

— Pentru înălțarea împărăției creștine – spuse un episcop.

— Împlinirea datoriei, fiule – rosti răspicat Athanasie.

— Datoria, preaînalte?

— Datoria față de lege, față de țară, față de oameni și mai cu seamă îndeplinirea chemării – și tăcu, după ce aproape șoptise ultimele cuvinte.

— A cărei chemări? întrebă Lenkovici.

— Chemarea libertății, fiule. Sufletul omului nu poate fi rob pe vecie. Sufletul nu ni-l poate lua nimeni. Chiar dacă ar zidi turcii mecet lângă mecet în ținuturile noastre. Chiar dacă ar înălța beilic lângă beilic să ne spioneze, și cetate lângă cetate să ne supuie. Chiar dacă numărul ienicerilor se va înzeci, și al spahiilor se va însuti. Sufletele noastre nu ni le pot lua, căci ei ne-au dus până la deznădejdea care nu mai poate răbda. Și câtă vreme un stăpânitor nu cucerește sufletele, trăiește încă nădejdea libertății.

— Ce trebuie să facem?

— Să lucrăm cu luare-aminte. Jur-împrejur sunt turcii; trăim într-o raia, apoi sunt vânzătorii și spionii țărilor acelea care le sunt alături. Să ne ferim de ei.

— Așa-i. Și cine-s solii?

— Vor merge doi călugări să cerceteze țara și mănăstiri din cele închinate Sfântului Munte. Așa îl vor găsi pe domnul, care se află în taberi și niciodată nu stă prea mult într-un loc. Odată cu ei să plece Lenkovici și cu Zotu. Păziți-vă ca focul de turci și papistași. Veți face un popas mai lung la taberile de lângă Târșor.

— Târșor?

— Da, Târșor. Acolo sigur îl veți găsi pe Mihai-voievod, mai destins și mai ascultător la vești.

Patriarhul Ohridei sfârși sfatul adulmecând cu nasu-i mare depărtările, și apoi oftă adânc, de cele prea multe gânduri care-i veneau în minte atât de vijelios încât îl înăbușeau. Trimisese pungi cu bani, ca să-nalțe biserică-n București. De ele uitase.

16

A sosit și ziua în care solia s-a înfățișat voievodului Mihai. Acesta îi aștepta în sala tronului de la Târgoviște. Veniră boierii tăcuți și se înșirară la locurile lor. Ochii lui Radu Buzescu erau roșii de nesomn.

Mihai rupse tăcerea.

— V-am așteptat, boieri. Aveți a-mi da seama de cele ce ați făcut la Alba…

Și iarăși liniște, în care răsună ca o litanie vocea marelui-logofăt Dumitru.

— Nu a fost vina noastră, doamne, de am zăbovit. Prințul Sigismund a tot amânat primirea soliei. Nouă ne-a venit rândul doar după ce plecase ceaușul sultanului – și-și resfiră barba cu degetele, ca omul mulțumit că și-a făcut datoria.

— Ce legătură are solia mea cu ceaușul sultanului?

— Are, mărite doamne; el n-a venit cu daruri pentru nunta crăiască, ci a pornit cu vorbe vrăjmașe pentru noi.

— Lămurește mai iute, logofete Dumitru.

— Să lămurim, măria-ta – și marele-logofăt urma să-și plimbe degetele prin barbă, ca și cum gestul acesta ar fi ajutat la facerea luminii și a deslușirii.

— I-a făgăduit prințului Jigmond că în schimbul neamestecului în luptele ce le vor duce turcii cu noi va căpăta firman pe țara noastră.

— Firman pe țară? Spune, logofete, n-am înțeles eu bine?

— Mai cu seamă de când se plâng beii de la hotare că le încălcăm ținutul.

— Se plâng beii? Ce pot spune eu atuncea? Și ce-a făcut Jigmond? Ce e cu ajutorul de oaste?

Episcopul Luca luă cuvântul logofătului, care tot zăbovea.

— L-a dat, măria-ta, opt mii de oameni, cu căpitanul Király, în schimb…

— În schimb?… Spune mai iute, preasfințite.

— A cerut închinarea țării – rosti Danul tare.

— Și voi?

— Ne lasă în schimb legea și datina străbună – grăi mitropolitul, cu gândul de a îmbuna vestea adusă.

— Mai lămurit, preasfințite. Care a fost prețul?

— Decât să ne închine turcului… Ne-am învoit cu el așa cum a cerut, ca boierii de neam să fie sub judecata lui, și judecata lor, el s-o facă – rosti vel-vistierul, cu ochii în altă parte.

— Ca să-l vindeți și pe Jigmond cum m-ați vândut pe mine?

— Nu v-am vândut – glăsui marele-vornic Mitrea, gândind că spune adevărul. Altcum, ne dădeau turcii cu mâinile legate lui Jigmond.

— S-a juruit principele să ție nestinsă credința strămoșească pentru ai noștri de dincolo de munți, căci sunt valahi puzderie în țara Transilvaniei: eu voi păstori turma.

În glasul obosit al mitropolitului suna o bucurie.

— O știu asta, preasfințite. Dar ce-ați făcut cu țara?… Să văd hrisovul.

— Aici e învoiala – și vel-vistierul Dan îi înmână hrisovul lui Sigismund, adăugând cu glas surd, ca și cum s-ar fi pus la adăpost: Precum am spus, de astăzi înainte ne cere să dăm seama la Alba.

Tăcu. Nimeni nu mai spunea o vorbă. Radu Buzescu și episcopul Luca aveau obrajii trași; schimbară o privire între ei, apoi ochii lor cătară drept spre Mihai. Erau singurii care-l priveau în față. Ei și mitropolitul. Ceilalți ședeau cu capetele plecate, dar trupurile lor țapene și drepte păreau a dezminți plecarea capului și umilința.

Vocea lui Mihai răsună batjocoritoare.

— Vă judecă doar Jigmond? Vă judecă o țară, boierilor, să știți! Până atunci e bine să vă gătiți de taberi. V-aștept peste opt zile. Unul să nu lipsească, altcum… Să nu uitați că Alba-i departe, iar eu sunt aici. Poftiți, mergeți la treburi.

Și boierii ieșiră așa cum veniseră. Numai câțiva plecară adânc frământați.

Mihai rămase singur, cu inima amară, fiindcă el ținuse cu toată prietenia la Sigismund, dar tocmeala ce i-o făcuse acum îi zdruncinase rău încrederea; mai intrase în acest zdruncin și veninul strecurat în răvașul tainic venit din Transilvania.

Afară, pământul dezvelit lăsa să i se vadă mugurul ierbii. Pe geamul deschis venea o boare de aer reavăn. Nucii bătrâni se împieptoșeau spre cer, și în latul câmpului se vedeau taberele cu toată forfota lor. Lui Mihai îi păru deodată grea mantia domnească ce-i atârna pe umeri, strâmtă coroana lui Mircea cel Bătrân, ce-i strângea tâmplele. Înăbușitor de greu aerul din sala tronului.

Își scutură pletele și odată cu ele scârba din suflet. Părăsi sala tronului, încălecă și ieși în câmp, la oștile lui. Le vorbi și-i privi până-și recăpătă liniștea și încrederea în sine, apoi trimise după cei trei frați Buzești și se sfătui cu ei târziu în noapte.

17

Popa Gheorghe de la Brazi, cu toate că se apropia de vârsta când omul trece de tinerețe, mai era încă frumos. Chipul senin, fața albă, trăsăturile regulate, statura potrivită făcea ca atunci când îmbrăca sfintele odăjdii să pară transfigurat, căci frumusețea lui pornea din inima-i bună și mai cu seamă din credința adâncă în tot ceea ce înfăptuia spre mântuirea sufletelor poporenilor lui.

Acum, la cincizeci de ani, după treizeci de ani de păstorire în satu-i de baștină, se făcuse ascultat și iubit de poporenii credincioși care nici de la slujbe nu lipseau, nici din cuvânt nu-i ieșeau. Îi învățase pe aceștia Popa Gheorghe să-și înalțe case din chirpici, să le acopere frumos cu stuf, să-și îngrădească cu crengi ogrăzile, să-și cioplească frumos crucile din cimitir, unde puzderia de liliac și trandafiri își ridica prinosul florilor, ca tot atâtea rugi pentru sufletele celor dispăruți.

Satul Brazi arăta mai degrabă a târg. Preoteasa Uța, cu ochii ei mari sprâncenați, alerga ca o suveică printre femeile satului, îndemnându-le ba la un spoit mai frumos, ba la o fiertură mai bună sau o țesătură mai aleasă.

La căsuța lor joasă, cu pridvorul alcătuit din pari cu măiestrie ciopliți chiar de popa Gheorghe, priceput și la dulgherie, o vedeai micuță și iute, purtându-și poalele fotelor de la o treabă la alta sub priveghiul bătrânilor salcâmi, care se țineau șir până la intrarea scundei bisericuțe, pe care tot popa Gheorghe, împreună cu feciorul său, Florea, o zugrăvise.

Învățătura de popie și meșteșugul zugrăvitului îl deprinsese din ucenicia făcută la mănăstirea Snagovului, unde călugări din cea parte a Dunării, care știau să umble cu pensulele și culorile, îl luaseră ca ucenic la rugămintea răposatului popa Stoica. De tot ce învățase acolo făcuse parte mai târziu feciorului Florea care, mai voinic și mai iute ca fire, avea o pornire înnăscută spre frumos.

Și cum satul era așezat lângă Prahova, dar în afara șleaului ce ducea la drumul mare, nici turcii, nici tătarii nu-l nimereau, înconjurat fiind de smârcuri ale râului și împrejmuit cu păduri, iar drumul bun, numai omul locului îl cunoștea. Așa că satul crescuse mai mult ca celelalte, și oamenii

trăiau din pescuitul bogat, din prisăcile ascunse în poieni, din vitele ținute în pășuni ferite și mai cu seamă din turmele de porci ce se hrăneau cu ghindă, din pădurea ce făcea cunună satului, prelungindu-se până-n culmile dealurilor.

Mai apoi, la vremea lui, Florea plecase preot la Nuci, alt sat din poalele dealului, și luase cu el pe cea mai frumoasă fată din Brazi ca preoteasă, căci așa era legea din bătrâni: preotul trebuia să-și ia nevastă frumoasă și sănătoasă, ca să nu aibă la ce râvni în tot restul vieții; nici să râvnească, nici să greșească. Așa i-o alesese satul și pe maică-sa la vremea ei, lui popa Gheorghe, înainte de hirotonisire.

Pe cele două fete, Duda și Tudora, le luaseră târgoveți din Târgșor. A plâns preoteasa Uța că le-a dat așa departe, cale de-o jumătate de zi cu căruța cu cai buni, dar cu soarta nu te poți pune. Și a mai lăcrimat când din trei copii ca florile s-a ales cu casa pustie și cu bătrânețea bătând la ușă, deși dacă-i vedeai fața întinsă și ochii blânzi nu știai niciodată ce e în inima ei.

Mai cu seamă de Tudora îi era dor; o născuse albă și bălaie, fusese la început atât de firavă, încât crezuse că o va pierde. S-a rugat ce s-a rugat la Dumnezeu, dar copila tot nu-și revenea, și atunci, într-o zi când fetița i se învinețise pe la ochi și sta să-și dea duhul, a fugit cu ea în cimitir și cu foarfecele de tuns lâna oilor, așezând-o pe ele, a trecut-o peste mormântul soacrei în brațele unei femei necunoscute, care poposise acolo la umbra salcâmilor, și i-a schimbat numele în Tudora, de unde la botez îi zisese Ilina, și așa i-a putut scăpa zilele. Apoi crescuse o fată de toată mândrețea, că la șaisprezece ani se făceau flăcăii roată în jurul ei la horă, ori la zilele de clacă. Și cum avea glas de înger, cânta și-n biserică, după învățăturile lui taica popa, cânta și prin casă; era neastâmpărată și iute ca o veveriță. Învățase să înoate de mică, dusă de Florea, și câtă i-a fost copilăria, a petrecut-o cu rațele pe malul Prahovei. Era ea cam încăpățânată, cam iute la vorbă, dar când îi vedea ochii alunii și puful auriu al părului făcându-i cercelușI pe frunte și lângă urechile mici, biata preoteasă Uța uita s-o certe, și dacă ar fi îndrăznit, l-ar fi rugat pe bărbat să-i zugrăvească chipul ca pe-al sfintei Varvara, lângă ușa bisericii, că tinerețea zboară, apele curg, și chipul de azi, mâine nu-i.

Numai că într-o zi a trecut un călăreț domnesc pe-acolo, s-a închinat în biserică și a văzut-o. A venit apoi cinci săptămâni în șir; înainte de a intra în Joia verde, a plecat cununat cu ea la Târgșor. Asta a fost cu patru ani în urmă. Acuma, Tudora-i văduvă și n-a împlinit douăzeci și unu de ani. Iar

preotesei i se strânge inima de mila fetei celei mici și jalea lui Dragomir, olteanul.

*

În vremea asta, la Târgșor, Tudora, cu năframa desprinsă de pe cosițe, mai albă și mai subțire în hainele-i de văduvă, frământa pâinea; avea de gând să pună calul la căruță și să se ducă până la părinți, căci se simțea tare singură.

Firea ei nu o ierta să se plece soartei, ca alte femei, ori să ia calea mănăstirii. Sângele îi colora obrajii, iar mâinile puternice și brațele pline o îndemnau să nu stea locului. Numai nopțile nu știa cum să le înșele: torsese, țesuse și se frământase singură pe laiță, care parcă o frigea. Bietul Dragomir fusese bun și iubeț; păcat numai, tătarii i-l mâncaseră de viu în luptele de la Șerpătești.

— Dar nu a fost pe voia câinilor de tătari, – se plânsese ea cu ură către tatăl ei – că vodă i-a biruit, și eu am mers cu căruța cu nenea Florea trei zile și l-am căutat între morți și l-am cunoscut după chimir și încălțări. L-am îngropat creștinește, și nenea Florea i-a citit slujbele de îngropăciune; tot el i-a făcut cruce cu troiță, să-l apere de duhurile rele, că a murit nespovedit și neîmpărtășit…

Cu gândurile duse, ridică ochii numai când auzi glas de om lângă ușă.

— Femeie bună, n-ai un țâr de apă? Că mă prăpădesc de sete.

Atunci Tudora văzu un bărbat înalt, slab să-l sufli și numai în zdrențe. Se opri din frământat și nu se putu stăpâni să nu-l întrebe:

— Ai fugit din robie?

Străinul o privi în ochi.

— Din ocnă.

Tudorei nu-i fu frică.

— Stai jos, omule, îți aduc să mănânci.

Și se îndreptă spre masă; tăie cuața o felie groasă de mămăligă, luă o cană, scurse vin dintr-un ulcior și rupse cu mâinile o bucată mare de brânză din putina din colțul casei. Le puse pe un fund de lemn și le duse drumețului, așezat pe prag, părând o sperietoare făcută din bețe și scânduri peste care se zvârliseră niște țoale, și cum bătea soarele amiezii în obrajii lui colțuroși, mai că se vedea încheietura unde se prindeau oasele între ele.

Tudora își înnodă năframa strâns la ceafă și-l întrebă, frământând mai departe;

— Ce păcate te-au azvârlit acolo?

De la răposatul ei bărbat învățase că nu numai păcătoșii stau la ocnă, așa că nici teamă nu-i era, nici silă. De la moartea lui Dragomir, în loc să se frângă, căpătase o îndrăzneală și o fierbere pe care n-o avusese înainte.

— Tocmai, că nu făcui păcat – vorba omului veni bolovănoasă între două înghițituri.

— Nu înțeleg.

— Privește-mă. A ce seamăn?

Ochii căzuți în orbite se fereau la lumina soarelui, așa că omul mânca cu pleoapele lăsate.

— A om, a ce să semeni? Numai că, de… ți s-a topit carnea. Da trăiești. Alții… Da cine și-a făcut păcatul să te zvârle acolo? Că nu sameni a fi om rău.

— Mulțumesc pentru vorba bună.

— Spun ce gândesc.

— E bine, și nu e bine ce faci.

— De ce?

— Și eu odată am îndrăznit să fac așa cum am simțit, și Alexandru-vodă ăl Rău m-a aruncat în ocnă.

Tudora își puse mâna la frunte. Îi povestise odată Dragomir de întâmplarea de minune, când se ridicase norodul cu călăul pentru un boier falnic, un oltean, care apoi… da; e vorba de voievodul țării. De vodă Mihai. La Șerpătești, se spune că tătarii l-au rănit și pe el, dar i-a înfrânt și i-a gonit pe blestemații cu ochi de cârtiță și piele de șarpe. Și omul din fața ei o fi călăul cel fioros. Mari sunt minunile tale. Doamne! Dar ăsta-i o umbră; cade-n brânci dacă-l împingi puțin.

— Ești călăul!

— Nu-ți mai par om bun? – glasul era amar și spart.

— Care n-a vrut să-l taie pe vodă Mihai – își urmă Tudora ața gândului. Atunci, ești om bun. – Cum de-ai scăpat?

— M-a iertat domnia și a trimis o carte.

— Cum de ți-a dat de urmă?

— Măria-sa știe, că acu e domn și el cunoaște multe. Acu mă duc să-i dau de urmă.

— De ce?

— Să mă cer la oaste.

Tudora se uită cu milă la arătarea lungă și frântă din fața ei. Ăsta mai era bărbat să poarte sabie ori arc? gândi, și spuse cu îndoială:

— De!

Călăul își stropși vorbele mai departe, mestecând ca din sfânta cuminecătură.

— Când vii pe cale lungă afli multe.

— Adică?

— Se scoală țara.

— Hm!

Tudora avu în față câmpul cu morți de la Șerpătești și corbii roind în stoluri negre.

Ocnașul mai spuse încet, sorbind lung din vin:

— Când vii din ocnă, simți ce nu se simte și auzi ce nu se spune. Ești femeie bună și mă ajuți fiindcă te-a încins durerea.

— Vorbești ca popa în biserică.

Obrajii Tudorei se aprinseră.

— Ba nu, ca mine. Auzi pădurea cum freamătă?

— Cine n-o aude?

— Așa freamătă și țara pe unde am trecut și vorbește de măria-sa.

— Și… ce spune?

— Că merge călare și-i zboară un vultur deasupra capului; că arhanghelul Mihail îi ține pavăza.

— Arhanghelul Mihail e îngerul morții, omule.

— A fi și al vieții, nu numai al morții. Că e mândru la chip și falnic la stat – șopti omul oprindu-se din mâncat.

— Mai spune, omule, eu nu l-am văzut niciodată.

— Că ar fi închinat de la născare lui Dumnezeu Hristosul și cerescului împărat, juruit să lupte cu păgânii.

— Cu câinii de tătari.

— Ți-au omorât bărbatul? întrebă străinul.

— Da. Spune mai departe. Asta e povestea mea. Tu spune-mi pe a țării, pe a domnului.

— Călărește cu sulița-n mână și, plin de mânie, intră ca balaurul în vrăjmași.

— Așa trebuie să fie un bărbat.

Vorbele erau aspre rostite din gura tânără a femeii.

— Și ursitoarele i-au dat puteri mai mari decât ale oamenilor.

Tudora îl privi și simți deodată nevoia de a face binele până la capăt. Lăsă frământatul, își șterse mâinile de aluat și scotoci în lada de la capul patului. Scoase un mintean negru cu picățele albastre, o pereche de opinci, niște ițari, două cămăși de cânepă, obiele groase și o cușmă. Le încărca tocmai pe brațe să le dea omului, când o larmă de călăreți umplu ulița, oprindu-se în dreptul casei ei. Crezu că s-a înșelat. Ba nu. Primul călăreț, subțiratic, cu mustață groasă, descălecase, și se apropia de ușa ei. Celălalt ședea cu capul întors, nu-i vedea fața.

— Măria-sa poftește o cană cu apă.

Tudora aruncă hainele în poala ocnașului și întrebă ca surdă:

— Cum?

— Măriei-sale îi e sete și poftește o cană cu apă.

Atunci privi Tudora chipul celui rămas călare. Întorsese capul. Ținea dârlogii cu mâna stângă și o privea cu o lumină ce-i creștea jucăușă în ochi și un început de zâmbet în mustața neagră și stufoasă. Pe mâna dreaptă îi lucea inelul cu pecetea domnească. Veșmântul lui cărămiziu îi puneau reflexe ciudate pe față.

Domnitorul o privea zâmbind nu de fâstâceala ei, ci de uimirea fericită ce i-o citea pe chip. Așa-l privise Stanca, când îl văzuse întâi, acu unsprezece ani. Gropița din bărbia femeii îi făcea chipul mai copilăros, și buzele-i începură să se coloreze mai tare.

Tudora nu auzi „Bogdaproste” pe care i-l spuse călăul cu hainele în poală. Luă cofa cu apă și ulcica și, cu ele în brațe, se duse spre Mihai. Umplu ulcica, și mută i-o întinse privindu-l ca și cum l-ar fi măsurat cu viteazul din povestirea drumețului. Apoi, deodată, se destinse și zâmbi, luminându-se toată. Nu-i fu frică nici de semeția ochilor lui, nici de sprâncenele ridicate.

— Bea, măria-ta, și să-ți fie de bine.

— Beau și încă mai mi-e sete.

— Am apă proaspătă în cofă întotdeauna.

— Apa-i bună și rece. Am să mai trec și am să mai beau.

— Cofa o să fie plină.

— Ești o nevastă harnică.

— Sunt o văduvă harnică.

— Cum îți zice?

— Tudora, măria-ta.

— Tudora… Mihai întârzie cu ulcica la gură. Ar mai fi stat, nu se îndura să plece. Era atâta căldură în ochii femeii din față, în pielea ei albă, în brațele cu mânecile suflecate până la coate și mânjite de aluat de pâine, în șorțul lucrat cu flori de arnici!

Căpitanul Ghențea, însoțitorul său, se depărtă cu un pas. Atunci privi Mihai la omul așezat în latura pragului cu vraful de haine în brațe și, tresărind ușor, îi aruncă o pungă.

— Ține punga. Mi-ai scăpat odată viața.

— M-ai recunoscut, măria-ta?

— Nu uit niciodată pe cei care mi-au făcut un bine.

— Măria-ta mi-a scăpat de două ori viața.

— Cum?

— Odată cugetul, și acuma trupul.

— Ți-ai descoperit cugetul? Când?

— Din clipa în care nu am mai fost călău și tot el mă ducea spre măria-ta.

— De ce?

— Să mulțumesc măriei-tale de darul vieții și s-o dau țării.

— Nu vrei să-mi rămâi dator nimic.

— Asta nu se poate, măria-ta.

— De ce?

— Pentru că eu vin să-mi plătesc datoria, iar domnul țării ne învață datoria.

Mihai râse, și căpitanul Ghențea se uită mirat, căci domnul râdea rar de tot de la o vreme, apoi spuse călăului:

— Haide, ia-ți punga și darurile Tudorei și pornește. Dați-i un cal din sat și să ne ia urma, – apoi râse iar cu toți dinții lui albi către Tudora, căreia îi atinse cu două degete capul.

— Ție nu-ți dau nimic pentru apa ta bună. Am să mai viu să beau, și cât de curând.

Apoi așteptă să părăsească ocnașul ograda. Numai după aceea făcu semn lui Ghențea să încalece și plecă șuierând un cântec vechi.

Tudora simți cum o podidesc lacrimile. Nu știa de ce, dar își simțea inima ușoară; frământa pâinea, și căsuța nu-i mai păru pustie. Au trecut luni de atunci, și domnului i-a fost mereu sete.

Deși Paștele era mult mai întârziat, noaptea de înviere a anului 1595 a căzut cum nu se poate mai bine, cu pomii plesnind de muguri și de flori. Hotărâse domnul Mihai în acel an să sărbătorească Paștele nu la București, ci la mitropolia Târgoviștii, și după datină să i se înfățișeze poporul să-și spună păsurile, așa că toți delurenii, aflând acest lucru, s-au bucurat tare mult, căci umblaseră multe vorbe bune despre Mihai, din vremea când ocârmuise trebile Olteniei.

Femeile se bucurau și ele să-l vadă, fiindcă se zvonise că seamănă leit la chip cu arhanghelul Mihail, zugrăvit în pronaosurile bisericilor și mai cu seamă cele ce așteptau prunci voiau să-l privească, ca să nască voinici care să-i semene.

Mulțimile păstrau sufletul naiv, dornic de a vedea înfăptuindu-se o minune, și mulțimile astea umpluseră toată curtea mitropoliei și maidanul din fața acesteia, cu ulițele din jur.

Clădirile Târgoviștii se răspândeau de-a lungul și de-a latul, fără o anume ordine hotărâtă, afară de ulițele din preajma palatului domnesc. Case joase, văruite, acoperite cu șiță, ceardacuri largi, ogrăzi pline de pometuri și orătănii, fântâni bine ghizduite.

Târgul avea și vreo două hanuri mai mărginașe – unul al lui Demian negustătorul și altul al lui Pavel Cavafu, cu câte trei, patru șoproane și grajduri, pentru căruțe și cai, cu bucătării largi, de unde fumul ieșea prin găurile lăsate în acoperiș; aici, în zilele de târg și cele de hramuri se fierbea pe pirostrii, în ceaune mari mâncarea pentru călători. Mai avea și un cuptor de pâine, în care în aceste zile fierbeau oale de pământ cu sarmale, și se coceau miei, nelipsiți de la petrecerile de sărbători. La o zvârlitură de băț de hanuri și la capetele căii domnești se aflau covăliile fierarilor, unde oamenii călători își puteau potcovi caii și drege căruțele.

La aceste două hanuri poposiseră oamenii, unii lăsându-și căruțele și caii, alții veniți călări, murgii, iar cei sosiți pe jos căutară adăpost și hrană. Apoi, mulțimile nerăbdătoare porniră spre mitropolie cu mult mai înainte de a începe slujba. Clădirea acesteia minuna lumea prin lucrătura de piatră albă, îndungată cu linii de cărămidă roșie, prin ferestrele și ușile prinse în chenare de cărămidă meșteșugit potrivită, având sus, spre acoperiș, trei rânduri de brâulețe, puse numai în colțuri. Cei mai harnici cu plecatul de acasă ajunseseră în pronaos; de pe zidurile lui îi priveau chipurile ctitorilor; ei își dobândiseră iertarea păcatelor ridicând această sfântă zidire. Ferestrele, din

sticlă scumpă, lăsau să pătrundă afară scânteierile lumânărilor aprinse în candelabrul de argint din mijlocul bisericii.

Lângă clopotniță se adunase un grup de bărbați pletoși, cu cămăși curate, strânse în chimire de piele, cu sumane cafenii și cojoace pe umeri. Vorbeau între ei rezemați de parmalâcul de lemn, sub care se bălăbănea funia clopotului cel mare.

— Măi Vlade, mai chiteai să mai apucăm o noapte de sfânta Înviere?

— De, mă Cătăline, a vrut Domnul.

— Ce încăierare și ce omor de omenire fu la Șerpătești! Ca hultanii veneau tătarii!

— Hultani ei, dar vulturi ai noștri!

— Se vărsa fierea-n mine de mânie.

— Păi cum? Că eram toți totuna. Vedeam negru înaintea ochilor, scuipam în palme și treceam securea dintr-o mână-ntr-alta.

— Te țineai în urma călărilor lui vodă.

— Îi zăream pana cușmii. A lui și-a căpitanului Stroe.

— Parcă erau frați de cruce, Vlade.

— Curat frați de cruce! Când îl încercuiseră pe căpitanul Stroe, vodă s-a învârtit de două ori cu securea-n mână și i-a spulberat pe tătari. I-am văzut chipul atunci. M-am înspăimântat eu, darmite tătarii!

— De ce? întrebă un bărbat spelb, ce asculta cu gura căscată.

— Cum de ce? Dacă mie-mi înghețа spinarea, d-apăi tătarilor?!

— Așa-i.

— Acu – și trase o înjurătură grea, bătându-se singur cu mâna peste gură, iartă-mă, Doamne, că-i zi mare. Acu ne-or lăsa în pace.

— S-a luat domnu de turci.

— Așa e. Toată iarna a fărmat și a bătut în cetățile de la hotar.

— Parcă-și caută moartea cu lumânarea – spuse un alt bărbat, cu ochii înfundați.

— Bată-te peste gură, Stane. Că viteaz cum îi el nu găsești lesne.

— Mă, ție nu-ți miroase a pulbere turcească?

— Și dacă-mi miroase? E miroasă bună. Poate aduce a turban ars și a șalvari lepădați.

Râseră toți, cu glasurile groase, gândindu-se la isprăvile de la Vidin, când se zvonea că i-a luat prin surprindere pe turci în miez de iarnă și le-a dat foc. Râsul le arătă dinții albi și ascuțiți ca de lup.

Un grup de târgoveţe cu capetele acoperite cu marame, sub care se auzea clinchetul uşor al cerceilor, îi privi cu plăcere. Atunci tocmai trecu un oştean cu mustăţi bălaie, la dreapta căruia păşea o muiere tânără cu ochii lungi, cu nasul o fărâmă ridicat în sus şi cu părul bogat, de-abia ascuns sub o ţesătură subţire. Purta o fotă neagră, strânsă peste poalele iei albe, ai cărei creţi se vedeau în faţă sub cojocul cu înfloriturі. Bărbaţii cătară lung, dar nu drept la ea, ci aşa, numai dintr-o parte. Două târgoveţe, numai, începură a şuşoti între ele:

— Savetă, ia-n priveşte.

— Mă uit, dadă Glafiră, mă uit.

— N-o fi…

— O fi.

— Frumoasă-i, fa!

— Coz de frumoasă!

— Tu ştii ce spunea dada Tinca?

— Oi şti dacă mi-oi spune.

— Auzi, cică dormea fata asta…

— Nu-i fată. Femeie vădană a unuia d-a pierit când cu tătarii.

— Aşa, aşa; dormea femeia asta într-un crâng într-o seară, că se făcea crângul taman lângă casa ei. Era aşa, pe la viitul lunii, când le place mai bine ielelor să vină. Acuma, tu ştii ce-s ielele.

— De auzit, am auzit. De văzut n-am văzut.

— Zicea dada Tinca, care-i femeie bătrână şi păţită, că a umblat până şi la Bucureşti, pe unde-o fi acela, că ielele sunt aşa, ca nişte năluci. Când le vezi au chip de om, când dai să le prinzi n-ai pe ce pune mâna. Ele închipuie aşa, ca nişte mirese, care câtu-i noaptea de lungă ar dănţui.

— Nu mai spune!

— Aşa-i. Şi ielele astea – ducă-se pe pustii – ar fi văzut-o şi ar fi pornit hora în jurul copacului unde dormea ea.

— Nu s-a trezit?

— Nu. Ea dormea adânc şi ele numai ce i-au menit.

— Cum?

— Ca ursitoarele. Pluteau în jurul ei şi ziceau ca din carte.

— Ce-i ziceau?

— *„Dormi, tu, mândro, liniştită.*
Soarta care ţi-e sortită

Vine-aicea până-n zori
Pe-un cal negru, printre nori.”

— Zău, dadă Glafiră, zi…
— Alta-i zicea:

„Cu ochii, cu sprâncenile
Să vrăjești poienile
Și un pui de paraleu
Pe care-l știu numai eu.”

— Și toate au vrăjit-o?
— Toate. A treia i-a zis:

„Gură roșie, buze moi,
Vin voinicii din război,
Viteazu Vitejilor
Fură mierea buzelor.”

Chipul fetei smeade, cu băsmăluța nițel căzută într-o parte, se îmbujoră de plăcerea celor auzite.
— Și?…
— A patra a cântat, săltându-și fustele verzi:

„Saltă calu-n trap pe cale,
Dragostea ta e cuib moale.
Nici nu știi, nici nu gândești
Și deodată înfloreşti.
Vine mândru fără nume,
Uită tot de a lui lume,
Te ia-n brațe voinicește,
Te sărută vultureşte.”

— Și?…
— Și mai departe s-au topit în negura zării, când au apărut în crâng călăreții, și unul a văzut-o.
— Mamă Doamne!…
— Și de atunci îi poartă cărările.
— Și cărările, și ofurile.

— A venit de la Târșor până aici, atâta cale.

— Are frate oștean. A adus-o pe oblâncul șeii.

— Stau și mă minunez, dadă Glafira. Cum ai ținut minte toate stihurile? Eu le-aș fi uitat.

— M-a crescut o maică de la mănăstire până a nu mă lua dada Tinca la ea. De la ușa ei m-am dus la casa mea.

Ochii verzi ai femeii cu fața lungă se deschiseră amintirilor și a ceva parcă numai de ea știut.

— Puteai să te fi făcut călugăriță, după câte le știi.

— Feri, Doamne, Savetă… Păi eu îs om, nu umbră. Mi-e bine ca muiere, ce să fac cu viața pustie?… Da pe când nunta ta?

— Acu, de Paște.

— Las', că-i bine. Apoi vorbi ca pentru ea însăși: Mai cuminte e să-ți iei om de-al doilea decât să stai văduvă.

Tocmai atunci, slujitorii domnești făcură pârtie prin mulțimile adunate și apăru în toată strălucirea măria-sa cu doamnele și boierii.

Mulțimea, dornică de lucruri noi, de chipuri falnice, îl privi pe Mihai cu nesaț și mai cu seamă îi fu drag de ochii aceia vulturești, care păreau a prinde totul dintr-o privire, de chipul lui, care într-un fel ținea de al lor. Era frumoasă și doamna Stanca, nimic de zis, cu obrajii rotunzi și sprâncene subțirele, dar flăcăii și codanele se îmbulzeau s-o vadă trecând pe domnița Florica.

Cercetară și prinseră privirea tristă a doamnei Tudora, ale cărei văluri lungi de văduvă fluturau în urmă ca niște aripi, și se mirară în sinea lor că și cei mari pot duce necazul de atâta vreme. Le fu drag zâmbetul prietenesc al tânărului prinț Nicolaie Pătrașcu și mai luară aminte la cei trei frați Buzești: veneau umăr la umăr, atingând pământul cu hainele lor de sărbătoare.

Trecură boierii veliți, cu bărbi trufașe, privind spre cele streșini lucrate cu măiestrie ale mitropoliei. Apoi veni stolul jupâneselor. Și tot acest alai intră în mitropolie, unde începu slujba de miezul nopții, după ce lumea și oștenii adunați strigară din toată inima de mai multe ori „Trăiască măria-sa Mihai-voievod".

Glasurile preoților nu se puteau auzi până afară; numai glasul clopotelor zbura adânc și plin de pace, umplând zările. Și alte clopote le răspundeau din ascunzișul pomilor în care era atât de bogată bătrâna Târgoviște. Stelele apăruseră demult, și când ieși mitropolitul să dea lumină în pridvor poporenilor, într-o clipită curtea se umplu de sclipirile a sute de lumânări,

dezvăluind belșugul de floare al zarzărilor ce se înălțau albi spre tăriile cerului.

Mihai-voievod s-a arătat în pridvor, în mână cu lumânarea aprinsă, a cercetat cu privirile mulțimea, a spus încă odată „Christos a înviat”, la care glasul mulțimilor a răsunat din nou ca unul singur, și apoi domnul a dat lumânarea unui copil de casă și a întrebat tare:

— Cine are a se jălui sau a spune ceva voievodului țării, să ni se înfățișeze.

Din mulțime a pornit o unduire, și după o zăbavă a înaintat un bătrân cu plete albe pe grumajii puternici încă. Oamenii i-au făcut loc să treacă până a ajuns la vedere celor din pridvor.

— Să-i spui măriei-sale cine ești și ce poftești – îi șopteau bărbații în cale.

Omul încuviință din cap că știe el ce are de spus și-și trecu dosul palmei peste mustăți înainte de a începe.

— Măria-ta, acum, că te-ai pogorât între noi, ne bucurăm, da nu uităm întristarea năcazurilor noastre.

— Să auzim năcazurile.

— Eu, măria-ta, mi-s Mihu, oierul. Din asta îmi țineam zilele eu și ai mei, zece suflete cu totul. O trecut un pâlc de turci și mi-or prădat toată turma. Aștept dreptatea măriei-tale.

— Și nouă – izbucniră mai multe glasuri de muieri. Nouă ne-au luat băieții, măria-ta, micșori și neajutorați, ni i-au luat să-i păgânească și să le batjocorească sufletele, măria-ta. Îndură-te de noi – și glasurile se frânseră în plâns, fără să spună ale cui sunt.

— Asta a fost demult – se auzi o voce de rumân.

— Și cine poate uita? se plânseră femeile.

— Mie mi-au tăiat degetele de la o mână să le dau banii luați de bunică-meu.

— Cum îți zice, omule?

— Aliman, măria-ta; îs crâșmarul din capul târgului.

— Și eu, doamne, îs starostele blănarilor; viu din cealaltă cetate de scaun, a Bucureștiului. Înainte de a coborî măria-ta la Rusciuc, mă aflam pe drum cu marfa, spre Giurgiu. M-au prădat de toate cele avute și m-au lăsat numai cu nădragii și cu un măgar.

— Măria-ta, să-mi dea pământul înapoi de mi l-a luat taica-socru, după ce mi s-a prăpădit omul în bătăliile măriei-tale. Sunt Frusina lui Ilie a Tomei

din Nucet, măria-ta.

Vodă tăcea și asculta cu buzele strânse.

— Pe mine m-a sărăcit boierul de livadă, măria-ta! țipă un rumân, nădușit de teama vorbelor scăpate.

— Ce boier? se încruntă Mihai.

— Boierul Brăila – cămărașul măriei-voastre.

— Ni-i greu cu bătăile, ni-i greu cu dările, măria-ta – se auziră voci de pretutindeni. Ni-i greu cu păgânii, nu mai putem trăi de răul lor. Ne împuținează viața.

Și apoi, ca un singur vuiet:

— Scapă-ne de turci, măria-ta!

Danul, din pridvor, schimbă o privire iute cu marele-logofăt. La așa izbucnire nu se așteptase. Mormăi singur în barbă.

— Așa-i când li se dă nas!

Mihai făcu spre mulțime un semn cu mâinile, a liniștire.

— Cei cu plângerile să vină mâine după sfânta slujbă la grămăticul curții, să le scrie în catastife. Mâine e slobod la mine.

— Măria-sa să ne scape de turci, are oaste. Nu-i mai putem îngădui. Sfârșește cu bine ce-i început, măria-ta.

— Vreți război cu turcii?

— Vrem, să se-aleagă într-un fel, că decât așa viață, mai bine lipsă.

— Poporul e în gând cu măria-ta – rosti Preda Buzescu.

— Turcii sunt tari – spuse răspicat vornicul Mitrea.

— Avem și noi bărbați, că n-o fi numai țară de muieri.

Era glasul lui Radu Buzescu.

— Avem și oști – glăsui răspicat căpitanul Calomfirescu.

— Turcii au armata pregătită să vină peste noi când cu gândul nu gândești – spuse tare logofătul Dumitru, pe care înverșunarea mulțimii îl îngrozea fără să știe de ce anume.

— Numai nu ne ține în căușul palmei. Or să ne împresoare mai înainte de a fi noi gata – rosti tare Mitrea vornicul.

— Nu lua aminte la spusele boierilor, măria-ta. Ai început să-i spargi, să-i sfarmi. Topește-i cu totul, măria-ta, țipă mulțimea întărâtată, și unora dintre boieri parcă nu le plăcea să simtă răzmerița în aer.

— Toate vin de la Domnul – dădu să spună bătrânul mitropolit; și când îi voia Domnului, vom scăpa de ei.

— Și vânzarea de la Alba, când ne-ați închinat țara, tot de la Domnul vine? se auzi un glas puternic, dar fața omului nu se văzu.

Danul tresări. Parcă cunoștea acea voce, parcă n-o cunoștea. Se uită la domn. Nările îi fremătau, ca și cum nu-i ajungea aerul din jur.

„Îi fierbe neastâmpărul” – gândi vel-vistierul, plecându-și ochii spre mulțimea de capete, care la lumina lumânărilor îi păru înfricoșătoare, ca și cum o putere neînțeleasă, ce mocnise multă vreme, ar fi fost gata să izbucnească. Nu acestea erau mulțimile pe care le cunoștea el. Pe acestea le scosese din adâncurile lor zăgăzuite domnul acesta, fiul Pătrașcului, pe care alți boieri îl otrăviseră cu ani în urmă, atunci, când n-a mai ținut seama de vorbele lor. Fiul acesta al bunului Pătrașcu se arată primejdios.

Ședea aproape de domn și-i simțea răsuflarea fierbinte, încordarea trupului, neliniștea privirii. Îi văzu buzele strânse și fruntea înaltă, acoperită de cușma domnească. Se mânie în sinea lui că nu-i ia în seamă vorbele, fie că-l disprețuiește ori îl urăște; ori că vrea să rupă frâul pe care veliții îl pun domniei. Hotărât lucru; aici pământul hăuie din adâncuri și nu-i de ajuns că au închinat țara lui Jigmond.

Jigmond e tocmai acolo, dincolo de munți, cu toată fala și măreția lui; dar Mihai e aici cu buzduganul în mână, și nu e singur. Închinarea de la Alba l-a umilit, dar nu l-a înfrânt, și el, Danul, n-a câștigat nici putere, nici avuție.

După săptămâna Paștilor, Mihai avea să se strămute cu toată curtea lui la cetatea de scaun de pe Dâmbovița, și dacă a făcut Învierea aici, a fost ca să știe toată suflarea că mitropolitul Țării Românești va păstori de acuma înainte pe toți de aceeași lege de dincolo de munți; că prin asta, domnia voievodului capătă altă tărie și alt drept în fața împărăților.

Dar el, Danul, s-a răzgândit, nu vrea război cu turcul. Că păgânul e stăpân vechi și n-are să ia mai mult din ce a luat, dar cei noi de vor veni cu stăpânirea vor lua de șapte ori mai mult, și cine știe dacă împăratul nemțesc are măcar cuvântul de l-a avut, turcul. Iar Jigmond făgăduiește, dar nu dă nimic. Jigmond și Sinan-pașa i-au înlesnit lui Mihai să ia tronul; fiecare și-a căutat folosul; și unul, și celălalt au vrut a-l atrage de partea lui. Amândoi au ținut să-și arate puterea, necunoscând adevărata fire a lui Mihai, și ochii Danului nu mai văzură decât marea aceea de capete, care-și cerea cu înverșunare dreptul la viață.

Auzi alături pe Stroe Buzescu:

— Se ridică țara, doamne!

— Să se ridice, Stroe, că e și voia mea. Apoi cu glas puternic, vorbi mulțimii în frământare: Țara are nevoie de oștire. Toți cei ce vor libertate, pământuri și scutiri de biruri să meargă în taberi, să se înscrie la căpitanii

mei. Cei care pleacă pe la vetre să ducă vestea că țara are nevoie de brațe, și bărbații să vină de îndat' în cete spre tabăra cea mai apropiată.

Apoi trecu printre șirurile de lumânări aprinse în strigătele calde ale mulțimii, spre ieșire, urmat de toată curtea și de oșteni.

În urma alaiului, oamenii plecară care-ncotro, umplând ulițele cu luminițe mișcătoare.

19

Dacă vreun român ar fi trecut pe ulița din spatele Curții Vechi și ar fi mers în linie dreaptă spre malul Dâmboviței ar fi dat de ruinele caselor Danului, acelea unde se prăpădiseră în foc datornicii turci. Vel-vistierul nu avea să ierte fapta, la fel cum nu ierta pe rumânii fugiți peste Olt și neadușii cu sila înapoi.

Acum, tot în capătul acelor curți, își începuse alte case, la care tocmise meșteșugari greci. Până se mântuiau acelea, locuia în altele, spre pădurea Cotrocenilor. Acolo era zestrea răposatei jupânese dintâi moartă timpuriu de o lingoare necunoscută, după nașterea celui de-al treilea prunc.

Fie că acele locuri îi aminteau de jupâneasa Voica, ce fusese singura ființă pe care-o iubise cu adevărat, fie că nu-i plăcea pustietatea, Danul rareori venise încoace de la moartea ei.

De voie, de nevoie, trăsese el aici să-și plimbe grijile și urile prin acele încăperi, mirosind mai mult a mucegai decât a levănțică. Acolo hotărâse el să stea o copilă a lui cam slabă de minte. Îi trecuse vârsta măritișului, și în ultima vreme dăduse într-o tuse seacă, ce o scurma pe dinăuntru. Fata își petrecea vremea alături de doica ei, care o crescuse, și în ruptul capului nu s-ar fi despărțit de ea.

În ziua aceea, vel-vistierul ieșise în foișor; avea priveliștea liberă până-n depărtare, unde se vedeau căsuțele joase ale târgoveților. Deodată, dulăii se repeziră spre uluci, hămăind puternic. Vel-vistierul desluși un om ce se dăduse jos dintr-o căruță, cu o legătură pe umăr, și bătea cu putere în uluci. Cum poarta venea în coborâșul dealului, trecu un timp până ce o slugă să meargă într-acolo. Danul intră în casă scârbit că oricine poate veni să-i bată în poartă. Se așeză pe un jilț cu speteaza dreaptă și simți o durere vie la coaste. „Mă ajunge bătrânețea – gândi el, și toate se prăbușesc în jurul meu. Dar n-ai ce-i face…"

Un slujitor i se înfățișă tăcut, în picioarele goale.

— Boierule, e un negustor de covoare.

— Nu-mi trebuie nimic, să-și vadă de drum.

Acesta dădu fuga și duse răspunsul stăpânului, apoi se întoarse repede.

— Spune c-a venit întins de la Stambul, boierule, anume pentru domnia-ta.

— De la Stambul a spus?

— Așa a spus. De la Stambul.

— Bagă-l în casă, Zamfire, și să nu mai vie nimeni la mine.

— Să nu mai vie nimeni. Am înțeles. Da pe neguțătorul ăsta îl aduc la Luminăția-ta, ori la bucătării?

— Dă-i drumul aici, să văd ce fel de marfă are. Poate că o cumpăr eu.

Și vel-vistierul Dan își mută neliniștea pe divanul acoperit cu cergă mițoasă, vopsită verde ca pelinul, strângându-și hainele în jurul trupului slab. Își privea în tăcere mâinile aspre, cu vinele umflate și cu mici stropi de pistrui.

Așa îl găsi neguțătorul grăsan și sprâncenat care intră pe ușă, plin de umilință cât fu în vederea servitorului, închinându-i-se în cea mai neaoșă limbă. Când ușa se închise în urma lui, ochii verzui ai vistierului se descoperiră de sub pleoapele lăsate, privind spre ființa care i se înfățișa și un zâmbet jumătate îngrijorare, jumătate dispreț fu repede stârcit în colțul stâng al gurii.

E adevărat că omul era cu totul neobișnuit. Ar fi semănat mai degrabă cu un pehlivan, din cei ce înghit săbii aprinse la vreo petrecere cu karaghiozji. Omul avea o față rotundă ca un ban; ochii rotunzi, nasul scurt, curbat nițel la rădăcină, gura cu buza de jos groasă și mică, niște sprâncene care parcă se mișcau fără voia omului, când în sus, când în jos, ca la cei măscărici de prin bâlciuri.

Când fură singuri, grăsunul îl salută, ducând mâna la inimă și la frunte, după ce, cu o mișcare lăsase la pământ covorul purtat pe umăr.

Danul îi răspunse la fel, lăsându-și apoi mâinile cu degetele împreunate să se odihnească în poale.

— Stăpânul meu, Hassan-pașa, vă dorește zile lungi și fericite ca cele din grădinile lui Allah, pentru a cărui slavă trăiesc drept-credincioșii.

— Și eu doresc stăpânului tău să aibă parte de huriile lui Allah și de averile pământului. Cu ce pricină te-a trimes la mine?

— Povestea e lungă, și drumul a fost greu.

— Greu și primejdios. Așază-te – și-i arătă divanul de sub ferestre, pe care turcul se lăsă, încrucișându-și picioarele cu o sprinteneală ce n-ai fi

așteptat de la acel trup bondoc și grăsun.

— Mahomed, în marea lui bunătate, m-a ajutat să rostesc graiul vostru ca un valah.

— Ce face stăpânul tău, Ahmed?

— E bătut de gânduri ca marea de valuri.

— De ce, Ahmed?

— Din pricina trebilor împărăției, mai cu seamă de când a venit noul sultan.

— A ajuns și până la noi vestea schimbării.

— Cum o fi ajuns, nu știu, dar cum a fost, asta o știu.

— Și cum a fost, Ahmed?

— Cum am auzit-o cu urechile mele, ajuns cu negustoria mea până la sultana Validé, care a fost mai înainte venețiana Baffa.

— Se zvonise că-i aprigă.

— Și frumoasă, efendi, că te împietrește pe loc. Ținea la un singur fiu, la Mohamed. Și când se prăpădi stăpânul nostru, a făcut în fel și chip să se țină moartea tăinuită până și-a adus feciorul din îndepărtata Magnezie și l-a urcat pe tronul Stambulului.

— Așa. Și o fi tare tânăr stăpânul cel nou…

— Nu așa tânăr, efendi, că are vreo douăzecișitrei de ani.

— O cârmui cu pace, ori cu războaie?

— Mai repede va lua calea cea de-a doua.

— Ce te face să crezi?

— Gâtuirile și sugrumările cu care și-a început domnia. A pus muții să-i sugrume pe toți frații rămași în viață – și au fost de toți optsprezece. S-a umplut seraiul de bocetele celorlalte femei. Și-a asigurat domnia. Numai că tot nu-i liniște. Ienicerii au început să se miște.

— N-au ce le trebuie?

— N-au, efendi, n-au. Că visteria a fost secată, și sultanul e în plină putere și-i trebuie mereu haznaua plină. Așa că a izbucnit răscoala.

— A cui răscoală?

— A ienicerilor.

— Atunci, o s-avem război.

— Așa e voia sultanului și a lui Allah.

— Și încotro și-a îndreptat ochii marele-vizir?

— Spre Valahia.

— Din pricina asta ești aici?

— Tocmai. Stăpânul meu trimite covorul ăsta de preț și cincisprezece pungi de galbeni.

— Cincisprezece pungi?

— Cu voia ta, efendi.

Și, deodată, Ahmed sări în sus de pe divan, își scoase anteriul și începu să desfășoare brâul lat albastru, care-l cuprindea până aproape de subțiori.

Îl desfășură, și când ajunse spre capătul lui, vistierul văzu cu uimire că e căptușit cu săculeți de bani. Omul tăie o cusătură, și pungile căzură pe podea. Apoi, ca un scamator, începu să scoată din buzunarele largilor săi șalvari alte pungi, pe care le lăsă jos lângă celelalte. Desfăcu covorul; înăuntru se afla o țeavă lungă de metal, cu un dop la capăt. Scoase dopul, și alți galbeni lucitori zornăiră, sunând înfundat peste țesătura groasă de Ispahan. Ahmed îi adună și-i puse lângă pungi. Strânse covorul, își încinse brâul și, îmbrăcându-și anteriul, liniștit că și-a îndeplinit datoria, se urcă pe divan, privindu-l pe Danul cu ochii lui rotunzi și negri ca boabele de cafea.

Deodată, înfățișarea-i se schimbă. Fața îi rămase neclintită, numai privirea-i iscoditoare pândea cel mai mic gest al vistierului. La vederea aurului, chipul acestuia se colorase ușor, și privirile i se însuflețiseră. Îi plăceau galbenii, sunetul lor, culoarea lor, curgerea molcomită spre podelele casei sale, luciul lor mat. Își prelinse ușurel, cu voluptate, degetele prin barbă.

Într-o clipă, îi veni în minte Jigmond, cu toată fala lui de la Alba, care nu-i cinstise cu nimica, de la care afară de vorbe nu se alesese cu nimic. Tăiase din puterea lui Mihai, dar pe a lui nu o crescuse și nici nu o va crește vreodată; între el și boierii aceia, care-și vedeau de palatele lor, de slava lor și a căror limbă nu avea s-o înțeleagă niciodată, era o prăpastie. Adevărat e că pricepea graiul târgoveților de la Alba, al poporenilor care mișunau în curtea hanului, dar nu în aceștia stătea puterea și nu de la ei avea să-și dobândească tăria pierdută. Ura îi fusese prost sfătuitor. Bineînțeles, trebuia să-i ceară greu lucru pentru averea asta Hassan-pașa; îl cunoștea de douăzeci de ani și cu sprijinul lui dusese multe arzuri la împărăție.

Dar cu asemenea prilej nu se va întâlni de două ori în viață; va face ce i se va porunci, căci banul înseamnă putere și nimic nu e mai dulce decât ea, acuma, când vremile sunt pe muchie de cuțit între ce a fost ieri și ce va fi mâine. Apoi, în marea împărăție, atâția dregători primesc daruri, începând cu sultanul, încât orice i s-ar cere nu-i va fi luat apoi în nume de rău. Oare

Mihnea Turcitul nu și-a schimbat legea? Nu l-a trăsnit nici cerul și nici turcii nu l-au nesocotit, ci l-au făcut bei, și nu-i merge prost.

La turci, toate sunt așa cum le știa; pe când dincolo, peste munți, boierimea aceea cu haine strâmte și scurte, cu bărbații amestecați de-a valma cu femeile la petreceri și cu latineasca lor, îl făcea să se simtă ca un bătrân de pe alt tărâm. Acolo e o poartă spre o lume, în care el nu va ști să trăiască niciodată. O lume nouă, necunoscută și vijelioasă, care nu va afla ce e tihna și i-o va lua și pe-a lui.

Ahmed rămăsese nemișcat, citindu-i parcă gândurile. Danul întrebă în sfârșit, răspicat:

— Ce-mi cere stăpânul tău în schimbul darului?

— Mihale Oglu nu ne dă pace. Ne vom război în scurtă vreme. Oștile sunt întocmite. Am zăbovit numai cât a fost schimbat Ferhad-pașa cu Sinan-pașa.

— Sinan-pașa l-a sprijinit pe Mihai la urcarea pe tron.

— Și marele-vizir e mâniat că nu i-a fost credincios. El l-a sprijinit, el vrea să-l doboare acum, când i s-a ridicat surghiunul. Vine cu armie încoace.

— Mihai nu-i singur; e aliat cu Jigmond al Transilvaniei, și Jigmond cu împăratul.

— Știm. Dar brațul lui Mihai trebuie înfrânt. Despre Jigmond umblă zvonuri…

— Ce trebuie să fac? Lasă zvonurile.

— Ba zvonurile îs de seamă și e bine să le afli; le-a adus ceaușul trimis la Alba, pe vremea când domnia-ta, efendi, închinai Țara Românească lui Jigmond.

— Scorneli!

— Adevărul. De n-am fi știut, nu aș fi fost trimis la domnia-ta. Când vistieria e seacă, banii se dau acolo unde e și ură, și putere și aici sunt amândouă. Ura acolo ți-a fost prost sfătuitor. De Jigmond nu-s mulțumiți nici ai lui.

Vel-vistierul înțelese că n-are rost să-l mintă. Întrebă numai – frământându-se de ce turcii, știindu-i purtarea de la Alba-Iulia, îi iertaseră trădarea.

— De ce?

— Fiindcă a făcut un legământ către împăratul nemțesc, că de va muri fără copii îi va da țara moștenire. Iar vraciul curții, întrebat de nemți – tot în

prețul a câtorva pungi cu aur – a spus că prințul în copilărie a zăcut de o boală care omoară sămânța la bărbați.

— Gâlcile urechilor?

Se gândi totuși că principele Báthory e tânăr, voinic și mai are mult de trăit, pe când împăratul…

— Așa, efendi, așa. Vezi că n-ai mers bine până acuma. Împăratul de la Beci întinde gheara și vă înghite nemestecați, pe toți laolaltă. Noi știm să cinstim după obraze și după prietenie.

Danul își mușcă buza: turcii îl cunoșteau cu toate năravurile și priceperile lui, așa cum nici el nu era străin de purtarea și cerințele lor.

— Voi știți tot.

— Cum să nu știm? De asta ne-a dat Allah fie puterea iataganului, fie binecuvântarea seraiurilor și urechi bune. Fără urechi bune nu poate fi o mare împărăție.

— Oi fi fost și la Alba cu negoțul tău!

— Fost, efendi, cum să nu? Acolo mi-au spus spionii noștri că Báthoreștii sunt furioși pe el, fiindcă nu s-a însurat cu domnița Ilona, pe care a cam rușinat-o; că boierimea de la Cluj îl blestemă fiindcă le-a tăiat feciorii; că iezuiții or să-l îndemne la călugărie și că Allah, mare cum e, o să-i vie de hac prin toate câte le-a stârnit în preajma lui, mai repede decât crezi.

— Hassan-pașa ți-a poruncit să-mi spui?

Se gândi iar: dacă pașa avusese nevoie de el, de ce-l lăsase să se încurce cu Jigmond? Sau nu se așteptase să facă un asemenea pas?

— Ba chiar măritul vizir Sinan. A vrut să-ți deschidă ochii.

— Îi am demult deschiși, Ahmed.

— Așa, efendi, așa! Să-i deschizi mari, să vezi totul în jur. Să înțelegi tot. Cum ești boier velit, cu cete multe, când vom trece Dunărea vei veni cu oștile în calea noastră. În loc să lupți lângă Șeitan Oglu, îi vei scoate anume cete din luptă; ne vei arăta apoi drumul, să-i cădem în spate, și vom scăpa de un dușman prea cutezător și prea primejdios, care ne-a făcut destule necazuri, iar domnia-ta vei sfârși o treabă la care te căznești demult, pe ferite, cu grele ocolișuri și mai cu seamă fără niciun fel de spor al averii. Și nici al cinstei, efendi, căci Báthory în față v-a lingușit și, odată plecați, v-a batjocorit. Sinan-pașa s-a gândit, ca un înțelept ce e, că dacă tot ce poruncește se va face, atunci vei mai primi, prin mine, încă cincisprezece pungi de galbeni.

— Ahmed, voi vă închipuiți că e treabă ușoară, dar e cel mai greu ce se poate cere. Eu plec, să zicem, pe furiș. Viu la voi cu cetele. Toți mă văd. Toți mă știu. N-am să mai pot trăi aici, și am copii rostuiți în țară. Se va alege praful și pulberea de ei și de toată averea mea.

— Nu, efendi vistier. Nu vii întins la noi. Te rătăcești, și noi te urmărim.

— O să-mi măcelăriți oamenii.

— Nu, efendi. Nu ne vom atinge de niciun oștean de-al domniei-tale. Avem iscoadele noastre, și când te vei rătăci de oștirea lui Șeitan Oglu, noi te vom încercui, te vom dezarma și te vom ține cât mai departe. Totul e să ni se arate calea, ca să cădem în spatele lui Mihale Oglu. Avem oaste destulă să-i venim de hac. Nouă ne trebuie să-l prindem, viu sau mort, pentru liniștea împărăției. Domnia-ta, efendi, vei fi primul boier al țării.

— Ahmed, voi îmi puneți lațul în jurul gâtului. Știți tot ce-am făcut la Alba… Știți tot ce e în lume. Vreau, nu vreau, trebuie să merg cu voi.

— Cu noi, vel-vistiernice, că așa te trage inima, nu lațul. Domniei-tale nu-i punem lațul de gât, ci galbeni sunători la picioare. Vă bucurați de prietenia lui Hassan-pașa și el e bărbat cu mână largă și bogate prăzi de război.

— Ascultă, Ahmed, îmi iau o mare primejdie asupra capului meu, dar o fac, fiindcă nu-mi place voievodul. Nu-mi place mie, da-i place țării. A adunat oșteni, a făcut armată, și asta nici cu gând de pace, nici cu gând de supunere. De viclean e mai viclean ca voi, că pe câți ați trimis să-l prindă au ajuns direct la Allah. De îndrăzneț, ați văzut ce a făcut la Nicopole, la Vidin, la Brăila – praf și pulbere. De isteț, trimit toți din toate părțile solii la el, ca la ostașul lui Hristos, și se leagă cu toate țările lumii. Dar pe boierii veliți îi nemulțumește; a ajuns să le socoată plângerile la fel cu cele ale clăcașilor. Ar fi putut domni din partea voastră liniștit. Nu s-a astâmpărat. Urmărește ceva. Ce anume, nu știu, simt numai o frământare, care nu-i dă pace. Și alături de el, boierii noi în cap cu Buzeștii îi țin isonul.

— O să le vie și rândul lor, fii pe pace!

— La grea treabă și primejdioasă mă înhămați.

— Erai domnia-ta înhămat la ea și fără noi; noi am ascultat numai de gândul nemărturisit ce te rodea.

— Dacă voi îl știți, crezi că nu l-o cunoaște și el?

— Prea bine, prin hrisovul trimis de prințesa Bocșay.

— Cum?!

— Cum ai auzit, vel-vestiere. Tigroaica înfuriată își apără puii și sfâșie.

— Vodă nu a suflat un cuvânt.

— Nu înainte de înfruntarea cu noi. Va veni vremea răfuielii, între voi doi, după aceea, dacă mai trăiești. Acuma, că ne-am înțeles, mă duc. Până-n seară trebuie să fiu la Giurgiu și e cale lungă. Allah să te aibă-n paza lui, efendi vel-vistiere!

Și Ahmed se sculă, devenind deodată karaghiozul care intrase pe ușă, cu sprâncenele mișcătoare, cu ochii naivi și mirați de toate cele, mergând rostogolit ca un grăsun ce privea lacom la toate bunătățile lumii.

După plecarea lui, Danul coborî de pe divan, trase zăvorul. Deschise lacătul unei lăzi zugrăvite cu flori, de lângă sobă. Puse întâi pe fundul ei covorul desfăcut în două, apoi începu să arunce pungile cu bănet. Băgă la loc galbenii în țeavă unul câte unul, cu obrajii din nou îmbujorați, cu gândurile grele uitate, și parcă o undă de tinerețe îi lumină ochii obosiți. Când sfârși, o puse în ladă, închise lacătul și vârî cheia în buzunarul larg al hainei. Apoi trase zăvorul la ușă și deschise larg fereastra.

20

În iatacurile de jos ale palatului domnesc, soacra și nora domnească au tot mai des prilejul să fie singure de la o vreme. Palat sărăcăcios din paiantă, unde frumoase nu sunt decât scoarțele românești care învelesc divanele, acoperind zidurile văruite și podelele.

La Craiova, doamnei Stanca îi plăcuse mai mult decât la București, unde zeci de jupânese cu ochi lucitori își fluturau cerceii în preajma domnului la marile sărbători. Multe erau mai tinere și mai frumoase decât ea, mai vârstnică cu trei ani decât Mihai. Dar mintea lui Mihai era atât de coaptă și domolită, încât nu el părea cel tânăr. „Ce curioase sunt ursitoarele!” gândise Stanca când o pețise, că doar fratele lui, acel cutreieră-lume de Petru Cercel, îi tăiase pe unchesul cel mai drag și acum, iată, se măritase cu sprâncenatul stolnic, ajuns apoi agă și mai târziu ban al Craiovei.

Ce bine se simțise, în Oltenia, acolo la Drăgoiești, unde trăise atâția ani, între neamurile care-o iubeau cu adevărat: jupâneasa Cătălina a lui Preda Buzescu, sau Sima stolnicului Stroe. Stanca, jupâneasa Radului Buzescu, era mai mândră, mai rece; nu știuse niciodată ce gândea de drept, deși fusese întotdeauna în preajma-i la nevoie. Poate așa-i firea, ori slujba clucerului Radu, ori pribegiile au schimbat-o, că a trăit mult printre străini, și acolo nu e bine să spui tot ceea ce îți trece prin minte. Doar ea, Stanca, le botezase fetița cu numele de Maria și-i era tare dragă.

Și jupâneasa Lupa lui jupân Glogoveanu îi fusese aproape, se înțelesese bine cu ea, și cea a lui Sârbul Mare din Mehedinți. Dar aici?… Forfotesc oamenii lui Mihnea Turcitu și ai doamnei Neaga, buzoianca.

Oftă adânc, ridicând ochii de pe cusătură. Doamna Tudora, pe care Mihai o adusese să locuiască cu ei, o cerceta cu privirea: drăguță noră, în rochia-i lungă roșie, tivită cu blană albă, cu negrul părului acoperit de maramă lucrată cu fir auriu, era doamna Stanca, dar feciorul ei părea a avea gânduri multe și grele de când luase domnia. Nu era pus pe viață liniștită. Nici palat arătos nu făcuse: era altcum Mihai decât feciorul Voicăi, despre care boierii spuseseră că era prea frumos pentru un bărbat, prea plin de fumuri de mărire și prea cărturar. Numai jupânesele nu-l uitaseră niciuna. Mihai era falnic și viteaz; nici prea cărturar, nici pofticios după avere. Moștenise sângele ei: iute; gândurile ei: năvalnice; aprinderile ei: trăsnet; urile ei: crunte; prieteniile ei: trainice; și peste tot se adăugase viclenia bătrânului răposat. Nu-și spuse gândurile, ci întrebă numai:

— Ce-i, doamnă?

— Gândeam la boierii munteni.

Doamna Tudora se întunecă la față. Spuse scurt:

— Nu-mi plac boierii voștri.

— Oameni și ei, mamă. Nu că mă sperie, dar nu-i știu ce gândesc.

— Ling, fiindcă nu pot să muște.

— N-au făcut încă nimic rău.

— Nimic rău? Inima li-i neagră. Și solii de la Alba?

— Prea îi vezi haini, mamă. N-au fost toți în solie.

— Tu le iei apărarea?

Ochii bătrânei scrutară chipul îmbujorat al nurorii, apoi rosti răspicat:
— Ești încă tânără, doamnă!

— Eu îi văd cu ochii vârstei și durerilor mele. Au grăit mieros cu Pătrașcu și-n ascuns l-au otrăvit. N-am să-i uit pe Caplea lui Giorma banul, nici pe boierul Socol! Bine i-a făcut Petru-Dimitrie că a pus s-o scoată din curtea sfântă a mănăstirii și să-i arunce osemintele într-un cimitir! Spurca sfințenia locului.

— Petru Cercel făcut-a asta?

— Era feciorul lui Pătrașcu.

— Atunci, Pătrașcu-vodă a murit otrăvit, și el a cutezat…

— Te așteptai la alta de la ei? Petru a îndrăznit să-și ridice boierimea în cap mutând osemintele netrebnicei aceleia, când a aflat că ea și cu Socol

sunt vinovații.

— Era un bărbat îndrăzneț.

— Așa au fost feciorii lui Pătrașcu.

Tăcură o clipă; apoi, doamna Stanca reluă firul vorbei de unde-l lăsase.

— Mihai n-a făcut niciun rău. Ce-ar avea cu el?

— Ce au avut cu Pătrașcu, căruia poporul îi zicea „cel Bun”? Îs vicleni și pizmăreți.

— Mă înspăimânți.

— Răul și binele intră în viață, iar viața nu trebuie să te înspăimânte, ci să te întărească. Nu-ți aduci aminte ce-au făcut cu Vintilă? Și el l-a avut tată pe Pătrașcu. A ținut cu țara și cu Ion Armeanul, și l-au dat morții.

— Câte spaime!

— Spaimă mi-a fost partea ani de-a rândul, să-l păstrez pe Mihai în viață, nelovit de vreo mână vrăjmașă. Spaimă – când muri tatăl lui. Viața e plină de neliniști. Chipul Stancăi se întunecă, repetă ultimul cuvânt. Neliniștea… Apoi, aproape șoptit: Mă urmărește de multă vreme.

— Acum grăiește doamna țării, ori numai soața lui Mihai?

Ochii ageri ai doamnei Tudora erau atât de pătrunzători, încât Stanca se foi în jilț.

— Nu știu… e în mine o grijă care nu-mi dă pace.

— De ce?

— Îi cunoști firea. Ciudată. Tăcut precum e codrul în asfințit, deodată apoi năprasnic ca Oltul.

Bătrâna doamnă dădu din cap.

— Aidoma cum spui. Dar ți-e drag, Stanco!

— Mai mult decât mi-e viața. Așa bărbat visam pe când eram o copilandră, și-n schimb…

Doamna Stanca tăcu cu privirea înnegurată.

— În schimb, te-au măritat de crudă, cu bietul logofăt Dumitru, când tu visaseși om să n-aibă seamă-n lume.

— Și bietul răposat Dumitru era cam moale, cam beteag! Mă ofileam, tânjeam alături. Mă înțelegi domnia-ta?

— Îndeajuns spre a-mi fi milă de tinerețea-ți pustiită.

— Când îmi muri bărbatul l-am jelit de milă, dar mă simțeam pentru prima dată slobodă. Și atât de singură!

— Eu doar în singurătate petrecui pe vremi la Rateș.

— Apoi l-am întâlnit pe ispravnicul Mihai. Falnic la stat, tânăr, cutezător, isteț. Așa mi-am cunoscut ursita.

— Și i-ai fost doamnă.

— Fericită, deși am trecut de multe ori prin ceasuri grele și neliniștile se legau lanț. Dar de-aș trăi de zece ori și aș porni-o de la început, tot pe el l-aș lua.

— În viața lui, ai avut parte bună.

— Eu? Stanca râse copilărește și o privi cu ochi limpezi când îi răspunse. Fiindcă a vrut-o. Mihai e totul: putere, pricepere, tărie și ceva ce nu se află în nimeni. Pe lângă el sunt chiar nimica.

Mâna voinică a doamnei Tudora mângâie ușor capul plecat al Stancăi, care-i venea până la umăr.

— Ești doamna țării, nu uita, cinstita mamă a lui Pătrașcu și a Floricăi.

Stanca oftă adânc și rosti cu ochii plecați și triști:

— În primul rând e grija țării, de când e domn.

— Îți pare rău?

— Nu știu… aș vrea… Mă simt doar o femeie slabă.

— Cu mult mai tare decât socoți, tu știi prea bine că Mihai se zbate-n greu. O cârmuire, fata mea, nu-i lucru ușor. Te miști pe un drum între capcane: de o parte turcul nesătul, dacă nu-i dai ți-l faci dușman și apare emirul la Beilic, cu vorbe blânde, mincinoase, cu gândul însă să-ți ia viața. De nu era mai sprinten la minte și la faptă, Mihai zăcea demult în țintirim. Singura cale? Lupta. Dar ca să-i înfrunți trebuie să ai alături oștirea și boierii. Boierii mai cu seamă, Stanco, vor multe și râvnesc puterea; le-o dai pe mână, te dărâmă; nu le-o dai, te sapă. Ai privit vreodată pecetea lui Mihai cu luare-aminte? Nu? Vă înfățișează pe amândoi în picioare, cu coroanele pe cap. Domnul ține mâna-n șold, la mijloc e sceptrul, deasupra căruia răsare soarele. Soarele, doamnă Stanca. Câți nu doresc astă mărire? Vizirii îi încurajează, căci fiecare cerere e sprijinită de pungi grele de galbeni. Doamnă, eu n-am apucat să fiu, dar rău nu-mi pare. Mi-ajunge că-s mumă de domn. Am șaizeci și șase de ani, știu cât face traiul în lume. Nu l-am iubit pe primul născut al lui Pătrașcu, dar am înțeles că sub înfățișarea lui nepăsătoare țintea sus și pedepsea mârșăviile cu vârf și îndesat. L-au înecat, fiindcă a îndrăznit să plesnească un vizir din divanul turcesc, deoarece i-a spus că nu-i fecior legitim. Legitim! Nu asta face omul, ci sângele ce-i curge în vine, sufletul-furtună al feciorilor lui Pătrașcu.

Doamna Tudora se opri cu un zâmbet mândru pe față. Își netezi cu mâna vălurile fumurii ce-i cădeau pe umeri.

— Sunt unsprezece ani de când ne-am luat, și pentru prima oară îmi vorbești astfel – rupse tăcerea doamna Stanca.

— Pentru că pentru prima oară a fost nevoie. Nu vreau răsura să pălească.

— O răsură singuratecă, a cărei floare începe să se veștejească.

— Nu singură. Doamna Stanca stă cu copiii ei, iar doamna Ungro-Vlahiei cu țara. Te-ai gândit vreodată la norodul Țării Muntenești, de când ești doamnă?

— Mihai mi-a pus aceeași întrebare.

— E un semn și poate… cine știe?! Să nu fie o întrebare căreia să-ți fie greu să-i dai adevăratul răspuns.

Tăcură amândouă. Voci de jos ajungeau până la ele. Vântul se ridică deodată cu putere, răscolind praful și zgâlțâind ramurile teilor din curtea domnească. Cât erau ei de bătrâni, își scuturau coroana cu strășnicie, și crengile lor scârțâiră puternic, iar păsările foșniră speriate din cuiburi.

Un nor gros acoperise soarele și se întindea lățindu-se peste cerul Bucureștiului. Apoi, deodată cu tunetul și trăsnetul, auzite nu departe de porțile palatului spre acea parte pe care odinioară ienicerii și datornicii turci veniți să-și ia cu japca banii o dărâmaseră, ploaia țâșni zgomotoasă, cu un vâjâit prelung.

Cele două doamne se uitară una la alta; schimbările cerului, ca și ale vieții, părură deodată greu de îndurat și neînțelese.

21

Trecuse o parte din vara cu zilele ei prăfoase peste București, când într-o bună zi, iscoadele anume trimise veniră, aducând știre că turcii par a fi gata cu pregătirile lor și o oștire numeroasă s-ar porni la drum spre hotarul de miazăzi al Țării Românești.

Așteptau să sosească din zi în zi căpitanul Albert Király cu cei opt mii de oșteni din Transilvania. Cam la vremea aceasta, se înfățișă la taberele din jurul Bucureștiului un om ciudat. Un fel de uriaș cu părul zburlit și plin de un colb alb, care clipea ciudat în lumina orbitoare a soarelui, de care-și ferea mereu ochii cu niște palme mari și păroase. Ceru voie să se înfățișeze unei anumite căpetenii, și oștenii aflară cu mirare că vorba nu i se potrivea cu chipul. Întâi au crezut că e un biet nebun, apoi, și-au dat seama că omul are cheag și rost în vorba lui, și fu trimis la căpitanul Stroe.

— Rogu-vă să mă primiți și pe mine în oaste – a spus omul ținându-și ochii mai mult închiși.

Ștroe l-a privit, i-a măsurat tăria și veșmintele, apoi l-a cercetat.

— De unde vii, omule?

— De la ocnă, boierule.

— Cine ți-a dat drumul?

— Porunca măriei-sale domnul.

— Domnul țării?

— Cel ce fu ban al Craiovei.

— Și în ocnă cine te-a zvârlit?

— Alt domn, care i-a vrut viața măriei-sale, da eu nu i-am putut împlini voia.

Stroe îl privi mai cu luare-aminte; sprâncene groase, piept lat, ochi roșii și cearcăne adânci în jurul ochilor.

— Atunci, tu ești…?

— Călăul lui Alexandru cel Rău, boierule! Mi-am ispășit vina de a nu fi ascultat o poruncă domnească.

— Cum a aflat măria-sa de pedeapsa lui Alexandru?

— Din vorbe și oameni; ori din înțelepciune și ținere de minte. Acum se cheamă că am venit să mă plătesc de datoria domnească.

Pe fața lui Stroe apăru un zâmbet care-i lumină chipul.

— Și cum te poți plăti tu de o asemenea datorie?

— Cu viața mea, boierule. Eu i-am scăpat viața lui vodă odată, el mi-a dat-o pe a mea înapoi. Se cheamă că suntem chit, dar cum nu-i frumos să fiu chit cu măria-sa, vrui să-i dau înapoi la lumina zilei ceea ce mi-a dăruit el scoțându-mă din întunericul ocnei.

— Ai mintea ascuțită, omule.

— Dea Domnul să-mi spuneți aidoma și mai târziu!

— Cum ți-i numele?

— Cum a vrea măria-voastră să-mi zică. Eu m-oi mulțămi de nume nou, ca să nu mă mai afle soarta rea și-a doua oară.

— Ai multe păcate pe suflet?

— Nu mai multe decât un boier mare, numai că eu nu am iertăciunea lui, că nu am avut cu ce plăti la biserică.

— Am să-ți spun Iorgovan.

— Iorgovan să-mi spuneți și să fiu un om nou, ca pruncii pe care-i dau mumele peste prag nașilor, de-i strigă apoi în alt fel, ca să nu-i mai afle

moartea.

— De unde-ai învățat-o și p-asta?

— De la un călugăr cărturar, aruncat în ocnă de vel-vistierul Dan, ăl de a fost omul de credință al lui Vodă-Mihnea.

La auzul acestor vorbe, nasul lui Stroe se zbârci ca de un miros rău.

— Vino la ceata mea să te îmbrace.

— Să mă scald și să mă îmbrac. Apoi am să spun bodaproste.

Și așa intrase Iorgovan în pâlcul de oșteni ai boierului Stroe, după ce mai întâi rătăcise pe la diferite cete, unde nu se putuse aciua.

Statura și puterea lui nu trecură neobservate în ochii domnitorului, care-și știa oștenii așa cum își cunoaște o mamă pruncii. Stroe, luat de vârtejul trebilor, uitase să-i spună această întâmplare, când pe neașteptate dădu vodă Mihai cu ochii de el și-i plăcu foarte mult atât felul în care învârtea sabia, cât și cum lovea cu securea. Așa că se opri în fața lui și-l întrebă de vorbă.

— Cum îți zice?

— Iorgovan îmi spune căpitanul Stroe.

— Și ce-ai făcut înainte?

— Tăiam capetele oamenilor care voiau să plece pe ascuns din țară.

Domnul îl privi și-l recunoscu din nou. Ochii i se luminară.

— Bun găsit, Iorgovane!

— Bună să-ți fie inima, măria-ta, că de-acum voi trăi să tai capetele ălora de vin în țară fără poftirea măriei-tale.

Vorbele astea îi plăcură lui Mihai, și-i dădu un ban de argint.

Iorgovan mulțumi frumos.

— Pe ăsta am să-l dau pe lumânări pentru măria-ta.

— Că doar nu sunt mort, Iorgovane!

— Ferească Sfântul, măria-ta, dar ca să-ți lumineze ale nopți negre și nedormite pe care le ai după ce întrunești măria-ta divanul cu boierii cei cu bărbi albe.

Iar a râs domnul și i-a mai aruncat un ban de argint, apoi a plecat la treburile lui, că în acea zi porneau spre Sibiu doamna și coconii domnești.

Gândurile lui Iorgovan îl însoțeau pe Mihai ca un câine credincios. Multe nopți la rând ședea trântit pe iarbă, pe când ceilalți oșteni sforăiau, rupți de oboseală. Iorgovan respira adânc, parcă să-și scoată din plămâni tot aerul stătut care-l înecase trei ani, timpul în care el nu mai știuse de seama vremii. Îi mai zgâria încă gâtlejul fulguirea aspră a sării, intrată ca o crustă pe sub piele. Văzuse acolo atâta ură și deznădejde adunate la un loc, că pe

cât fusese el de aspru și crud simțea că se îneacă într-un afund al unei mlaștini, ce-l măcina fărâmițându-l clipă de clipă. Gândindu-se la lumina stelelor pricepea că înainte urâse viața; în ocnă învățase să urască vechea lui îndeletnicire și să iubească viața atunci când nu se mai putuse bucura de ea. Apoi venise hrisovul domnesc al lui Mihai, dat tuturor ocnelor, până-l dibuiră acolo.

Atunci, când l-au scos la lumină, a stat peste două săptămâni orbit, neputând să îndure lumina soarelui. Deschidea ochii numai noaptea ca bufnițele. Apoi, încetul cu încetul, s-a dedat, și așa a mers din sat în sat, ajuns la Târșor a aflat cum se scoală țara și cum Mihai-domnul e nădejdea tuturor. A mers din loc în loc cum merge câinele ciobănesc rătăcit să-și afle baciul, și l-a găsit. Acum, numai moartea avea să-l rupă din preajma domnitorului.

Odată, un ostaș chiar i-a spus:

— Parc-ai fi un dulău ciobănesc.

— Dulău ciobănesc, că-s lupii în jurul stânii și trebuie păzită.

Uneori mai umbla afară din tabere și așa se făcu că ajunse cu hoinăreala lui de noapte spre pădurea Cotrocenilor, în marginea căreia dădu și de casa Danului. Ce-l mâna într-acolo, nu știa nici el. Făcuse ocolul curții largi, mai trăsese în jos creanga unui păr văratic, mai ascultase hămăitul câinilor și-și adusese aminte cum cu ani în urmă venise aici, adus de urâtul nopților lungi, la o chelăreasă văduvă și iubeață. Dar pe atunci, Danul nu ședea în aceste case și nu dăduse ochii cu el.

De știut îl știa, ca pe toți boierii lui vodă, căci un călău destoinic trebuie să cunoască dinainte turma din care-i vin berbecii la tăiere. El le măsura din ochi gâtlejurile și bărbile și se gândea cât va merge de repede sau de încet treaba dacă-i vor cădea în mână. Așa găsi el drumul vechi, și cum prindea putere pe zi ce trecea, după atâta vreme petrecută ca neoamenii, se bucura de lungul nopților și cu învoirea căpitanului, hoinărea. Și din hoinăreala aceasta, ceva îi spuse inimii lui că nu e lucru curat cu Danul. La început n-ar fi știut nici el să spună ce anume îi păru curios, că prea vin la el des niște negustători de covoare, acuma, când țara se pregătește de război cu turcul. Curios apoi faptul că cetele vel-vistierului se strângeau tare greu de pe pământurile lui.

Și altceva: de câte ori venea Danul la curtea domnească și vorbea cu doamna Stanca, aceasta arăta după aceea necăjită și tristă. Toate acestea le spuse căpitanului Stroe, imediat ce intră în cetele lui.

22

Mihai se afla în palatul de lângă mănăstirea cea nouă, sub cetate, palat zidit la malul Dâmboviței, fără ziduri de apărare și fără întărituri. De aici scăpase din cursa pusă la cale de emirul trimis la București, anume ca să-l prindă; scăpase, trecând în tabără, departe de curtea domnească, de unde întorcându-se cu oșteni măcelărise turcii. Emirul însă fugise.

Mihai știa că sultanul era necontenit în divane cu cei mai aleși pași și viziri ai săi, chibzuind cum l-ar putea prinde și pierde, prin putere sau înșelăciune. Cu vremea, dovedise că tot prin aţâțarea beilor a fost atacată și prădată cetatea Craiovei, mare și avută, dar lipsită de întărituri, și că banul Manta, care se arătase cel mai credincios supus al lui Mihai, îl trădase. Totuși, l-a iertat. Despre partea osmanilor avea vești prin capuchehaia Iane Cantacuzino, fratele mamei sale.

La toate aceste se gândea domnitorul când slujitorul intră și-l vesti că ieromonahul Ion dorește să-i vorbească. Din familia Rudenilor, era cel mai vârstnic frate al doamnei.

Monahul îl cunoscuse și pe Radu armașul, tatăl lui Radu, Preda și Stroe Buzescu, căci copilăria și-o petrecuse în Romanați, la Cepturoaia, de unde se trăgea obârșia Buzeștilor. Lui vodă îi era drag, fiindcă el îi vorbise întâi despre credință și despre brațul voinic al celor trei frați. Deși era mai vârstnic decât vodă, se înțelegeau bine, având mintea luminată și o inimă cinstită.

— Tot cu grijile, măria-ta? întrebă călugărul după ce se închină cuviincios.

— Tot.

— Te supăr?

Venise să-i aducă știri de la mitropolitul Raly, din Balcani, dar văzându-i fața trasă fu gata să plece.

— Nu. Rămâi. Poate că e mai bine să nu stau singur acuma, deși mi-e inima scârbită.

— Pricini noi, măria-ta?

— Și noi, și vechi.

— N-ai uitat, măria-ta, de vânzarea de la Alba!

— Nici că boierii mei vor să lege, după datina de acolo, rumânul de glie.

— Așa-i pe-acolo?

— Așa. Și că prin asta au vrut să-i îndepărteze de mine.

— N-au izbutit, așa că poți să-ți afli pacea sufletului.

— Pacea? De-aș fi călugăr ca tine…

— Și domnii, măria-ta, pot să aibă inima împăcată, când nici n-au vrut și nici n-au făcut rău.

— Domn fără putere, la o curte vicleană.

— De ce grăiești așa, măria-ta? Ai înfăptuit atâtea! Ai o oaste a țării. Ai trezit vitejia și apoi le-ai dat nădejdea.

— Dar cu ce preț, Ioane? Înăbușind mândria cu mâini încătușate.

— Le vei descătușa.

— Mă încătușează viața și oamenii. Ca să dau putere țării trebuie s-o scot din mine.

— Ai sălbatică putere, măria-ta! Ești iute ca vântul, viteaz ca vijelia și tare precum stânca. Cine nu te-ar urma?

— E numai datorie ceea ce vezi.

— Fiecare urmează o ursită…

— Ursită? Poate. Să fiu numai al țării mele, lipsit de alți prieteni.

— Ți-e gândul la Báthory? Mai vinovați îs boierii noștri care-au închinat țara.

Mihai păru că nu-l aude.

— S-a legat la împăratul; de n-o avea copii, să-i deie Transilvania, Valahia și Moldova cu drept de moștenire.

— Rușine.

— Da. Rușine. Încât și cei din neam cu el, scârbiți, mi-au trimis veste.

— Cine? Și de ce oare? N-or unelti ceva? Să ai aminte, doamne.

— Prințesa Bocskay, soața celui ce-a pregătit măcelul la Cluj.

— De ce o vrea să se răzbune? Că doar de dragul țării n-o fi făcut-o!

— Nu știu. Dar ăsta-i adevărul.

— Cumplit.

— Înjositor. Iar eu am căzut jertfă…

Cuvântul „jertfă” îl izbi ca un clopot sunând lângă urechea lui, și chipul blând al monahului își pierdu seninătatea. Amintirile îi supseră și puținul sânge ce-l mai avea. În mănăstire a intrat cu ura și blestemele ascunse în fundul inimii ca o zestre, din care și-a tras toată tăria rugilor, dar înțelepciunea nu a găsit-o. Despre ce jertfă vorbise acuma domnitorul? De ce rostise oare asemenea vorbă? Și călugărul se înfioră ca de ceasul cel rău.

De aceea îl înțelegea pe Mihai. Poate că din pricina aceasta își descărca domnul uneori grijile în fața lui.

Sub blândețea lui nu era nici resemnare, nici pace. Acuma, că mănăstirea Plumbuita fusese ridicată, și bolnițele tăinuite slujeau ca închisoare pentru cei vicleni, Mihai îl rânduise să meargă acolo, fiindu-i astfel de mai mult folos decât în pustietățile Tismanei. Când lovise Giurgiul, Dârstorul și Silistra, gândul monahului Ioan fusese alături de el și nu s-a aflat călugăr care să se roage mai aprig pentru mulțimea morților. Tot el postise zile-n șir până ce a fost tăiat stolnicul Dima, care vrusese să-l vândă pe Mihai dușmanilor. Prin călugării lui, monahul aflase și despre venirea cadilischerului cu două mii de ieniceri și spahii care se așezase la Beilic cu gândul de a-l răpune pe Mihai, dar care avusese el parte de soarta pe care-o pregătise voievodului.

Pentru a-și stăpâni simțirile-i furtunoase, monahul Ioan privi pecetea Bucureștiului, ce reprezenta pe Maica Domnului cu Isus în brațe, pecete ce se afla pe masa lui Mihai.

— De patruzeci de ani, turcii pun și desfac domniile. A venit vremea să se curme cu starea asta rușinoasă!

Glasul lui Mihai era schimbat de supărare.

— Boierii noștri au tăcut ani de zile.

— Au tăcut, dar n-au încuviințat. Așa-i?

— Se poate; dar n-au avut nici putere, nici tărie să-i înfrunte. De fapt, venisem cu vestea că preasfinția-sa mitropolitul Dionisie Raly și Laurențiu Paleolog, arhiepiscop al Ciprului, au trimis solie precum că ei și boierimea greacă te vor sprijini și că-ți sunt mulțumitori pentru închinările făcute mănăstirilor grecești.

— „Apără-l, Doamne!” spuse în gând Ioan, privindu-l pe Mihai.

— Cantacuzinii sunt lângă mine cu sfatul, cu gândul. Atât. Mie îmi trebuiesc oști. Sigismund mi-a trimis puține, și șederea lor în țară îmi face necazuri.

— Popoarele din dreapta Dunării, sătule de viața sub turci timp de un veac, au să te-ajute. Vor să le fii căpetenie: au cerut-o Lenkovici croatul și Arsene bulgarul.

— De la Gheorghe Rați e vreo veste?

— Numai de la Deli Marcu. N-au nicio încredere în împăratul.

— Ioan Marini Polli a vrut să mă lămurească precum că totu-i bine din partea habsburgului.

— Negustorii din Raguza sunt buni de gură. Măria-ta m-ai trimis până la Ohrida. Cei de acolo n-au încredere nici în Jigmond. Pe sârbii care i-au

purtat credință nu i-a sprijinit; pe măria-ta te-a ajutat să capeți tronul, ca pe urmă să te facă ascultător față de el și să te scază despre țară.

— Astea nu-s vorbe auzite la Ohrida.

— Poate le-oi fi amestecat cu altele, auzite la stolnicul Dragomir, cumnatul măriei-tale.

— Cum văd, cumnații mei îmi poartă grija.

— Și despre partea împăratului Rudolf, și despre partea acelor neprieteni din țară.

Cuta dintre sprâncenele voievodului se adânci.

— Cum ar fi vel-vistierul Dan? Cată să afli despre el ce unelteşte.

— Nici clucerul Vintilă, nici logofătul Dumitru nu-s de soi.

— Ba sunt ei, dar de un anumit soi: al jupanului Dima, dar mai vicleni, mai greu de prins.

— Cine a trădat o dată o va face și a doua oară. Să pui oameni de nădejde să fie cu ochii pe ei. Eu îmi voi face datoria – încheie vorba călugărul, apoi ușa scârțâi ușor, și Ioan monahul dispăru în sala lungă ce ducea la poarta mare a palatului.

Ochii albaștri pe chipul tras și smead priveau totul, vedeau totul: încăperi, străji, curți, care-i părură puține și strâmte pentru domnul pe care-l lăsase în fața hrisovului început. Cuvântul jertfă îi suna mereu în urechi ca un ciocan; își făcu o cruce largă și pieri în lungul drumului.

Mihai rămase singur, își urmă răvașul către Ioan Potocki, staroste al Cameniței: „Să nu dea Dumnezeu acei păgâni să învingă, căci dacă vor învinge se vor răspândi peste tot…”

*

„Ceea ce am făcut, toate le-am înfăptuit pentru credința strămoșească, văzând eu ce se întâmplă în fiecare zi cu bieții creștini.

M-am apucat să ridic această mare greutate cu această țară săracă a noastră, ca să fac un scut întregii lumi creștine. De aceea rog să fie chemați oamenii, să vie și să fie în ajutorul nostru, căci astfel am nădejde că voi dobândi izbândă; pentru ca s-o știi domnia-ta că sunteți datori pentru numele domnului nostru Isus Hristos, ca să ne ajutați și să veniți pentru mântuirea creștinătății.”

Afară, înserarea se lăsa pe nesimțite. O boare de vânt pătrundea pe fereastra întredeschisă. Cerul își schimba apele străvezii, iar luceafărul serii își răsfrângea scânteierea în apa Dâmboviței, pe malul căreia sălciile își

aplecau frunzișul înfiorat de atingerea apei. Un șir de plopi își sumețeau frunțile argintii. Se auzea zgomot de care și scârțâit de rădvane. Fumul se ridica de la plitele aprinse afară pentru cină. Clopotele băteau în dungă slujba de vecernie, și odată cu ele, liniștea se cobora spre cetatea de scaun. Numai în palatul domnesc, în trei încăperi, trei oameni nu-și aflau pacea.

Mihai își adusese în față tratatul din 20 mai de la Alba-Iulia, încheiat între el și Sigismund Báthory, și după ce-l citi încă o dată se apucă să întocmească el însuși o altă scrisoare, ce avea să pornească a doua zi către hatmanul cazacilor, pentru a veni în persoană cu toată oastea în Muntenia, să se lupte împotriva turcilor, făgăduindu-le daruri în bani, postavuri și altele de trebuință… „și auzind eu demult de voi că aveți nume bun de cavaleri, demult aș fi dorit să leg cunoștință și prietenie cu domniile-voastre, dar n-am avut curier sigur care să-mi poată îndeplini această solie…” și hotărî pe loc să-l trimită la drum pe stolnicul Dragomir, soțul surorii sale după tată, domnița Maria.

În altă încăpere, doamna Tudora, nu-și afla liniștea. Forfota zilnică a taberelor străine din câmpul de lângă palat, nemulțumirea târgoveților față de purtările acestora, plecările și venirile atâtor soli, veștile proaste ce-i ajungeau din partea fratelui ei Iane Cantacuzino despre furia și pregătirile turcilor îi furau somnul. Îi fura somnul și grija față de firea nestăpânită a acestui fecior al său, care la mânie grozavă tăiase cu mâna lui capetele celor trei turci trimiși să asculte ceea ce se petrecea în divanurile ținute de el.

Mai știa că mai bine s-ar lăsa omorât decât să nu-și vadă gândul prefăcut în faptă. O înfricoșa viitorul, căci fiului ei nu-i plăcea viața liniștită, ci războaiele și primejdiile. Totuși, în adâncul inimii era mândră de Mihai, mai mult chiar decât ar fi vrut să și-o mărturisească. Sora caimacamului Iane Cantacuzino de la Constantinopole avea gândurile și înțelepciunea ei, pe care viața, lumea și anii i le dăruiseră. Știa că minuni nu se mai întâmplă, deoarece nu văzuse niciuna, și minune ar fi fost ca țara ei să se poată scăpa singură din ghiara turcului.

În iatacul său, doamna Stanca nu dormea. Pentru prima oară se despărțea de Mihai lăsându-l într-o primejdie poate mai cumplită decât aceea când Alexandru vrusese să-l omoare. Iar Transilvania, unde se refugiaseră odinioară împreună, îi părea acum îndepărtată de parcă dincolo de munți s-ar fi aflat capătul pământului, Carpații – tărâm prin care ar fi trecut spre cea

lume. Nefiind fricoasă, zidurile tari ale cetății Sibiului nu o îndemnau să se pună la adăpost. Însă lumea străină de acolo o neliniștea.

Se sculă din pat și, cu toată căldura verii, îi fu răcoare. Aruncă pe umeri un veșmânt și se duse să se așeze în jilț. Ședea așa, cu ochi mari deschiși, voinică și fragedă încă, o icoană pe care cineva ar fi greșit parcă zugrăveala. Cozile lungi întunecate se desprinseseră din plasa ce le încătușase, și degetele ei le răsuceau în neștire.

Își amintea de primul ei bărbat, logofătul Dumitru, care după vârstă ar fi putut să-i fie tată. O dăduseră de crudă după el; zece ani, până răposase, uitase ce-i bucuria. La un an după văduvie, îl întâlnise pe Mihai. Toată tinerețea ei înăbușită își găsise drumul spre el.

În ziua când o ceruse de soție crezuse că se mai pot întâmpla minuni pe fața pământului; minuni care s-o răsplătească pentru anii în care se ofilise în umbra bolnăvicioasă a veșnic posomorâtului logofăt, cu moșii întinse pe care la moartea lui i le lăsase toate!

Era doamna țării, dar întâi soția lui Mihai, și fără el viața-i părea searbădă. Numai de s-ar putea stăpâni să n-o biruie prea mult durerea plecării; să n-o biruie teama pentru viața lui și spaima pentru zvonurile care umblă despre Târșor!

Vistierul Dan îi strecura din când în când câte o vorbă, căreia întotdeauna îi făcuse față, dar în inimă îi creșteau îndoielile, căci nu e om să iubească și să nu fie temător pentru norocul lui. Și altcum se simte singură: părinții i-au murit demult; fratele Ioan e numai al mănăstirii și dumnezeirii, iar de doamna Tudora uneori îi e teamă.

Simțea că sufletul sumbru și mut al lui Mihai care luptă acum, punându-și viața în cumpănă pentru a-și duce la capăt hotărârea, nu mai e al ei; că vitejia lui mânioasă, clipele lui de sinceritate duioasă au făcut din zilele ei o încleștare între bucurii și spaime, dar numai astfel își poate da un om măsura. Ea, numai cu copiii împreună, fără de Mihai, nu-și află rostul în lume.

23

Jupâneasa părea a avea vreo patruzeci de ani. Nimeni nu-i știa vârsta; trecuse multă vreme de când era soața boierului Stroe Buzescu, cel care de când îl apucase, ședea mai mult cu Mihai-Voievod.

Părul îi era castaniu sub mesalul subțire bătut cu fluturi de aur și cu mărgăritare, iar cerceii lungi, prinși de cosițe, răspândeau lumini fugitive pe

chipul ei îngust și smead.

Oltenii de pe zecile de moșii ale lui jupan Stroe o cunoșteau cu toții, căci între ei se născuse, crescuse și-și trăia viața, pricepându-se să se gospodărească singură, atunci când bărbatul ei fusese fugar fie la ardeleni, fie la turci; căci paza bună trece primejdia rea, și nu de puține ori domnitori îmbătați de mierea puterii râvniseră la capul lui și al celorlalți doi frați.

Bărbații plecaseră, numai Sima nu părăsise meleagurile oltene și scăpase cu viață din ura domnilor, de parcă ar fi fost fermecată. Acum ședea în arhondaricul mănăstirii Căluiul, nu departe de Craiova, împreună cu jupâneasa Lupa a căpitanului de Mehedinți Glogoveanu. Era la începutul verii anului 1595 – și ele își depănau amintirile, în vreme ce toți ai lor erau plecați cu măria-sa în tabere, iar călugări evlavioși se închinau în biserică, aprinzând lumânări pentru biruința creștină, sub ochii severi ai icoanelor și sub privirea neclintită a voievodului Mihai, ce, asemenea lui Petru Cercel, în lunga mantie albă, părea să facă totuna cu arhanghelii înălțimilor, dacă nu ar fi fost alături, în lung veșmânt roșu, zugrăvită și doamna Stanca.

Mănăstirea Căluiu fusese închinată, după datină, Sfântului Munte, căci cu două binecuvântări, viața părea că e mai ferită de necazuri. Sima stolniceasa, vară după mamă cu doamna Stanca a lui Mihai-voievod, venea la mănăstire cu inima împăcată și mâinile încărcate de daruri, căci așa îi era firea; i-o știau nu numai călugării, ci și moșnenii, rumânii, lăturașii, ba până și țiganii, căci darnică – dădea pentru un rob făurar o vacă cu vițel, o slănină și 500 de aspri. De aceea Somodivele o ocoleau, Rusaliile nu furau copii pe moșiile ei, ielele erau biruite de Rujaline, care făceau ca turmele să fie tefere și ferite de fiarele pădurii.

Din curtea mănăstirii, acoperită de flori, se ridica miros puternic. Băteau clopotele; le răspundeau cele din sat, unde oamenii aflaseră de pregătirile lui vodă, și câți nu plecaseră cu oștile ședeau văzându-și de necazurile lor, cu inima îndoită de puterea năprasnică a turcului.

Niște flăcăiandri povestiseră că la Cepturoaia, unde, lângă biserică, era înmormântată jupâneasa Maria, mama fraților Buzești, apăruse peste noapte o floare albă, înaltă, așa de mirositoare, cum nici nu se mai pomenise alta; au luat-o ca semn bun, mai cu seamă că o roată de păsări necunoscute plutise ca o cruce uriașă peste sat.

— Ce să spun? îl știu pe măria-sa de când era ispravnic de Tutana, pe Argeș, ctitorie de-a lui Mihnea Turcitul, fiul Ecaterinei – taliancă sau

greacă, ce-o fi fost, că de a noastră sigur nu fu – își urmă stolniceasa Sima firul vorbei către Lupa Glogoveanu.

— De unde știi domnia-ta, jupânească?

— Din oameni; că ei vorbesc și vrute, și nevrute. Din ce am văzut cu ochii mei și mi-a spus inima mea. Ecaterina doamna a venit întâi în Țara Românească când era femeie în toată firea, sub domnia lor a fost voievodul Mihai agă și apoi stolnic; sub Petru Cercel, nicio dregătorie nu a avut.

— Să fi fost frați cu-adevărat?

— Feciori de-ai lui Pătrașcu-vodă. Numai că cel mare a fost al Voicăi din neamul Bălenilor, născut cu treisprezece ani mai înainte, iar Mihai al Tudorii a văzut lumina zilei la Drăgoești, în anul morții măriei-sale Pătrașcu-voievod. Nici nu s-au cunoscut de neamuri. Ba, pentru mezin au jurat doisprezece boieri, în vremea lui Alexandru Oaie Seacă, că nu-i adevărat că ar fi feciorul lui Pătrașcu. Așa a scăpat cu viață. Și maică-sa a tăcut chitic. De unde era să știe Petru Cercel că-i altcum? A și stat puțin în țară.

— Așa-i. Ca vântul a trecut feciorul Voicăi. Rămase pe urma lui mănăstirea de la Mislea.

— Rămase că Dumnezeu hotărăște. Dar mai bine nu pribegea, că pribegia te rupe de oameni și de țară. Ce pâne amară a mâncat Stroe la ardeleni și la turci! Dar eu de la Drăgoiești și din pământurile noastre din munții Gorjului nu m-am mișcat. Aici a venit Tudora de l-a născut pe Mihai, pe măria-sa, și părinții mei, fie-le țărâna ușoară, au adăpostit-o. Apoi, l-a crescut cum a putut.

— Mai bine ca un bărbat – șopti jupâneasa Lupa, ai cărei ochi apropiați o făceau să semene cu o pasăre. Era atât de neagră, încât ochi, păr, piele parcă erau smolite. Din pricina aceasta, oamenii ziceau că are căutătură rea și se fereau de ea.

Jupânesei Lupa îi era frică. Bărbatul plecase la tabere, copii n-avea, în rumânii și lăturații locului n-avea nădejde. Venise la sfânta mănăstire a Căluiului, știind că Sima se află aici pentru marea sărbătoare a sfinților Constantin și Elena. Se spovedise și se împărtășise. Mai erau trei zile până la această sărbătoare a sfinților împărați, și stolniceasa avea să-i împace neliniștea sufletului. Erau cam de-o vârstă, dar firea închisă și tăcută a Lupei, care nu se putea împăca prea bine cu oamenii, avea nevoie de Sima, căreia nu-i era frică nici de viață, nici de moarte.

Jupâneasa lui Stroe venise la sfânta mănăstire cu inima îndoită de astă dată. Cu două luni înainte, trecuse pe la ea a doua oară soața logofătului Dumitru, și printre altele îi vorbise despre grozăveniile făcute de turci cu cei ce se hăinesc. Îi povestise cum atârnaseră în cângi de viu pe Vișnevietzchi, care după mamă se trăgea din domnița Oleana a lui Ștefan cel Mare. Îi mai spusese că grecii care au fost scoși din divanul domnesc s-ar înțelege pe ascuns cu dușmanii din afară de țară, așa cum făcuse și banul Manta; că muntenii care fuseseră în mai anțărț la Rusciuc pentru târgul de oi ar fi aflat de la gelepii și casapii Capanului împărătesc că sultanul ar scădea haraciul Ardealului de la 30.000 de florini la jumătatea lui, numai să se împace cu Poarta; că din Ardeal și din comitatul Banatului, oastea turcă e gata să vină de dincolo de Carpați, să prindă Țara Românească ca într-un clește, și că bine ar fi pentru o jupâneasă cu cap să-și sfătuiască bărbatul să nu mai ia calea luptelor, mai cu seamă că Stroe e unul dintre căpitanii de frunte ai lui Mihai.

Cu asemenea vorbe o mai înțepase Mușa, jupâneasa logofătului Dumitru, și înainte cu un an. Prea mult n-a luat-o în seamă, și venind la Căluiu, aproape că uitase de ea. Vorbea cu Glogoveanca în răcoarea serii. Cu Lupa se înțelegea mai bine chiar decât cu Cătălina, jupâneasa legiuită a lui Preda Buzescu, sau cu Stanca cumnatului Radu.

Lupa o privi cu luare-aminte văzând-o căzută pe gânduri.

— Spune-mi, Sima, rogu-te, parcă ți-s mai mari grijile ca altădată, ori mă înșel eu?

Sima râse cu toți dinții ei puternici și ascuțiți.

— De… Dacă nu m-am speriat după luptele de la București, când turcii l-au rănit pe Stroe; dacă nu mi-am pierdut firea când l-au rănit câinii de tătari la Stoenești, sau când era tânăr și era pribeag, acu…

— Acu te frământă ceva. O fi trecut iar Mușa pe la tine..

— Trecut, n-ar mai trece!

— Și a venit cu zvonuri.

— N-ar mai veni!

— Vezi? Gândeam eu… Nu-i lucru curat cu ea. Prea se amestecă în trebile bărbaților.

— De. E tânără încă.

— Și îndrăzneață. O fi din capul ei?

— Cine-o știe?… Se schimbă vremile, se schimbă și muierile. Da vorbele ei nu mi-au plăcut. Stroe să facă ce crede el că-i bine, și eu n-am să m-

amestec.

— Chiar n-ai să te-amesteci?

Ochii Simei sclipiră întineriți deodată, și pieptul ei puternic se înălță într-o răsuflare adâncă.

— Numai când e vorba de țară, jupânească Lupa. Numai atunci nu mă amestec, și știi de ce? Fiindcă amândoi gândim totuna.

24

Sinan-pașa era un general vestit, și cum niciodată nu dăduse greș în planurile lui de luptă, acuma, când izbutise să dejoace intrigile lui Ferhad-pașa și trebuia să-și dovedească destoinicia față de noul sultan, nu pierdea nicio clipă pentru a-și făuri cele mai bune împrejurări spre a găsi pe munteni împuținați și înfricoșați, încă înainte de a da năvală cu oștile în țara lor.

De aceea, se învoi cu hanul tătarilor, care trimise spre sfârșitul lunii iunie pe nepotul lui, Mârza, cu oștire numeroasă, într-o năvală în Valahia.

Mihai află prin numeroasele lui iscoade pe care le avea printre turci și despre această nouă pacoste ce se abătea peste țară.

Deoarece nu știa nici când și nici unde vor ataca turcii, el nu se putu duce în întâmpinarea tătarilor, rămânând cu oștile în tabere. Hotărâse să trimită un căpitan de nădejde împotriva lor și se gândi la Stroe.

Un olăcar sosise în goana calului la curtea domnească și ceru să i se dea grabnic drumul la măria-sa. Și cal, și om parcă fuseseră scăldați în apele Dâmboviței.

— Măria-ta – îngenunche omul – au năvălit tătarii cu Mârza, nepotul hanului.

Mihai nu-și dezlipea privirea de pe buzele lui.

— Vin dinspre părțile turcești, dinspre Moldova.

— Oaste multă?

— Multă, măria-ta.

— De când ai pornit la drum?

— Din zori.

— La ce conac or fi?

— Cale de-o zi de cetatea de scaun.

— Du-te, odihnește-te și așteaptă în curte.

Mihai rosti către slujitorul de la ușă:

— Să cheme o strajă pe căpitanul Stroe.

Omul plecă, olăcarul dispăru, Mihai aștepta. Știa că Sinan-pașa luase comanda oștirilor ce aveau să pornească împotrivă-i; îl cunoștea pe Sinan și nu era de mirare că se învoise cu hanul tătarilor să vină cu ceambururile să-i împuțineze și să-i împrăștie oamenii. În viclenii fusese priceput întotdeauna pașa, și cum în drumurile lui apucase să cunoască Stambulul și pe turci, Mihai citea în planul pașei ca într-o carte deschisă.

Apăru căpitanul Stroe.

— Stroe – îi spuse Mihai – au năvălit tătarii.

— Să le tăiem drumul, măria-ta.

— Ai să te duci tu, Stroe, cu oltenii Gorjului. Ai oastea întocmită.

— Învoirea asta vream s-o cer de la măria-ta.

— O ai.

— Pe ce drum sunt?

— Vin drept spre București. Ia legătură cu olăcarul care a venit cu vestea. E în curte, te așteaptă.

— Am plecat măria-ta.

Ochii lui Stroe erau numai lumini. Mihai îl cuprinse într-o privire.

— Să te-ntorci repede și biruitor, Stroe!

— Oricum și de oriunde, la măria-ta mă voi întoarce întotdeauna.

Soarele îi luminase o clipă chipul, care apoi dispăruse din fața lui.

*

Au trecut trei zile și nicio veste. Mihai aștepta cuprins de îndoieli. Iorgovan plecase cu Stroe la luptă. Acum se întorcea împreună cu alți călăreți, însoțind într-un car un trup ce părea neînsuflețit. Călăriseră mai încet deoarece pe Stroe, fiind grav rănit, după ce biruise pe tătari, îl aduseră înapoi spre București. Iorgovan știa cât de legat era măria-sa de acest căpitan, pe care și el îl îndrăgise, așa că se oprise la poarta mică a palatului și nu îndrăznea să-i dea vestea. Fața îi era schimonosită, și ochii tulburi. Dar nu putea să aștepte. Căută să dea întâi ochii cu Gligore, slujitorul bătrân al voievodului. Acesta se sperie când îl văzu pe Iorgovan așa schimbat.

— Arăți a sălbăticiune – îi spuse Gligore.

— Așa-i când trăiești în vremi sălbatice.

Slujitorul îl privi cu luare-aminte, tremurând puțin din capul albit, pe care nu-l mai acoperea un fir de păr sub cușmă.

— Tu… nu oare cumva ai fost acolo? Parcă auzii tropot de cal.

— Fost.

— N-a biruit căpitanul Stroe pe tătari?

— Biruit.

— Dar vorbește odată, omule! Care-i pricina de nu îndrăznești să duci solia la măria-sa?

Iorgovan păru că a surzit deodată. Privea cu ochii sălbăticiți, zbârlindu-și mustața groasă, care se mișca ciudat pe restul feței. Apoi, sudalme îngrozitoare îi ieșiră de pe buze, parcă să-și răcorească năduful ce-l frigea pe dinăuntru.

Gligore, slujitorul, înțelese că ceva cumplit se petrecuse.

— Ce s-a întâmplat, omul lui Dumnezeu?

Iorgovan îl privi cu fața strânsă.

— L-au tăiat rău pe căpitanul Stroe.

— Ce spui?! Umărul lui Gligore căută sprijin în umărul bărbatului voinic de alături. Cum ai să-i duci o veste ca asta măriei-sale?!

— Nu știu. De asta blestem și-mi sfărm țeasta, că de înfrânt i-a înfrânt; de tăiat pe Mârza, nepotul hanului cu care s-a înfruntat, l-a tăiat; de luat robii înapoi, i-a luat; numai că…

— Și unde-i?

— Afară. Într-un car.

— I-ai vestit frații?

— Nu. Mi-am pierdut capul.

— Vestește-i.

— Întâi pe măria-sa.

— Du-te… Du-te și-i spune.

Afară, în căruță, întins pe un pat de fân, Stroe, fără cunoștință. Patru cetași amuțiți ședeau călări în preajmă-i, nedescălecați, neprivind în lături, cu căciulile vârâte în sumane. Stegarul tânăr ținea steagul în cumpene, cu ochii înroșiți. Așa-i găsi măria-sa, când veni spre ei. Dădea pas după pas, cu gura încleștată, cu mâna stângă desfăcându-și la gât nasturii hainei, de credeai că se înăbușă. Fața lui și fața lui Stroe totuna.

Rosti răspicat:

— Dați-l jos din căruță și aduceți-l la mine. Umblați ușor. Să plece un călăraș în tabere să cheme doftorii.

Stătu așa ca o stană de piatră, până ce-l coborâră și-l purtară pe sala cea lungă a casei domnești. Mihai le făcu semn să-l ducă în iatacul lui. Îl culcă acolo pe o laiță de stejar, peste o blană de urs.

— Preoții să citească slujbe acu, în seara asta.

Apoi, cu o mișcare a mâinii, îi îndepărtă pe toți. Slujitorii care se strânseseră și călărașii care-l aduseseră ieșiră cu pas ușor. Mihai, rămas singur, se apropie de Stroe, îngenunche și-i mângâie fruntea, pe care sângele închegat al rănilor punea pete nefirești. Era mut, încleștat. Numai gândurile lui îi vorbeau singure sub țeasta capului.

— Stroe! Inimă largă și înflăcărată. M-ai înțeles fără vorbe și ai crezut în mine întotdeauna. Să te faci bine, Stroe! Am atâta nevoie de tine! Și țara, și eu. Încrederea din ochii tăi îmi netezește clipele marilor hotărâri.

Mihai se rezemă de laiță, cu o adâncă oboseală. Când doctorii intrară îi privi cu ochi triști și fața trasă. Piatra de la surguci strălucea sângerie, de parcă lucea în ea sângele prelins din răni.

Domnul le-a arătat rănitul.

— Făceți ce știți să mi-l scăpați cu viață.

— Măria-ta!

Ochii, priveau îngrijorați spre fața galbenă, cu rana adâncă la ochi, spre mintean, pe care în dreptul coastelor din dreapta sângele se închegase în scoarță.

— Să trăiască, doftorilor, că de aia sunteți vraci. Și să vadă. Dacă-l scăpați, scăpați și voi de nevoi pe toată viața, de nu… și făcu un gest cu mâna stângă.

Doftorii înaintară un pas cu fereală.

— Aici, măria-ta?

— Aici îl vedeți, aici îl lăsați să se vindece. Eu trec în alt iatac. Aveți cu voi ce trebuie?

— Avem măria-ta.

— De-acu nu mai părăsiți iatacul. Aici dormiți, aici mâncați. Da-i scăpați viața.

Și părăsi încăperea cu pas apăsat.

Medicul raguzzan și cel grec o luară înaintea vraciului bătrân și tăiară hainele ca să ajungă la rană. Se priviră cu spaimă.

— A pierdut mult sânge.

— Și rana-i adâncă.

— Numai de n-ar fi otrăvită.

Vraciul se apropie cu pasul lui bătrânesc.

— Cu Dumnezeu înainte! Să curățăm rana să nu obrântească; să scoatem binișor și vârful ăsta de săgeată. Că doar nu ne-or fi omorât vrăjmașii tocmai pe cel mai credincios căpitan al lui vodă!

Și cei trei se aplecară cu teamă, încercând un început de minune.

25

Rănitul deschise ochii, și în fața lor apărură trei capete jucând în sus și-n jos. Pleșuvia unuia îl făcu să-l creadă tătar. Era pe câmpul de luptă, și dușmanul îl căsăpea. Bolborosi de o furie neputincioasă, iar gura i se umplu de sânge. Simți cum mâini străine îi deschid gura și-i toarnă cu sila o băutură. Căzu din nou într-o semiamorțire. I se părea că cineva spusese: „Mare minune că n-a murit cu cât fier de săgeată avea înfipt în coastă!” „Tocmai asta i-a fost norocul, că nu a lăsat să se scurgă tot sângele.”

Apoi, glasurile necunoscute încetară, și o fierbințeală îl cuprinse, care-l ardea mai cu seamă la ochiul drept.

Oare unde era? Imagini și gânduri se amestecau în capul lui. Era la Drăgoiești în Olt, ori la Ceptura? Aceiași nuci bătrâni acopereau poalele dealului, pe care venea călare un flăcăiaș cu părul zburlit, cu nasul puțin adus, ca pliscul păsărilor, chiuind haiducește. Venea de la herghelii și ținea harapnicul prins în brâu. Să fi avut vreo treisprezece ani. Călărea fără să țină dârlogii, și cu mâna stângă trăgea după el un noaten sălbăticit. Îi râdea cu toți dinții lui albi.

Așezarea cioplită în lemn de la Drăgoiești… cula aceea veche cu acoperișul de șiță și ceardacul înalt și pătrat… Din încăperile de jos apare chipul jupânesei Tudora din Zagoriț. Frumoasă femeie! De când a murit măria-sa Pătrașcu-vodă, nu știe decât seama feciorului.

„Jupan Stroe, nu mi-ai văzut cumva feciorul? Că toată ziua cutreieră pădurile.”

Pădurile? Iată-le, încep să se clatine, să se împreune, și dintre stejari crește mănăstirea Căluiului, cu chipul celuilalt fiu al lui Pătrașcu; Petru Cercel, înalt, subțiratic și frumos ca o femeie.

Bat clopotele? Pentru cine? Pentru nunta lui cu Sima, Dumnezeule, că numai cosițele și sprâncenele sunt de ea! Încolo, o codană pe care rochiile cad drepte, ca de pe o scândură. Și gura-i mare și roșie ca o floare de mușcată; dinții sunt deși, mici, ca de șoarece, iar mâinile fierbinți parcă-l frig când îl ating. Acuma îl mângâie pe tâmpla dreaptă. Ba nu! Își înfige degetul lângă ochiul lui și scobește. Și el geme, geme. „Mirii nu gem, își spuse singur, că doar nu-i Samodivă, ci femeie.”

— Nu i-a atins lumina ochiului – șopti doftorul raguzzan, umblând cu băgare de seamă la rană.

— Geme. Mai e viață în el. Poate-l scăpăm.

— Credeți că mai ieșim vii de aici dacă nu-l punem pe picioare? spuse grecul, care pregătea fețele. Poftim, a pierdut o găleată de sânge, și tot mai geme.

Stroe nu știe cine vorbește. Nu era glasul Simei; al ei era mângâios ca o coardă de alăută, măcar că ea era ca un băiețoi și la fire, și la trup. Când vorbea, nu te mai săturai s-o asculți… „Mie-mi place de Mihai, fiul răposatului…” — „Taci, Sima, că e primejdios de spus.”

Când îi vorbise oare el așa? Când venise apa cea mare, de era să înece lumea? Doisprezece boieri, barbă lângă barbă, adunați în divan de un domn bătrân și spânatic… De ce-l înțeapă oare Samodivele cu betele lor, în ochi, în coaste, în coșul pieptului? Fiindcă s-a jurat strâmb atuncea? Ei, și?…

Era să-l lase pe Alexandru Oaie-Seacă, să-i taie nasul lui Mihai, spunându-i adevărul, că e fiul lui Pătrașcu? Nu! Cu toți au jurat că nu-i adevărat, că-s vorbe rele, numai ca să-i facă rău mumei, Tudora, căci cine știe ce râvnește de la ea, că de frumoasă, îi frumoasă și acuma. Ehe! Ce-mi știe el?! De la tăierea nasului la a capului nu-i decât un pas. Se pune vodă cu oltenii?

„Fugi din ochii lui. Ia-l pe Mihai și du-l pe la uncheși-su Iani, să-l învețe vreo negustorie.”

Auzi limpede foșnetele fustelor scrobite ale Tudorei și zăngănitul cerceilor ei.

— Aiurează – șopti vraciul valah. Băutura dată i-a întors sângele.

— I l-o fi întors, dar l-a oprit să se mai scurgă. Licoarea asta am adus-o de la Raguzza, anume pentru măria-sa, care nu se ferește nici de lupte, nici de răni.

— Numai de-ar scăpa, că țara are nevoie de brațul lui – spuse grecul.

— Și măria-sa de inima lui – șopti vraciul, care de patruzeci de ani, de când era pe la curtea domnească, vedea multe și înțelegea câte nu le pricepeau alții.

Stroe respira greu. Chipul lui Stroe, așezat pe căpătâi, era schimonosit.

„Ce naiba îmi stă dracul ăsta pe piept? Mă zgândăre cu furca în frunte, ori vrea să-mi bată un cui? Unde am mai văzut eu dracul ăsta? La mănăstirea Ceptura? Nu, că acolo e mama îngropată și gonește toate duhurile rele din preajma mea. Ea, săraca, a fost mai fericită decât biata Sima. Sima n-are nici fată, nici fecior de pe urma mea; privește cu jind la cumnatele ei, dar nu spune niciodată nimic. Când vrea, știe să tacă. Vorbește numai cu

duhovnicul ei de la Stănești, acolo își leapădă ea tot necazul și toarte durerile. Hi! Uite, dracul ăsta galben și cu ochii piezișii, acolo-i zugrăvit, pe zidul mănăstirii. Numai că acolo era negru. Pe pieptul meu e cățărat unul mai mititel și cu piele tăbăcită și gălbuie. Roată – roată, înfige cu furca în mine. Mai stai, drace, mai odihnește-te și tu, că ai fi obosit, și Scaraoțchi nu-i aici, să te vadă. A plecat, acum e un pui de tătar în locul lui."

„Blestematule! El e doar la Stănești. Cum de au ajuns ciamburile tocmai aici?"

Și călugării foiesc în mănăstire și cântă a mort și aprind lumânările. Pentru cine le aprind? De ce cântă ei ca la colind? Domn, domn, să-nălțăm. Ce? Au înnebunit? Și Sima coboară din clopotniță, unde a tras clopotele. Are un arc în spinare și o săgeată în mână. În cine trage?

— Sima!!

— Aiurează – spuse doftorul raguzzan. Să-i dăm ceva să-i scadă fierbințeala.

— Să-i trimitem vorbă Simei stolniceasa să-i facă acolo datinile pământului, să-i ușurăm vindecarea. Mă duc după măria-sa.

Și vraciul, cât era el de greu, păși încât nu-l simți nimeni spre ușă.

Stroe văzu cum din gura Simei pornesc zeci de săgeți mărunte cu care împroașcă zările și toate se înfigeau într-o stâncă, pe care o scrijelea acoperind-o cu o scriitură ciudată. În biserica mănăstirii Stăneștilor s-a cununat el cu Sima? Popa Vasile ăl tânăr, ceva mai înalt decât altarul, le-a citit din cartea cea veche, uitându-se la mireasă ca la o oaie rătăcită. Oaia rătăcită e el, lui să-i citească dezlegările. Ce furtună s-a iscat afară! Ba nu! Trosnesc vorniceii după datini, datini… Și fumul de tămâie, și sfinții de pe pereți, și lumea adunată… datini.

— Pleacă, tătarule să mă scol!

— I-oi fi dat prea multă licoare? se îngrijoră grecul, strângându-și nările subțiri a dojană, către raguzzan.

— Atât cât trebuie când firul vieții abia mai ține.

— Să nu-i fi otrăvit sângele.

— Dacă săgeata ar fi fost otrăvită, murea până acum.

— Și rănile din pulpe?

— Când și-o veni în fire, dacă și-o veni, le perpelim cu fier roșu.

— Mai bine acuma, cât nu știe el.

— Încă n-au obrintit. Poate are norocul să se închidă.

— Să le stropim cu praf de aur mai bine. Mie mi-au adus lingurarii.

Să încercăm și așa. Și se apropie cu pași ușori de Stroe, să-i șteargă sudoarea care-i acoperise fruntea și fața.

„Unde-i tătarul? S-a sculat de pe pieptul meu. Pot respira. Dar ce-s arătările astea? Șiruri de cai mici și iuți, călăriți de omuleți cu mustăți ca râmele și sulițe cât casele. Cum râd jivinele și-și bat joc de toate! Un nor de praf, unul de foc, unul de jivine. Mor copacii; uite-i: se zgârcesc, se încovoaie, scot sunete ciudate și se prăbușesc. Stejarii acoperă cu frunzișurile lor toate șleaurile, și tătarii trec peste ei, șuierând și izbind din harapnice. Pe cine? Copacii, pământurile, țara. Ce-o mai biciuie nebunii, de parcă ar fi om! Și nu e nici țipenie în jur, afară de el, care se află pe un drum lăturalnic. Cum de s-a rătăcit de Radu, de Preda? Și ce loc străin și necunoscut! O răscruce cu drumuri multe, înecate în cețuri la capete. Ba nu, unul e luminat. Pe el gonește Stroe. După un deal, îl privește Sima, și e bătrână deodată. El gonește la lumină. Scoate sabia la vedere și năvălește singur în tătărime. Cum se mai izbesc săbiile! Ce zgomot fac! Scapără scântei, sau zboară licuricii noaptea?” Calul lui, Corbea, se învârte ca un prâsnel, sare, mușcă, luptă cu el alături. Dar unde-i Mihai? Mihai prietenul lui, Mihai domnul lui? Ce ceață! Câte sulițe zboară, izbindu-i trupul!

— Doamne Mihai! Doamne Mihai! Unde ești?

Și simte o mână ce-i șterge fruntea. Un braț îi trece pe sub cap, ridicându-i-l puțin. Pe buze-i picură o licoare amăruie, cu gust de migdale. Apoi, capul i se pune binișor pe căpătâi. Înghite cu greu. Stă cu fața-n sus și simte cum pe rănile coapselor îi presară cineva niște picături de foc, care-i furnică tot corpul, dar după o vreme vedeniile îl lasă-n pace. Încearcă să deschidă ochii, unul singur, căci restul capului e înfășurat în cârpe. Pentru prima oară după o săptămână privește în jur. Nu știe unde se află, nu recunoaște nimic. O odaie cu pereții acoperiți de scoarțe, și lângă colțul icoanelor – o tăblie mare de lemn pe care sunt prinse tot felul de arme. Două divane lângă fereastră, trei perechi de ochi oare-l cercetează, cu ușurare, cu grijă, cu luare-aminte; trei bărbi: una albă și două cânepii. Pe o măsuță – ulcele de tot felul.

Atunci deschide ușa și voievodul.

— Măria-ta, putem spune că am făcut o minune cu căpitanul Stroe. I-am dat numai viața. Nu încă și puterea.

Domnul sta în pragul încăperii așa cum venise din tabere, aducând miros de aer proaspăt. Privea la Stroe, al cărui singur ochi îi spunea mai mult

decât toate vorbele. Mușchii feței i se crispară, i se mișcară. Stroe, înfășurat cu cârpe, arăta ca un caloian, dar un caloian viu.

Mihai privi spre ochiul bandajat, apoi spre chipul lunguieț al raguzzanului.

— Îi vom scăpa și ochiu', măria-ta. Luminile nu sunt stinse. Semnul va rămâne, pe tâmplă. Încă nu poate vorbi. A aiurat trei zile în șir și a pomenit deseori numele măriei-tale și al jupânesei Sima.

— Așa. Atunci, e bine. Bine de tot, vracilor!

Și prinse a râde, întinerit deodată. Apoi se apropie de Stroe și cuprinse cu mâna lui stângă dreapta rănitului.

— Noi doi, Stroe, până la capătul vieții alături și la bine, și la rău. Umăr la umăr, stolnice, să nu pătrundă printre noi nici iscoade, nici oprelișți.

Pentru prima oară, Stroe șopti cuvinte cu șir.

— Da, măria-ta. Până la moarte.

În iatac se făcuse tăcere. Doftorii își potriveau în lădițe licorile și cuțitele.

— De acuma, rămâne numai unul lângă el; faceți cu rândul, până vine jupâneasa Sima și-l puteți pune pe picioare să încalece. Am să-l trimit la nunta lui Sigismund cu daruri din partea mea, să mai vadă și el o petrecere, că pe-aici nu prea are nici când, nici unde prilejul. Pe noi ne așteaptă alte soiuri de hore.

26

Jupâneasa Sima trecuse Oltul, și rădvanul ei gonea pe urmele călărașului care-i adusese vestea că boier Stroe e greu rănit în luptele cu tătarii, fiindcă o suliță-i străpunsese coastele și pântecul, iar alta îl lovise în ochiul drept, iar măria-sa îl ține în palatul din Târgoviște, unde i-a adus cei mai buni vraci, dar numai Dumnezeu știe de va scăpa sau nu, că e ca mort.

Fata lui Gheorghe Rudeanu logofăt și nepoata banului Dobromir al Craiovei nu țipase, nu leșinase. Sprâncenele ei negre se adunaseră într-o singură linie, și fața-i micuță se strânsese, ca după nopțile de nesomn, de care avusese multă parte în viață el. Și când pribegise Stroe în Ardeal, și când îl însoțise pe măria-sa în fuga lui la Constantinopole, și când se apărau cum puteau de furiile ceambururilor care cutreierau țara.

Vară dreaptă a doamnei Stanca, era altcum croită sufletește. Nasul ei subțire scormonea văzduhul și adulmeca precum copoii primejdia, de care întotdeauna trebuise să se apere singură, căci jupan stolnicul arareori putea

sta cu ea. Traiul cu stolnicul o învățase că frica e un păcat, și dragostea de țară aduce din partea lui Dumnezeu iertarea tuturor păcatelor.

Subțirică fusese, subțire rămăsese și iute, sprintenă și vioaie ca o veveriță. Nici nu se acrise de singurătate, nici nu blestemase soarta, câtă vreme îl știa pe Stroe al ei trăind; boier Stroe fusese dorul tinereții ei, patima femeii care se născuse furtunos și rădăcina puternică din care își trăgea rostul zilelor.

Mersese călare până ce trecuse Oltul, așa cum apucase ea din vremea tinereții lor, când, îmbrăcată în haine bărbătești, își însoțise bărbatul, iar Stroe se bucurase de năstrușnica sa nevastă, al cărui cap năștea niște idei ce pe de o parte îl năuceau, pe de alta îi înveseleau viața. Asta fusese pricina că, deși nu-i născuse niciun copil, Stroe nu o îndepărtase de la sine. Urâtul fugea din locul unde punea piciorul fata postelnicului Rudeanu, și ceasurile păreau scurte și pline.

…„Jupânească Sima, ce ți-au turnat ție ursitoarele să bei?

— Vin vechi din viile noastre, jupân stolnice – râsese ea cu fața de copil poznaș.

— Tu știi ce-i urâtul, jupânească stolniceasă?

— Urâtul e buruiana Dracului, spunea tătuca, și eu cu Dracul nu fac casă.

— Și cum ți-i viața în lipsa mea?

— Ca în zilele când ninge.

— Ce vrei să spui?

— Când ninge, totul e alb și neîntinat. Eu trăiesc cu amintirile de când erai lângă mine, și amintirile îmi umplu sufletul de pace.

— Ș-apoi?…

— Apoi? Mâinile mici ale jupânesei îi mângâiaseră tâmpla. Apoi întorc casa pe dos, curățind-o cu slujitoarele. Ori plec cu oamenii la vânătoare, cercetez capcanele.

— Nu ți-i milă de vietăți?

— Fiecare vietate cu rostul ei.

— Și rostul tău?…

— Să fie casa noastră ca în Cântarea Cântărilor când te întorci din drumuri.

— De unde știi scripturile?

— De la călugării din mănăstirea Stănești.

— Acolo-ți lași dorul…

— Acolo gonește dorul ce crește-n mine când lipsești prea mult, Stroe”…

Cuvintele îi sunau jupânesei în amintire, ca un foșnet ce nu-i da pace, de când se suise în rădvan, și Oltul rămăsese departe. Se apropiau de apa Dâmboviței și de Târgoviște. Nu mai avea mult până acolo unde zăcea Stroe.

L-o mai prinde în viață? O luă cu frică, sau frig, ca și cum un șarpe i s-ar fi strecurat pe șira spinării, cutremurând-o. Viața asta, așa cum e, dar să i-o lase Dumnezeu, chiar de va rămâne stolnicul fără lumina ochilor ori fără un picior.

Îl vedea în pragul casei, îmbrăcat de drum lung, cu slujitorii înarmați.

— „Rămâi cu bine, jupânească Sima.

— Să te-ntorci cu bine, Stroe.

— Dac-o vrea Dumnezeu.

— Să nu zăbovești prea mult.

— Cum o vrea Dumnezeu. Tu nu vrei niciodată să mă însoțești peste hotare.

— Asta nu se poate.

— Aici, viața îți poate fi primejduită. Ce fel de soție îmi ești tu, de nu-mi asculți porunca?

— Porunca ta, jupan Stroe, nu a trecut niciodată peste inima mea, și ea nu mă lasă să părăsesc locurile astea.

— Chiar de-i primejdie?

— Primejdia o aduc oamenii, dar peste ei, mai mare e voia lui Dumnezeu.

— De te-ar apăra, jupânească…

— O să-l ajut și eu să mă apere. Fii domnia-ta fără grijă. Avem o culă în rărunchii munților și cetași puși ață peste sate. Calu-i gata în grajd. De domnia-ta să ai grijă, că eu rămân printre ai mei, pe când domnia-ta te duci printre străini.”…

— Mai avem cale lungă?

Îi venea să se dea jos din rădvan.

— Acuși-acuși ajungem – răspunse călărașul care se apropiase de rădvan. Măria-sa v-așteaptă.

— De m-ar aștepta stolnicul Stroe!

— De asta vă și cheamă măria-sa.

— Ca să-l scap și să i-l dau tot lui?

— Păi căpitanii nu-s ai măriei-sale?

Sima ar fi vrut să-i răspundă că-s și ai nevestelor lor, dar strânse buzele arse de drum, de vânt, de sete. Simți cum o împinge ceva în stomac, întorcându-i-l pe dos. „Asta ar lipsi, să mă îmbolnăvesc și eu!”

— Mână mai încet, spuse vizitiului. Luă plosca cu apă de lângă ea și bău o înghițitură lungă, apoi alta. Se mai liniști, apoi strigă: Mână cu toată puterea cailor!

Nasul ei ascuțit se lungise parcă, iar buza de sus, pe care începuse să și-o muște de nerăbdare, se înroșise.

— Iată gardurile cetății de scaun! o vesti surugiul.

Ajunseră repede și traseră în curtea palatului domnesc. Un slujitor al curții o conduse repede în iatacul unde se afla Stroe. Acesta o recunoscu, dar nu avu putere să-i vorbească; înfățișarea lui însă arăta că se bucură. Fierbințeala-i scăzuse și nu mai aiura, dar rănile de la coapse, cu tot praful de aur al doftorului, obrintiseră.

Jupâneasa Sima strâmbase din nasul ei ascuțit către vraci, și obrajii ei cât pumnul se întunecaseră. Puse un slujitor să-i taie și să-i curețe trei porumbei, apoi, calzi încă, îi puse peste rănile infectate și legase strâns. Raguzzanul șoptise ceva în barba lui creață despre prostia leacurilor învățate din bătrâni, dar jupâneasa Sima nu știa italiana, așa că nu putu să-i răspundă cum știa ea.

Grecul o privi cu plăcere când îl goni de la căpătâiul bolnavului, căci înfățișarea Simei aducea cu a grecoaicelor sprintene și puțintele la trup, aidoma femeilor din Insula Chios, unde trăise el înainte de a veni peste mări și țări tocmai în raialele turcești; aici femeile prea trupeșe nici nu-i atâțau simțurile, nici nu-i încântau privirea, când le vedea cu ochiul doctorului, învălite în straturi de grăsime, ca vânatul la tavă.

Vraciul valah o lăsase să încerce, dar îi spuse Simei că mare-i puterea lui Dumnezeu dacă stolnicul nu murise până acuma; și când după trei zile, porumbeii tăiați subseseră otrava rănilor și obrinteala trecuse, începu în adevăr să creadă și el că puiul de femeie venit la căpătâiul căpitanului are destulă pricepere ca să-i poată în adevăr ajuta, căci numai după aceea Stroe se putu mișca. A patra zi, după ce stolniceasa se înfățișă verișoarei sale doamna Stanca și lui Vodă, ceru doftorilor să rămână lângă bolnav, iar ea, spre mirarea lor, însoțită de slujnice și de trei slujitori călare care duceau un miel alb și trei ploști cu vin, plecă cu rădvanul într-o poiană din pădurea de la marginea Târgoviștii. Când ajunse acolo, puse slujitorii să sape o groapă, deasupra căreia înjunghie mielul, lăsând să se scurgă sângele acestuia

deasupra. Șterse cuțitul cu mâna ei pe frunze verzi, puse slujitoarele să curețe mărunțaiele și să le fiarbă într-un ceaun pus pe pirostrii. Apoi umplură cu ele burta mielului, și o prinseră cu surcele. Cele trei slujitoare: Drăghia, Ciorica și Rapa, dădură celor trei slujitori: Jugălie, Bobe și Reabu, mielul în brațe ca pe-un copil. Aceștia îl străpunseră cu o frigare de lemn verde și-l puseră la copt peste groapa cu foc, stropindu-l mereu cu apă sărată, în timp ce slujitoarele scoaseră din coșuri cinci pâini de grâu curat și pregătiră și de-o mămăligă. Când mielul a fost copt, jupâneasa Sima cu mâinile ei l-a desghinat în două: jumătate l-a pus lângă groapă, jumătate a rupt-o în trei și a pus-o pe trei mese mici de lemn. Și-a îndemnat slujitorii la masă și a închinat:

— Voi sfintelor, voi bunelor, dați snagă și putere lui Stroe, și el vă va prăznui din an în an berbece gras și trei buți de vin cu trei cuptoare de pâine. Dați snagă și putere lui, din virtutea lui, în tot corpul lui, în toate oasele lui, că el vă va purta de grijă din an în an.

Apoi smulse limba mielului, o înveli într-un ștergar alb și se așeză cu slujitorii la un loc și mâncă, închinând cu băgare de seamă vinul în trei rânduri, în sănătatea rănitului.

După ce s-au săturat, tot ce a rămas s-a vârât în groapă, și peste ele au aruncat mesele și frigarea ruptă în două. Stolniceasa a pus slujitorii să acopere cu ramuri groapa. Apoi și-a strâns în juru-i fustele gălbui și a stat nemișcată ca o tulpină de copac, privind spre răsărit.

Când s-a întors la curte a mers drept la Stroe și i-a dat să mănânce limba mielului, ținându-i mâna dreaptă peste piept. Și vracii, minunați, l-au văzut pe căpitan că poate să înghită carne pentru prima oară după atâta vreme și cu toată rana din pântec, abia vindecată.

Cum bolnavului nu i s-a întâmplat nimic rău, au început și ei să-i dea să mănânce, iar întremarea se apropia cu repeziciune. Sima părea că uitase de munții Gorjului și vodă, care arareori glumea, o necăjea cu plăcere că a schimbat apa Jiului pe apa Ialomiței, iar ea îi răspundea fără sfială că nu ea, ci măria-sa și cu Stroe au schimbat apele.

Iar Iorgovan, cât era el de lung și de negru, se aplecase odată în fața ei, de parcă ar fi fost rupt în două, și se mirase față de slujitori de unde o fi încăpând atâta inimă într-un trup ca de vrabie.

Jupâneasa Sima își căuta de rostul ei, dar când îl văzu pe Stroe mai întremat și se afla în cămările doamnei Stanca, ca una ce era din casa

domnului, auzind pe Mihai că s-ar pregăti să plece cu oștile spre Dunăre, să aținâ calea turcului, spuse răspicat:

— Măria-ta, Stroe n-a fost departe de moarte. Cumnatele au pus călugării să-i citească troparele.

— Stroe nu se desparte de noi doi – zâmbise Mihai-vodă – cu ochi șireți.

— De Măria-ta mai mult decât de mine…

Vodă privi în jos spre fața ca oul, spre fruntea înaltă.

— Bărbatul nu-i născut să stea legat de fustele femeii lui.

— Dar nici femeia nu-i făcută să stea singură în bătaia vântului.

— Trăim în vremea furtunilor, jupânească!

— Sunt felurite furtuni, măria-ta.

— Ce vrei să spui, jupânească?

— Măria-ta să înțeleagă, că-i domn și mai isteț ca mine.

— Și toți isteții trebuie să fie domni?

— Nu. Dar toți domnii trebuie să fie isteți, cum ești măria ta. Așa spun cumnații – râse ea cu dinți mărunți.

— Boier Radu și cu Preda or să plece cu mine la Dunăre.

— Și Stroe? întrebă doamna Stanca în locul Simei.

— Va merge în solie din partea mea la Alba, la prințul Sigismund.

— Face nuntă acuma? se miră doamna Stanca.

— Pentru înrudirea cu împăratul, de îndată ce-i vine mireasa lasă totul la o parte.

— Atunci, nu va mai merge la Dunăre? se bucură Sima, care nu mai auzise restul vorbelor.

— Nu, jupânească! Are vreme să se întremeze și să se bucure de viață. De vrei să mergi cu el, îți dau îngăduință. Vezi curți noi, oameni noi.

— Nu măria-ta. Eu? Acolo? Între străini? Aș fi ca musca-n lapte. Se zvonește că acolo ar trăi nepoții Cheajnei și ai Ciobanului, din a căror pricină au fugit ai noștri de atâtea ori. Ar ieși încurcătură mare, măria-ta, că eu limba nu știu să mi-o țin.

— Sau nu vrei, jupânească, spuse ușor doamna Stanca, găsind-o cam îndrăzneață pe această vară a ei.

— În fața lor, în niciun caz n-aș vrea doamnă, să tac. Mai cu seamă în fața Velicăi, nepoata Cheajnei, care frumoasă-zână a luat un papistaș; că s-a sfârșit sămânța muntenilor!

— E amestecătură multă în lume de la o vreme, șopti ca pentru sine doamna Stanca.

— De unde le știi pe toate, jupânească?

— Ehe! de la drumeți care poposesc pe la noi. Ei au gură să vorbească, și eu urechi s-ascult. Și-mi spune mie inima că neamul Cheajnei va face încă să sufere neamul meu. În ce chip? Nu știu. Dar inima mea nu mă-nșală. Numai ce le aud numele, și parcă-mi trece un nor peste ochi. Așa cum îmi trece când aud de tătari. Și cine-s unii, și cine-s alții?! Dar dușmănia e mai mare când vine de la om cunoscut decât de la vântură-lume.

Tăcu Sima și se jurui în inima ei să dăruiască mănăstirii Stănești un patrafir cu chipul lui Stroe, ca să-l apere de rele, așa cum dăduse cumnatul cel mare, Preda, mănăstirii Varlam din Grecia. O să-l facă la fel cu cel din atlaz roșu cu căptușeală albastră pe care era lucrat chipul lui Preda cu jupânească Cătălina, feciorul la mijloc, iar de o parte și de alta Barbu și fata, jupânița Mara.

Numai că pe patrafirul ei nu va fi lucrat niciun chip de copil – și deodată își zbârci nasul de o durere ascunsă ce-avea s-o întovărășească toată viața.

27

În sala divanului se făcuse o liniște de mormânt. Domnul vrusese ca înainte de a porni cu oastea spre Dunăre să sfârșească cu plângerea sătenilor din Plenița și Păstaia, care se părau de doi ani cu boierii Buzești pentru satele lor. Le dăduse Mihai-vodă până acuma patru soroace ca să-și arate cărțile de stăpânire ce spuneau că le au de la foștii voievozi, prin care să-și dovedească dreptul de a trăi ca moșneni pe cuprinsurile lor; or, de doi ani nu aduceau cărțile care să le îndreptățească cererile. Acuma, la al cincilea și ultimul soroc, Mihai-vodă le hotărâse să vină cu doisprezece boieri, care să jure pentru ei precum că al lor era pământul, așa cum cerea legea din bătrâni. Dar tot legea bătrână, pentru a feri ca urile să-și facă jocurile, mai hotărâse ca înainte de jurământ, Sfinția-Sa mitropolitul, de față cu episcopul Matei al Mirelor, Dionisie al Râmnicului și Luca Buzăului, să rostească cuvintele de afurisenie asupra celor ce vor da mărturie mincinoasă.

Erau de față preoțime și boierime numeroasă; cuvintele rare ale mitropolitului le înfiora sufletele.

„De veți și – spunea el către boierii aduși ca martori – și veți tăgădui, mare blestem și groaznică afurisenie să fie asupra voastră! De veți tăinui adevărul, ca netemători de Dumnezeu, să fiți procleți și afurisiți de Domnul-Dumnezeu atotștiutorul și de treisute optsprezece părinți de la Nikeea și de toate sfintele soboare și asemenea de smerenia noastră. Fierul și pietrele să

se risipească, iar trupurile voastre după moarte să rămână umflate și-n veci nedezlegate, să moșteniți bubele lui Ghezin, să fiți pe pământ tremurând și suspinând ca și Cain. Lucrurile și toate ostenelile și toate agoniselile să fie întru pierzanie, și mânia lui Dumnezeu cea viitoare să se pogoare pe capul vostru. Fața lui Dumnezeu să n-o vedeți, și la judecata de apoi să ieșiți osândiți, și Diavolul să stea de-a dreapta voastră. Să vă îmbrăcați în blestem ca într-o haină și ca untdelemnul să intre în trupul vostru și pricopseală întru agoniseala voastră să nu aveți. Tuturor acelora ce vor să facă cu bună știință rău aceluia ce are dreptatea, să se aleagă praful de casele lor până nu vor mărturisi adevărul.”

Mitropolitul tăcu. Pârâtorii și pârâții se priviră. Cei doisprezece boieri puși să jure își mângâiau bărbile. Banul Mihalcea aștepta alături de domn hotărârea, cu ochii la Radu și Preda Buzescu. Stroe nu era de față, în locul său venise Sima, jupâneasa lui; cătase liniștită la cinstita adunare, își ridicase trupul mic, înălțându-și umerii și strângându-și misilul lucrat cu fluturi aurii în jurul chipului ei, rămas tânăr în ciuda anilor; clătinase din cap ușor, cu ochii la pleniceni, parcă i-ar fi dojenit pentru un lucru făcut fără judecată.

Cei șase pleniceni, cu obraze colțuroase și mustăți groase, cercetară cu privirea nedumeriți. Ce căuta o muiere în divanul domnesc? Dar jupâneasa Sima era mai mult bărbat decât femeie. Vornicul Cernica zâmbi ușor: veverița Rudeanului nu se schimbase de când o știa. Speriase o droaie de pretendenți cu ciudățeniile ei, dar Stroe îi venise de hac, pe cât îl iertase dragostea față de ea.

Vornicul tuși: boierii puși de mărturie începură a-și spune cuvântul – unul, doi, cinci, doisprezece. Chipurile sătenilor din Plenița și Păstaia se făcură pământii; pierduseră și a cincea oară. Când aveau să scape de rumânie? Buzeștii priveau undeva pe zidul din față. Nu le citeai nimic pe fețe. Păreau cu gândurile duse, dar în sinea lor erau necăjiți: îndrăzneala sătenilor de a se elibera cu orice chip, după ce li se vânduseră de bunăvoie încă din vremea lui Mihnea, așa cum se vânduseră atâția moșneni care nu mai putuseră să-și împlinească birurile, îi supăra. Pe de altă parte, ei, fiind neam cu domnitorul din partea doamnei Stanca, știau că partida potrivnică îl va învinui pe Mihai că le ține partea. Se bucuraseră în sinea lor că boierii spuseseră adevărul, dar războiul avea să înceapă, și când moartea bate la ușă, așa cum se întâmplase cu Stroe, chiar dacă divanele și judecățile limpezeau o stare de lucruri pentru ei înșiși, nu le linișteau sufletele. Radu

se și îmbrăcase oștean, gata de drum lung. Tunica lui scurtă, cutată de la mijloc, ajungea până spre genunchi. Picioarele-i erau încălțate cu cizme lungi cu pulpane. Semăna la chip cu Preda. Aceiași ochi negri îndrăzneți, nas drept, mândru, fața mai puțin rotundă, pe care nu puteai citi ce gândește. Oamenii bălani din Păstaia nu-l priveau. Ascultau cu gurile pungă hotărârea lui vodă, pe care-o scria diacul.

„Cu mila lui Dumnezeu, eu Mihail-voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei…” Nu se mai satură boierii de pământ, își ziceau plenicenii, au sute de moșii și râvnesc și la vetrele noastre, chiar dacă le-au vândut părinții noștri; noi feciorii nu ne învoim – și iar auzeau hotărârea domnească. „… iar când a fost în zilele lui Petre-voievod, fratele domniei-mele…” La aceste vorbe, Sima își ticlui cu mâna haina verzuie. Așa-așa, feciorașul de vreo paisprezece ani, cu fața albă și sprâncene dese, care-i pe la curte, Marco, e fiul răposatului, și vodă Mihai l-a luat să-l crească, deși Petru nu făcuse nimic pentru el, niciodată. Tot mezinul are inima mai bună… „… iar satul, plenicenii, anume Albul cu Sutilă și Ciorovița și Oprea…” Pe măsură ce-i numea, privea la bărbații cu fețele nerase, cărunțiți timpuriu, cu vine groase pe mâinile bătătorite, cu nasurile mari… „… și tot satul, cu mare, cu mic; ei au avut pâra cu dregătorii domniei-mele înaintea răposatului Petru-voievod. Și așa pâra sătenii pleniceni pe cinstiții dregători domniei-mele cum că este satul Plenița și Păstaia a lor de moștenire și au cărți de milă, de când au fost pribegi dregătorii domniei-mele, cartea răposatului Mircei-voievod și cartea răposatului Petru-voievod, feciorul Mircei-voievod…” Jupân Preda strânse din fălci. În timp ce ei erau fugari de groaza Mircei Ciobanul, sătenii lor căutau să le facă pagubă și să fugă din stăpânirea și drepturile lor, bănuind că Mircea Ciobanul îi va elibera pe ei, din ură față de Buzești fugiți departe de sângeroasa lui domnie… „… și au scos aceste cărți înaintea răposatului Petru-voievod, fratele domniei-mele, iar dregătorii domniei-mele au scos cărțile lor de moștenire, cartea răposatului Vladului-voievod Călugărul și cartea Radului-vodă, carele au pierit la Râmnic, cartea Vladului-voievod cel sugrumat și cartea răposatului părintelui domniei-mele, Pătrașcu-voievod, și au citit domnia-lui toate cărțile. Deci, Petru-voievod văzând cărțile cele bătrâne domnești, atunce au judecat cu toți cinstiții dregători ai domniei-lui și au dat sătenilor pleniceni lege doisprezece boieri și anume…” Radu Buzescu și-l aminti deodată așa de bine pe Petru Cercel, încât îl văzu aievea în fața lui; subțire, înalt, falnic, cu o piele pe sub care se vedeau vinele albastre și ușoare crețuri la coada

ochiului. Îi fusese dregător; singurul dintre frați care avusese slujbă la acea domnie. Stroe și Preda șezuseră deoparte. Nu-l avuseseră la inimă. Boierimea străină cu care venise nu le plăcuse… „… și soroc de vovidenie – urmă vocea diacului – să jure cum că iaste satul Plenița și Păstaia a lor moștenire. Când a fost ziua sorocului, satul Plenița n-au putut să aducă pe acei boieri nicicum, ci au rămas de lege în fața răposatului Petru-voievod. Deci, fratele domniei-mele au luat cărțile plenicenilor a Mircei și a lui Petru-voievod, de au rupt acelea în divanul domniei-lui. Iar când au fost acuma în zilele domniei-mele iar satul Plenița, și anume Albul și Oprea și Iancu și Marcu și Lazăr și Ivăniță…” boierul Radu Buzescu și-i aminti la aceste vorbe, chipurile lor când le rupsese Petru Cercel cărțile. Le albise buzele de parcă cineva i-ar fi lovit în moalele capului. Priviseră cu ochii îngustați cum se risipeau pe jos bucățile hrisoavelor și se împuținaseră sub ochii lui. Apoi, privirea verde a lui Oprea se pironise pe fața domnului, și așa rămăsese până la părăsirea divanului. Îl mai văzuse în ceata trimisă de turci pe urmele lui Petru, când părăsise țara, trecând cu mare fală, armie și averi în Transilvania. Aceeași privire înghețată, rece, aceleași buze albite deodată. Auzi mai departe hotărârea domnească: „… iar ei n-au vrut întru aceasta să se lase așa, ci iar au venit înaintea domniei-mele, cum că au cărți de moștenire pe satul Plenița și Păstaia…” Da, Radu Buzescu nu avea să uite ziua aceea. Era pe la începutul domniei lui Mihai-voievod. Se aflau la București, și tocmai când intraseră jelbarii și sfârșiseră plângerea, se auzi ropot de pietre asupra palatului și gălăgie mare: apoi apăruseră turcii, urlând și țipând după banii lor – că vodă trebuia să le împlinească datoriile lui Alexandru, că sultanul nu are să lase nepedepsită această purtare a lui și că înainte de a se îndeletnici cu necazurile supușilor din raia să le facă lor dreptate. Apoi dăduseră deoparte pe banul Mihalcea, cel care plătise grele pungi de bani la Constantinopole numai ca Mihai să ia domnia, și traseră de bărbi pe cei doi vistieri, ca să se miște mai repede. Jelbarii pleniceni se traseră la perete, să vadă ce vor face boierii încolțiți de ieniceri, căci unii dintre ei țipau că-și vor lua banii înapoi, chiar de-ar trebui să calce casele divaniților. Asta se întâmplase la mijlocul lunii septembrie, trei săptămâni după ce măria-sa se urcase pe tron.

Cu vorbă bună, măria-sa făgăduise turcilor plata datoriilor și-i scosese afară din palat cu greu. Dar toată boierimea fusese astfel umilită în fața celor șase săteni, care de atunci nu se mai astâmpărau cu jalbele. Și Radu Buzescu nu avea să uite acest lucru. „… am cerut cărțile de moștenire, de

miluire sau de cumpărare, iar ei așa au zis: că nu sunt cărțile la ei, iară cinstiții dregători au scos cărțile lor de la domnii bătrâni și cartea lui Petru-vodă, prin care se vede că au rămas plenicenii de lege dinaintea lui. Le-am pus plenicenilor soroc și zi să-și aducă cărțile. Când a fost ziua sorocului, n-au adus nicio carte. Le-am pus al doilea soroc, n-au adus. Le-am pus al treilea soroc, n-au adus…" chipurile plenicenilor se zgârciră, și perii aspri ai obrazelor colțuroase se mișcară. Să mai aducă ei cărți la domnie ca să le rupă ca Petru Cercel? Deși acela venise din toată lumea, și nici vorba și nici purtările nu-i fuseseră ca pe-aici. Acela își strălucea mărgăritarul din ureche și râdea ușor cu dinții lui albi. Vodă ăsta, de… era de-al țării, îl știau și de-o parte, și de alta a Oltului oamenii. Dar face parte din casa Buzeștilor, și ei n-au decât cartea lui Mihnea-vodă, care le recunoscuse o stăpânire câtă vreme nu-s Buzeștii în țară, și acum… și-au adus-o totuși… „La al patrulea soroc, au scos cartea Mihnei-vodă și am văzut domnia-mea că nu sunt oameni drepți. Le-am dat doisprezece boieri să jure pentru ei și au rămas Ciorovăț și Dragul și Lazăr de lege…"

Lazăr își auzi din nou numele; mișcă din umerii lui lați și-și întoarse gâtul gros spre Ciorovăț, privindu-l din partea în care avea o pată pe obraz. Căutaseră boieri bătrâni să jure pentru ei, dar nu găsiseră, fiindcă în vremea pribegiilor din pricina lui Mircea Ciobanul se făcuseră multe amestecături și la fel pățiseră și alți boieri cu multe sate care se vânduseră de bunăvoie lor din bătrâni, iar tinerii voiau acuma să schimbe vechile legi și zapise. „… iar satele rămân moșie ohabnică dregătorilor Buzești" – încheiase măria-sa hotărârea.

— Asta-i legea dreaptă – mai adăugase, dar dacă voi, plenicenilor, vreți pământ, urmați-mă la oaste, și de veți fi viteji, am să vă dau moșii și vatră de sat pe firul apelor care se varsă în Dunăre, spre calea turcului. Acolo-i lume puțină și veți avea pământuri cât să nu le puteți munci și scutire de biruri – îmblânzise el legea după gândurile lui.

Nasul ascuțit al Simei căta de la unii la alții; de… vodă le ghicise bine sufletul când vorbise așa. Plenicenii nu-s bărbați să se lase cu una, cu două. Cei care se cer a fi ostași scapă de starea de rumânie și-și pot începe o viață nouă în altă parte a țării. Așa le rămân și lor satele, cu rumânii care nu mai pot face slujbe ostășești, și scapă și de cei mai arțăgoși dintre ei, ca să aibă pace dinspre partea asta. Sima hotărî să dea drept mulțămire mănăstirii Stănești pe Dabugea, Honicea, Hota și Buduha, țiganii ei meșteri făurari. Apoi ieși în urma cumnaților, cu pasul mărunt și fața încordată. Pentru

prima oară în viață fusese la divan la o judecată. Așa vrusese măria-sa, ca Stroe să stea liniștit. De altfel, dacă se gândește bine, Stroe nu fusese față la niciuna din pârele cu plenicenii. Și jupâneasa Sima înțelese că cheagul și tăria sutelor de sate ale familiei pornea de la boier Radu, cel ce fusese întotdeauna în slujbe domnești.

28

Și la mănăstirea Căluiu, și la Stănești, și la cea din Ceptura, jupâneasa Sima făcuse daruri de vii, mori și sate când Stroe, însănătoșit, plecase spre Ardeal ca să ia parte la cununia prințului Sigismund cu nepoata împăratului Rudolf, iar ea luase calea casei.

Lăsase în urmă mirările jupâneselor, care-o căinaseră pentru durerea și drumul lung, dar se și minunaseră de îndrăzneala ei de a trece atâtea hotare și ape, apoi de a veni în divan.

Acum călătorea însoțită de grămăticul familiei Buzescu, logofătul Teodosie Rudeanu, un bărbat cu fruntea bombată și cu un grumaz de om gata să se apuce la trântă cu un taur. Șchiopăta ușor de piciorul drept și tot din acea parte obrazu-i era veșnic împietrit, pe urma unor răni primite din vremea tinereții în luptele cu tătarii. Din aceste pricini, viața lui parcă se frânsese, căci nici cu o ureche nu mai auzea bine și arareori mai putea lua parte la luptele de apărare, ce se îndeseau de la o vreme. Totuși, îl însoțise pe Stroe în ultima ciocnire cu tătarii; cu securea lui în două muchii, cosise lângă căpitanul prăbușit, până ce veniseră primele ajutoare, tocmai când își rupsese și el paloșul în mulțimea sălbatică, ce voia să-l prindă de viu pe Stroe. Oftă adânc, cu privirea albastră întristată.

— Ce ți-i, boierule? În loc să oftez eu, oftezi domnia-ta?

— Nu-i oftat, jupânească Sima. E năduful rămas după ce mi-au scos vârful de săgeată dintre coaste.

— Ba-i durere, boierule!

— O fi și durere.

— Domnia-ta ții hronicul familiei noastre, pot să te întreb ce te nemulțumește? E casa noastră la mijloc.

— Nu și da.

— Nu înțeleg.

— Vezi domnia-ta, jupânească, îți vorbesc ca lui jupan Radu.

— De ce nu lui Stroe?

— Fiindcă domnia-sa știe să gândească altcum decât frații. Nici la înfățișarea din divan nu a venit când cu plenicenii, și nu a fost niciodată la niciuna. Stolnicul Stroe trăiește numai pentru măria-sa. Nici domnia-ta, nici nimeni nu-l veți ține alături, ci numai porunca și slujba măriei-sale, de parcă i-ar fi furat sufletul.

— S-o fi născut sub ursita asta.

— Nu poate trăi în depărtare de slujba măriei-sale. E în toată vremea inima și gândul curat al măriei-sale.

— Și spada lui cea mai vajnică. Să mi-l ție Dumnezeu sănătos. Au cumnatul Radu nu-i la fel?

— La fel și nu prea. E mai cumpătat, mai chibzuit.

Sima zâmbi ascuțit.

— Așa se adună averile cu dregătorii sub toți domnii; dar tustrei țin la măria-sa.

— Sunt trup și suflet. Știu. Numai că ceilalți doi pot trăi fără măria-sa. Boier Stroe nu mai poate trăi.

— Ce vorbe-s astea?

— Nu te supăra, jupânească Sima. Și domnia-ta ai să poți trăi fără el, că ești tare. Căpitanul Stroe a copt o durere și o ură ani de zile în inima lui. Vreme îndelungată a tăcut și a răbdat, căci n-avea cine să-ndrăznească să spună nu răspicat vremii și înrobirilor ei. I-a trebuit un ostaș curajos al lui Hristos care să ridice paloșul contra balaurului spurcat, ca sfântul Gheorghe.

— Numai că măria-sa n-a doborât încă balaurul.

— Dar l-a rănit, ca să nu uite. Și stolnicul Stroe asta a gândit; asta a vrut; asta i-a fost visul vieții lui.

— Credeam că am avut și eu un rost în viața lui.

Logofătul Rudeanu o privi fără fereală; chipul mic, gura cu buza de jos mai plină, era încă neted și plăcut, luminat de o flacără dinăuntru.

— Da, jupânească. I-au plăcut numai oamenii tari. N-ai băgat domnia-ta de seamă? Și-l are întotdeauna pe cel mai tare între tari.

— Adică pe măria-sa.

— A rupt două lanțuri până acuma, numai de nu s-ar împiedica.

— Să se împiedice? În ce?

— În oameni, jupânească.

— Dar măria-sa nu se ia după oameni.

— Nici după banul Mihalcea?

Sima tăcu, strângându-și buzele.

— Nici în veliții boieri, peste care nu poate trece, cum nu poate sări nici peste cele ce se pot întâmpla dincolo de munți?

— În Transilvania vrei să spui?

— În Ardeal. Umblă zvonuri ciudate despre prințul Sigismund. Și împăratul stă la pândă.

— Nu înțeleg.

— Nu-s vorbe de rostit față de o cinstită jupânească. Căpitanul vistier al treilea, Stavrinos, aude multe; le înțelege pe toate. Împăratul e mare vulpoi – zbârci nasul și obrazul cu partea stângă, în vreme ce cea dreaptă, rămânând împietrită, făcea un contrast atât de puternic, încât parcă jumătate din el ar fi fost zguduit de frământările vieții, iar cealaltă rămânea nemișcată ca de-o înțelepciune și de neputința de a împiedica ceva ce nu se poate vreodată schimba.

Jupâneasa Sima își netezi belșugul foșnitor al fustelor verzi. Privea drept înainte, și mâinile ei tremurară o clipă. Da; era adevărat că stolnicul Stroe vedea lucruri pe care ea nu le putea nici întrezări, nici înțelege. Se putea înflăcăra și avea o mândrie a lui; peste ea nimeni nu putea trece. Era și bun, și năprasnic. E adevărat, că grija pământurilor, a satelor și caselor rămânea mai mult în seama ei, dar o ajuta mult cumnatul Preda, oștean și gospodar bun, câtă vreme nu era și el prea prins cu slujba la măria-sa. Își șterse praful care-i acoperea fața. Ce vrea măria-sa e bun vrut. Dar ea știa că dorea un lucru: să fie Stroe în viață, și din când în când să mai vină acasă. Mai mult nu cerea soartei, Doamne ferește!

Scârbise și ea turcii; i se strângea inima când se gândea la tătari. Nu robiseră ei pe mama lui Radu Calomfirescu de de-abia o scăpaseră din mâinile lor? Nu le ardeau și lor satele, luându-le oamenii robi?

— Oprește caii, omule, să vorbim cu jupâneasa Sima.

Glasuri amestecate și o ceată de călărești ce ațineau drumul. Sima ridică ochii, strânse sprâncenele și, micșorându-și privirea, cătă spre oamenii ce-i opriseră rădvanul.

— Sunt plenicenii – spuse logofătul Rudeanu.

Stolniceasa plecă fruntea.

— Oprește, Gore! Oprește!

Își îndreptă umerii și privi drept spre oamenii călări, cu obrazul pălit. Aceștia se apropiară de partea în care se afla ea. Erau cei șase pleniceni care luaseră parte la divan. Călăreau cai mici; aveau la oblânc traiste grele de merinde, la spinare arcuri cu tolbe de săgeți, și la brâu topoare scurte.

Obrazele lor țepoase erau triste și aspre. Pletele le ajungeau la gulerele sumanelor.

Teodosie Rudeanu îi cercetă de la căciuli până la opinci. Privi urmele-n praf și văzu că și-au potcovit caii de curând, ca pentru drum lung și greu. Vru să le vorbească el, dar Sima-i luă cuvântul din gură.

— Acuma, că ne vedem a doua oară, ce aveți să-mi spuneți?

— Am vrut să ne vezi, că domnia-ta ești femeie și să ne ții minte pe toată viața. Ne-am părăsit satul și vetrele de casă și plecăm săraci și pribegi în oastea măriei-sale, care are nevoie de oameni. Dacă vom muri, sângele nostru să cadă pe casa domniei-tale. Cum ne stingem, așa să vă stingeți. Dacă trăim, vom căpăta pământ în altă parte de lume, și după învoiala măriei-sale ne vom strămuta cu familiile. Cu cărțile se fac multe amestecături. Ce au făcut părinții și bunicii noștri, noi nu am putut desface.

— Sângele vostru să cadă pe casele turcilor, așa cum cel al bărbatului meu să cadă pe cel al câinilor de tătari.

Bărbații se priviră mirați. De ce vorbea jupâneasa așa? Stroe era în viață. Că nu vrusese să vină la divan, asta era altă socoteală. Îi vedeau frații de rosturile lui, nu că el ar fi vrut să-i slobozească, și totuși stolnicul Stroe scăpase din mâinile tătarilor atâția robi dintre neamurile lor.

Lazăr clipi scurt din ochii lui verzi.

— Jupânească Sima, noi cu stolnicul Stroe n-avem ce vorbi. Nu s-a ținut de noi, nu ne ținem de el.

— Văd că voi vă țineți de casa lui, și asta… nu-i bine.

— Nu-i bine, jupânească, că binele fuge de noi. Știe domnia-ta, jupânească Sima, care-i partea noastră? Munca, greul, dăjdiile și birurile, și după atâta trudă, de-abia avem ce mânca. Dar pentru noi nu are Dumnezeu nici ochi să ne vadă, nici urechi să ne-audă.

— Să nu fie și mai rău – își spuse gândul tare Teodosie Rudeanu.

— Totul se poate pe lumea asta, boierule!

Și la un semn al lui Lazăr întoarseră toți caii, liberând drumul. Iar norul de praf care se stârni în urma lor parcă se lăsa pe inima Simei când porni rădvanul.

29

Măria-sa Mihai se rostuise cu oștile, și acuma se pregătea să trimită în puternica cetate a Sibiului pe doamna Stanca, domnița Florica și pe urmașul lui, Nicolae Pătrașcu. Era dis-de-dimineață. Afară, rădvanele și călărașii

așteptau pe soața domnului lor să o treacă munții. Toate păreau liniștite, numai că cine le vedea de aproape le privea cu alți ochi. În cămările de sus, doamna Stanca cu un gând ar fi plecat din pricina odraslelor domnești, dar cu nouă gânduri ar fi rămas alături de Mihai. Așa că de o vedea cineva, cu fața rotundă și netedă, cu gura plină, cu nasul mic, cu o piele așa de subțire încât se vedeau vinișoarele albăstrii pe la nări, ar fi zis că-i cea mai potolită ființă.

Privind-o mai cu luare-aminte și văzându-i cutele de pe frunte, mișcările iuți și repede stăpânite, frământul neastâmpărat al mâinilor, înțelegeai că alta-i firea ei cea ascunsă. Nu era nici prea strălucitor îmbrăcată, nici prea simplu; ca un om la cumpăna și vremea în care se afla.

Atunci intră Mihai.

— Ești gata de drum, doamna mea?

— Și da, și nu.

— De ce și nu?

— Fiindcă mai mult aș rămâne decât aș pleca.

— Asta ți-e datoria, Stanca. Tu fă-ți-o pe a ta, ca eu să mi-o pot face liniștit pe a mea.

— De ce nu trimiți numai copiii? Niciodată până acum nu am plecat de lângă tine.

— Pentru că niciodată până acum nu a fost primejdia așa de mare.

— Au fost ani grei în urma noastră când nu ne-am despărțit.

— Nu erai doamna țării atunci; acuma, doamna țării trebuie ferită de orice.

— Înainte mergeam cu tine peste tot.

— Înainte nu erau copiii mari, Stanca, și mama veghea lângă ei. Știi că doamna Tudora rămâne aici, în țară.

— Mi-e inima grea.

— Să nu-ți fie.

— Mihai, te simt străin și departe…

— Pentru că ceea ce am început eu e lucru de o viață de om și poate fi plătit cu multe vieți.

— Ce ai început?

— Învierea, Stanca.

— Învierea a trecut, doamne.

— Învierea noastră de-abia începe, Stanca.

— Încep să nu pricep ce vorbești.

— Atunci, care dintre noi e străinul, Stanca?

— Nu eu; eu te iubesc.

— Știu, dar sunt clipe în viața domnului țării când nici femeia, nici copiii, nici muma nu au ce căuta în gândurile lui.

— Și atunci, cine, Mihai? Că vorbe umblă multe.

— Nu le auzi, Stanco. O doamnă nu trebuie să le-audă; nu-s pe potriva ei.

— Sunt pe potriva unei inimi de femeie.

— Să uiți că ești femeie. Ești mamă și doamna țării, a acestei țări căreia i-am pus gând mare și bun.

— Și eu ce fac în gândul ăsta mare?

— Aștepți. Cum aștept și eu de ani de zile, cum aștept noapte de noapte și zi de zi; cum știu eu ce am de făcut când sunt la sfat, când sunt cu voi, când merg călare, când sunt în cumpeni?

— Ce alinare mai poți avea atunci?

— Uneori, rareori; niciodată deplină; niciodată întreagă.

— Nu te pricep, Mihai. Mi-e teamă.

— Am înțeles și asta. Nu crezi că o soață de domn ar trebui să-și priceapă bărbatul și fără vorbe?

— Să nu fie altcineva în locul ei care să-l priceapă cu vorbe!

— Stanca, mergi sănătoasă. Trimite-mi copiii.

Și Mihai o sărută cu un zvâcnet de nemulțumire în fundul sufletului.

Doamna Stanca trimise pe Florica și Nicolaie. Aceștia veneau împodobiți de drum, ca doi coconi domnești ce se aflau, pe de o parte neliniștiți de ceva ce nu știau prea bine ce poate fi, pe de alta dornici și curioși de drumul lung ce li se deschidea.

Și așa, după ce-și luară rămas bun și de la doamna Tudora, care-i strânse lung la piept, rădvanele însoțite de călărași părăsiră curtea domnească, pierzându-se în norii de praf ai ulițelor.

Apoi, fiul cu mama rămaseră singuri unul în fața celuilalt. Doamna Tudora își măsura fiul; îi vedea trupul bine legat, prins în cămașa de zale, fața arsă de soarele verii, portul semeț al capului și o undă de drag și de duioșie îi năvăli în inimă. Era bucuroasă peste măsură că ea a fost aceea care i-a dat viață; dar cuvintele rostite fură cu totul altele.

— Ești prea aspru cu doamna Stanca.

— Aș vrea să mă înțeleagă, mamă.

— Nu cere prea mult unei femei care te iubește.

— Și domnia-ta mă iubește, și totuși nu am nevoie să risipesc atâtea vorbe.

— Eu ți-s mamă, iar ei îi ești bărbat de-al doilea și singurul care i-a luminat și înălțat viața. Răposatul boier Dumitru a fost molatic și bătrân.

— Știu, și am căutat s-o fac să uite tot ce a fost trist în viața ei!

— Tristețile adânci îmbolnăvesc sufletul pentru totdeauna, Mihai. Nu uita asta.

— Sufletul domniei-tale, mamă, nu e bolnav – și ar fi avut destule pricini.

— Nu, Mihai, fiindcă te am pe tine, nu mi-e bolnav sufletul. Dar e obosit, ostenit fără margini.

— Din pricina asta nu ai vrut să pleci la drum?

— Niciodată, fiul meu, mama ta nu a trecut hotarele – nici la bine, nici la rău. Acum a venit clipa să-ți spun ceea ce am hotărât pentru liniștea sufletului meu.

— Inima mea seamănă cu a ta, mama. De ce-i ceri liniște?

— Tocmai din pricina asta, fiule. Trebuie să merg la locurile împăcării.

— A fost vorba să te adăpostești la Cozia.

— Da, fiule. Poimâine voi pleca la Cozia. Dar nu numai pentru vremea luptelor. Și nu numai din pricina turcilor.

— Ce hotărâre ai luat?

Ochii lui Mihai erau triști.

— Vezi, fiule, îmi port văduvia de ani și ani; îmi port amărăciunea bărbatului otrăvit de ticăloșii de boieri și mi-e urât ca moartea când văd la curtea ta pe logofăt Dumitru, cel cu zâmbetul lui strâmb, pe vel-vistierul Dan, ce-și freacă mereu palmele una de alta, parcă pentru a le curăța de pete ce nu se iau, pe vornicul Mitrea, cel ce privește lumea cu un ochi închis. L-au vândut pe frate-tu, l-au vândut pe Mihnea și-s făloși că apa trece, iar pietrele rămân. Făloși că din tată-n fiu sunt în divan domnesc; făloși că pot oricând trimite galbeni grei vizirilor și potrivi tocmelile țării pe placul lor. La Alba ce-au făcut? Ți-au scăzut slava și puterea. În țară ce fac? Iscodesc și uită de lege și de țară. Cu asemenea cârji pe care trebuie să te sprijini, fiule, nu e de mirare că toiagul se sfarmă, și omul se prăbușă. Altă boierime am apucat la tinerețile mele și alta văd acuma. Cine crezi că-i suflă Stancăi ce nu trebuie pe la urechi, ca să te învrăjbească cu boierii Buzești, care-ți sunt cinstiți și drepți? Tot unul dintre nelegiuiții ăștia.

— Bănuiam, mamă!

— Știi ce le-a răspuns la niște vorbe în doi peri, Stanca?

— Spune-mi, rogu-te.

— „Domnia-ta – a grăit ea –, ai dreptul să-ți pui trei întrebări: Ridică domnul țara? Cinstește legea? Întărește hotarele? Și când ai răspuns da la aceste trei întrebări, a patra nu mai are ce căta, că nu-i viața domniei-tale și nu te privește.”

— A spus Stanca așa? Și mie de ce nu mi-a pomenit nimic?

— Din mândrie, Mihai. Și de asta mi-e dragă nora asta a mea. E deșteaptă și înțeleaptă.

— Atunci, să nu împungă cu vorba.

— Nu-i păcat mare. Iart-o! Dar să ne întoarcem la vorba dinainte. Și așa, Mihai, am hotărât să fie cineva care să se roage cu dragoste pentru tine, cineva care să-și pună zilele zălog la Dumnezeu, ca să te apere de rele și primejdii, că așa precum îți cunosc eu firea, ai să alergi spre ele fără să te cheme și ai să-ți îngreunezi viața pe zi ce trece.

— Vrei cu tot dinadinsul să te călugărești? Îți lipsește oare ceva stând lângă mine? Călugăria e lucru fără întoarcere; e ca și moartea. Ai să poți suferi pustiul și nesfârșitele rugi, și lipsurile și posturile cele fără de capăt? Te poți ruga și aici. Gândește-te bine, mamă.

— M-am gândit. Te sperii mai repede tu de călugărie decât mă sperii eu de bătăliile tale.

— Bătăliile mele sunt viață; cer prin ele dreptul la viață. M-ai vedea pe mine călugăr, cu sfeșnicul în brațe?

— Mai repede aș vedea cămile trecând prin urechile acului. Și bătăliile tale nu-s viață. Ele-s moarte, fiule, și aduc altă moarte. Pentru asta mă rog eu.

— Nu-ți place lucrul pe care l-am început, eu, mamă.

— Urma va alege, fiule! Dar până acolo, sufletul meu îmi spune că mai e cale lungă și grea.

— Îmi citești în minte, se vede.

— Ești feciorul meu. Așa ai fost de mic; niciodată n-ai făcut nimic fără rost; niciodată nu mi-ai spus ce ai de gând să faci. Numai cât te vedeam plecând și venind. Așa că ți-am învățat firea.

— Are să-mi fie greu fără tine, mamă.

— Și mie are să-mi fie greu fără tine; numai că eu tot trebuie să plec odată pe drum fără întoarcere și-i mai bine să-l fac de-acuma, ca să nu-ți fie mai greu mai târziu.

— Am să veghez atunci să nu-ți lipsească nimic. Dar vorbele pe care le-ai rostit, mai bine nu le spuneai. Cine știe care va pleca întâi pe drumul veșniciei?!

— Ferește-te de ceasul rău, fiule, și nu rosti tu asemenea vorbe. Vei veni și tu când mă voi călugări la Cozia, iar de trăit voi trăi la Ostrov, la mănăstirea de călugărițe.

— Oltenia e departe. Sunt alte mănăstiri de femei, mai aproape de București. De ce să te duci tocmai acolo?

— Mi-e dragă Oltenia, fiule. Și Oltul mi-e drag. Când vuiește Oltul nu ești singur. Și ție ți-a fost aproape de suflet partea aceea de țară.

— Și acuma îmi este.

— Vezi? Rămâne atunci să-mi dai învoirea ta domnească; cu episcopul Luca al Buzăului am vorbit din vreme. M-am sfătuit și a fost de părere că am chibzuit bine.

— Fie voia ta, mamă. Dar să știi că-mi calc pe suflet când te las să pleci.

Pe sălile palatului domnesc, Iorgovan veni să-și facă slujba de noapte. Slujitorul bătrân care-l cunoștea îl întâmpină:

— Încotro, călăule?

— Asta mi-i porecla, nu-i numele meu. De mult trebuie să-mi spui altfel, slujitorule.

— Cum?

— Sfântule!

— De ce?

— Fiindcă m-am înscris în oastea Domnului, și acum dau țării ceea ce altădată îi luam.

— Adică?

— Ești greu de cap, da eu îs om bun. Altădată luam viețile, și acuma mi-o dau pe a mea. Am plecat.

— Nu spui seară bună, omule?

— Ba îți spun acum, când m-ai strigat pe numele meu adevărat. Bună să-ți fie inima ca și noaptea ce va urma.

Apoi, liniștea cuprinse curtea domnească.

Și zilele zburau una după alta care mai bună, care mai rea, așa cum le era datul. Bucureștiul trăia începutul acela cald de vară, când soarele își plimba razele peste oameni, schimbând pământul ulițelor în praf și sorbind apa Dâmboviței.

Iorgovan își căuta în vremea asta de străjile și de trebile lui, când i se păru într-o seară că zărește un chip bălai și cunoscut al unei vădane ce-l dăruise cu hrană și veșminte pe când fusese slobozit din ocnă. Trecea pe ulița din spatele palatului domnesc și pășea grăbită, cu capetele maramei de borangic fluturându-i pe spate.

— Bună seara, Tudora din Târșor.

Sprâncenele subțiri se încruntară, dar gura spuse vorbele liniștit:

— Seară bună, oșteanule. Da de unde mă cunoști?

— M-ai miluit odată.

— Am miluit multă lume.

— Mie mi-ai miluit trupul înfometat și înfrigurat, iar stăpânului meu – inima și mintea înfierbântată.

Ochii alunii se luminară, și munteanca prinse rădăcini locului.

— Călăule! Domnia-ta ești!

— Fă un pas înainte și spune-mi, credinciosule.

— Iartă-mi vorba proastă, am vrut să spun, oșteanule.

— Așa mai merge! Unde te duci?

— La slujba de vecernie.

Glasul era subțiratic și moale.

— Grăbește-te; bagă de seamă că o singură dată în viață e adevărata slujbă de vecernie.

— Am să caut să te înțeleg, deși vorbești în pilde ca popii. Ești strajă la curtea domnească?

— Strajă.

— Vezi să nu fii piază-rea.

— Ba ursitoare bună; apăr ceea ce mulți dintre cei puternici vrăjmășesc.

— Merg să mă rog la sfânta Varvara să-i fie numai bine.

— Binele e frate bun cu răul.

— Mușcă-ți limba!

— Mușcă-ți nasul, că dacă prietenii celui pentru care te rogi te-ar vedea, nu i-ar mai fi prieteni, iar neprietenii i-ar căuta prietenia.

Tudora râse cu fața și cu sufletul, iar Iorgovan își scoase cușma și se scărpină în cap, cum făcea ori de câte ori ceva îl punea pe gânduri, și privi îndelung pe urma pașilor sprinteni, al căror zgomot era înăbușit de opincile subțiri și de praful gros al uliței, dincolo de care era intrarea mică a curții domnești.

30

— Citește, grămătice, să văd de ai scris bine sau nu.

Chipul și vocea lui Mihai se îmbinau ca noaptea cu ziua; vocea era a gândurilor blânde, chipul însă păstra urmele nopților nedormite, în frământări și planuri. Nasul vulturesc părea că adulmecă zările iar barba neagră și stufoasă – că-i înăbușă multe vorbe nespuse. Mâna stângă își frământa degetele a nerăbdare; așa luase Mihai obiceiul, de parcă n-ar mai fi putut să aștepte nimic, parcă vremea i-ar fi fugit mai repede decât pentru alți oameni.

— Scutirile de oaste, măria-ta?

— Nu, Misaile! Hrisovul cu Buzeștii.

— Cel prin care „dăruiesc mănăstirii Cepturoaia satul Răbegești?”.

— Îmbătrânești, Misaile; dar fiindcă veni vorba: s-a trimis olăcar la mănăstirea Coșuna cu hrisovul prin care-i dăruiesc viile de lângă Smărăndești și prisaca de lângă Craiova?

— S-a trimis, doamne. Acuma știu ce vrea măria-ta, hrisovul din 27 iunie?

— Așa, Misaile; 27 iunie 1595.

Misail își netezi pletele de o parte și de alta a capului și, ștergându-și ochii rotunzi cu gene deschise, începu a citi: „Cu mila lui Dumnezeu, eu Mihai, voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui și preabunului Pătrașcu-voievod.

Dat-am domnia-mea această poruncă a domniei-mele sfintei mănăstiri ce se cheamă de la Cepturoaia, care iaste hramul al sfântului părintelui nostru arhiepiscop al Mierii Lichii, Necolaie făcătorul de minuni, ca să fie satul Răbegii din hotar până-n hotar. Pentru că acest sat ce s-au scris mai sus iaste cumpărat de cinstiți dregătorii domniei-mele, de jupan Radul, marele-clucer, și de jupan Preda, mare-postelnic, și de jupan Stroe, mare-stolnic, cu douăzeci și patru de mii optzeci de aspri gata. După aceia au venit dregătorii domniei-mele de au dat și au miluit și au întărit în acest sat ce s-au scris mai sus la sfânta mănăstire, ca să aibă ei și părinții lor pomană în viața vecinită, iar sfintei mănăstiri ce s-au zis mai sus să fie saltul Răbegeni, moșie ohabnică în veci, să fie sfintei mănăstiri de întărire, și celor ce vor fi la sfânta mănăstire de hrană…”

— Ajunge. E bine să-și împace omul sufletul când pleacă să întâmpine atâtea năvale. Mai ai acolo un hrisov. E tot cu Buzeștii.

— Cel de azi, măria-ta?

— Să-l mai aud.

— Cinci iulie…

— O mie cinci sute nouăzeci și cinci. Mai departe, Misaile.

— „Io, Mihail, voievod și domn a toată țara…”

— Treci, Misaile, treci.

— „Dă domnia-mea această poruncă a domniei-mele cinstitului dregător, jupan Radul, mare-clucer și cu fiii lui, câți Dumnezeu îi va da, ca să-i fie ocină în bunătatea lui, Brațul și Curățeștii lui Voicilă, însă de peste tot hotarul cu viile și câmpul și din pădure și de pretutindeni pentru că din acest mai sus zis sat toți sătenii au sărăcit și au căzut în mare greutate și mare nevoie pentru dajdii și pentru biruri și pentru multe greutăți și toți sătenii și-au făcut ocinile vânzătoare și au venit ei singuri de bunăvoie la cinstitul dregător al domniei-mele jupan Radul, mare-clucer, de s-au închinat și și-au vândut toți toate ocinile, însă tot satul să fie vecini mai sus zisului dregător al domniei-mele jupan Radul, mare-clucer, căci el a cumpărat acest sat și toată ocina de la toți oamenii, tot cu aspri gata.”

— Bine. Treci la vânzare.

— „Și au vândut acești mai sus zișii oameni toate acele ocini de a lor de bunăvoie și cu știrea tuturor megieșilor de primprejur și înaintea domniei-mele.”

— E bun, Misaile! Așa cum cere legea pământului. Mâine o să-și ia Radul clucerul Buzescu hrisovul. Și să fie înaintat mănăstirii Cepturoaia hrisovul ei. Doamna Tudora și l-a luat pe al său? Că uneori…

— Nu, măria-ta. Hrisovul e aici, cu daniile măriei-tale prin care-i dăruiești satele Studina Mesteacănului, Studina Barbului, Crusovul, Frăsinetul de Câmpie, Studenița Hameiului.

— Nu-i plac mamei mele stăpânirile și pământurile.

Glasul lui Mihai sună trist.

— Nu, măria-ta. Mai degrabă îi plac mănăstirile și cele cerești.

— Se pot împăca toate, Misaile.

— Da, măria-ta. Cine poate ști gândul cel adevărat al doamnei Tudora? – și Misail gândi pentru el că fiul îi seamănă leit. Adăugă numai în șoaptă: A luat doamna Stanca hrisovul de întărire asupra celor douăzecișitrei de sate din Romanați pe care le-ați cumpărat cu aspri gata măria-voastră, pe când erați mare-ban al Craiovei. Măria-voastră a uitat de hrisov.

Mihai zâmbi. Misail îi era drag pentru ascuțimea minții lui.

— Ajunge, Misaile. Du-te de te culcă. Cântă cocoșii de miezul nopții. Du-te, Misaile.

31

Înainta rădvanul cu doamna Tudora pe drumul ce ducea la Olt. Caii trăgeau din greu în hârtoape, și norul gros de praf rămânea ca o perdea în urma lor. Făcea popas din când în când, să se hodinească călători și cai. Apoi porniră în trap măsurat, până ce intrară pe colinele Râmnicului-Vâlcea, târg întemeiat, cu așezări gospodărești și livezi mari de pomi.

Poposiră la boierul Râmniceanu, unde fiind și el plecat cu cetele lui spre târgul Bucureștiului, o întâmpină numai jupâneasa Smaranda cu Simina, cea mai mică dintre fetele sale, nerostuită încă.

Aici a făcut doamna Tudora cel mai lung popas, după cel de Pitești. Noaptea a hodinit în cula din piatră cu ceardacul sprijinit pe stâlpi meșteșugit ciopliți. În odaia care mirosea a busuioc și a prune văratice, pe așternutul proaspăt, doamna Tudora respirând aerul puternic al nopții, s-ar fi simțit pentru prima oară cu inima mai împăcată dacă n-ar fi frământat-o gândurile pentru tot ce lăsase în urmă.

Era în luna lui august, și zvonurile că turcii ar trece Dunărea cu puhoi de oștire ajunsese până aici. Din părțile dinspre Giurgiu și până la Râmnicul-Vâlcea era cale lungă; dar o oștire biruitoare care se revarsă ca lăcustele peste țară o putea scurta.

E drept, veniseră oștile lui Albert Király, căpitan destoinic, îmbrăcat în fier din cap până-n picioare; înnegriseră transilvănenii zarea cu arcurile lor ciudate, atârnând ca niște aripi pe spinare, cu frunțile ascunse sub pălăriile de fier. Auzise scârțâitul scuturilor uscate, din piele de bivol, și pasul cadențat și greu al oștilor de ajutor îi suna și acuma în minte. Dar liniștea nu-i venea.

Se sculă din pat doamna Tudora și îngenunche sub icoana Maicii Domnului, luminată de sâmburele candelei. Glasul ei răsuna șoptit în miezul acela de noapte:

— Maică a îndurărilor, tu știi, atâta mi-a mai rămas: Mihai. Am văzut războaie, îngenuncheri și mișelii. Din viața mea a mai rămas puțin. Ți-o dau, Doamne; mă despart de lume fără o urmă de părere de rău. Păreri sunt toate în lumea asta, numai tu ești veșnic și mare. Tu dai omului să bea cupa amărăciunilor sau a necazurilor. Dacă mie mi-ai făcut parte de prima, lasă milostenia ta să cadă asupra lui Mihai, apărându-l. Apără-l de oamenii răi și

mărunți care uită de la o zi la alta tot ce faci pentru ei. Apără-l de sabia păgânilor și de otrava mișeilor. Apără-l de vicleni, și chezaș îți dau viața mea. Nu e tânără, nu e fără de păcate, că tot ce-i om greșește, dar ți-o dăruiesc cu gând curat. Tu, care ai pierdut un fiu, maică a luminilor, lasă-l țării ăștia bântuită de furtuni pe Mihai.

Și a doua văduvă a lui Pătrașcu-vodă zis cel Bun, cu pletele colilii desfăcute ca o mantie călugărească peste chipul ei obosit, plânse cu lacrimi fierbinți până-n noapte târziu, ca în prada unei cumplite presimțiri. Jupâneasa Smaranda, care o auzea din odaia de alături, înlemnise în pat și nici nu mai îndrăznea să sufle, că era o femeie temătoare și mult prea puțin scoasă din cămările ei. Îi era groază, că-i plecase bărbatul cu trei feciori la acel război cumplit, așa încât se rugă și ea în adâncul inimii pentru ei, și pentru voievodul țării.

Spre dimineață, doamna se scula devreme și porni spre drumul Coziei cu fața liniștită, înfășurată toată în veșmintele cenușii, numai cu ochii obosiți și umerii mai aduși. Când intră jupâneasa Smaranda în odaia de cinste în care o găzduise pe doamna Tudora, candela mai pâlpâia cu o licărire slabă de lumină, părând gata să se stingă. Cu pas liniștit se duse să ridice fitilul, și fie că mâna îi tremura, fie că era cu gândurile în altă parte, candela căzu jos și se sparse în bucăți. Rămase împietrită de spaimă; era semn rău. Se mai liniști când văzu cuiul slăbit în care era agățată, căzut și el.

Soarele se ridicase sus când rădvanul intră pe calea munților. De o parte și de alta a drumului se sumețeau, în păduri de nepătruns, înălțimile verzi, dinspre care venea o adiere înviorătoare.

Drumul era sălbatic, ducând pe la picioarele stâncilor golașe uneori, alteori șerpuia pe la piciorul Munților Coziei, pe care nucii își resfirau în voie lărgimea frunzișului lor.

Plutea în aer un miros amărui de frunze, miros amestecat cu cel al apelor Oltului, ce curgea lin, sau se învârtejea în bulboane, acolo unde avea de ocolit vreo stâncă ce-i stăvilea cursul. Pe la cotituri, sub umbra stejarilor împovărați de sarcinile de vâsc, cuiburi verzi ce creșteau până și în vârfuri, Oltul părea negru și vijelios, mai la vale se lățea în albiile noi la luminișuri, și acolo, mângâia bolovanii răspândiți de-a latul, de parcă fuseseră semănați de mână de uriaș.

Curând, priveliștea se schimbă, drumul intrând într-un fund de căldare. În zare, pe culmile ascuțite ale munților, zăpada sclipea în soare. Aici se înmulțiră stejarii ce-și purtau cuiburile de vâsc.

Totul era din ce în ce mai pustiu, când apărură de-a lungul muntelui, coborând, cete de bărbați înarmați cu topoare, cu arcuri, cu ghioage. Mergeau în pas măsurat, cântând. Călărașii ce însoțeau rădvanul doamnei Tudora nu se așteptau la asemenea întâlnire și erau gata să pună mâna pe sinețe. Mai-marele lor spuse numai:

— Nu-s semne rele; aici e mulțime mare, nu-s lotri.

Și oamenii curgeau din jos de munte până se adună popor mult, iar unii se apropiară de drum, însă cu sfială și cu fereală, ca cei de omenie.

Atunci, Căliman, mai-marele călărașilor domnești, opri rădvanul și-i întrebă ce-i cu ei și unde merg.

— Plecăm la măria-sa.

— La măria-sa? Măria-sa bate războaie acuma.

— Păi de asta am pornit și noi la drum. Să batem războaie, că am aflat că ar avea măria-sa nevoie de oameni.

— De oșteni e nevoie întotdeauna și o să se bucure domnitorul, numai nu știu dacă o mai fi măria-sa în București.

— Ținem noi drumul drept până-l găsim. Traistele ni-s pline cu hrană, și picioarele – bune de drum.

— Da de unde veniți, măi oameni buni? întrebă doamna Tudora.

Aici, oamenii se mai codiră, dar alții spuseră că-s noi așezați pe pământurile unor boieri olteni și că le-au rămas acolo muierile și pruncii, dar că lor le e drag de măria-sa, că-i bun și drept, iar locul lor e unde-i nevoie de ei.

Înțelese doamna Tudora despre ce este vorba și-i plăcu răspunsul oamenilor, așa că le dădu o pungă cu bani, să aibă de trebuință până vor ajunge oștirile lui Mihai. Îi întrebă apoi câți sunt toți, și ei au răspuns că ar fi trei sute de bărbați tineri; bătrânii au rămas cu muierile, că acuma e de lucru și trebuie mână de rumân să le-ajute.

Apoi au chiuit și au pornit la vale pe sub poala muntelui, cântând:

Oltule, vericule,
Rupe-ți toate podurile,
Să nu treacă vrun dușman
Vrun picior de hoțoman.
Că se strâng vrăjmașii roată,
De bântuie țara toată.
Nalțe Oltul valurile,

Să-nghită ceamburile;
Fă-te-adânc și-nvolburat,
Să-i îneci pe toți deodat',
Fi-le-ar neamul blestemat!

Țiuiau tăriile de cântul lor, și privirea doamnei se lumină.

— Pălmași au fost, Călimane!

— Pălmași, măria-ta, răspunse acesta, care călărea tot în preajma măriei-sale.

Și iarăși merseră pe locuri pustii, unde se auzea numai vuietul Oltului, iar în jur, munții se făceau roată. Într-o vreme li s-a arătat și pătratul alb al mănăstirii, cu turlele sclipind în soarele după-amiezii. Din poala de stânga a pădurii se desprindea zidirea micuță plină de gingășie a boltniței, bisericuță înălțată pe o pajiște și străjuită de crucile vechi ale cimitirului călugărilor. În jur tăcerea și vântul. Parc-ar fi coborât pe alt tărâm, unde oamenii calcă cu sfială, și rânduielile lumești își pierd rostul. Aici, numai munții și apele își spun cuvântul, și peste tot și toate liniștea. Liniștită era mănăstirea cu chiliile ei albe; liniștită curgea apa din fântâna lui Neagoe Basarab.

Ușor s-au deschis porțile să primească pe înalta doamnă și călărașii. Tăcut și smerit, a venit starețul s-o îmbie să intre și să ierte sărăcia și pustia vieții călugărești unde-și cere adăpost, dar domnia-sa nimica nu va avea lipsă, că mănăstirea, prin voia lui Dumnezeu și a domnitorilor, are ce-i trebuie și nu e nevoie decât a spune ce dorește, și îndată i se va da.

Doamna Tudora a mulțumit frumos și a mers întâi să se închine nu în sfânta biserică, ci în paraclisul înălțat de domnitorul Mihnea, care paraclis e cu totul și cu totul zugrăvit cu sfinți și pe înăuntru, și pe în afară, zidit fiind chiar înăuntrul chiliilor din spatele bisericii.

Acolo au lăsat-o călărașii, care au hodinit, au ospătat, și a doua zi în zori au făcut cale-ntoarsă, fără s-o mai vadă pe aceea care peste puțină vreme avea să fie maica Teofana.

32

O noapte ca toate nopțile, numai ca somnul nu se prindea de Mihai. Pânza cortului aduna doar un cerc de întuneric în jurul lui, dar zgomotele surde ale pădurii unde-și avea tabăra pătrundeau până la el, împreună cu foșnetul frunzișurilor dinspre partea cailor roșiorilor. Undeva, țipa stins un huhurez, și un fâlfâit de aripi se stârnise în depărtări. Pași furișați se

depărtau, ori un murmur surd se ridica – poate de la bivuacurile oștenilor, poate de la pârâul care curgea în apropiere. Și o mireasmă puternică de pădure, de iarbă, de frunze verzi, de frunze veștede, ori mai cu seamă de flori de castan sălbatic pătrundea prin toate încheieturile cortului, în afara căruia amușinau doi pui de cerb.

Mihai se ridică de pe culcușu-i tare. Bău o înghițitură lungă din ulciorul smălțuit așezat pe masa din scânduri de frasin, peste care era aruncată o velniță învrâstată oltenește. Se așeză pe scaunul de lângă masă să-și limpezească gândurile. Huhurezul țipă iar, prelung, în apropiere de astă dată. Mihai se sculă, dădu la o parte perdeaua de la intrare și rămase în picioare în fața cortului. Santinelele erau în post, tabăra dormea liniștită, un nor ușor acoperise fața cerului, ei ședeau aici de o lună, spre a împiedica pe turci să-și facă podul ca să treacă Dunărea, și iată că turcii îi păcăliseră și trecuseră fluviul la două zile depărtare de Giurgiu. Turcii! Își aminti fără să vrea de Constantinopol, unde călătorise de câteva ori, și pe care-l cunoștea destul de bine.

Revedea mai cu seamă clădirea cu zeci de coloane și numeroase frontispicii pe care-o înălțase, în portul către Pera, Sinan-pașa, care pe vremuri îl sprijinise. Apoi, același Sinan, după ce a luat el domnia, i-a cerut impozitul în cai, după datina numită barghir. Acesta primise la atacul cetății Vezprém trei sute de cai de la el pentru trasul tunurilor, și mai apoi încă patru sute, însoțiți de daruri și de bani. Numai că pașa s-a supărat rău de întârziere și respinse darurile; ba era să-i omoare și trimișii dacă nu-i scăpa Mehmed-pașa, fiul lui. Asta se petrecuse în șesul Ianik, și tocmai la Belgrad se dăduse drumul solilor săi, cu porunca să meargă la voievod, să ducă vestea că Sinan-pașa va veni drept pedeapsă, asupra țării lui cu oaste.

Purtarea dușmănoasă a vizirului îi va urmări, ca o umbră, toată domnia. Poate că tot el i-a îndemnat pe ienicerii care aveau să ia bani din țara muntenească, să meargă asupra curții domnești să-și ceară fără niciun respect și cuviință drepturile; așa că ienicerii, prinzând curaj, s-au apucat să bombardeze casele domnești cu pietre, să bată pe slujitori, să batjocorească boierii.

Nu trimisese Mihai, atunci, la fiecare căpetenie de județ ca să adune datoriile? Nu venise cadiul de la Giurgiu ca să le împartă acest bănet ienicerilor, când tot ce era mai puțin de zece poveri de bani nu se lua în seamă? Tot pașa stârnise pe hanul tătarilor, ca să-i prindă și să-i omoare, pe el și pe Răzvan al Moldovei. De aceea, el, Mihai, a distrus schele, orașe și

cetăți pe malul Dunării și al Mării Negre. De aceea l-a atacat pe Hafiz-Ahmed, serdar de Bosnia, în ținutul lui și l-a batjocorit, îmbrăcând o femeie stricată în hainele serdarului după ce acesta a fost prins și arătând-o armatei în chip de serdar. Căci ce deosebire putea fi între un demnitar fricos și o femeie de nimic? Și ce palmă mai mare pentru turc?! Din ura lui Sinan, Răzvan a fost prins, și drept pedeapsă a fost agățat de viu într-un cârlig, ca boul în prăvălia casapului. Mai apoi, Sinan fusese înlocuit cu Ferhad, dar plătise bani mulți, și pașa Ferhad închis la Iedi-Kulé fusese ucis, iar înainte de luna iunie a Ramazanului, Sinan era a patra oară mare-vizir, și ceaușneghirul Pervana când luase tributul lui Mihai, măsurat în șase poveri de aspri, avusese nerușinarea să-i spună lui, domnitorului țării:

— Te-ai născut în țara lor, ești tributar lor; din moși, strămoși ești raia, neam de raia. Ce-ai făcut ca să ajungi bei?

— Bei?

Mihai strânse dinții cu tărie și păli și acum, ca atunci sub greutatea insultei. Bău din nou înghițituri lungi din ulcior, căci ceva parcă-l frigea în coșul pieptului și-l ardea până-n măruntaie.

— Din moși, strămoși raia, neam de raia! Da, era fiul lui Pătrașcu și al Tudorei; da, se născuse la Drăgoiești în Olt, și viața-i fusese simplă și grea. Ca să-i scape capul, juraseră pentru el doisprezece boieri că nu e fiul voievodului Pătrașcu. Ca să-și scape capul, fugise la Constantinopole în vremea lui Alexandru. Își făcuse singur drumul în viață cu greu, cu opinteli; o luase de soție pe Stanca cu trei ani mai mare ca el și văduvă, dar o iubise pe atunci. Își aduce și acum aminte întâlnirea cu Petre Cercel, fratele lui. Mama lui îl pusese să jure că nu-și va destăinui originea. Îl văzuse pe Dimitrie-Petru, strălucitor, cum numai la Constantinopole la patriarhie, de hramul tuturor sfinților, puteai întâlni, sau la Akserai, unde erau palatele ienicerilor. Purta în ureche un mărgăritar, care se putea asemui cu acel Kasikoi Tasci, Diamantul Lingurarului, pe care-l avea sultanul la turban. Și călărea de parcă ar fi crescut cu calul. Dar alaiul care-l însoțea părea făcut mai mult din femei îmbrăcate bărbătește decât din bărbați adevărați, ori din niște flăcăiandri ce vorbeau graiuri străine și râdeau ușor. Avusese atunci vreo douăzecișitrei de ani; ochii lui întunecați, masa grea a părului, belșugul bărbii îl făcuseră să răsară o clipă în ochii domnului, pentru a se pierde în mulțime înainte de a-i fi vorbit. Nu vrusese să-i ceară nimic, nici să-i fie înfățișat. Vrusese numai să-l vadă pe acest frate, dar simțise de cum îl zărise că ei doi nu se vor putea înțelege. El crescuse aici, în țară, cu bucuriile și

păcatele ei, cu oamenii simpli, din care nici prieteni mulți nu și-a făcut, nici ajutor de la ei n-a avut, dar așa cum era, îi înțelegea și era de-al lor, pe când strălucitul lui frate era însoțit de legendele vieții lui rătăcitoare, ca de o hlamidă. Asta fusese la o vânătoare… Fii de rasă amândoi. Căutase fratele lui ajutor la creștini și murise. Și el tot la creștini caută ajutor, dar nu pentru el; pentru țară, pentru ca raiaua să nu mai fie raia.

Mihai simțea cum somnu-i fuge tot mai tare. „Raiaua să nu mai fie raia" – repetă el. Ce-a făcut pentru a fi bei? îl întrebase turcul obraznic. În niciun fel nu a urmat pilda lui Mihnea, fiul lui Alexandru Oaie-Seacă. El se născuse aici, crescuse aici; bine-rău, în altă țară, în altă lege, în altă lume nu i-ar fi fost nici sufletul, nici mintea împăcată. Pentru oamenii acestui loc avea ceva de făcut; pentru oamenii aceștia în care credea, cu care își făcea viața totuna, chiar dacă povara i-ar zdrobi vreodată umerii. Chiar dacă gândurile și planurile îi erau așa de adânc ascunse în suflet, încât unul cu altul nu aveau să se întâlnească încă la lumina zilei.

Țara lui? Oamenii lui? Oare nu sunt Buzeștii prietenii lui? Așa diferiți cât sunt ei ca fire, ramură de-a Basarabilor, cu Preda cel tăcut, fără prea multă știință de carte, dar cu sabia mereu încinsă la coapse și gata oricând a-l urma. Cu Radu, clucerul, ce a trăit vreme lungă în pribegie la curtea Báthoreștilor, cel care a trecut munții pe la Turnu Roșu împreună cu neamul lui, banul Udrea Băleanu și șase mii de olteni, spre a-l aduce pe Mihai ca domnitor, aflat pe atunci în Ardeal? Nu-i cel mai bun sol? Cei mai bun prieten… Apoi Stroe, care parcă s-a născut cu sabia în mână și care-și iubește nevasta, pe Sima, ca la tinerețe… Amândoi acești frați i-au scăpat viața în lupta cu tătarii! Și banul Mihalcea, ce are capul plin de vise mărețe și ambiții, că te miri cum a stat liniștit până acuma.

Radu Calomfirescu și alții, care dorm liniștiți în noaptea asta. „Nu. Nu sunt singur."

Cu gândul la ei, Mihai se întinse din nou pe culcușul tare și simți cum îl prinde somnul.

33

În ziua în care sa plece cu cetele Danul, fata lui cea slabă de minte s-a aruncat în fântâna adâncă din spatele casei. A lăsat poruncă oamenilor să sleiască fântâna, să-i scoată trupul și s-o îngroape. A plecat unde-l chema vodă, dar cu sufletul mai acrit și mai scârbit ca oricând. De când îi murise

jupâneasa Safta – și erau treizeci de ani de atunci – ura această casă și avea s-o urască până-n ceasul morții.

Gonea pe calul lui sirep și parcă-l strângea cămașa de zale și-l supărau genuncherele de fier. Coborî astfel drumul până-n susul Dâmboviței, în partea aceea singuratică a Bucureștiului, și se tot întreba în sinea lui de unde vine valul de amărăciune care-i îneca sufletul ca o apă neagră și care nu era nici mânie, nici ură, nici lăcomia după putere, care-l zădărise așa de amarnic de-o vreme. Se gândi la ultima lui odraslă cu ochii ei rătăciți, atât de firavă că-i vedeai sângele cum curge pe sub piele, rămasă copil mare, ce se îmbujora la fiecare cuvânt rostit mai tare și se înfuria din te-miri-ce, pierzând toată cuviința.

Își amintea de capul învăluit în părul de un galben-roșiatic, ce-i zbura pe frunte la cea mai mică mișcare. De când venise pe lume îi făcuse numai durere și necazuri, căci mersese vorba despre ea că fusese gata să strice soarta celorlalți copii ai lui, pe care cu mare greutate putuse să-i căpătuiască, după mândria și dregătoria lui. Venise pe lume fata asta când nu o dorise, când își luase jupânească de a doua, și pe aceasta nici n-o iubise, nici n-o urâse, o luase că-i trebuise, și atâta tot. Dar după ce au trecut cinci ani, numai ce fugise la o mănăstire, lăsând grijile casei și ale copilei, și nimeni n-a mai putut-o scoate de acolo, afară de moartea, care a luat-o și pe ea în scurtă vreme. De atunci, altă jupânească nu și-a mai ales; dorise în adâncul inimii moartea acestei fiice, care alerga spre el râzând prostește și pe care numai doica ei o iubea cu-adevărat. A ținut-o ascunsă de ochii oamenilor străini, amestecată la un loc cu robii și slujitorimea ce îngrijeau de această casă, unde în pomii bătrâni noaptea cântau cucuvelele, și luna bătea anevoie în ferestrele grătăluite. Vrusese s-o bage la mănăstirea unde se trăsese maică-sa, dar starețа când a văzut-o a spus că nu-și poate înspăimânta călugărițele și tulbura mersul sfânt al rugăciunilor aducând în liniștea zidurilor Domnului o ființă care trebuie să ispășească păcatele bunilor și străbunilor ei între oameni. Iar biata zănatică nu știa nici unde fusese adusă, nici la ce fusese purtată până acolo, numai ce se învârtea în jurul maicii starețe și făcea huși! huși! ca după ciorile cele mari de care se împiedica iarna prin grădină. Ba mai mult: a intrat în biserică și a suflat în toate lumânările aprinse, stingându-le; a ieșit afară și a strigat că-i ziuă, la ce o mint pe ea că-i noapte, și de ce au aprins lumânările? Iar Danul și-a luat odrasla înapoi în rădvanul închis, lăsând numai plocoane pentru

rugăciuni, poate se va îndura Domnul de ea, și iată că s-a îndurat – și-a făcut singură seama.

Dar nu asta vrusese el, să moară precum câinii și pisicile pribege căzute în fântână. Nu întrebase cum de scăpase până acolo, nici cum putuse da la o parte capacele grele ale fântânii. Își zise că undeva, în toată calea lucrărilor lui, stă câte-o piedică. O fi poate un blestem? se întreba. Apoi îi veniră în minte cele trei fete rumene și voinice pe care le făcuse Voica, se gândi la nepoții vioi și ageri ce-i avea de pe urma lor și-și spuse că a început să îmbătrânească de-i vin asemenea gânduri.

Din fața lui acoperită de mustăți și de barbă nu se vedea decât pătratul cu ochii, nasul și obrajii; totul era ostenit și încordat ca într-o încleștare cu ceva ce-l depășea, dar îl ducea mai departe.

Clădirile începură să se îndesească; se vedeau acoperișuri de paie, amestecate cu cele de olane, curțile largi cu zaplazuri și belșugul de pomi. Trecu de ulițele târgoveților și ale negustorilor, unde obloanele erau trase. Apăsa ceva tulbure asupra orașului în acest miez de vară. Femei cu fețe îngrijorate se arătau o clipă pe la vreo poartă, pentru a fugi apoi, să se ascundă în fundul odăilor. Numai copiii și câinii se mai vedeau în ogrăzi, sau câte-un bătrân moțăind la soare; nici urmă de fată tânără, nici urmă de flăcăi. Ușile ferecate ale bisericilor, pustietatea de la palatul domnesc, unde zăvoarele erau trase, marele număr de mortăciuni care pluteau pe Dâmbovița, totul arăta pregătirea oștilor de plecare.

Danul ajunse când toată această mulțime împestrițată trecea podul Beilicului, de cealaltă parte a Dâmboviței. Veneau întâi roșiorii măriei-sale, călări pe cai iuți, purtând cușmele trase pe ochi, cu sinețe și halebarde în spinare. Un rând de toboșari, trecu apoi oastea Jiului și a Oltului; îi cunoștea după ițarii lor cu râuri negre, cu hăinurile de aba găitănite, înarmați cu săbii și securi. Înapoi se rânduiau oamenii în plată ai măriei-sale, zăngănind din straiele de fier și sunându-și bine pasul. Urmau cetele de sârbi și haiduci macedoneni, la urmă venea țara ridicată care cu ce apucase; topoare, arcuri, bâte ghintuite la cap, furci de fier.

Treceau cu drapelele desfășurate stegari, înalți ca brazii și falnici de-ți luau ochii. Alt șir de toboșari, în urma lor călca voinicește un pâlc de moldoveni cu pasul iute și vorba domoală, cu toporiști ascuțite în două părți, cu săbii scurte și arcuri.

Apărură căpitanii Baba Novac și Calomfirescu în fruntea călărașilor cu sulițe lungi și săbii la oblâncul șeilor. Se ivi căpitanul Cocea, urducăind

tunurile pe drumul desfundat, trase de cai voinici. Zguduind pământul trecură ardelenii căpitanului Király, năduşind sub pălării de fier, încotoşmănaţi, cu totul şi cu totul în fier, parcă ar fi fost ieşiţi din mâna făurarului, şir lung de sulițari şi lăncieri, şi tunurile aduse de peste munţi de oastea transilvăneană.

La urmă – căruţe grele şi bine ferecate, încărcate cu hrană, praf de puşcă şi altele de trebuinţă oastei. Se zguduia pământul sub greutatea lor şi se ridicau norii de praf aşa cum urcau ei spre dealurile unde se înşirau viile cât vedeai cu ochii, sau se arăta privirilor câte-o casă răzleaţă şi vrun cimitir părăsit.

Căpitanul Király călărea în fruntea oastei sale, înconjurat de o gardă personală formată din cătane în haine albastre cu ledunci, înarmaţi cu săbii şi pistoale la centuri. În urma lor alt şir de toboşari transilvăneni, în tunici roşii, ce-şi purtau tobele agăţate de gât şi le răpăiau din când în când.

Departe, se auzea mugetul înfundat al bivolilor, pe care bivolarii îi îndemnau cu ţăpoaie lungi, ca să ia drumul în urma armatelor, ce ajungând în dealul viilor coborau, apoi porneau în pas întins spre drumul ce ducea la Giurgiu, de unde se oblicise ştire că duşmanul făcuse podul de trecere şi că într-o zi, două avea să-şi aducă grosul trupelor ca să dea bătălia cea mare. Spre Măgurele se întâlniră cu oastea domnului.

Mihai, în fruntea oastei, călărea îngândurat între cei doi căpitani Buzeşti. Un om cu privirea ageră şi-ar fi dat seama de viaţa intensă ce se desfăşura îndărătul acestei frunţi înalte şi a buzelor tăcute.

Mihai părea crescut una cu calul şi toate fibrele trupului lui simţeau plinătatea acestui trup molcom. O putere neobişnuită ţâşnea din ochii, din mişcările stăpânite ale acestuia, care cuprindea cu privirea miile de bărbaţi venind în urma lui, cu pasul greu, apăsat, cu privirile luminându-li-se când i-o întâlneau pe a sa. Respiraţia domnului era mai plină. Mâna-i stângă ţinea dârlogii calului, şi avea în ea o mişcare ce ar fi putut să cuprindă şi să stăpânească toate sceptrele lumii.

Călărea uşor spre vale, ca şi cum s-ar fi mişcat înăuntrul unor drumuri paşnice. Uneori îmboldea uşurel cu pintenii calul, şi atunci zbura de-a lungul rândurilor înainte şi-napoi; le cerceta cu privirea ori cu vorba, şi din cuvintele lui se simţea o dragoste pentru toţi la un loc şi fiecare în parte, încât te întrebai dacă nu aici şi acum, în aceste grele clipe de primejdie care treceau peste ţară, Mihai nu se află la largul său, la locul său, în adevărata sa viaţă şi că toate celelalte ce le petrecuse până acuma nu erau decât

întâmplări fără însemnătate pentru el; viață trăită numai ca să-l aducă aici, în vârtejurile pentru care părea a fi născut să le stăpânească.

34

Sfatul urma târziu în noapte. Mihai, Buzeștii, hatmanul, banul Mihalcea, popa Stroie Fărcășanu și alți căpitani. Erau la Măgurele acuma. Glasul lui Mihai suna rar, ca și cum își aduna cuvintele.

— Erau trei padini pe lângă satele Pietrele, Frasinul și Odaia.

— Din sus de Călugăreni, pe la trecerea veche – umplu Radu Buzescu liniștea ce urmă.

— Așa, așa. În locurile padinilor își adăpau turcii caii și-i hrăneau în poiana cea mare. Așa or să facă și acuma. Or nemeri în poiana de la Lacul cu Peri, pe la Câlnișteа.

— Dacă vin pe drumul Olacului – rosti hatmanul – taie padina Șerpătеasca, a Buturugenilor Noi și poiana de la Lacul cu Peri.

— Or năvăli pe valea Tânțăroasă.

Vocea lui Preda Buzescu era aspră.

— S-ar potrivi bine: între Crucea de Piatră și Călugăreni, apele curgătoare au albia moale, mlăștinoasă, și ținutul dintre ele e îmbibat cu ape, presărat cu mocirle. Drumul Olacului se încrucișează cu drumul Dadilovului.

— Sunt șapte drumuri la sud de Câlnișteа, măria-ta, spuse banul Mihalcea.

— Știu, bane. La gura văii Țânțăroasa sunt două dealuri, așa-i?

— Dealul Domnului și Dealul Doamnei; împădurite amândouă.

— Toate drumurile de la Giurgiu trec prin păduri mari – completă Radu Buzescu.

— Bine… După cum știți, am încercat o lună întreagă să-i împiedicăm pe turci să facă podul peste Dunăre. Nu am izbutit decât să-i întârziem. Au făcut podul la o depărtare de două zile în jos de Giurgiu și au trecut Dunărea. Acuma vin înspre București.

— Toate drumurile de la Dunăre trec Argeșul pe la Copăceni – se auzi din nou glasul aspru ai lui Preda.

— Așa. Dacă turcii o iau, după cum am eu credința, prin padinile Șerpăteștilor, ale Buturugenilor Noi – uitați-vă cum merg eu pe hartă – prin Lacul cu Peri, ca să ajungă la poiană și să iasă din desimea pădurilor trebuie

numaidecât să apuce prin valea Țânțăroasa ca să ajungă la lumină. Ce sat e în capul văii?

— Călugărenii, doamne, apoi vin Copăcenii.

— Așa. Neajlovul are fundul nămolos și o perdea de smârcuri în față… La Călugăreni să le aținem calea – și mâna lui înnegrită de soare și cu bătături din pricina armelor, dar cu degete lungi, arătă pe harta întinsă pe o scândură locul posibil al bătăliei. Noi avem două treimi călăreți, o treime pedeștri și câteva sute de unguri și cazaci, apoi cei opt mii de ardeleni ai lui Király.

Ne vom aduna în unghiul ăsta între sate pe dealuri și degetul lui arătă din nou pe harta mototolită. La fața locului, vom sfătui din nou. Acuma, asta-i porunca mea; vorbiți-le oștenilor, îmbărbătați-i și mergeți de vă odihniți. Mâine-n zori pornim mai departe.

35

Oastea mărșălui fără încetare, până când în zare se văzu satul Călugărenilor. Acolo poposi.

Larma creștea peste acel loc. Apoi, mulțimile se rupseră, suindu-se pe cele două dealuri care se înălțau de o parte și de alta a Neajlovului, ce curgea printre ele. Înspre această vale își mânară bivolarii vitele din urmă, apoi toată marea de oameni se liniști, odihnindu-se în noaptea ce avea să cadă.

Aici se așeză tabăra oastei lui Mihai. Mai departe, valea Neajlovului se deschidea în mulțime de mlaștini, pe unde cu greu puteau pătrunde oștile vrăjmașe. De dincolo de râu se auzea huruiala grea, parcă pornită din măruntaiele pământului, pe care o făceau turcii în înaintarea lor necurmată de la Dunăre, ca un puhoi ce-și revărsa apele negre, înghițind zarea. De pe dealuri se vedea mulțimea fără număr a vrăjmașului, și scânteierea coifurilor.

Se auzeau larma și vuietul lor, ca ceva nedeslușit și înfiorător. Străbătea stins din ambele părți nechezatul cailor, ce parcă presimțeau grozăvenia ce avea să fie în a doua zi. Soarele apunea, roșind zarea cu o lumină sângerie, pe fundul căreia steagurile desfășurate păreau că freamătă, pătrunse de o viață tainică. Se auzea uneori ruga hogilor aduși să îmbărbăteze armata. Mirosuri ciudate și iuți umplură locul.

Oștenii vechi, crescuți și trăiți prin bătălii, se culcară, să fie odihniți și ageri, când va să înceapă lupta. Ceilalți, poporeni veniți pentru întâia oară

să întâmpine asemenea urgii, ședeau înfiorați în adâncul inimii lor, dar hotărâți să-și vândă scump viața. În mintea lor, aveau chipurile lăsate în voia soartei ale celor de acasă privind spre acest loc, unde mâine poate aveau să-și dea zilele sub tăvălugul uriaș ce se rostogolea peste țară, pe care ei trebuiau să-l dea înapoi. Își făceau diata în gând, dar se linișteau privind la cortul alb înălțat pe dâmb, unde se afla Mihai, apărătorul țării; brațul acela nu putea fi înfrânt. Umbla în popor zvonul că-l apără ursitoarele care l-au stropit la naștere cu apă din șapte izvoare neîncepute; că l-ar fi scăldat în izvorul cel rece al Ialomiței, unde altul ar fi murit, el din asta a crescut, cât șapte într-un an. Mai zvoneau ei și despre un călău căruia i-a scăpat viața măria-sa, și acum stă ca un câine credincios numai în preajma măriei-sale, – și așa-i de înalt, de înfricoșător și de buzat, că nici hadâmbii nu-l pot privi în față. Cei tineri de tot, înfiorați, tăceau privind la sclipirea focurilor din față și nu gândeau la nimic. Adormeau așa, toropiți.

Treptat-treptat, totul se liniști. Numai Danul nu-și afla pacea. Plecase de acasă cu sufletul răscolit de moartea nelegiuită a nebunei, călărise toată ziua cu ochii-n patru la cetele lui, pe care trebuia să le tragă în spatele tunurilor lui Cocea, ca să se poată rupe de tabără pe nesimțite, să-și îndeplinească porunca pentru care primise bani grei. Chibzuise totul cu de-amănuntul, numai că toată ziua avusese mari dureri în tâmple și la ceafă.

Știa că Sigismund nu va putea lua parte la bătălie, căci rămăsese la Alba să-și petreacă nunta cu vara împăratului nemțesc, și, aflându-i firea mândră, cunoscuse că nu s-ar fi bucurat cu adevărat decât de-o biruință la care să fi avut și el parte. Mai călărise pe drum pe lângă Albert Király; acesta-i spusese că principele lui l-a trimis de ajutor, dar nu poate să zăbovească prea mult atâta vreme cât sunt anumite cetăți ce trebuie apărate și întărite, căci turcii, așa cum au trecut pe aici, pe la Dunăre, o pot lua pe la sârbi și ataca cetățile Transilvaniei. Mai scăpase o vorbă despre niște zavistii și neîncrederi ale lui Sigismund față de familiile boierilor ce se răsculaseră mai demult în contra domniei-sale și cărora le tăiase capetele la Cluj, astfel că era mai bine să-și aibă pază puternică în jur.

Vorbele ajunseră la boierii Buzești; aceștia se întrebară între ei cu câte pungi de bani fusese cumpărat căpitanul și mai cu seamă cine avea atâția galbeni pentru daruri. Dar vorbele zboară ca pasările cerului, și multe le înghit hultanii. Nu avea somn Danul; mii de ace îi înțepau tâmplele. Trebuia să schimbe planul de ajutor față de turci, deoarece voievodul îi rânduise cetele între ale căpitanilor Ghențea și Recea, iar în spatele lui veneau cetele

lui Baba Novac și ale acelui popă, Stoica Fărcășanu, astfel că el nu putea să facă un pas. Popa venise pe un cal țintat, psalmodiind mai toată vremea pe nas din cele sfinte, amestecate cu aspre înjurături împotriva – „spurcaților și zâmbaților de ismailiteni, care scuipă unde pupăm și pupă unde scuipăm”; și iar mai cânta: „Cine vrea cu adevărat să capete un lucru de la Domnul-Dumnezeu să creadă că l-a și primit, și dat îi va fi lui ceea ce și-a dorit” – ca să adauge repede câteva sudalme la adresa vrăjmașilor ce ne-au cotropit țara.

„Grași ca porcii, pe care d-aia nu-i mănâncă, că acolo nu este osebire între porc și om.” Ca apoi să cânte: „Doamne, pune pază gurii mele, pune paznic buzelor mele și trăsnește tu singur pe acești tartori ai iadului, cărora raiul le-a dat chip de om”. Și cu sutana suflecată își mai bătea din când în când pieptul, pe care răsuna pieptarul de război și zăngănea sabia prinsă de o curea de-a latul. Își mai îndrepta comanacul pe cap și se întorcea spre ceata lui de enoriași, pe care-i înarmase cum se pricepuse, îi mai binecuvânta pe unii, ori pe toți, îi mai mustruluia pe alții și mai scăpase câte-o vorbă către vel-vistierul Dan, ceva despre „umilința fariseului și a vameșului”, și apoi suduise cumplit „cele cealmale puturoase cu tururi groase, ce nu știu decât să fure și să taie omenirea, venire-ar acum să le vie în vecii vecilor și de-a pururi pieirea” – terminase el psalmodiind pe nas. Și găsea el, cât era de popă, niște înjurături să stai să caști gura la el și să nu-ți vină să crezi.

Batjocurile Fărcășanului se răspândeau cu iuțeala focului între oameni, care prindeau curaj și putere, să zici că-i sfarmă în măsele, nu alta!

Vel-vistierul călărise biruindu-și răul ce-l cuprindea cu împunsături nesuferite în tâmple, în ceafă, în grumaji. Când îl lăsau, când îl apucau. El gândea că viața își merge cursul ei; că urile și bucuriile noastre sunt ca frunzele stejarilor ce ațin marginea drumurilor, cade pomul, cade frunza, de nu-i rămâne urmă de urmă. Se zbate el să-l prăbușe pe Mihai; se zbate Mihai să-l surpe pe turc; se macină atâta omenire să aibă măcar zile mai tihnite, și ce se-alege de tot și de toate? Nu lui are să-i dea domnia, că Mihnea plătise cu bani grei pe turc, pentru fecior, că el dacă se turcise nu mai avea drept să vină la tron.

Mihai? Se luptă și se zbuciumă cum s-au zbuciumat și alții înaintea lui. N-a fost Mircea? Și tot a murit, iar amintirea cine i-o mai poartă? Călugării de la Cozia. N-a fost Vlad, de i-a zis lumea Țepeș? Și a stat zece ani închis de cumnatul lui într-una din cetățile Transilvaniei, și tot cu o moarte s-a

ales. N-a vrut Pătrașcu să domnească cu duhul blândeții, și tot de moarte a avut parte?

Cine știe ce-i iadul ori raiul? Zugravii și popii îl închipuie. Dar de cunoscut cine-l cunoaște? Și toată suflarea asta omenească nu-i datoare tot cu o moarte? Ori că piere într-un chip, ori în altul, totuna e. Nimeni, niciodată, n-o să-și aducă aminte de nimic, că oamenii îs schimbători ca norii. O să trădeze. Ei, și? De n-ar fi numai înțepăturile astea care-i aduc pete în vedere și-l lasă în voia calului. Ce-i aia vânzare? Nu-i mai cumplit decât otrăvirea lui Pătrașcu, decât omorârea feciorului Vintilă, căruia i-au pus capul în par. Nu-i mai rea decât sfârșitul lui Petru Cercel ori decât domnia lui Mircea Ciobanul. Oare banul Manta, care a fost iertat de domn, nu a vrut și el să-l atragă pe Mihai în cursă la Craiova, să-l prindă cu ajutorul lefegiilor de partea cealaltă a Dunării și să-l scoată din scaun? Și Mihai l-a iertat pe el și a luptat pocăit sub steagurile lui, de parcă-l mâna din urmă crivățul.

Așa-i al vieții! Se mănâncă unii pe alții, oamenii mor, și alții le iau locul, iar cei ce vin nu mai vor să știe nimic din urmă și socot că lumea a început cu ei.

Toate durerile astea îi vin din cercul nedomolit care-i strânge tâmplele. Mai bine să-și descopere capul, poate vor înceta.

Abia atunci, spre Măgurele, și-a văzut nepotul, pe Șerban, călărind cu steagul în mâna stângă, mai în urma domnitorului. Era subțirel și înalt ca maică-sa, dar dobândise de la tatăl lui, logofătul al treilea, Florea, părul bălai, nasul drept, gura mică, încât parcă lumina locul pe unde trecea. Îi recunoscu glasul acela puțin răgușit ce semăna leit cu al logofătului Florea. Vorbea calului blând și prietenos. Parcă ar fi călărit spre biserică în noaptea Învierii, așa zâmbet plăcut îi însuflețea chipul îmbujorat.

Își scosese cușma cu un gest aidoma cu al său și-și lăsase pletele în voia adierii vântului. L-a văzut și l-a salutat după cuviință pe bunicul lui. Apoi au călărit o vreme împreună. Cuvintele-i răsunau și acuma în minte.

— Ziceam că Florea nu-și poartă pruncii după el.

— Nu mai sunt prunc; cu voia domniei-tale, am intrat în al optsprezecelea an.

— Pe vremea mea, la asemenea vârstă se purta de grijă casei părintești.

— Mihai și cu Matei sunt acasă; fiecare la datoria lui.

— Și care-i datoria ta?

— Stegar, măriei-sale.

— În oastea domnului?

— Da. A zis să-i stau îndeaproape, că-i place să-mi privească chipul – se mândri deodată flăcăul, cu ochii bucuroși. Spune măria-sa că-s înalt și neprihănit și că steagul în mâna neprihăniților trebuie să steie.

— Așa a spus?

— Chiar așa.

— Și ce-ai răspuns tu la asemenea vorbe?

— Că mi-aș da viața pentru măria-sa – și tăcuse brusc, înroșindu-se.

— Ce știi tu despre lupte!

— Ce m-a învățat tata, ce-am auzit; tata-i aici, și vodă-i aici și mi-a dat steagul în mână.

— Unde-s cetele logofătului?

— Între ale boierilor Buzești. Merg într-un pas, gândesc într-un gând.

— Ce gând, băiete?

— Știu eu? Pavăză țării și strajă domnului.

— Strajă domnului…

— Domnia-ta de ce ești aici? Și moș Toader vornicul, și State medelnicerul.

— Sunt tustrei?

— Tustrei cu tata. Și vărul Ursul vine în urma noastră.

— L-a scos la luptă?

— Da domnia-ta nu ești aici?

Vel-vistierul nu răspunse. Împunsăturile din cap îl făceau din ce în ce mai rău. Se schimbase într-atât la față, încât flăcăul îl sfătui:

— Mai bine te-ai opri. Ți-e fața pământie. Un gât de apă din ploscă are să-ți facă bine.

Îi dăduse să bea, apoi îl lăsase acolo și se așternuse drumului, cu prăjina mare a steagului în mâna stângă.

Vistierul rămăsese locului, până ce simțise ochii lui Iorgovan pândindu-l ca două pisici întunecate și zburlite. Ciudat: mai tot lungul drumului se izbise de privirea acestui ostaș, a cărui poveste ajunsese până la urechile lui. Râdea cu buze groase, ivite de sub mustățile tuciurii, și făcea glume cu un cazac tânăr care mergea mâncând, în pas cam descumpănit și legănat.

— Măi cazacule, tu nu mai știi să mergi pe jos. Pe voi parcă v-a născut muma călare.

Erau vreo trei sute de cazaci, veniți pe înserat cu hatmanul lor.

— Ehe! De unde venim noi! răspunse acesta, continuând să mănânce liniștit.

Purtau căciuli de miel rotunde, și haine pe care se încrucișau în bandulieră toate armele lor, cizme și șalvari; veneau cu râsete largi pe fețele lor late.

Iorgovan parcă știa toate limbile pământului, că și cu ăștia se înțelegea. Unii veneau cântând și le pricepea numai chiuitura lungă de la urmă. Hai-ho!

Vistierul își pusese cușma în cap. Parcă-i mai trecuse amețeala. În minte îi răsunau cuvintele lui Șerban. „Domnia-ta nu ești aici? E și tata, moș Toader, State, și Ursu."

Pe Ursu îl botezase el; era mic, negru, gros și păros. Până la cinci ani nu vorbise, ci mormăise ca ursii, așa că-l porecliseră Ursu. Numele lui era Stancu, dar nimeni nu-i mai zicea așa acestui alt nepot de-al lui, ieșit din însoțirea fetei a doua cu medelnicerul cel negru și tăcut, care-și mormăia vorbele cu zgârcenie, dar avea chip plăcut la privit, ochi blânzi și nasul sumețit în sus, ca la muieri.

Și el luase treizeci de pungi de galbeni ca să-l darme pe Mihai fiindcă nu-i dăduse înapoi cu anasâna rumânii care-i fugiseră din cinci sate; fiindcă nu cuvântul lui era acela care avea cea mai mare greutate în divan; ori poate fiindcă așa e făcut sufletul lui.

Deodată, își dădu seama că Mihai nu e singur, că în toată suflarea asta care-l înconjura erau și cei cu os din osul lui. Cu gândurile astea îl prinsese popasul. Le gonise ca pe niște muște supărătoare și căută să-și vadă de cele dinainte socotite pentru ziua ce va urma. Durerile se întețeau în toată țeasta capului. Văzu în înserare că alături de el și ceata lui poposise Iorgovan. Îi auzea vorba groasă și uneori scuipatul țâșnit ca din praștie. Îi veniră în minte pumnii păroși ai acestuia, ca niște măciuci uriașe, pe care le știa demult, văzându-i și în vremea lui Alexandru, și în vremea lui Mihnea, când cuprindea grumazurile celor pedepsiți pentru a le așeza mai bine capetele pe butuc. Toate i se învăluiseră în minte.

Linia focurilor în tabără se făcu un singur arc luminos, și înțepăturile în cap mai puternice. Adormi și visă că-i ciugule vrăbiile tâmplele și căută să se scoale; în jur noapte neagră. Crezu că visează înainte și dădu cu picioarele de pământ. Pintenii îi zornăiră. Atunci se mișcă pe dibuite; tot nu zărea nimic. Se ridică în picioare, se împiedică și căzu, cât era de lung. Se

sculă încă o dată și porni așa, cu mâinile bâjbâind și cu creierii sleiți de sforțare, până când cineva-i strigă:

— Stai, cine-i?

— Eu, vel-vistierul Dan. Nu văd nimic. Nu văd.

Auzi glasuri șoptite. Simți mai mulți oameni în jurul lui.

Un glas gros îl întrebă încet:

— Nu vezi nimic, luminăția-ta?

— Beznă. Unde mi-e calul? Unde mi-s oamenii?

Iarăși șoptiră glasurile și auzi deslușit tot glasul cel gros:

— Apa neagră i-a luat vederile. Apa neagră.

În aceeași noapte Iorgovan se înfățișă lui Preda Buzescu. Avea fața mai neagră ca de obicei, și albul ochilor mărit în jurul pupilelor îngustate.

— Luminăția-ta, l-am dovedit.

— Pe Danul?

— Pe vistiernic. L-am auzit cu urechile mele spunându-i căpitanului Király.

— Ce-i spunea, ții minte?

— Vorbă cu vorbă: „De vrei să trăiești du-te-n țara ta și lasă pe Mihai. Ia cincizeci de mii de galbeni și întoarce-te de unde ai venit cu toți ai tăi, căci mulțimea turcilor ne va împresura, ne va îneca pe toți, aici, în aceste smârcuri. Lasă pe Mihai, să vedem ce va să facă. E peste putință să nu-l piardă. De aceea, tu ia banii pe care vrea să ți-i dea pașa și lasă-te de calea pe care ai plecat.” A intrat în cortul lui la popas și așa i-a spus. Eu mă făceam că dorm ostenit, străjile erau plecate, așa că mi-am vârât capul sub cortul lui și am auzit tot.

Pe cât era de negru chipul lui Iorgovan, mai tare se întunecă Buzescu la față, și vinele de pe frunte i se umflară; o sudalmă cumplită îi ieși din gură.

— Vulpoiul ăsta a tras mereu sforile; și la Alba, și în țară. Și-a adunat toți trădătorii în jur. De-aș fi în locul lui vodă, acu i-aș tăia capul.

— L-a bătut Dumnezeu că i-a luat vederile.

În glasul lui Iorgovan erau mânie și mulțumire, amestecate.

Buzescu duse mâna la brâu, scoase un pumn de galbeni și-i întinse lui Iorgovan. Omul ridică mâna a împotrivire și dădu domol din cap.

— Nu, luminăția-ta, nu. Pentru vorbele aduse și pentru viața lui vodă nu mi se cade plată. Vorbele aduse sunt pentru țară, și viața lui vodă e tot a țării, și vai de cel ce se atinge de ea. Mi-oi lua de la turci înapoi ce ne-au

furat ei, și mi-e de-ajuns. De-acu, să-l vestești pe măria-sa și să-l împresurăm pe vistier.

Buzescu nu răspunse. I se părea că ar fi vrut să-l strângă la piept, dar asta nu se cădea.

Niciodată Preda nu-l suferise pe vistierul Dan. Își dăduse seama că la atâta boierie veche câtă însuma Danul era trufie, și viclenie multă. Dar ca să-l ducă gândul că-și va pune viața în joc în plin război, numai din veninul care-l rodea, nu-l dusese. Că nu-i îndrăgea pe ei, Buzeștii, de asta fusese sigur – avusese nenumărate dovezi. Din cele spuse de Radu, despre solia de la Alba, când au stat atât de mult până să se încheie înțelegerea, nu pricepuse că Danul ar fi fost mai rău decât ceilalți. Acuma însă era de netăgăduit că e un dușman primejdios al țării, așa că se duse la voievod pe dată. Îl găsi pe Mihai treaz, chibzuind asupra bătăliei de a doua zi.

— Vreo știre nouă, Preda?

— Da, măria-ta, și încă una proastă.

— Anume?

— Vistierul Dan trădează.

Și povesti toate cele auzite de către Iorgovan, ba mai mult, adăugă și despre acei negustori ciudați cu care Dan se întâlnise la București.

Mihai se înnegri la față.

— Adu-mi-l aici!

Sprâncenele lui Mihai erau o singură linie neagră, amenințătoare.

— Măria-ta…

— Ce mai e?

— Și-a pierdut vederea.

— E mai puțin lucru decât să-ți pierzi obrazul. Adu-l.

Și Preda îl aduse pe vel-vistierul Dan, însoțit de Iorgovan. Era încă noapte, și jur-împrejur sclipeau focurile taberei. Sclipeau și ochii voievodului când îi spuse:

— Să-mi fac timp și de tine, vel-vistiere!

Danul își ciuli urechea după voce, făcând sforțări și încercând să pătrundă bezna din care nu putea ieși. Spuse cu voce spartă:

— Măria-ta…

Dar Mihai îl întrerupse aspru:

— Măria-mea cunoaște ce pricină-i aduse astă cinste. Vreau să-mi spui drept un singur lucru; ai început trădarea la Alba?

— Nu știu ce vrea să spună măria-ta.

Glasul era frânt. Mihai se stăpâni cu greu.

— Cine a răspândit zvonul acolo că ar fi venit ceaușul sultanului să mijlocească cu Jigmond?

— Jigmond a înștiințat solia…

— Fiindcă prințul se înțelesese cu tine dinainte, prin iezuiți.

— Nu cunosc niciun iezuit.

— Nici pe Carillo?

— Pe nimeni.

Răspunsul Danului venise repede, ca al omului care-și recapătă curajul.

Mihai se albi la față de mânie, dar își urmă întrebările, vrând a da de firul acela răsucit ce-i arsese mândria lui de om, de prieten și de voievod.

— Carillo este duhovnicul prințului Báthory. Poate nici de contele Bánffy nu știi. Sau ai uitat cu cine te-ai întâlnit în casa lui?

— Nu m-am întâlnit cu nimeni. Ce are măria-ta cu mine, eu nu știu. M-a bătut Dumnezeu; acum mă judecă și măria-ta.

Mihai se stăpâni cu greu.

— Ai să-ți pierzi capul.

— Tot n-a prețuit acest cap prea mult în fața măriei-tale.

— Ești trădător boierule, și veștile din Transilvania te înfierează.

— N-a fost trădare, doamne. M-am luptat să nu schimbăm nimica din câte au fost ale țării; și pravila veche, și datinile ei.

— Nici Dumnezeu nu poate face asta. Vremea curge ca apa. Nebun e cel ce crede c-o poate ține-n loc. (Vocea lui Mihai semăna cu aceea a unei trâmbițe surde.) Spuneai de pravile, Dane. Nu se vorbea în ele că am fost liberi sub Mircea cel Bătrân? În pravile nu se spunea de pedepsirea celor ce, asemeni ție, au închinat pe vremuri și țară, și popor?

Danul nu vedea, dar simți schimbarea din vocea domnului. Rosti șoptit:

— Îndurare!

— Îndurare? Pentru atunci? Ori pentru acum? Cine te puse să vinzi țara acum? Mihnea?

Dan tăcu, dar pe fața lui se citi mai bine decât din vorbe răspunsul. Nu se mai muncea să gândească cum a dat Mihai de firul lucrărilor lui. Dar omul din fața lui îl înspăimântă. Căuta să-și înăbușe această simțire, și deodată, sumeția lui și-a întregului neam din care făcea parte țâșni din el; aproape nici nu auzi cuvintele biciuitoare ale lui Mihai.

— Doi trădători cum nu s-a pomenit. Unul și-a vândut legea, iar celălalt țara. Frumoasă cârmuire ați fi făcut voi doi, ce n-aveți nicio cinste și nicio

omenie!

Danul nu putea privi, dar capul și-l putu ridica drept, și gândul lui cel mai ascuns îi țâșni de pe buze.

— Măria-ta m-ai urât întotdeauna și ai dat prețuire numai boierilor de mâna a doua, iar noi, veliții…

— Voi, veliții!

Mihai se stăpâni cu greu, ba se dădu și cu un pas înapoi, ca pentru a pune o pavăză între Danul și mânia sa clocotitoare. Rosti din nou sarcastic:

— Voi veliții, și ei, boieri de mâna a doua, dar cugete de frunte; boieri de mâna a doua, dar suflet de român ce nu și-ar vinde țara și n-ar batjocori nici neamul, nici moșia; boieri de mâna a doua cum sunt Buzeștii, nu? Boieri de mâna a doua, care pentru țara asta și-ar da de voie viața. Te-ai întrebat vrodată tu ce înseamnă țară? Ai văzut Oltul, Dane, și Jiul și Prahova și câmpul? Și munții sfinți ai Coziei și urmele bătrâne ce leagă ieri cu astăzi și cu mâine? Tu știi ce-nseamnă țară? Tu știi ce-nseamnă om? Boieri de mâna a doua spuneai adineauri. De ce era să moară Stroe, te-ai întrebat tu, Dan, boier velit, din sfatul lui Ștefan, zis și Surdul?

Mâna lui Mihai căută jungherul, dar se opri la vreme. Privi la omul din fața lui cu tristețe și silă și-i spuse lui Preda, care pentru prima oară își dădu seama de pizma ce-i rosese sufletul Danului, purtându-l la ura care-i învăluia pe ei și pe domn, în aceleași ape veninoase.

— Ia-l, Preda. Ai grijă să nu scape, și după bătălie vom avea vreme și pentru el. Acum n-am vreme decât pentru țară.

Danul ieși, dus tot de Iorgovan.

36

A fost mare ciocnire între oastea lui Mihai și cea a năvălitorului încă din dimineața acelei zile de august, când a răsărit soarele. Valea a clocotit de glas de tobe și trâmbițe, de împușcături și strigăte. A fost vălmășag de trupuri în încăierare și o larmă ce părea că zguduie dealurile. Trăgeau pivele, trăgeau sinețele, încât se întunecase soarele de fum și de praf.

Muntenii dădură drumul bivolilor, să le deschidă cale. Apoi au aruncat blăni de salcâm și salcie și maldăre de nuiele peste mlaștinile Neajlovului, le-au acoperit, și așa au răzbit până-n tabăra turcească. Munteni, ardeleni, moldoveni, ca un zid viu, așa cum cu sute de ani în urmă în munții Transilvaniei luptaseră strămoșii lor dacii, de care ei habar nu aveau, s-au năpustit peste năvălitori.

Cinstit și drept a luptat și ceata de trei sute de cazaci alături de ai noștri. Erau ca niște diavoli, pe caii lor iuți, spârcuind în dreapta și-n stânga, chiuind și învârtindu-se în loc ca titirezii.

Toți se îndreptau spre locul de luptă unde se vedea surguciul alb de pene al cușmei lui Mihai care parcă ar fi prins puteri uriașe; pătrunsese adânc în mijlocul năvălitorilor, lovind năprasnic. Învăluit în fum și praf, stropit de sânge, neostenit, cu flacăra avântului în glas și braț, apărător al acelor meleaguri, răzbunător al celor ce piereau, apărea unde cu gândul nu gândeai, și sabia lui sclipea ca un foc ucigător, ca un fulger ce nu putea fi stăvilit, în urma lui se făcea pârtie netedă, repede acoperită de mulțimea fără număr a dușmanului.

Se auzeau strigăte în pragul de neîntors al morții, când fiecare își chema Dumnezeul lui, care avea să-l primească cu rănile șuruind de sânge, cu ochii larg deschiși și nici el nu avea să aline încrâncenarea răzvrătirii fără de sfârșit a celor ce mureau fără să vadă țara liberată de puhoiul năvălitor. Și dincolo de nori, din împărăția pe care nimeni nu o cunoaște, aveau să ceară ca supremă răsplată încuviințarea unei alte vieți, în care încă odată să poată lua armele în mâini pentru libertatea lor, a acestui popor de la Dunăre ce-și cerea dreptul la viață. Ce avea să se întâmple acolo sus, nimeni n-a știut vreodată. Însă aici, jos, era prăpădul pământului. Se auzeau înștiințări:

— Spahiii au spart oastea!

— În vale ne-au răzbit!

— E prăpădenie, frate, au băgat ienicerii!

Și sorții luptei nu se arătară după prima încleștare a acelei zile de august.

Crâncenă fu lupta și în al doilea atac. Alte strigăte sparseră larma bătăliei:

— Dă turcu înapoi, Măria-sa-i pălește; pe ei, băieți!

— Ura… Király a luat puștile de la păgân!

— Mihale Oglu! Șeitan! Mihale Oglu!

Și iar fu o liniștire din această a doua cumplită zvârcolire.

Pe viață și pe moarte fu încleștarea din al treilea atac. Înaintau muntenii cu pieptul gol, cu ochii lor crunți ai marilor hotărâri, cu tăria credinței în dreptatea lor. Luptau până cădeau; alții veneau spre a le lua locul.

Apoi, transilvănenii lui Király urcară pe coastă pentru a le cădea turcilor în spate, așa cum chibzuise voievodul. De acolo împroșca cu tunurile căpitanul Cocea. Dar și acest atac se sfărâmă sub loviturile puhoiului dușman. Oamenii nu mai știură decât un singur lucru: să-și vândă scump viața, căci puhoiul de cincisprezece ori mai numeros decât ei se revărsa

asupră-le, îi înghițea ca o gură nesătulă, sfărâmându-i în măselele ei uriașe, de care nimeni nu se înspăimânta, nu dădea în lături.

Se vede că întâmplări necunoscute lor, același sânge arzând și în piepturile transilvănenilor veniți în ajutor, îi făcea să nu dea unul înapoi. Fiecare om rămas în picioare era ca o ghiulea de tun, ce până nu se risipește, împroșcă moarte. Era acea zi de neuitat, în care viața nu-și mai afla rostul decât în semănarea morții, și oștenii lui Mihai cădeau peste mormanele secerate în jur, cădeau cu ochii larg deschiși spre acel cer de vară, de unde nu le venise niciun ajutor, dar pe care-l credeau a fi numai al lor. Ochi larg deschiși pe fețele ciopârțite de lovituri; răni larg căscate, din care le curgea sângele, amestecându-se cu cel al vrăjmașilor, și totul acoperi pământul, care-i odihnea deopotrivă și avea să-i înghită pe toți.

Mihai înainta de sârg în mijlocul acestui sorb uriaș; înaintau oștile Jiului și ale Oltului, cu negrele lor cușme, cu albele lor haine, cu pletele lipite de grumaz de nădușeala luptei, cu gurile larg deschise, gata să strige, să muște, să înghită pentru ultima oară aerul. Înaintau gorjenii, înaintau oltenii și nu mai gândeau la culmile de munți de sub care plecaseră și pe care poate nu aveau să le mai vadă niciodată. În față mlaștină, câmpie oablă și urdia, ce prinsese mii de chipuri omenești. Și către această urdie se năpustiră zadarnic și a treia oară.

Se lăsase înserarea. Oastea era obosită și împuținată. Fiecare se trăsese în tabăra lui. Mihai chemă sfatul căpitanilor pentru al patrulea atac.

— Dușmanul e slăbit, spuse el. Să-l lovim acum, când nu se mai așteaptă.

— N-o să avem sorți de izbândă – fu de părere Király. Sunt pierderi mari. Câmpul e plin de morți.

— Morții și-au făcut datoria. Noi încă nu am făcut-o pe a noastră – îi întoarse vorba voievodul.

— Oștenii îs obosiți – îndrăzniră unii dintre căpitani.

— Eu nu plec din această vale fără biruință.

— Așa, măria-ta – întăriră Buzeștii. Pornim și-a patra oară.

— Sunt turci câtă frunză și iarbă – mai spuse și clucerul Vintilă.

— Și mânia mea e cât apele adânci ale Dunării, iar dreptatea noastră – cât întreg cerul, căpitanii mei.

— Dreptatea e a celui tare, doamne – glăsui Király.

— Să căutăm a fi tari. O singură scânteie aprinde focul care arde pădurile.

— Să căutăm a nu se stinge scânteia, cât este aprinsă – întări banul Manta.

— Vom avea grijă să nu se stingă – ar fi spus iar Mihai.

— Eu cu oștenii mei, mai mult de noaptea asta nu pot sta, vesti căpitanul Király.

— Și pe urmă?

— Mă întorc în Transilvania. Așa mi-a spus principele meu.

Privirea lui Király căta spre vârful cizmelor.

Mihai tăcu. Preda și Radu se priviră, și în privirea lor se înțelegea că nu erau străini de faptul că Danul călărise o vreme alături de Király, de faptul că-i șoptise vorbe numai de ei știute și că în cetatea Bucureștiului se mai văzuse cu acest căpitan trimis de Jigmond.

Soarele sta să scapete când veni ceata numeroasă a pălmașilor pe care o întâlnise doamna Tudora. N-ar fi fost mai mulți de trei sute, dar figurile lor cinstite, vârtoșenia brațelor, înflăcărarea și credința lor față de domn îl bucurară pe acesta.

Tot atunci, spre seară sosi pâlcul de pușcași ardeleni sub comanda cavalerului Sögödi, pe care-l mai întâlnise cândva clucerul Radu Buzescu. György Sögödi, secuiul, veni spre domnitor cum vine râul la matcă. Toți au înțeles și tuturora le-a plăcut. Târziu, când anii aveau să treacă, Mihai nu avea să uite privirea deschisă a acelui secui și credința lui. Vajnicul voievod nu uita niciodată binele.

În asfințitul sângeriu, valea părea mai adâncă, și tabăra turcească nu-și afla capătul. Aerul mirosea a sânge și a praf de pușcă. Nările lui Mihai fremătară; trase aer lung în piept, și încrederea îi crescu din nou. Își privi căpitanii – Calomfirescu, Ghențea, Recea, Cocea, Buzeștii, Florescu, banul Manta, Furdueștii, hatmanul Andrei – îi învălui într-o privire. Pe niciuna dintre fețe nu citi oboseală, nici descurajare. Numai gurile le erau strânse, și obrajii trași; erau năclăiți de sânge pe mâini, pe picioare; coifurile mai turtite, dar privirea sigură de sine, și gândul lor, – gândul domnului.

— Zi lungă de secerat! spuse popa Fărcășanu, care ședea cu barba zburlită mai la o parte, după ce-și lepădase demult anteriul.

Și Király îi plăcu domnului, căci era ca o stâncă de fier, dar gândul la Sigismund îi readuse supărarea ce-l rodea ca un vierme. Apoi uită de el și hotărî al patrulea atac, în asfințitul aceleiași zile, când vrăjmașul nu se mai așteaptă la altă izbire.

— Căpitani, tocmiți oștirea! În cea mai mare taină. Eu voi lovi la mijloc, cu oastea Jiului și a Gorjului. Tu, căpitane Cocea, și cu căpitanul Novac, cu căzăcimea, vă țineți pe laturi, să le cădeți în spate. Căpitane Király, cu tunurile ce avem ai să împiedici hoarda să nu treacă podul.

Apoi ieșiră cu toții din cort.

Și se porni atacul al patrulea, la care turcul nu se mai aștepta. Mihai se avântă în încleștarea și încăierarea de la pod. După el, scânteiară copitele cailor roșiorilor ce-l urmară de aproape. Năvălea neclintit și neînfricat, hotărât să moară sau să biruie. Roibul lui gonea ca vântul, și intra în cetele păgâne ca rumânul în lanul de secerat, ca fulgerul ce arde tot ce atinge.

Strigau oștenii, rămași pironiți locului:

— Priviți! Priviți cum năvălește! Nimic nu-l înspăimântă, nimic nu-i stă în cale.

— Cum seceră la ei!

— Ca pleava spulberă dușmanii în preajma lui.

— Aleargă dup-un pașă… l-ajunge. Îi zboară capul.

Un chiot izbucni din toate piepturile.

— După vodă, fârtați!

— Pentru a noastre pravili, pentru străbuna lege! urlară boierii bătrâni și căpeteniile vârstnice, aruncându-se pe urmele lui Mihai cu cetele lor.

— Pe ei, mă! urlară pălmașii.

— Pentru sfânta dreptate și libertatea țării! – răcniră căpeteniile tinere, și se așternură drumului cu pâlcurile lor unde era lupta mai cumplită.

— Să ne răzbunăm morții! strigară căpitanii Buzești, zburând pe cai.

Toate acestea, Danul le auzi, le simți și-i păru că visează sau că a înnebunit.

Și a fost în înserarea aceea cumplit iureș. Fluturau steagurile țării în încăierare, ca mari aripi, și în urma lor înaintau șirurile.

Mihai și oamenii lui fură totuna; un singur gând, o singură mare iubire de țară, cu mii de capete, cu mii de brațe, cu mii de uri, ce se dezlănțuiră nu cu furia deznădejdii, ci cu tăria celor ce cred în dreptatea lor și ale căror curaj și virtuți fuseseră atât amar de ani înăbușite de ticăloșia vremilor și socotită chibzuială a celor ce îngenuncheau țara și oamenii.

Acum, acest curaj își trăia viața lui năvalnică, și fiind îndelungă vreme înăbușit, țâșnea ca trăsnetul, lovea ca un cutremur, învăluia ca un potop, de care vrăjmașul nu se putea apăra în niciun chip.

Și atunci se întâmplă minunea: cei puțini și nevoiași înfrânseră mulțimile trufașe și fără număr ce le veniseră împotrivă. Nu a povestit nimeni că ar fi văzut călărind în noapte alături de voievod vreun sfânt arhanghel! Numai pe Mihai l-au văzut, dar era de-ajuns. Mihai avea în el tăriile lumii dezlănțuite, era una cu roibul lui, una cu securea, una cu iuțeala vântului și agerimea șoimului.

Trecea ca un fulger; apărea; dispărea, și chipul lui îndârjit și aspru, atunci când era zărit în clipirile luptei, dădea tărie oștenilor.

În seara aceea a fost o luptă în care cei ce și-au pierdut viața au știut pentru ce mor și nu s-a aflat în adâncul inimii lor amărăciune. Au murit mândri, cu fruntea sus și inima nebiruită.

Și căpitanul Király, care era un om cu știința războaielor, lupta, privea și înțelegea pentru prima oară căror oameni a trebuit să se alăture cu oastea lui și cărui domnitor. Izbea vârtos căpitanul transilvănean, ca pentru a i se ierta faptul că avea să-l părăsească pe Mihai îndată după bătălie. Se vede că undeva, prin cutele ascunse ale sufletului, îi fu rușine de această pripită plecare cu totul neîntemeiată, că în acest atac se întrecu pe sine căpitanul Király.

Și toată această zvârcolire merse până-n noapte, luminată numai de focurile aprinse în tabăra vrăjmașă, peste care oastea lui Mihai se făcuse stăpână, așa cum stăpână se făcu peste steagul verde al profetului, peste pulberăria turcească aruncată în aer; stăpână pe morții lor, binecuvântați pentru ultima oară de către popa Fărcășanu, când totul intră în liniștire și turcii se retraseră, iar smârcurile Neajlovului întâi se înroșiră, și apoi se înnegriră de sângele ce-a curs aici.

Noaptea, Király și-a luat oastea și a plecat spre Transilvania, dar tot în noaptea aceea mai ducea cu el cuvintele lui Mihai către Sigismund:

— Când ajungi în Transilvania, ai să te înfățișezi prințului din partea mea. Să-i spui că din această clipă și din această noapte eu cucerit-am țării și mie un nou drept: ca țara să nu îngenunche în fața nimănui. Și-i mai spui, căpitane, că păstrez alianța, nesocotind tratatul ce-mi închină țara și pe care nu țara și nici eu, ci doar solia s-a învoit a-l face. Mi-e martor Dumnezeu că-s aliat cinstit, dar nu-mi pot afla răgazul, nu-mi pot găsi odihna până ce Valahia, întregul meu popor n-o să se simtă slobod, sub o dreaptă cârmuire, ce o să-l ajute a începe o nouă viață. Eu voi pleca în munți, să-mi odihnesc oștirea și s-o întregesc. Te aștept să vii cu prințul, să azvârlim dușmanul dincolo de hotare.

Și astfel, cele două oști aliate luară calea munților, fără ca țara să se poată folosi de biruință.

Când puhoiul turcesc se dezmetici că i s-a lăsat cale liberă, se revărsă ca o apă neagră peste câmpie până la București și Târgoviște, unde se desfătară la flăcările focului, care ca un rug uriaș se înălța din cele două cetăți de scaun.

Nu știau că în bolnițele tainice ale mănăstirii de la Plumbuita, vistierul Dan, pe care-l crezuseră mort, aștepta cu teama în suflet reîntoarcerea lui Mihai și judecata. Altfel, turcii l-ar fi făcut fărâme că nu-și ținuse cuvântul. Nu știa nimeni că vistierului îi revenise vederea, acuma, când în fața lui totul se adunase într-o singurătate a celui ce nu mai are de așteptat decât moartea. Și aceasta a venit când monahul Ioan l-a scos de sub boltnițe printr-un drumeag pe sub pământ spre drumul Târșorului, de unde l-a purtat la Rucăr.

Acolo, fu înfățișat din nou măriei-sale.

— Acum, să încheiem și socotelile noastre, vistiere. Vreau să știu soții de trădare! Spune, e păcat să mori singur.

— Măria-ta ești tare. Îi poți afla. Viața mea-i terminată și puterea mi-e curmată.

— Ai să-ți sfârșești viața după ce mi-i spune, Dane. Bagă bine de seamă: cu orice întârziere, la capul tău se adaugă alt cap din neamul tău.

— Eu n-am urmaș bărbat.

— Ba ai. Da-l tăinuiești.

— Măria-ta… spaima îi străbătea în glas.

— Măria-mea îl știe așa, printr-o întâmplare.

— Doar l-am crescut…

— Ba nu. Era al tău și l-ai adus acasă cu vorbe mincinoase. Lumea spune că l-ai avut înainte de a-ți lua jupânească, nu i-ai spus adevărul.

— A fost orfan. Am avut milă de el.

— Tu n-ai milă decât de ce-i al tău.

— Îndurare, măria-ta!

— Îndurare n-o să am; e prea târziu.

— Măria-ta, ai dat iertare uneltitorilor de la Craiova!

— Aceia voiau scaunul meu; tu ai trădat țara și neamul. Spune, vistiere, cu cine ai uneltit? Te întreb ultima oară!

— N-am trădat. M-am apărat pe mine și drepturile mele.

Mihai tăcu. După linia îngustă a ochilor și încleștarea feței, se vedea că-și stăpânește cu greu mânia.

— Să vină căpitanul Preda! tună vocea lui către slujitorul ce aștepta la ușă.

Căpitanul Preda intră, urmat de umbra sa, oșteanul Iorgovan, care după plecarea lui Stroe, în solie, nu se mai despărțea de el.

— Ia-l, căpitane; să i se taie capul și lui, și feciorului Lie, să isprăvim cu vânzătorii de țară!

A învoit apoi neamurile să le ia trupurile; asta a fost singura lui îndurare.

Oștenii de față vorbeau că Danul a fost de două ori pedepsit: întâi de Dumnezeu, apoi de voievod. Numai doftorul grec al măriei-sale lămurea că uneori prea multele griji și spaime macină așa rău omul pe dinăuntru, încât îi poate lua vederea pentru o vreme, și când otrava necazurilor piere, ochiul omului se limpezește; dar oștenii nu-l credeau și spuneau că-s prostii grecești.

37

Vuia Oltul în toamna târzie, prinzând într-un clește Ostrovul, unde în marginea pădurii se înălța mănăstirea. În chilie, maica Teofana încerca să se roage cu ochii îndreptați spre icoana cu sfântul străpuns de săgeți. Dar gândurile parcă-i erau toropite. Sta și privea dincolo de perete, dincolo de ape și vedea în față parcă pe fiul ei străpuns de toate săgețile, lovit de toate furtunile, uitat de toți prietenii, răpus undeva, într-un loc pe care nu-l cunoaște, sub un cer ce e și nu e al lor.

Și ar fi fost și n-ar fi fost singur; și ar fi fost fiul ei și n-ar fi fost; și ar fi plâns și n-ar fi plâns; dar săgețile erau înfipte în carnea imaginii sfinte, sângele se vedea curgând, chipul arăta o suferință adâncă și în același timp uimire în fața răutății, a orbirii, a nepriceperii; suferința părea mai adâncă, ființa mai dezarmată, și totuși mai puternică, iar pereții chiliei mai goi și mai triști ca niciodată.

Maica Teofana nu știa dacă visează sau e trează, de aceea făcu doi pași și încă doi, simți răceala pietrei pătrunzându-i în oase și înaintă până la prichiciul ferestrei, vârâtă în adâncitura puternică a zidului, și auzi vuietul apei; prinse în luminile ochilor puntea groasă de bârne care lega Ostrovul cu celălalt mal, își aminti că fusese doamna Tudora, mumă de voievod. Atunci, fu chemată la arhondărie.

Maica Teofana aștepta vești de la fiul ei. După biruința de la Călugăreni, când domnul se trăsese cu oastea spre Rucăr, iar căpitanul Király, cumpărat de turci prin vistierul Dan, îl părăsise, sufletul ei sângerase odată cu al țării.

Aflase că Sinan-pașa, furios, arsese Bucureștiul și Târgoviștea cu nebunia celui ce se răzbună pe oamenii fără de apărare. Își închipuise casele în flăcări și bieții târgoveți îngroziți, privind cum le arde tot avutul; avusese aievea în fața ochilor jaful caselor și al bisericilor.

Îi era de ajuns să privească chipurile văduvite de ochi ale sfinților de pe pereții mănăstirii Cozia ca să-și dea seamă că lăncile dușmanilor când nu aveau oameni în față se răzbunau pe orice le cădea la îndemână, căci ce oare însemnau altceva batjocurile pe care le aduceau credinței lor, în vreme ce turcii începeau să-și înființeze meceturi de rugăciuni în țările supuse?

Îi văzuse pe fiii lui Andronic Cantacuzino venind în Muntenia după ce răscoala de la Sparta și Peloponez fusese înăbușită; îl văzuse pe nepotul lui Andronic Cantacuzino, înflăcăratul mitropolit al Târnovei, după ce ca episcop al Poloniei fusese sol la țarul Rusiei, căutând ajutor la munteni; văzuse pe bulgarii răsculați care trecuseră Dunărea de partea muntenească; toți ca unul, așa, înfrânți, și părând fără nădejde de scăpare, nu-și pierduseră nici tăria, nici credința într-o dreptate pe lumea aceasta, și toți l-au îndemnat pe Mihai la răscoală și toți credeau în el ca într-o căpetenie netăgăduită, iar fiul ei începuse o luptă pentru care-i părea că nu-i va ajunge viața. El era nădejdea popoarelor de miazăzi și a sa însăși. N-ar fi știut să spună lămurit ce-o înfricoșa și ce-o bucura în firea lui nepotolită și mândră, dar simțea în taină că de s-ar fi născut bărbat și ar fi avut putere nețărmurită, tot așa, și nu altcum ar fi făcut.

Când mergea la slujbele mari ale mănăstirii Cozia, rămânea singură să privească zugrăvit chipul lui Mircea, în toată subțirimea și neclintirea lui; apoi căta lung la Cantacuzinii ce împodobeau peretele din stânga și simțea că fiul ei, ca și acei ce nu mai sunt, fac întocmai ceea ce trebuie făcut și că totul se adună într-o singură faptă continuă și nesfârșită, a unei veșnice apărări împotriva primejdiei. Mintea Tudorei umbla nedomolită și numai credința și necazurile îi puseseră stavilă, făcând-o să-și spună arareori părerile în fața lui Mihai, dar niciodată în fața străinilor.

Îmbătrânise acuma, își simțea picioarele grele și spinarea dureroasă sub hainele negre ale călugăriei. Și ochii ei erau triști, iar cele două cute ce porneau de la nas până la gură dădeau chipului ei o asprime nelipsită de măreție.

Așa pătrunse în arhondărie. Acolo o aștepta Radu Buzescu.

— Binecuvântate să-ți fie zilele, doamnă! Măria-sa mă trimite spre a vesti bucurii.

— Binecuvântat să fii tu care-mi aduci solie de la fiul meu!

Și se așeză dreaptă pe scaun, stăpânindu-și cu o mână bătăile inimii, care de la o vreme zvâcneau neobișnuit și uneori îi lua respirația.

Clucerul Radu Buzescu, comandantul aspru de oști, o privi cu o lumină caldă în ochi.

— Slăvită doamnă, măria-sa e sănătos; mă trimite să vă spun că a înfrânt și gonit pe dușmani în a doua lună a toamnei.

— Unde?

— La Giurgiu.

— Două luni și mai bine de jaf peste țară!

— Alții l-au îngăduit o viață întreagă. Măria-sa, nu. Am prins turcii pe malul nostru. Numai Sinan-pașa cu garda lui și câteva căpetenii au izbutit să treacă Dunărea.

— Restul oastei?…

— Se scurge cu greu din țara noastră; greu deoarece oștenii turci trebuiau să plătească darea de pradă pentru sultan.

— A sosit Sigismund la vreme?

— A sosit.

— Și cum a fost cu lupta?

— Măria-sa le-a rupt podul cu tunurile când au vrut să fugă dincolo de Dunăre.

— Au vrut să fugă fără lupte?

— Le rămăsese căpetenia de cea parte. Și apoi s-au răsculat și robii ce-așteptau să treacă dincolo.

— Povestește.

— Erau la șapte mii de suflete, slăvită doamnă.

— Maică Teofană – îl corectă șoptit călugărița, de parcă de abia acuma și-ar fi luat o povară de pe suflet, și aceasta ar fi ajutat-o să înțeleagă mai bine ce i se spune.

Radu Buzescu înclină capul în semn că auzise, dar simțea că nu poate să-i spună astfel mamei domnului său. Își urmă povestirea.

— I-am dezrobit, le-am dat arme și i-am întors pe toți contra păgânilor.

— Dar Mihai? Despre el ce-mi mai spui?

— E sănătos, și în curând are să vie să vă vadă.

— Să-i spui că-l aștept, ducere. Dar ce-i cu Sigismund?

— Acum, e bine. Măria-sa l-a biruit.

— Cum… biruit?

— Principele a schimbat tratatul, din înfeudare în alianță.

— Când?

— Îndată după bătălie.

O scânteie țâșni din ochii doamnei; aceeași care crescuse în tinerețe în ochii ei de câte ori îi puseseră pruncul în brațe. Clucerul se minună în sinea lui de câtă viață și energie a închis în mănăstire mama lui Mihai, și de n-ar fi fost mai tare datina decât inima, aproape că i-ar fi fost milă de ea, pierdută între zidurile acelea reci și mute. Și urmă cu povestea luptei de la Giurgiu:

— A nimicit oștirea turcă ce-a mai rămas pe malul nostru.

— A fost crud?

— A fost viteaz și drept; ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.

Mâinile maicii Teofana se depărtară de crucea atârnată la gât. Chipul îmbătrâni când își făcu crucea și se lumină când privi drept la clucer, încât acesta se miră câte fețe poate avea ființa aceasta, pe care hainele cernite o făceau să pară albă ca zidul.

— Să-i fi văzut măria-ta pe-ai noștri în luptă, parcă toată țară era una, ca un puhoi ieșit din matcă.

— Le-au fost malurile prea strâmte, ducere.

— Și le-au lărgit, cuvioasă doamnă.

— Să te-audă Dumnezeu!

— O să ne căznim să ne audă. Măria-ta, cu rugile, și noi cu spada.

— Sigismund?…

— S-a întors la Alba. A recunoscut că i-au ajutat unii boieri din solie, cu viclenia lor, să închine țara. Am fost puțini care ne-am împotrivit acolo, eu, episcopul Luca, Florescu, ba până și mitropolitul, degeaba. Partida trădătorilor urzise bine ițele.

— Ești credincios.

— Îmi iubesc domnul.

— Și Domnul o să te aibă-n pază. Ce-mi spui acuma de doamna țării și de nepoții mei?

— Sunt la Sibiu. A trimis domnul o solie ca să-i aducă.

— Dar sora domnului, Maria?

— Jupâneasa-i mulțumită, și banul Dragomir e harnic.

— Harnic spui?

— Au spor la casă.

— Da… e o veste bună pe care n-o mai așteptam. Au aproape douăzeci de ani de când s-au luat. Dar Mihai? Mai spune-mi despre el. Ce a mai făcut după Giurgiu?

— Așază țara și răsplătește pe viteji. Roșiorilor le-a dat pământ pe apa Vedei, să-și întemeieze târg. Orfanilor și văduvelor le dă din prada luată înapoi de la turci; bisericilor – podoabele furate.

— Numai viețile nu se mai pot da înapoi.

— A făcut cinstită pomenire și a pus meșteri să zidească biserică ori mănăstire.

— Unde?

— Tot în cetatea de scaun. Pe o înălțime de cealaltă parte a Dâmboviței, cu hramul arhanghelului Mihail.

Maica Teofania își părăsi jilțul; clucerul înțelese și se retrase spre ușa înaltă, ce se deschise îndată, de parcă cineva, de dincolo de ea ar fi purtat de grijă maicii Teofana. Era starețа mănăstirii, venită să întrebe de sănătatea voievodului și de mersul luptelor. Când o văzu pe maica Teofana înălțând fruntea sub cununa comanacului, înțelese că totul s-a petrecut bine. Binecuvântă solul cu un gest larg.

Afară se auzeau trecând cetele de bărbați în drum spre satele lor.

Apele Oltului izbeau ca un ciocan malurile Ostrovului, ca un ceas care, fără să măsoare vremea, nu avea să se oprească niciodată, neostenit și sigur pe tăria lui, ce izvorând din veacuri pentru a trece mereu același, și totuși purtând alte ape, în adâncul altor secole, a căror taină nu o cunoaște nimeni.